15- HACC.BAHSÎ

1- Hacc veya Ömre Için Ihrama Giren Kimseye Mubah Olup Olmayan Seylerle Koku Sürünmesinin Haram Kilindigi Beyan Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
2- Hacc Ile Ömrenin Mikaadlari Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
3- Telbiye Sifati ve Vakti Babi
4- Medineliler'e Zü'l-Huleyfe Mescidi Yaninda Îhrama Girmelerinin Emir Buyurulmasi Babi
Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikarilmistir:
5- Telbiyeye Hayvanin Kalktigi Yerden Baslamanin Lüzumu Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Zü'l-Huleyfe Mescidinde Kilinacak Namaz Babi
7 - Muhrimin Ihrama Girerken Koku Sürünmesi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetten Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetten Çikarilan Hükümler:
8- Ihramliya Avciligin Haram Kilinmasi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
9- Îhramli Ile Ihramsizin Hillde ve Haremde Öldürmesi Mendüb Olan Hayvanlar
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
10- Ihramlinin Basindan Elemi Bulundugu Vakit Onu Tras Etmesinin Cevazi, Tras Ettigi Için Fidyenin Vücübu ve Miktarini Beyan Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
11- Kan Aldirmanin Ihramliya Caiz Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
12- Ihramlinin, Gözlerini Tedavi Ettirebilmesi Babi
13- Îhramlinin Basi Île Bedenini Yikamaninin Cevazi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
14- Ihramli Bir Kimse Öldügü Vakit Yapilacak Muamele Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
15- Ihramlinin Hastalik Gibi Bir Özürden Dolayi Ihramdan Çikmayi Sart Kosmasinin Cevazi Babi
16- Nifasli Kadinin Îhrami Nifasli ve Hayizli Kadinin Îhram Îçin Yikanmalarinin Müstehab Olusu Babi
17- Ihram Vecihlerini Beyan, Yalniz Hacc Yapmakla Temettü' ve Kiranin ve Hacci Ömre Ile Birlikde Yapmanin Cevazi, Kiran Hacci Yapanin Ne Zaman Ihramdan Çikacagi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler :
18- Hacc Ile Ömrede Mut'a Yapmak Babi
19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hacci Babi
Geri Kalan Ahkamindan Bazilari da Sunlardir:
20- Arafat'in Her Tarafi Vakfe Yeri Oldugunu Bildiren Hadisler Babi
21- Vakfe ile Teala Hazretlerinin: Sunra Siz de Baskalarinin Akin Ettigi Yerden Akin Edin; Âyet-i Kerimesi Hakkinda Bir Bab
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

22- Îhramdan Çikmanin Nesih ve Hacci Tamamlamanin Emir Buyurulmasi Hakkinda Bir Bab
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler :
23- Temettu'un Cevazi Babi
24- Temettü' Yapan- Kimseye Kurban Vacib Olmasi, Bulamayana Üç Gün Haccda, Yadi Gün de Âilesi Nezdine Döndügü Vakit Oruç Tutmak Lazim Gelecegi Babi
25-Hacc-i Kiran Yapan Bir Kimsenin-Ihramdan, Ancak Hacc-i Ifrad Yapanin Çiktigi Vakit Çikabilecegini Beyan Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
26- Muhasara Sebebiyle Ihramdan Çikmanin ve Hacc-i Kiranin Cevazini Beyan Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
27- Hacc-i Ifrad ile Hacc-i Ömreyi Beraber Eda Babi
28- Hacc Için Ihrama Girerek, Mekke'ye Gelen Kimseye Lazim Olan Tavaf ve Sa'y Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
29- Beyti Tavaf Edip, Sa'y Yapana Ihramda Kalmak ve Hille Çikmamak Lazim Galdigi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
30 — Haccin Mütasi Hakkinda Bir Bab
31- Hacc Aylarinda Ömrenin Cevazi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
32- Ihrama Girerken Hedy Kurbanina Nisan Takmak ve Sirtina Alamet Çizmek Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
33- Ömrede Saç Kisaltma Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükünmler
34- Peygamber (Sallatlahü A îeyhi ve Seîlem) 'in Telbiyesi Île Hedyi Babi
35- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem)in Ömrelerinin Sayisini ve Zamanini Beyan Babi
36- Ramazanda Yapilan Ömrenin Fazileti Babi
37- Mekke'ye Yukarki Yoldan Girip Asagiki Yoldan Çikmanin ve Bir Yere Baska Yoldan Girip Baska Yoldan Çikmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
38- Mekke'ye Girmek Istenildikte Zü Tava'da Gecelemenin, Oraya Girmek Îçin Yikanmanin ve Mekke'ye Gündüz Girmenin Müstehab Olusu Babi
Hadisi Serif'ten Su Hükümler Çikarilmistir:
39- Tavaf Ile Ömrede ve Haccin Ilk Tavafinda Ramelin Müstehab Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
40- Tavafda Iki Rükn-ü Yemaniyi Istilam Etmenin Müstehab Olusu, Diger Iki Rüknün Istilami Gerekmedigi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
41- Tavafda Hacer-i Esved'i Öpmenin Müstehab Olusu Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
42- Deve ve Saire Üzerinde Tavafin ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacer-i Esved'i Baston ve Benzeri Bir Sey Ile Istilam Etmesinin Cevazi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
43- Safa Ile Merve Arasindaki Sa'yin Bir Rükün Oldugunu, Haccin Ancak Onunla Sahih Olabilecegini Beyan Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
44- Sa'yin Tekerrür Etmedigini Beyan Babi

45- Telbiyeyi Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Tas Atmaga Baslayincaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikabilmistir:
46- Arafe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye ve Tekbir Getirilmesi Babi
47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüs ve O Gece Aksamla Yatsi Namazlarini Müzdelife'de Beraberce Kilmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadisten Su Hükümler de Çikarilmistir:
48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazini Fazla Erken Kilmanin ve Fecrin Dogdugu Tehakkuk Ettikten Sonra Bunda Mübalaga Göstermenin Müstehab Olusu Babi
49- Son Gecelerde Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadinlarla Sair Zayif Kimselerin Halk Üsüsmeden Önce Yola Çikmalari ve Diger Hacilarin Sabah Namazini Kilincaya Kadar Müzdelife'de Kalmalarinin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
50- Cemre-i Akabe'de Taslari Vadinin Içinden Atmak, Mekke'yi Soluna Almak ve Her Tasi Atarken Tekbir Almak Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
51- Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Hayvan Üzerinde Tas Atmanin Müstehab Oldugunu ve Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)in «Hacc Ibadetlerini Almalisiniz.» Hadisini Beyan Babi
Hadisi Serif'den Su Hükümler Çikarilmistir
52- Cemre Taslarinin Fiske Tasi Kadar Olmasinin Müstehab Görülmesi Babi
53- Tas Atmanin Müstehab Vaktini Beyan Babi
54- Cemre Taslarinin Yedi Adet Olacagini Beyan Babi
55- Tras Olmayi, Saç Kisaltmaya Tercih, Saç Kisaltmanin da Caiz Oldugunu Beyan Babi
56- Kurban Bayrami Günü Sünnetin Evvela Tas Atmak, Sonra Kurban Kesmek, Sonra Tras Olmakdan Ibaret Bulundugunu, Tras Isine Tras Olan Kimsenin Basinin Sag Tarafindan Baslanacagini Beyan Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
57- Kurban Kesmeden Tras Olan Yahut Tas Atmadan Kurban Kesenler Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

15- HACC BAHSÎ

Hanef îiyye ulemâsindan Kemâl ibni Hümam (788-861) «Fethül-Kadîr» nâm eserinde hacc bahsine mukaddime ile baslamistir:

«Ebeveyninden birisi hizmetine muhtaç olup da haccina razi olmayan kimsenin hacca gitmesi mekruhtur. Hizmetine muhtaç degilse gidebilir. Anne, baba bulunmadigi zaman dedelerle nineler de anne, baba hükmündedirler. Borçlu olan bir kimsenin, ödeyecek mali yoksa hacca ve gazaya gitmesi mekruh olur. Meger ki, alacaklisi izin vermis ola. Alacaklinin izni ile borçluya kefil olan varsa, ikisinin de iznini almak gerekir. Izinsiz kefîl olmussa hacca gitmek için yalniz alacaklidan izin ister.

Sefere çikacak olan kimse hacc için degil de çikacagi zaman hususunda müsaverede bulunur, Zîra bu suretle hareket etmesi hayirdir. Keza bu hususta Allah'a istihare yapmalidir. Istiharenin sünneti Kâfirûn ve îhlâs sûrelerini okuyarak iki rek'at namaz kilmak ve Peygamber (Sallallahü AleyhiveSellem)"den nakledilen maruf:

(Yâ Rabbi, sana, tenin ilminle istihare ederim... ilâh...) duasini okumaktir.

Hâkim'in Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) 'den tahrîc ettigi bir hadîsde:

(Allah Teâlâ, Allah'a istihare yapmak, Adem oglunun saadeti, Allah'a istihareyi terketmek Âdem oglunun sekâveti cü m I esindendir.) buyurulmustur.

Bundan sonra tevbe, hâlis niyet, hakki hukuku edâ, dargin bulundugu ve muamele gördügü herkeslerhelâllasmakla ise baslamali. Helâl nafaka toplamaya çalismalidir. Çünkü haram nafaka ile yapilan hacc makbul degildir. Maamafih gaspedilen bir nafaka ile hacceden kimseden farz yine de sakittir' Haccin sakit olmasiyla kabul edilmemesi arasinda münâfaat yoktur.

Hacc kabul edilmedigi için sevap yerilmez, fakat âhirette hacci ter-kedenler gibi ceza göi-mez.

Hacca gidecek kimseye unuttugunu hatirlatacak, basi sikildigi zaman kendisini sabira davet edecek âciz kaldiginda yardimina kosacak iyi bir arkadas mutlaka lâzimdir.

Bu arkadasin ecnebi olmasi, bâzi sülehâya göre kat'î rahîme sebep olmamak için akraba olmasindan evlâdir.

Hammala tasiyacagi yükü göstermeli, izni olmaksizin ona gösterdiginden fazla yük yüklenmemelidir.

Hacc seferini ticâret, riya, söhret ve iftihar gibi seylerden azade tutmalidir. Bundan dolayidir ki,, ulemâdan bâzilari mahmele binmeyi ke-rîh görmüslerdir.

Bâzilarina göre ticâret ve emsalinden azade olmak sartiyla mahmele binmek mekruh degildir.

Deveye binmek efdâldir. Merkep üzerinde haccetmek mekruhtur. Kudreti olan kimse için yaya gitmek, hayvana binmekten efdâldir.

Hacca giden kimse ahlâksizlik etmemeli, lâzim olan edevati satin alirken fiat düsünmemeli, nafaka hususunda baskalariyla ortak olmamalidir.

Hacc arkadaslarinin her gün birinin yiyecegini beraberce yemeleri helâldir.

Hacc yoluna Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uyarak persembe günü çikmalidir. Bu mümkün degilse ayin ilk pazartesi günü sabahleyin çikmalidir.

Aile efradi ve dostlariyla vedalasarak helâllasmah ve hayir dualarini istemelidir. Bu maksatla onlarin ayagina gitmeli, hacdan dönüste onlar da evine gelerek kendisini istikbâl, etmelidir.

Tirmizî'nin rivayetine göre îbni Ömer (Radiyallahû anh) Hz. Kazea'ya: Sunu söylemis:

(Ben Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)'\ söyle buyururken isittim (lokman hekim demis ki:

— Allah'a bir sey emânet edilirse, onu korur.

Ben de senin dînîni, emânetini ve son amellerini Allah'a emânet eyler, sana selâm ederim.)

Haciyi tesyi' eden dahî veda âninda ona:

(Allah'in hifz-u emanetinde ol, Allah sana takva ihsan etsin, kötülüklerden seni irak eylesin, günâhini af buyursun, gittigin her yerde sana hayiri göstersin.) demelidir. Ibni Sünnî'nin. Hz. Ebû Hüreyre'den rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

Sefere çikmak isteyen kimse geride biraktiklarina :

— Seni kendisine birakilan emânetleri zayi' ermeyen Allah'a emânet ederim, desin.) buyurmuslardir.

Ulemâdan bir cemâat, yola çikan haciyi onunla beraber yürüyerek kendisine duâ etmek suretiyle tesyi' etmeyi müstehâb görmüslerdik

Ibni Abbâs (Radiyaîlahûanh)'dan rivayet olunduguna göre kendileri hacca giderken Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem) onlari baki denilen kabristana kadar yürüyerek tesyi' etmis ve ugurlarken :

— (Besmele ile gidin, Ya Rabbi! Bunlara yardim eyle,) buyurmustur.

Yola çikarken evinden bir parça sadaka vermeli, seferin iptidasinda dahî sadaka vermelidir.

Verilecek sadaka en azindan bir kisi doyuracak kadar olmalidir. Zira bu sadaka selâmete sebeptir.

Evinden çikarken :

— (Ya Rabbî, sapmaktan ve sapitmaktan, yanilmaktan veya yaniltilmaktan, zulmetmekten veya zulmolunmaktan, cchillik etmekten veya bana cahillik edilmekten sana siginirim.) demelidir.

îbni Abbâs (Radiyatlahûanh)'d&n rivayet olunduguna göre Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) sefere çikmak istedigi vakit:

— (Ya Râbbî, yolda arkadas sensin, ailem hakkinda yerimi tutacak da sensin. Ya Râbbî, yolda zayi' olmaktan ve dönüste boynu bükük kalmaktan sana siginirim. Ya Râbbî, bize, yolumuzu kisalt seferimizi kolaylasti r.) buyururmus.

Ebû Dâvud, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Settetn)'den su*ha-dîsi rivayet etmistir: Bir adam evinden çikarken:
— (Bismillah! tevekkeltü alellah, lâ havle ve lâ kuvvete illâ bIllah) derse, kendisine;
— (Sana hidâyet verildi, kifayet olundu ve korundun.) denilir, seytân ondan uzaklasir., ilâh... .
. Eserlerde vârid olmustur ki, bir kimse yola çikmazdan önce Âyetü'1-Kürsiyi okursa, evine dönünceye kadar basina hiç, bir belâ gelmez
Bâzilarina güre Liî1âf sûresini okumak da böyledir. .
Taberâni 'nin rivayetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— (Bir kimse yola çikmak Istedigi vakit ailesi nezdinde kilacagi iki rek'at namazdan daha faziletli bir sey birakmaz.) buyurmustur.
Yola çikan kimse evinin kapisina vardiginda Kadir sûresini okumali, vâsitaya binecegi zaman besmele çekmeli, bindiginde Müs1im'in rivayet ettigi su hadîsi okumalidir:
(Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sefere çikarken hayvaninin üzerine yerlesti mi uç defa tekbir alir, sonra :
— Bize, bunu ve derip topladigimiz seyleri müsahhar kilan Allah'a tesbih ederim. Biz, ancak Rabbimize dönenleriz. Ya Rabbî, senden, bu seferimizde hayir ve takva, amel nâmina da senin razi oldugunu dileriz. Yâ Rabbî, bize, bu seferimizi asan eyle. Ondan sonra da bizi tâatindan ayirma. Yâ RabbI, seferde arkada; ve ailede yerimize kalan sensin. Yâ Rabbî, seferin mesakkatinden, bos elle dönmekten, mal ve aile hususunda kötü â ki betten sana siginirim, derdi.
Döndügü vakit yine bunlari söyler ve sunu ilâve ederdi:
— Iste dönüyoruz. Tevbekâriz, âbidiz, Rabbimize hamdederiz.)
Sefere çikan kimse bir yere vardiginda:
(Yâ Rabbî, Senden, bu yerin ve burada bulunan her seyin ha yiri m diler, bu yerin serri ile ahâlisinin ve bunda bulunan her seyin serrinden sana siginirim.) demeli.
Bir yerde konakladigi zaman dahî:
— (Yâ Rabbî! Beni mübarek bir yere Indir. Sen, misafir konuklayan-lann en hayirlisism.) duasini okumali, yükünü indirdigi anda dahî:
— (Bismillah! tevekkeltü Alellâhi. Allah'in tam kelimelerinin hepsiyle, hiç bir kusursuz yarattigi mahlûklarinin serrinden ona siginirim. Âlemler içinde Nuh'a selâm olsun. Yâ Rabbî! Bize, bu menzilin ve onda bulunan her seyin en hayirlisini ihsan eyle. Bu yerin ve ihtiva ettigi her seyin serrinden bize sen kâfi gel.) demeli.
Oradan çekilirken de :
— (Bize, dönüsümüzde ve inisimizde afiyet ihsan eden Allah'a ham-dolsun. Yâ Rabbî! Bizi bu menzilimizden nasil sag salim çikardinsa, baska menzile de öylece emin olarak ulastir.) duasini okumalidir.
Gece oldugu vakit Ebû Dâvud 'un rivayet ettigi su hadîsdeki duayi okumalidir:
(ResGlüllah (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) sefere çikar da aksam olursa:
— (Ey toprak, benim de senin de Rabbimiz Allah'dir. Senin ve sendeki her seyin, üzerinde debeliyen her canlinin serrinden Allah'a siginirim. Arilanin yilan ve akreplerin, bu beldede sakin olanlarin ve babalarla çocuklarin serrinden de Allah'a «(gininm.) buyururdu...»
Kemâl îbn'i Hümmâm'in mukaddimesinden aldigimiz kisim burada bitti.
Hacc: Lügatta: Muazzam bir seyi kasdetmektir.
Bu kelimeyi hacc ve hicc seklinde okumak caizse de meshur olan kiraati hacc'dir.
Bazilari iki kiraat arasinda fark görmüs, hacc seklinde okundugu zaman kasdetmek, hicc okunursa hacilari mânâsina geldigim söylemislerdir.
Ser'an hacc: Dînin erkânindan bir rüknünü edâ etmek için Kabe-i Muazzama'yi ziyaret kasdetmektir. Bu tarifin içinde kelimenin lügat mânâsi da mevcuttur.
Anlasiliyor ki, ulemâ haccin ser'i mânâsini tarif ederken lügat mânâsinin te'sîri altinda kalmis, ismi bir tarif

yapmislardir. Hakikatte hacc yalniz bir kasidden ibaret degildir. Onun için Kemâl îbni Hümâm : «Zahire göre hacc, tavaf,. vakfe ve evvelce niyet gibi efal-i mahsûsadan ibarettir. Hacc deyince hatira gelenler de bunlardir, sirf kasit degildir.» demistir.
Haccin sebebi Kâbe-i Muazzama'dir. Bu sebep tekerrür etmedigi için hacc da vakti hâli olan müslümana ömründe bir defa farz olur. Sair ibâdetler böyle degildir. Onlarin sebepleri tekerrür ettigi için ibâdetler de tekrar tekrar farz olur. Meselâ namazin sebebi vakitlerdir. Vakitler her gün bes defa tekerrür ettigi için namaz da her gün bes defa farz olmustur.
Sartlari iki kisimdir:
1) Vücûbunun sartlari: Hür, âkil, balig ve müslüman olmaktir. Kölelerle delilere, balig olmamis çocuklara ve gayri müslimlere hacc farz degildir.
Hattâ bir kimse müslüman olmazdan evvel zengin iken müslüman-ligi kabul ettikten sonra fakir düsse haccetmesi farz degildir. Fakat müslüman olan bir kimse zengin iken hacca gitmeyip, sonradan fakir düsse üzerinden hacc borcu sakit olmaz. Çünkü bu ibadet kudret-i mümekkine ile farz olmustur. Böyle bir kudretle farz olan ibâdetler, o kudret elden gitse bile zimmette sabit kalirlar.
Zekât gibi bâzi ibadetler kudret-i müyessire denilen bir derece daha müsamahali bir kudretle farz kilinmislardir. Kudret-i Müyessirenin devami sarttir. Binâenaleyh üzerine zekât farz olan bir kimse onu vaktinde vermeyip sonradan fakirlerse zekât sakit olur. Bu cihet usûl-i fikih ilminde tafsilati ile beyân olunmustur.
2) Edasinin sartlari: Müslüman olmak, ihrama girmek, zamân-i mahsus ve mekân-i mahsus gibi seylerdir.
3) Rükünleri: Mezhepler arasinda ihtilafli olmakla beraber ta-vâf-i ziyaret, Arafat'da vakfe gibi seylerdir.
4) Vâcibleri: Mikaatda ihrama girmek, Arafât'da vakfeyi günes kavusuncaya kadar uzatmak, Müzdelife'de vakfe yapmak, sai yapmak, seytân taslamak, tras olmak veya saç kisaltmak ve uzaktan gelenler için tavafa sader isidir.
Bunlardan maada hacc fiilleri sünnettir.
Haccin ne zaman farz kilindigi ihtilaflidir. Hicretin besinci, altinci, yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu yillarinda farz kilindigini söyleyenler bulunmustur. Hicretten önce farz kilindigini iddia edenler bile olmussa da bu kavil sâzzdir.
Kurtubî'ye göre sahîh olan kavil hicretin 9. yilidir.
Hacc: Kitap, sünnet ve icmâ'-i ümmetle sabit olmus muhkem bir farzîdir. Bundan dolayidir ki, onu inkâr eden dinden çikar. Kitaptan delili:

«Yoluna gücü yetenlerin beyti haccetmeleri Allah için insanlarin boynuna borçtur.» [1] âyet-i kerîmesidir.
Haccin farz olduguna ümmetin bütün ulemâsi ittifak etmislerdir.
Sünnetten delili: Meshur Imam ve îslâm hadîsi ile bahsimizde görülecek hadîslerdir.

1- Hacc veya Ömre Için Ihrama Giren Kimseye Mubah Olup Olmayan Seylerle Koku Sürünmesinin Haram Kilindigi Beyan Babi

1- (1177) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da tbni Ömer (Radiyalîahüanhüma)"dan naklen i i vay e t ettigi su hadîsi okudum: Bir adam Resûlüllah (Saîlaitahü Aleyhi ve Sellem)'e ihramhnin ne gibi elbise giyebilecegini sormus da, Resûlüllah (Sallalhhu Aleyhi ve Sillem):
«Gömlek, sarik, don, bornoz, mest giymeyin. Ancak biriniz ayakkabi bulamazsa o zaman mest giysin. Ama mestleri topuktan asagisindan kessin. Safran veya alaçehre çiçegi ile boyan mi? hiç bir elbise giymeyin.» buyurmuslar.

2- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkid ve Ztiheyr b. Harb hep birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Yahya (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne Zührî'den, o da Sâiim'den, o da babasi (Radiyallahû anh) dan naklen

haber verdi. Babasi söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— «Ihramli ne giyecek?» diye soruldu. ResûlüIIah (Sattallahil Aleyhi ve Seîtem):
— «Ihromli : Gömlek, kavuk, bornoz, don, a la çehre yahut safranla boyanmis elbise ve mest giyemez. Ancak ayakkabi bulamazsa, o baska. O zaman mestleri topuklarindan asagi düsecek sekilde kessin.» buyurdular.

3- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdullah b. Dinar'dan dinledigim, onun da Ibni'Ömer (RadiyaUayü anhürha) 'dan naklettigi su hadîsi okudum: Ibni Ömer söyle demis: ResûlüIIah (SalUillahü Aleyhi ve Sellem) ihramlimn safran veya alaçehre çiçegi ile boyanmis elbise giymesini yasak etti ve «— Kim ayakkabi bulamazsa mest giysin. Ama onlari topuklardan asagi kessin,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde bir-iki yerinde ve -Kitâ-bul-Iibâs» ile «Kitâbu's-Salât-da, Ebû Davû'd, Nesaî ve Ibni Mâce «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Ulemânin beyânina göre Hadîs-i Serif, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) *in bedi' ve vecîz sözlerinden biridir. Çünkü kendisine hacca niyet eden bir kimsenin neler giyebilecegi sorulmus, cevaben filân ve filân seyleri giymeyiniz, buyurmustur. Bu suretle cevâptan, hadîsde zikri geçen seylerin giyilmiyecegi, onlardan maada her seyin giyilebilecegi anlasilmistir.
Giyilemiyecek seylerin tasrih buyurulmasi evlâdir. Çünkü bunlar mahduttur. Giyilecek seyler ise çok olup, münhazir degildir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ bu hadîsde zikri geçen seylerin ihram halinde giyilemiyecegine ittifak etmislerdir. ResûlüIIah (Saîlallahü Aleyhi ve SeHem) gömlek ve don ile o mânâda olan dikisli ve bedeni simsiki saran her seyin giyilemiyecegine isaret buyurdugu gibi kavuk ve bornoz ile dikisli veya dikissiz basi örten her seye hattâ sargiya tenbih buyurmustur. Sargiya ihtiyâci olan haci, onu sarar, fakat fidye vermesi îcab eder.
Mestlerle, ayaklan örten her seyin ihram halinde giyilmesi yasak oldugunu ifade buyurmustur. Bütün bunlar erkeklere mahsûstur.
Kadina gelince: Dikisli veya dikissiz her seyle, yüzünden maada bütün bedenini örtmesi mubahdir. Fakat ne ile olursa olsun yüzünü örtmesi haramdir.
Ellerini eldivenle örtmesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Safiî 'nin bu hususta iki kavli vardir. Esah kavline göre ihrâmli bir kadinin eldiven giymesi haramdir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaçehre ve safrani zikretmekle bu mânâdaki seylere yani güzel koku sürünmeye isaret buyurmustur. Ihram hâlinde erkek ve kadin bütün hacilara her nev'i koku sürünmek haramdir. Lâkin meyve ve çiçek gibi seyleri koklamak haram degildir. Zira bu gibi 'seyler kokulanmak maksadiyla kullanilmazlar.
Ulemânin beyânina göre hacca niyet eden kimseye zikri geçen seylerin haram kilinmasi onu refah halinden uzaklastirmak husu* ve mezellet sifatiyla vasiflandirmak içindir.
Haci, bütün hacc müddetince ihramli oldugunu hatirlayacak, bu suretle daha ziyâde zikir ve ibâdetle mesgul olacak, kendini murakabe edecek, ibâdetini koruyacak, haram olan seylerden sakinacak, ihram elbisesiyle ölümü, kefeni ve kiyamet gününde insanlarin yalinayak bas açik huzûr-u ilâhiye çikacaklarini hatirlayacaktir.
Koku sürünmenin ve kadinlara yaklasmanin haram kihnmasindaki hikmet, dünya ziynetleriyle, dünya lezzetlerinden ve refahtan uzak kalarak bütün düsüncesini uhrevî maksatlara tahsis etmektir.»
Vers: Yalniz Yemen'de yetisen san bir çiçektir. Elbise boyamakta kullanilir.
Safran dahî sari bir-çiçektir. Arap memleketlerinde yetismez.cümlesindeki *Iâ» kelimesi nâfiye ve nahiye olabilir. Nâfiye oldugu takdirde dâhil oldugu fi'li muzâri' merfû, nahiye olduguna göre meczûm okunur.
Hadîsin son cümlesinde «giymeyiniz» fiilinin muhataplarinda kadinlar da dâhildir. Bu cümleden önce giyilmesi yasak edilen seyler erkeklere mahsûstur.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1) Hacca niyet eden kimsenin dikisli elbise, serpus, eldiven ve dikisli ayakkabi giymesi, haramdir.
Niyet ederken üzerinde bu gibi elbise bulunanlar onlari çikarirlar.
Bâzilari elbiseyi yararak çikarmak îcab ettigine kaail olmuslarsa da cumhura göre yarmadan basindan çikarmak caizdir.
îmam A'zam, îmam Mâlik ve Imam Sâfi î-'-nin mezhepleri de budur.
Gömlegi giymeden sarinmak caizdir.
2) Mest giymek caiz olabilmek için konçlarini kesmek sarttir. Yalniz îmam Ahmed'e göre kesmeden de giyilebilir.
Atâ'dan da böyle bir kavü rivayet olunmustur.
3) Bazilari îbni Ömer (Radtyallahûanh) hadîsinin men-sûh oldugunu iddia etmislerdir.
4) Ibnü'l-Cevzî ile diger birtakim ulemâ îbni Ömer hadîsinin mevkuf mü yoksa merfû mu oldugunda ihtilâf etmislerdir. Maamafih hadîs ulemâsi bu hadîsin merfû oldugunu söylemis, mevkuf rivayetinin sâzz oldugunu bildirmislerdir.
5) Hadîsin zahirine bakilirsa safran ve vers gibi seylerle boyanmis elbise giymenin mutlak surette memnu oldugu anlasiliyor.
Rivayete nazaran îmam Mâlik'e koku sürünmüs, fakat rüzgârla kokudan eser kalmamis elbisenin hükmü sorulmus, Hz. îmam:
«Safran veya versile boyanmamissa bunda bir beis yoktur. Mekruh olan boyayi içmis elbise giymektir.» demistir.
îmam Safiî'ye göre 'elbise islandigi vakit koku salacak sekilide boyanmissa giymesi caiz degildir. Yalniz rengi kalan elbise hakkinda Imâraü'l-Haremeyn iki kavil rivayet etmistir.
Sâfiîler'den Râfiî : «Sahîh olan kavle göre yalniz renk muteber degildir.» diyor.
Hanefiîler'e göre yikandiktan sonra silkmekle rengi dagilmayan elbiseyi ihramda giymekte beîs yoktur. Bu kavil Saîd b. Cübeyr, Atâ1 b. Ebî Rabah, Hasan-i Basrî, Tavus, Katâde, îbrâhim Nehaî, Sevrî, îmam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr 'den de nakledilmistir.
Bâzilarina göre elbiseyi yikayip sildikten sonra dikkat edilecek cihet koku salmamasidir. Muteber olan kavil de budur.
Elbisenin yikandiktan sonra boyasi yayilmasa bile kokusu çikmamis-sa giyilmesi memnudur. Çünkü kokmasi, koku veren seyin orada kaldigina delildir.
6) Hacca gitmeyen kimseler safran veya v.s. ile boyanmis elbise giyebilirler. Çünkü Peygamber (SalUtlîahü Aleyhi ve Seîîem) hadîsdeki beyanâtini ihramli kimsenin ne giyebilecegi suâline cevâp olarak ifâde bu-yurmustur. Binâenaleyh ihrama girmeyenler mezkûr esyayi giyebilirler.
Aynî diyor ki: «Üstadimiz Zeynüddîn, versin koku sayilip sayilmadigi hususunda ulemânin ihtilâf ettigini söylemistir.
Îbnü'l-Arabî'ye göre vers (Alaçehre) koku degildir. Ibnü1 Arabî : (Vers koku olmasa da onun güzel bir kokusu vardir. Peygamber'(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) bununla hâlis kokudan ve kokuya benzer seylerden kaçinilmasini anlatmak istemistir.) demistir.
Râfiî: (Söylenildigine göre alaçehre Yemen'in en güzel kokularindanmis.) demektedir.
Nevevî'nin sözü dahi alaçehrenin koku sayildigini andiriyor.»

4- (1178) Bize Yahya b. Yahya ile Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrâni ve Ku-teybetü'bnü Said hep birden Hammad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd, Amr'dan, o da Câbir b. Zeyd'den, o da Ibni Abbâs (Radtyallahüanhüma)'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis : Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isittim, hutbe okurken, ihramliyi kastederek:
«Don giymek, gömlek bulamiyana, mest giymek de ayakkabi bulami-yana, caizdir.» buyuruyordu.

(...) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi yani Ibni Ca'fer rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân Er-Râzi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Bu râvilerin ikisi de dediler ki: Bize, Su'be, Arar b. Dinar'dan bu isnadla rivayet etti ki Amr, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Arafat'da hutbe okurken dinlemis ve bu hadîsi anlatmis.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yân b. Uyeyne rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin haber verdi. H.
Bize Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Stifyân'-dan rivayet etti. H.
Bize Aliyytt'bnü Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Isa b. Yûnus, tbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bana Aliyyü'bnü Hucr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Ey-yûb'dan rivayet etti.
Bu'râvilerin hepsi Amr b. Dinar'dan bu isnadla rivayette bulunmuslardir. Su'be'den maada hiç biri «Arafât'da hutbe okurken» kaydini zik-retmemislerdir.
Bu hadîsi Buhâri «KItâbu'1-Hacc- ile «Kitâbu'l-Iibâs«da, Tirmizl, Nesaî ve Ibni Mâce «Kitâbu'l-Hacoda muh-telif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Ayakkabi bulamayan için mest giymenin caiz oldugu burada mutlak olarak zikredilmisse de bu mutlak yukardaki mukayyed hadîse ham-ledilmistir. Yani «Ayakkabi bulamayan kesik konçlu mest giysin.» demektir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ bu iki hadîs hakkinda ihtilâf etmislerdir, îmam Ahmed'e göre mestleri konçlarini kesmeden giymek caizdir. Delili bu hadîsle bundan sonra gelen Câbir hadîsidir.
Hanbeliyye ulemâsi Ibni Abbâs hadîsinin — yukardaki— Ibni Ömer hadîsini neshettigini söyler ve mestleri kes-menin mal israfi olacagini iddia ederlermis.
tmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Safiî ve Cumhûru u1emâ'ya göre konçlarini kesmeden mest giymek caiz degildir.
Delilleri bundan evvelki Ibni Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir. Onlara göre îbni Abbâs ile Câbir hadisleri mut-laktirlar. Binâenaleyh onlan koncu kesik mest mânâsina hamletmek îcab eder. Zira mutlak mukayyede hamledilir.
Mevsuk olan râvinin ziyâdesi makbuldür. .
Hanbeliyye ulemâsinin (Mal israfidir.) iddialari dogru degildir. Çünkü mal israfi memnu husûsatta olur. Serîatin emrettigi sey, israf olamaz.
Ayakkabi bulamadigi için mest giyen haciya fidye lâzim gelip gel-miyecegi mes'elesi de ihtilaflidir.
îmam Mâlik, Imam Safiî ve onlara muvafakat eden diger ulemâya göre fidye lâzim degildir. Zira lâzim olsa Peygamber (SaUtûlahil Aleyhi ve Sillem) onu bildirirdi.
Imam A'zam ile diger Hanefîiyye ulemâsina göre fidye lâzimdir. Nitekim basini tras ettirmeye muztar kalan haci tras olur, fidye de verir.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre ihramli bir kimse gömlek bulamadigi zaman yalniz don giyebilir.
tmam Mâlik bunu tecviz etmemistir. Çünkü Ibni Ömer hadîsinde bu mes'ele zikredilmemistir.
Nevevî diyor ki: «Dogrusu mubah olmasidir. îbni Ömer hadîsinde buna dair hüccet yoktur. Çünkü o hadîsde Resûlüllah (SaüalîaJiü Aleyhi ve Seîlem) gömlegin bulundugu hali zikretmis, Îbni Abbâs ile Câbir (Radtyaîtahû anh). hadîslerinde ise bulunmadigi hâli beyân buyurmustur.
Câbir hadîsi sudur:

5- (1179) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu'i-Zübeyr, Câbir (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setlem) :
«Her kim ayakkabi bulamazsa iki mest giyiversIn. Gömlek bulamayan da don giysin.» buyurdular.

6- (1180) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ata' b. Ebî Rabah, Safvân b. Ya'Ia b. Ümeyye'den, o da babasi (Radiyallahûanhyd&n naklen rivayet etti. Babasi söyle

demis:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ci'râme'deyken yanma cübbe giymis bir adam geldi. Cübbenin Üzerinde halûk denilen esans kokusu yahut sarilik eseri vardi. Bu zât:
— «ömremi yaparken ne sekilde hareket etmemi emredersin?» diye sordu. (O sirada) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'e vahiy indirildi de üzerine bir elbise örttüler.
Yâ'lâ : «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisine vahiy nazil oldugu vakit görmeyi pek arzu ederdim.» dedi. Bunun üzerine (Hz. Ömer) «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vahiy indirildigi zaman görmek mi arzu ediyorsun?» diyerek elbisenin kenarim kaldirdi. Peygamber (SallallahüAleyhi veSellemyi gördüm, bir horultusu vardi. —Kavi diyor ki: Zannederim Yâ'lâ — genç deve horultusu gibi dedi.
Yâlâ demis ki: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) açildigi zaman:
— ömreyi soran zât nerede kaldi ? diye sordu. Ve ona :
— Elbisenden sariligin eserini • Yahut halûkun eserini - yika. Cübbemî çikar, hocanda ne yaptinsa örn ren de de onu yap, buyurdular.»

7- (...) Bize ibni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da Safvân b. Ya'la'dan, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ci'râme'deyken yanma bir adam geldi, ben de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaninda bulunuyordum. Adamin üzerinde mukattaat denilen biçilmis bir cübbe vardi. Adam halûka bulanmis idi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:
— «Ben ömreye niyet ettim, üzerimde bu cübbe var. Halûka bulanmis haldeyim.» dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— «Haccetmis olsan ne yapardin ?» diye sordu, o zât:
— «Üzerimden bu elbiseyi çikarir ve bu halûku bedenimden yikardim.» dedi. Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccetmis oltan ne yaparsan. Ötmende de onu yap.» buyurdular.

8- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi fci) : Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekir haber verdi, tsmâil ile Muhammed: Bize tbni Cüreyc haber verdi, demislerdir. H.
Bize Aliyyu'bnü Hasrem dahi rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize îsa, tbni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Ata' haber verdi, ona da Safvan b. Yâ'lâ b. Ümeyye haber vermis k: Yâ'lâ, ÖmerüTmü Hattâb (Radiyçllahû anh) 'a:
— «Nebiyyullah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'i kendisine vahiy indirilirken bir görsem.» diyormus. Peygamber (Salîallahü ileyhi ve Seltem), Ci'-râne'de bulundugu sirada üzerine bir elbise ile gölge yapilmis. Yaninda ashabindan bazi kimseler bulunuyormus. Içlerinde Ömer de varmis. Derken Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina yünden bir cübbe giymis ve kokuya bulanmis bir adam gelerek:
— «Yâ Resûlüllah, kokuya bulandiktan sonra bir cübbe içinde Öm-reye niyet eden bir adam hakkinda ne buyurursun*» demis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet ona baktiktan sonra sükût etmis. Müteakiben kendisine vahiy gelmis. Ömer eliyle Yâ'lâ b. Ümeyye'ye:
«Gel!» diye isaret etmis. Yâ'lâ gelmis. Basini örtünün altina sokmus. Bir de bakmis ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (mübarek) yüzü kipkirmizi olmus. Bir müddettir horluyor, sonra açilmis ve:
— «Demin bana ömreyi soran zât nerede kaldi ?» demis. O zât aranarak getirilmis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SHlem):
— «Üzerindeki kokuyu üç defa yika, cübbeye gelince onu çikar, sonra haccederken ne yaparsan, ömrende de onu yap.» buyurmuslar.

9- (...) Bize Ukbetü'bnü Mükrem El-Ammi ile Muhammed b. Kâfi' rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Râfi'indIr. (Dediler ki) : Bize Vehb b. Cerir b. Hâlim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Saf-Hâzim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki): Kays, Atâ'dan, o da Safvân b. Yâ'lâ b. Ümeyye'den, o da babasi (Radiyallahü anh) dan naklen rivayet ederken dinledim. Peygamber (Sallallahü Ateyhi ve Sellem), Ci'rane'deyken yanina bir adam geldi, bu zât ömreye niyet etmisti. Saçini sakalini sariya boyamis ve bir ctibbe giymisti.
— «Yâ Resnlallah! Ben, ömreye niyet ettim. Hâlim gördügün gibidir.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller.): dir.» dedi. Bunun Üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyh: ve Sillem):
— «Üzerinden cübbeyi çikar, san boyayi da yika. Haccetmis olsan ne yapacaksaydin, Ömrende de onu yap.» buyurdular.

10- (...) Bana Ishak b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ali Ubeydullah b. Abdilmecîd haber verdi. (Dedi ki) : Bize Rabâh b. Ebî Maruf rivayet etti. (Dedi ki) : Atâ'yi sunu söylerken isittim: Bana Safvân b. Yâ'lâ, babasi (Radiyaltahü anh) 'dan naklen haber verdi. Babasi söyle demis:
Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Selîem) 'in maiyyetinde bulunuyorduk, yanina cübbe giymis bir adam geldi, Cübbenin üzerinde halûk (denilen esans) eseri vardi. Bu zât:
— «Ya Resûlallah! Ben, ömreye niyet ettim. Ne yapmaliyim?» diye sordu. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) sükût buyurdu, ona cevap vermedi. Kendisine vahiy indirildigi zaman Ömer onu örter* gölgelen di-rirdi. Ömer (Radiyaîlahü anh) 'a dedim ki:
— «Ben, Hesûlû\lah(Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e vahiy indirildigi vakit basimi onunla beraber elbisenin altina sokmak isterim.»
Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e vahiy nazil olunca Ömer (Radiyallahü anh) onu elbiseyle örttü. Ben de yanina gelerek basini onunla birlikte elbisenin altina soktum. Ve Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve SeUem)'e baktim. Açildigi vakit:
— «Demin ömreyi soran zât nerede kaldi?» diye sordu. O zât kalkarak Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'m yanma geldi. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sirtindan cübbeni çikar, özerinde bulunan halûk eserini de yika, Haccetmis olsan ne yapacaksan ömrende de onu yap. buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'1-Hacc» ile «Kitâbu Fedâiü'1-Kur'ân»m bir-iki yerinde ve «Kitâbü'l-Megazi»de, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesaî «Kitâbu'1-Hacc »da ayrica Nesaî «Kitâbu Fedâili'l-Kur'ân»da muhtelif râvilerden tahric etmislerdir.
Cî'rane: Tâif'le Mekke arasinda bir yerdir. Mekke'ye daha yakindir. Bu kelimeyi «Ciirrane» seklinde okuyanlaj* da olmustur.
Fakat birinci kiraati daha fasih ve meshurdur.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen zatin ismi malum degildir. Buhâri 'nin bir rivayetinde bir bedevi oldugu kaydedilmistir.
Bazilari Tartusi tefsirinden bu zâtin Atâ' b. Ümeyye oldugunu nakletmislerdir. Bu takdirde hadîsi rivayet eden Hz. Yâ'1â b. Ümeyye'nin kardesi demek olur.
«Tevdih» sahibi : «Bu zâtin Amr b. Sevvâd olmasi caizdir. Çünkü Kaadi îyâz'in (Kitâbu's-Sifâ) adli eserinde Hz. Amr *dan rivayet ettigi bir hadîste Amr (Radiyaltahü anh) :
Ben, Peygamber (SalktlUthü Aleyhi ve Selletn) *in yanina halûk sürünerek geldim de :
— «Alaçehre aIaçehre, 'kokuyorsun, at bunu at, buyurdu. Elindeki bir kamisla karnimi dürttü. Canimi acitti... ilâh...» demektedir. Lâkin bu Amr mezkûr kissaya yetismis olamaz. Çünkü kendisi 1bni Vehb'in arkadasidir.» diyor.
Fakat «Tevdîh» sahibinin bu tahmininin dogru olmadigi anlasilmistir. Zîra sifâ hadîsindeki râvînin ismi Amr b. Sevvâd degil, Sevvâd b. Amr 'dir.

Halûk: Safran v.s. den mürekkep bir nev'i esansdir.
Ömre: Küçük hacc demektir ki, tavafla saiden ibarettir. Senenin her mevsiminde yapilabilir. Yalniz Arafe ile onu takib eden dört gün zarfinda ömre yapmak mekruhtur. Çünkü o günler hacc günleridir.
Mukattaat: Biçilmis kaftan ve cübbe demektir. Bedene göre biçilmis olmasi kelimenin mârfâsmda dâhildir.
Gelen zâtin kokuya bulanmis olmasi, elbisesiyle bedenine sâmildir. Bulanmak tâbirinden de anlasiliyor'ki, süründügü koku çokmus. Resûlül-lah (SallalUihü Aleyhi ve Sellem) in :
«Haccetmis olsan ne yapacaksan, örn rende de onu yap.» buyurmasi, ashâb.i kiram'in hacc fiillerini daha evvelden bildiklerini gösterir.
Ibnü'l-Arabî diyor ki: «Galiba Araplar câhîliyet devrinde haccettikleri vakit elbiselerini çikarir, ihram halinde koku sürünmekten kaçinirlar, fakat ömre yaparken bu hususta daha müsamahali davramr-larmis.
Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Sellem) hacc'la ömrenin bu babda bir olduklarini haber vermistir.
Ibni Battal'e göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccederken ne gibi dualar okur, zikirler yaparsan, Umrede de ayni sekilde hareket et. Zîra bu hususta hacc ile ömre müsterektir.» demek istemistir. Nevevî'nin kanaati da budur.
Hz. Ya'1â'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i vahiy halinde görmek isteyerek basini onun örtüsünün altina sokmasi ve Hz. Ömer'in buna müsaade etmesi, Yeygamber(Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'in bu gibi seylere müsaade buyurdugunu bildiklerine hamlolunur. Zira vahiy halini müsahade eden kimsenin imani artar.
ResÛlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seîlem) 'in vahiy halinde kizarmasi ve horuldamasi, vahiyin siddet ve sikletinden dir. Hattâ vahyin siddetinden bazen avazinin çiktigi kadar seslendigi rivayet olunmustur.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1) örtünmüs bir kimsenin darilmayacagi bilinirse, örtüsünü kaldirarak ona bakmak hattâ basini örtüsünün altina sokmak caizdir.
2) Müftü bir me s'elen in hükmünü bilmezse onu ögreninceye kadar cevâp vermeyebilir.
3) Kur'ân-i Kerîm'de beyan edilmeyen bazi ahkâm ha-dîsden alinir.
4) ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) soran zata fidye emretme-mistir.
Imam Safii, Sevrî, Ata', îshâk, Dâvud-u Zahirî ve bir rivayette Imam Ahmed b. Hanbel bu hadîsle istidlal ederek:
«Bir kimse ihram halinde bilmeden memnu olan bir elbise giyse fidye vermesi îcab etmez. Unutan kimse dahi bu hükümde dâhildir, demislerdir.
Imam A'zam ile Müzeni 'den bir rivayete göre hacca niyet eden bir kimse kasden veya unutarak basini veya yüzünü bütün bir gün örterse fidye vermesi îcab eder.
Bir günden az örterse sadaka verir.
Imam Mâlik 'den bir rivayete göre istifade için basini Örter yahut uzun zaman basi veya yüzü örtülmüs olarak devam ederse fidye vermesi gerekir.
5) Elbiseyi kokudan temizlemek için mübalaga göstermek icab eder.
6) îhramli bir kimsenin üzerinde dikisli elbise bulunursa çikarmasi îcab eder. Elbiseyi yarmak veya parçalamak lâzim degildir.
Ibrahim Nehaî ile Sa'bi'ye göre basini örtmüs sayilmamak için elbiseyi basindan çikarmak caiz degildir. Bu kavil Hz. Ali (Radtyâllahüanh) ile Hasan-i Basrî Ve Ebû Kilâbe'-den rivayet olunmustur.
Ali (Radiyallahü anh) 'dan gömlegin parçalanarak çikarilacagi da rivayet olunmustur.
7) îhrâma girerken (yâni haçça niyet ederken) koku sürünerek onu ihramdan sonra dahi devam ettirmenin caiz olup olmayacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari bunu mekruh görmüs ve menetmislerdir.
îmam Mâlik ile Hanefîiler 'den Muhammed b. Hasen bunlardandir.
Ashâb.i kiram 'dan Ömer, Osman, tbni Ömer ve Osman b. Ebi'l-Âs (Raâtyailahûaiihûm) ile Atâ' ve Zührî 'nin

mezhepleri de budur.
Diger birtakim ulemâ ihrama girerken koku sürünmeye cevaz vermislerdir.
îmam A'zam'la Imam Safiî 'nin mezhepleri de budur. Delilleri Hz. Âise hadîsidir. Mezkûr hadîsde Âise (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"i ihrama girdigi vakit haremi için, hillt çiktigi vakit hilli için beyti tavaf etmezden önce ellerimle kokuladim.» demistir.
Onlara göre Hz. Ya'1â hadîsinde Peygamber (Sallaîîahü Aleyhi veSeîlem) 'in soran zâta üzerinde bulunan esyayi yikamasini emir buyurmasi safran süründügü içindir. Erkeklere, safran sürünmek yasak edilmistir.
Diger bir cevaplan da sudur: Ya'1â (Radiyalîahü ank) kissasi Ct'r&ne'de geçmistir. Bu vak'a bil'ittifâk hicretin 8. yilinda geçmistir. Hz. Aise hadîsi ise Hicretin 10. yilinda Haccetü'1-Vedâ'da seref sâdir olmustur.
Kaide Icabi en son vârid olan hadîsle amel olunur.

2- Hacc Ile Ömrenin Mikaadlari Babi

11- (1181) Bize Yahya b. Yahya ile Halef b. Hisâm, Ebu'r-Rabî' ve Kuteybe hep birden Hammad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki:
— Bize Hammad b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan, o da Tâvus'dan, o da Ibni Abbâs (Radiyallayü a/i&ümaj'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis:
«ResûKillah (Satlaltahü Aleyhi ve Settem) Medîneliler için Zü'1-Hulefie'-yi, Sam'lilar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karnü'l-Memazili Yemenliler için Yelemlem'i m ika a d tayin etti ve:
— Bunlar, o yerler halki Ile oradan geçen ve hacc ile ömre yapmak isteyen baska yerler halki için mikaaddirlar. Bu yerlerden daha yakin olanlar, bulunduklari yerlerden ihrama girerler. Daha yakin olanlarin hükmü de böy-ledir. Hattâ Mekkeliler Mekke'den ihrama girerler, buyurdu.»

12- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus, babasindan, o da Ibni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelIcm) Medîneliler için Zu'I-Huleyfe'yi, Samlilar için Cuhfe'yi, Necidliler için Karhü'l-Menâzili, Yemenliler için de Yelemlem'i mikaat tayin etmis ve:
— «Bu mikaadlar, o yerler halki ile hacc ve örn rey i niyet edip, buralardan geçen bütün baska yerler halki Için mi itaattir. Bundan daha yakin, olanlar bulunduklari yerden, hattâ Mekkeliler Mekkeden ihrama girerler.» buyurmustur.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Hacc»in bir-iki yerinde, Nesaî dahi «Kitâbü'l-Hacc»da muhtelif râvüerden tahrîc etmislerdir.
Mevakit: Mikaat'in cem'idir.
Mikaat: Muayyen vakit demektir. Fakat burada mekân için istiare edilmistir. Binâenaleyh hacca niyet edilmek için durulan yer mânâsina gelir.
Ihram: Hakikatta hörmete girmek, demektir. Burada ondan murad:
Husûsi hürmetleri iltizâm etmektir. Bu hürmetleri iltizâm haccin sartidir. Ancak sartin sübûtu, niyetle sabit oldugundan hacca niyet ederek telbiye getirmeye ve dikissiz elbise giymeye ihrama girmek, denilir.
ResûlflUah (SallaUahü Aleyhi ve Setten*) dünyanin dört taralindan hacca gelenlerin nerede ihrama gireceklerini bu hadîs-i serîfde tâyin buyurmustur.
Medîneliler'in Mikaati Zü'Huleyfe 'dir. Bu yer Mekke ile Medine arasinda olup Medîne'ye dört mil, Mekke'ye ise ikiyüz mile yakin mesafededir. Vaktiyle burada bir agaç varmis» Resûlüllah (Satfallahü Aleyhi ve Sellem) oraya iki mescid bina etmisdir.
Zü-'l-Huleyfe Medîneliler'in mikaati oldugu gibi baska memleketlerden olup da oradan geçen hacilarin dahi mikaatidir.
Sam11ar'in mikaati Cuhfe'dir. Cuhfe denize alti mil mesafede bir köy olup, Misir1i1arla Magrip1i1er'in de

mikadidir. Mekke'ye üç konak, Medine.i Münevvereye sekiz konak mesafede bulunmaktadir.
Necid1er'in mikaati Karnü'1-Men azil 'dir. Bu yer Mekke'ye iki konak mesafededir. Mikaatlar içinde Mekke'-ye en yakin bu oldugu söylenir.
Necid: Iç Arap yarimadasinin simal ve garp taraflarini kaplayan genis bir yerdir. Üç taraftan çölle sarili, yalniz bir taraftan Hicaz ve Yemen'e açiktir.
Karnü'l-Menâzii'e bazi rivayetlerde yalniz «Kara» denilmistir. Burada «Karnü'l-Menâzil» diye tasrîh edilmesi, ayni ismi tasiyan iki yer bulundugu içindir. Bunlardan biri bir yokusun asagisinda, digeri yukarisinda bulunmaktadir. Asagidakine Karn-i Menâzi1 , yukardakine Karn-i Seâ1im , derler.
Seftlib: Tilkiler, demektir. Mezkûr ismin bu yere verilmesi, orada çok tilki bulundugu içindir, derler.
Hadîslerde umumiyetle Karn-i Menâzil 'den bahsedilir.
Yemenliler'in mikaati Yelemlem'dir. Yelemlem, Mekke'ye iki konak mesafede bir dagdir. Bu dag Tihâme daglarindan maduttur.
Dünyanin neresinden olursa olsun hacca gelenler hangi mikaattan geçerse orada ihrama girerler.
Beyân edilen mikaatlarin içinde yani Mekke tarafindan yasayanlar, bulunduklari yerden ihrama girerler. Mikaatlara gitmeleri sart degildir. Fakat ihrama girmeden evlerinden çikamazlar.
Mekkeliler'in ihram yeri Mekke-i Mükerreme ise de ömre yapmak isterlerse hille yani ser'an beyân edilen hududa çikmalari îcab eder.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1) Ulema herkesin evinde mi yoksa mikaatda mi ihrama girmesinin efdal oldugunda ihtilâf etmislerdir.
îmam Malik, îmam Ahmed ve Ishak'a göre mikaatta ihrama girmek efdaldir. Delilleri bu hadîstir.
Sevr!, Imâm A'zam(îmam Sâfi) ve diger birçok ulemâya göre mikaatlarda ihrama girmek bir ruhsattir. Herkesin evinde ihrama girmesi ef daldir. Delilleri: Ashâb-i kira m'in fiilleridir.

Sahabeden tbni Abbâs.îbni Mes'ud, îbni Ömer (Radiyalîahü anh) hazerâti ile baskalari mikaata varmadan ihrama girmislerdir. Onlar sünneti elbet de herkesden iyi bilirler. Zahiri1er'in kaaidelerine göre ihramin ancak mikaatdan caiz olmasi îcab eder.
tbni Abdi1berr Imam Ma1ik'in mikaattan evvel ihrama girmeyi kerih gördügünü söylemistir. Zira Ashâb-i ki râmdan Hz. Ömer (Radiyallahiianh) Imrân b. Husayn (Radiyalîahü adh) 'in Basra'dan ihrama girmesini, Osman b. Affân (Radiyalîahü anh) dahi Hz. Abdullah b. Âmir'in mikaatdan önce ihrama girmesini tasvib etmemislerdir.
Buhâri'nin ta'likine göre Hz. Osman , Horasan 'dan, Kirman 'dan, -Hasan-i,. Basri ile Ata dahi uzak yerlerden ihrama girmeyi kerih görmüslerdir.
Îbni Bezîza bu hususta ulemâdan üç kavil nakledildigini söyler. Birinci kavle göre Mikaat disinda ihrama girmek mutlak surette her yerde caizdir.
îkinci kavle göre: Mikaat disindaki her yerde mutlak surette mekruhtur.
üçüncü kavle göre, uzak yerlerde caiz, yakin yerlerde caiz degildir.
îmam A'zam ile îmam Safiî: «Iktidari olan kimsenin bu mikaatlardah evvel ihrama girmesi efdaldir.» demislerdir.
Hz. Ali, Îbni Mes'ûd; îmran b. Husayn îbni Abbâs ve îbni Ömer hazerâtinin mikaatlara uzak yerlerde ihrama girdikleri sahîh rivayetlerle sabit olmustur.
Hattâ Ümmü Selem etRadiyaltahüanhy^n rivayet olunduguna göre kendisi:
«Ben, Resûlüllah (SalUtliahüAleyhi ve Sellem): Her kem Beyt-i Makdisden ömre için ihrama girerse günahlari affolunur.» buyururken1 Isittim.» demistir.
Bu babda baska hadîsler de vardir.
Zahirîler 'den Ibni Hazm : «Hiç bir kimsenin hacc veya ömre için mikaattan evvel ihrama girmesi helâl degildir.

Mikaat-tan evvel ihrama girip de mikaattan geçen kimsenin jie ihrami vardir, ne de hacc ve ömresi. Meger ki, mikaata vardiginda ihramini yenilemeyi niyet etmis ola. Bu caizdir, o zaman ihrami tam olur.> demistir.
2) 1mam A'zam'a göre Mekke'ye girmeye niyet etsin etmesin, mikaatlardan birini ihramsiz olarak geçmek caiz degildir.
Kurtubî diyor ki: «Mekke'ye hacca niyet etmeksizin girmek isteyen bir kimse mikaattan geçerse, Mekke'ye de tekrar tek-rar gitmemisse . o kimseye kurban kesmelr lâzim gelir mi, gelmez mi mes'elesinde ulemâmiz ihtilâf etmislerdir. Hadîsin zahirine bakilirsa ihrama girmek yalniz hacc ve ömre için Mekke'ye gidenlere lâzimdir.
Zühri ile Ebû Mus'ab'in mezhepleri de budur.»
îbni Kudâme de sunlari söylemistir:
«Hacca niyet etmeksizin mikaattan geçenler iki kisimdir. Bir kismi Mekke'ye gitmek istemezler. Onlarin baska yerde isi vardir. Böy-lelerine ihrama girmek bil'ittifak lâzim degildir. îhrâmi terkettiklerin-den dolayi da kendilerine hiç bir sey lâzim gelmez. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem)iki defa Bedir'e gelmis, fakat ne kendisi ne de ashabindan birisi ihrama girmemislerdir. Böyle bir kimse ne zaman ihrama girmek isterse bulundugu yerde girer. Ve kendisine hiç birsey lâzim gelmez. Huraki *nin sözünden anlasilan bu oldugu gibi Imam Malik, Sevrî, îmam Safii ve Hanefîi1er'den Imam Ebû Yûsuf'la Imam Muhammed'in kavilleri de budur.
Ibni Münzir'in rivayetine göre Imam Ahmed b. Hanbe1 hacca niyet etmeden mikaati geçen fakat sonradan haccetmek isteyen bir kimsenin Zül-Hüleyfe'ye dönerek, orada ihrama girmesi lâzim geldigini söylemistir, Iskâk'in kavli de budur.
Ikinci kisim ya Mekke'ye yahut baska yöre gitmek üzere Harem-i Serife girmek isteyenlerdir. Bunlar da üç kisimdir. Yâ mubah olan bir harp için yahut korkudan dolayi veya tekerrür eden bir hacet sebebiyle oraya girerler. Böylelerine ihrama girmek lâzim degildir. Çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'yi fethettigi gün oraya ihrâmh olarak girmemistir.
Ashabindan dahi hiç birinin o gün ihrama girdigini bilmiyoruz.
Mekke'ye tekrar tekrar girenlere ihram vâcib olsa bir adamin Ömrü boyunca ihramli bulunmasi icab edebilir.
Imam Safiî 'nin kavli de budur.

13- (1182) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâlifcV. Nâfi'den dinledigim, onun da, Ibni Ömer (Radiyallayü anhiima)'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum : Kesü\ü\\nh(SaIlatIahü Aleyhi ve Sellem);
«Medineliler Zü'1-Huleyfe'den Samlilar Cuhfe'den, Necidliler Karnu'dan ihram girerler.» buyurmuslar.
Abdullah demis ki; Ben, Resûlüllah (SaV.aüahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Yemenlilerde Yelemlem'den ihrama girenler.» buyurdugunu dahî duydum.

17- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Ibnî Ebî Ömer rivayet ettiler. Ibni Ebî Ömer dedi ki: Bize Süfyân, Zührî'den, o da Salim'den, o da babasi (Rftdiyaltahiianli)'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ve Sellem);
«Medineliler Zü'1-Huleyfe'den Samlilar Cuhfe'den, Necidliler Kant'-dan ihrama girerler.»
Ibni Ömer (Radiyallahü anhünia, demis ki: Ben isitmedim ama ban» anlatildigina göre Resûlüllah (Salhlhhü Aleyhi ve Sellem):
«Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.» buyurmus.

14- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, lbni Sihab'daii. o da Salim b. Abdi11ah. Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anh, Man, o da babasindan naklen haber verdi. Babasi söyle demis:
Ben, Resûlüllah f Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Med in el ilerin ihram yeri Zü'l-Huleyfe, Samlilarin ihram yeri Mahyca yani Cuhfe, NeddlIlerin ihram yeri de Karn'dur» buyururken isittim.
Abdullah b. Ömer (Radtyallayü anhüma) demis ki: Resûlüllah (SaMlahü A leyhi ve Sellem) 'in :

«Yemenlilerin ihram yeri de Yelemlem'dir.» buyurdugunu söylüyorlar. Ama bunu ben kendisinden isitmedim.

15- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve Aliyyü'bnü Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize, Ismail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da Ibni Ömer (Radiyallahü anhüma) Jyi sunu söylerken isitmis, dediler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , MedîneIilere Zü'I-Huleyfe'den, Samlilara Cuhfe'den, Necîdlilere Karn'dan ihrama girmelerini emir buyurdu.»
Abdullah b. Ömer (Radiyallayü anhüma) demis ki: Haber aldigima göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler.» buyurmus.
Bu hadîsi Buhâri -Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Yemenlilerin mi-kaati hakkindaki beyanatini Abdullah îbni Ömer (Radiyallahü anh) bizzat isitmemekle beraber bu cümle de hadîs olarak sahih ve sabittir. Nitekim bundan önceki lbni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde zikri geçtigi gibi Câbir, Âise ve Haris b. Amr (Radiyallahü anh) hadîslerinde de beyân olunmustur.
Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi, bu hadîsden sonra görülecektir.
Hz. Âise hadîsini Nesaî rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Medine I iler için Zu'l-Huleyfe'den, Samlilarla Misirlilar için Cuhfe'den, Iraklilar için Zat-i Irak'dan, Yemenliler için de Yelemlem'den ihrama girmeyi mikaat tayin buyurdu.» denilmektedir.
Haris b. Amr (Radiyalîahü anh) hadîsini Ebû Dâvud rivayet etmistir. Bu hadîsde Hz. Amr
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Mîna'da yahut Arafar'da iken,, yanina geldim...» demektedir.
Ayni hadîsde : «Resû\üllah(SalIallahü Aleyhi ve Seliem) zâti irki Iraklilar için mikaat tayin etti.» cümlesi de vardir.
Görülüyor ki, Ibni Ömer (Radiyalîahü anh) rivayetlerin birinde «Kulagima geldi.» mânâsini ifade eden «Belegani» fiilini kullanmistir. Bu sözle rivayet olunan bîr hadîsin hüccet olarak kabul edilip edile-miyecegi ihtilafli ise de hadîs ulemâsinca mezkûr kelimeyle yapilan rivayette beis yoktur. Çünkü zahire göre bununla hadîs rivayet, eden sa-habi, o hadîsi ancak baska bir sahâbiden nakleder.
Ashâb-ikirâmin hepsi âdildirler. Gerçi bazilari: «Zât-i irki Iraklilar için mikaat tayin eden Hz. Ömer 'dir. Çünkü Irak onun zamaninda fetholunmustur. KesûIüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) zamaninda müslümanlarin elinde degildir.» demirlerse de Aynî bunlara cevap vermis ve:
«Bu, bir saskinliktan ibarettir. Iraklilara Zat-i irki mikaat tayin eden bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'dir. Nitekim Ebû Davud'un rivayetinde tasrih Duyurulmustur. Samlilar'la Misirlilar için Cuhfe'yi mikaat tâyin eden dahî Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'dir. Halbuki onun zamaninda bu ülkeler de fethedilmemislerdi. Bu tayinlerin sebebi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) in ümmetine Allah Teâlâ Hazretlerinin Sam, Misir , Irak vesair beldeleri fethedecegini bilmesidir.
Bir Hadîs-i Serîfde : «Irak dinarini ve dirhemini, Samda kilesini vermediler.» buyurmus olmasi da bunu te'yid eder.
Son hadîsten murâd: Iraklilar'la Samlilar'in ilerde bunlari vermeyeceklerini beyandir.
Zât-i irk: Bir dag etegi yahut tepedir. Onunla Mekke arasinda ikibuçuk günlük mesafe vardir.» demistir.

16- (1183) Biie Ishak b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Ciireyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillah (Radiycülayü anhüma)'ya ihram yeri sorulurken isitmis, Ebü'z-Zübeyr, «Câbir'den isittim.» demis, sonra durarak «Yâni hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selfanpt ret ettigini zannediyorum.» demis.

18- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd, ikisi birden Muhammed b. Bekir'den rivayet ettiler. Abd

(Dedi ki): Bize, Muhammed haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi, (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir b. Abdillah (Radiyallahü anhüma)yya ihram yeri sorulurken isitmis. Ebu'z-Zübeyr:
«Isittim.» demis, zannederim hadîsi Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ref etti de:
«Medinelilerin ihram yeri Zü'l-Huleyfe'dir, öteki yol Cuhfe'dir; Irak-IHann ihram yeri Zot-i irk, Necid I ilerin ihram yeri Karn, Yemenlilerin ihram yeri de Yelemlem'den muteberdir.» demistir.
Nevevî diyor ki:
«Mikaatlan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) tâyin etmistir.» diyenlerin delili bu hadîstir. Ancak Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi (Sallallahü Aleyhi veSellemY* fa.ti surette ref etmedigi için sabit degildir. Darakutnî 'nin (Bu hadîs zayiftir. Çünkü Irak, Peygamber t Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda henüz fethedilmemisti.) demesine gelince, hadîsi zayif addetmekte sözü haklidir. Fakat onun zayif olduguna Irak'm fethedilmemesiyle istidlalde bulunmasi fasittir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ilerde fethedilecegini bilerek onu haber vermesi ve bunun ResûlüHah (Sallalkthü Aleyhi ve Selîem) 'in mucizelerinden biri olmasi imkânsiz degildir...»
Nevevî bundan sonra ResûlüHah (Sallaltahü Aleyhi ve Selleni) 'in istikbâle ait birçok seyleri haber verdigini beyân etmis, bu babda zikretmedigi birçok hajdîsler bulundugunu söylemistir.
Mehyca: Cuhfe'nin eski adidir.
Yine Nevevî'nin beyânina göre haccm mekân itibari ile mi-kaatlan oldugu gibi, zaman itibariyle de mikaatlari vardir. Zaman itibariyle mikaatiari (yani haccin vakti) Sevval, Zi'1-Ka'de ve Zü'1-Hicce 'nin on günüdür.
Bu vakitler disinda hacc için ihramlanmak caiz degildir. Yalniz ömre yapilabilir.

3- Telbiye Sifati ve Vakti Babi

19- (1184) Bize Yahya b. Yahya Et-TemîmI rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi'den dinledigim, onun da Abdullah b. Ömer (Radtyallayü anhüma)'dan naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: ResûlüHah (SallalIahü Aleyhi ve Seîlemyin telbiyesi sundan ibaretti:
«Tekrar tekrar icabet tona ya Rabbi, tekrar icabet sana., tekrar icabet sana... Senin serikin yoktur. Tekrar icabet sana... Hiç süphe yok ki hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir, senin serikin yoktur.
Nâfi* demis ki: «Abdullah b. Ömer (Raâiyallahü anhüma) bu telbiye-ye sunlari da ziyâde ederdi:
— Tekrar icabet sana, tekrar icabet sana. Tâatina tekrar tekrar müsaade, hayir senin yed-i kudrerindedir. Tekrar icabet sana, dilek sana ma'ruz, amel de sanadir.»

20- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hatim yani tbni Ismail, Musa b. Ukbe'den, o da Salim b. Abdillah b. Ömer ile Abdullah'in azatlisi Nâfi'den ve Hamratü'bnü Abdillah'dan, onlar da Abdullah b. Ömer (Radiyallayü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Eesûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Ztfl-Hiûeyie mescidinin yaninda hayvani kendisini kaldirarak dogrulttugu vakit telbiye yapar ve:
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi, Tekrar icabet sana., tekrar icabet sana... Hiç süphe yoktur ki hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir. Senin serikin yoktur, buyurunnus.
Derler ki: Abdullah b. Ömer (Radiyallahüanhüma) : «Resûlüllah (Sallallahû Aleyhi ve Sellem) *in telbiyesi iste budur.» dermis.
NâfV demis ki: «Abdullah (Radtyallahü anh) bu telbiye ile birlikte sunu da ziyâde ederdi:
— Tekrar tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, taatina tekrar müsaade. Hayir senin yed-i kudrerindedir. Tekrar Icabet tona, dilek sana ma1-ruz oivmI de sanadir.»

(...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yani tbni Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nafi', tbni Ömer (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen haber verdi. Ibni Ömer:

«Ben, telbiyeyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSel'.em)'in (mübarek) agzindan kaptim.» demis ve râvi hadîsi yukarkilerin hadîsi gibi rivayet etmisdir.

21- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Tunus, tbul Sihab'dan naklen haber verdi. (Demis ki): Gerçekten bana Salim b. Abdillah b. Ömer, babasi (Radiyallahüanh)'dan naklen haber verdi. Babasi söyle demis: Bana, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)fi basini yapiskan maddeyle taramis olarak telbîye ederken dinledim, söyle diyordu:
«Tekrar tekrar Icabet sana yâ RabbI, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana, Senin serikin yoktur. Tekrar icabet sana, Hiç süphe yoktur ki, ha m d ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir, senin serikin yoktur.»
Bu kelimelerden fazla bir sey söylemiyordu.
Abdullah b. Ömer (Radiyallayüanhüma) söyle dermis:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Zü'l-Huleyfe'de iki rak'at namaz kilar, sonra Huteyfe mescidinin yaninda hayvani kendisini kaldirarak dogrulttu mu bu kelimelerle telbiye yapardi.»
Yine Abdullah b. Ömer (Radfyallahü anhüma) sunu söylermis: «öme-ru'bnül-Hattâb (Radiyaltahü anh), Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in su kelimelerden ibaret olan telbiyesini yapar ve:
«Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbi, tekrar icabet sana, tekrar icabet sana. Tâahna tekrar müsaade, hayir senin, yed-i kudrerindedir. Tekrar icabet sana, dilek sana maTuz amel de sanadir, derdi.»
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvudve Nesaî «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Görülüyor ki, Resûlüllah (Scllallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbiyesi bu sekilde imis:
Ulemâ telbiye lâfzi üzerinde ihtilâf etmislerdir.
Sibeveyhye göre bu lâfiz tesniyedir. Yalniz onunla çokluk ve sayida tekrar kastedilir.
Zira tesniyenin hakikati ikiye sâmil olmaktir. Yûnus'a göre müfreddir.
Mânâsi hususunda dahî ihtilâf vardir. Bâzilari «tekrar tekrar icabet ederim. > mânâsina geldigini söylemislerdir.
Bir takimlarina göre «Sana tekrar tekrar itaat ederim.» daha baskalarina göre: «Teveccühüm sanadir.» mânâsina gelir.
«Muhabbetim sanadir.» mânâsina geldigini söyleyenler de bulundugu gibi, «Samimiyetim sanadir.», «Yakinligim sanadir.» mânâlarinda kul-lanildigini iddia edenler de olmustur. Bunlarin en meshuru birinci mânâdir. Çünkü ihrama giren bir kimse Allah'in dâvetine icabet etmis demektir.
Kaadî lyâz'a göre bu icabet Hz. îbrâhim (Aicyhisselâm) dan kalmistir.
Ibni Abbâs (Radtyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîsde : «Ibrahim (Aleyhisselâm), Kâbeyi bina edip tamamladiktan sonra kendisine : .
— Hacc Için insanlari davet et, emri verildi, Ibrahim (Aleyhisselâm):
— Benim sesim onlara ulasmaz, dedi. Teâlâ hazretleri:
— Sen davet et, Sesini duyurmak bana aittir, buyurdu. Bunun üzerine Ibrahim (Aleyhisselâm):
— Ey insanlar, Beyt-i Arîki haccetmeniz size farz kilinmistir, diye nida etti. Bu sözü yerle gök arasinda bulunanlarin hepsi Isitti. Görmüyor musunuz ? Insanlar en uzak yerlerden icabet edip geliyorlar.» denilmistir.
Bu hadîsi îbni Ebî Hatim rivayet etmistir. Hadîsin diger bir rivayetinde: «Bu davete insanlar babalarinin sulplerinde ve annelerinin rahimlerinde telbiye ile icabet ettiler.
ilk icabet edenler Yemenliler oldu. O günden kiyamete kadar haccedecek olanlar yalniz tbrâhim (Aleyhisselâm) 'in o günkü dâvetine icabet edenlerdir.» ifâdesi de vardir.
Hz. Ibrahim, Cebel-i Ebî Kubeys'in üzerine çikarak insanlari davet etmisdir.
Zahirîler 'den îbni Hazm'e göre telbiye Allah'in emrettigi bir seriattir. Onun sebep ve illeti ancak kullari imtihandir.
Cümledeki «Inne» edati «Enne» seklinde de rivayet olunmustur.
«tane» rivayeti söz basi olmasina nazarandir.
Lebbeyk- diyen haci bu edatla baska bir cümleye baslamis gibi olur.

Muhammed b. Hasen ile Kisâi bu mânâyi ihtiyar etmislerdir.
Edat «Enne» okunduguna göre ta'lil murâd olunur. Ve: «Sana icabet ederim, çünkü hamd ve nimet sana mahsustur.» denilmis gibi olur.
Cumhûr-u ulemâya göre mezkûr edati «Inne» okumak daha güzeldir. Lugât ulemâsindan Sa'1eb : «Çünkü (înne) okuyan bu sözü : Her hâl-ü kârda hamd sana mahsûstur, Enne okuyan ise Sana bu sebepten dolayi icabet ederim, mânâsina almis olur.» diyor.
Nîmet ve mülk kelimeleri meshur kirâete göre mef'ui olmak üzere mansûb okunurlar.
Kaadi tyâz bunlarin mahzûf bir habere müptedâ olmak üzere merfû dahî okunabilecegini söylemistir. Bu takdirde cümlenin mânâsi:
«Süphesiz ki hamdnin için karar kilmistir.» demek olur.
Telbiyenin hikmeti Allah Teâlft'nin kullarina olafci ihramina tem-bihdir.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir : Telbiyede hamdle nimet beraber, mülk ayrica zikredilmistir. Bunun sebebi nedir?
Cevâp: Çünkü hamd, nimete müteallikdir. Bundan dolayidir ki: «Bütün nimetleri için Allah'a hamd olsun.» denilir. Beraber zikredilmelerinin sebebi budur. Ve telbiye eden sanki: «Hamd ancak sana mahsûstur, çünkü nimet ancak senden gelir.» demis gibi olur.
Mülkün mânâsi ise müstakildir. Bu kelime bütün nimetlerin Allah'a âit oldugunu tahkik için zikredilmistir. Zira mülkün sahibi Allah'dir.
Telbiyenin hükmü hususunda dört kavil vardir.
1) îmam Safiî ile Hasan b. Hayy'a göre telbiye sünnettir.
2) Ma1iki1er'e göre telbiye vâcibdir. Terk edilir» hayvan kesmek icab eder.
3) Telbiye ihramin sartlarindandir. Telbiyesiz ihram sahîh olamaz. Sevrî ile Ebû Hanîfe 'nin mezhepleri budur. Onlara göre namaz için tekbîr ne ise ihram için telbiye de odur.
Hz. Abdullah îbni Ömer'in telbiyesine gelince : Ibni Abdilberr , ulemânin bu hususta ihtilâf ettiklerini söylüyor. tmara Mâlik:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü AleyhiveSellemj'in telbiyesinden fazla telbiye yapilmasini kerih görürüm.» demistir.
Maamafih ziyade hakkinda «Beis yoktur.» dedigi de rivayet olunur. Seyrî, Evzai ve Muhammed b. Hasen'e göre telbiyeye istenildigi kadar sözler ziyade edilebilir.
îmam A'zam ile îmam Ahmed ve Ebû Sevr dahî ziyâde hususunda bir beis görmemislerdir.
Tirmizî'nin rivayetine göre îmam Safiî: «Telbiyeye Allah Teâlâ'yi ta'zim ifâde eden sözler ziyade etmekte insaallah beis yoktur. Ama ben telbiyede Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözleriyle iktifa olunmasini daha makbul sayarim.» demistir.
Hanefiiler 'den îmam Ebû Yûsuf ile bir rivayete göre îmam Safiî , Hestâvillah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbi-yesine bir sey katmayi tecviz etmemislerdir.
Tahavî bu kavli tercih etmistir.
Ashâb-i kiram 'dan Hz. Ömer, oglu Abdullah, îbni Mes'ud, Esved b. Yezîd (Radiyallahü anh) ve baskalari Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in telbiyesinden fazla sözlerle telbiye yapmislardir.
Ezrakî 'nin «Tavih-i Mekke» adli eserinde bazi Peygamberlerin telbiyeleri rivayet olunmustur. Ezcümle:
Hz. Yûnus (Aleyhisselâtri):
«Tekrar icabet sana ey belâlari gideren Allah, tekrar icabet sana.,
Hz. Musa (Aleyhisselâm): «Tekrar icabet sana, Ben, emrine amade kulunum. Tekrar icabet sana.»
Hz. Isa (Aleyhisselâm): «Ben, senin kulun ve kulunun kizi cariyenin ogluyum. Tekrar icabet sana.» seklinde telbiye yaparlarmis.
«Sadeykyin mânâsi: «Tâatin için tekrar müsaade.» demektir.
Hâsili telbiye ihrama girilirken baslar. îhrâmdan murâd: Yukarda da isaret ettigimiz vecihle hacca niyet etmek,

dikissiz elbise giyerek haci olmayanlara mubah kilinan birçok seylerin kendisine haram oldugunu iltizâm eylemektir. Telbiye seâir-i islâmiyedendir.
Cumhura göre telfoiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdir. Bu hususta birçok hadîsler vârid olmustur. Ezcümle: Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mace'nin tahric ettikleri Ha11âd b. Sâib'in babasindan naklettigi bir hadîste Resûlüllah
«Bana, Cebrail (Aleyhisselâm) gelerek, ashabima telbiye ve ihlâli yüksek sesle yapmalarini emretmemi tâlim buyurdu.» demistir.
îbni Mâce'nin rivayet ettigi Zeyd b. Halid (Radiyallahü anh) hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Bana Cibril geldi ve :
— Ya Muhammed, Ashabina telbiyeyi yüksek sesle yapmalarini emret. Çünkü telbiye haccin searîndendir, dedi.» buyurmus.
Imam Ahmed dahî «Müsncd»inde Hz. Ebû Hüreyre'den bu mânâda bir hadîs rivayet etmistir.
Yine tmam Ahmed, Hz. tbni Abbâs'dan, Saîd b. Mansûr, Câbir (Radiyaîiahünanh)'dan, Beyhakî, Hz. Aise'den, Tirmizi, Ebû Bekr-i Siddik (Radiyailahü anh) 'dan, Hâkim, Seh1 b. Sa'd (Radiyailahü ctnh) 'dan bu mânâda hadîsler rivayet etmislerdir.
Seh1 {Radiyailahü anh) hadîsinde:
«Hiç bir telbiye eden yoktur ki onunla birlikte sagindaki ve solundaki agaçlar taçlar hatta sagindaki solundaki yerler de tel biye etmesin.» buyurulmustur.
Hâkim: «Bu hadîs Buhâri ile Müs1im'in sartlarina göre sahihtir. Fakat onu tahric etmemislerdir.» diyor.
Ashâb.i kiram alabildiklerine yüksek sesle telbiyede bu-lunurlarmis. Abdullah b. Ömer (Radiyailahü anh)'nin: «Telbiyeyi yüksek sesle yapin.» dedigi rivayet olunur.
Ibni Battal: «Telbiyeyi yüksek sesle yapmak müstehabdir.> demistir. Ebû Hanîfe, Sevrî ve Safiî 'nin kavilleri de budur.
Bu babda tmam Mâlik 'den muhtelif kaviller rivayet olmustur. Ibni Kaasim'in rivayetine göre Imam Mâlik «Yüksek sesle telbiye ancak Mescicl-i haram ile Mina mescidinde yapilir.» demistir.
Ulemâ, kadinin yalniz kendi isitecegi kadar telbiye getirecegine ittifak etmislerdir. Zira Ibni Ebî Seybe Inin rivayetine göre Hz. Ibni Abbâs: «Kadin yüksek sesle telbiye getiremez.» demistir.
Bazilari Hz. Aise Ile Meymûne (Radiyaîiahü anh) 'nin yüksek sesle telbiye ettiklerini gösteren rivayetlerle istidlal ederek kadinin da yüksek sesle telbiyede bulunabilecegini söylemislerdir.
Hadîs-i Serif, ihramdan önce yapiskan bir maddeyle saç taramanin müstehab olduguna da delildir.

22- (1185) Bana Abbâs b. Abdilaziz El-Anberl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Muhammed El-Yemâmi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ikrime yani Ibni Ammar rivayet e iti. (Dedi ki) : Bize Ebû Zümeyl [2], tbni Abbâs (Radtyallayilanhüma)'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Müsrikler «Tekrar icabet sana. Senin serikin yoktur.» derlerdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) de :
«Yazik size, «Yeter yeter.» buyurur, bunun üzerine müsrikler: «Yalniz bir serik müstesna, o senin serikindir, sen, ona ve onun mâlik oldugu her sey'e mâliksin.» derlerdi. Onlar, bunu Kabe'yi tavaf ederken söylerlerdi.
Kaadî tyâz'in beyânina göre «Sadd, kadd» kelimeleri «kadin, kadin» seklinde de rivayet olunmustur. Bunun mânâsi: «Bu söz size yeter. Fazla konusmayin.» demektir.
ResûHillah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in sözü de burada sona erer. Hadîsin geri kalan sözleri râvinin naklidir. Anlasiliyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) müsriklerin sonunda sirk kosacaklarini bildigi için sözlerini oraya vardirmadan kesmek istemistir. Yani: «Sadece, tekrar icabet sana. Senin serikin yoktur.» sözüyle iktifa etmelerini emir buyurmakla kendilerini tevhide davet buyurmustur.
Haller degistikçe telbiyeyi tazelemek müstehabdir. Meselâ sabah ve aksam olurken, yokus çikarken, asagi inerken, oturup kalkarken, va'si-taya binip inerken, namaz sonlarinda ve arkadaslarla bir yere geldikte fazla

telbiyede bulunmalidir.
Telbiyeyi bir defada en az üç kere söylemek, araya insan sözü katmamak dahi müstehabdir.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Telbiyeden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'e salâvat getirmeli ve Allah'dan gerek kendisi gerekse diledigi müslümanlar için istekte bulunmalidir. Dilegin efdali ridvâni ve cenneti istemek, cehennemden Allah'a siginmaktir. Hosa giden bir sey görüldügü zaman:
— Lebbeyk, hakîki hayat, âhiret hayâtidir, demelidir...»

4- Medineliler'e Zü'l-Huleyfe Mescidi Yaninda Îhrama Girmelerinin Emir Buyurulmasi Babi

23- (1186) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike, Musa b. Ukbe'den dinledigim, onun da Salim b. Abdiliah'dan, onun da babasi (Radfyaîlahüanh) 'dan isitmek suretiyle naklettigi su hadîsi okudun:
Babasi (Abdullah) söyle diyormus: Sizin Beydaniz, ResûlüUah (Saltallahü Aleyhi ve§ellem)' *e iftira ettiginiz su yerdir. Ama Resûlüllah (SalUtikihü Aleyhi ve Sellem) ancak mescid yanmda yani Zü'1-Huleyfe'de ihrama girmistir.

24- (...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yani îbni Ismail, Musa b. Ukbe'den, o da Salim'd en naklen rivayet etti. Salim söyle demis: Ibni Ömer (Radtyaîlahuanhiima) ya: «Ihram denildigi vakit, Beyda:
«Resûlüllah (SallGllahü Aleyhi ve Sellem)e iftira ettiginiz yerdir. Ke-sû\üllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak agacin yanmda hayvani kendisini kaldirdigi vakit tel biye etmistir.» derdi.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvud , Tirmizî ve Nesaî «Hacc» bahsinde tahric etmislerdir.
Tirmizî: «Bu bâbda Ibni Ömer, Enes ve Misver b. Mahrame (Radiyallahü anh) 'dan da rivayetler vardir.» demistir.
Aynî bunlarin yaninda Sa'd b. Ebî Vakkas ile Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) hazeratmin isimlerini de zikretmis ve ve hadîslerini söyle siralamistir:
Enes hadîsini îbni Mâcf 'den maada bütün Kütübi Sil1e sahipleri tahric etmislerdir. Mezkûr hadîste Hz. Enes : «Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) hayvanina binerek, hayvani kendisini dogrulttugu vakit telhiye getirdi.» demistir.
Ayrica Ibni Mâce 'nin, Hz. Enes'den bir rivayetinde:
«Hayvani Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kaldirarak dogrulttugu vakit: hacc ile beraber ömre için lebbeyk, buyurdular.» denilmektedir.
Misver b. Mahrame hadîsini Buhâri ile Ebû Dâvud tahric etmislerdir. Bu hadîste: «ResûlüUah (SallallahüAleyhi ve Sellem) , Zü'1-Hiileyfe'ye vardigi vakit hediyy kurbanini nisanladi ve orada ihrama girdi.» denilmistir.
Sa'db. Ebî Vakkaas (RadiyatUthü anh) hadîsini Ebû Dâvud tahric etmistir. Hz. Sa'd : «Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Fur' yolunu tutarsa hayvani kendisim kaldirdigi vakit telbiye eder. Unut yolunu tutarsa Cebel-i Beydâ'ya tirmandiginda telbiyede bulunurdu.» demistir.
Ibni Abbâs hadîsini Dârakutnr rivayet etmistir. Bu hadîste Hz. Ibni Abbâs: «Sonra Resûlü\\ah(Sallallahü A leyhi ve Sellem) hayvani üzerine oturdu, hayvani Beydâ'ya çikip düzledikten sonra hacca niyet ederek telbiye getirdi.» demektedir.
Beydâ: Sahra ve çöl demektir. Fakat burada ondan murâd: Zü'l-Hu1eyfe'nin Mekke tarafina düsen ve oraya yakin bulunan bir tepedir. Orada bina falan bulunmadigi için Beydâ nâmi verilmistir.
Ulemâ, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede ihrama girdiginde ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre Zü'l.Huleyie mescidinde iken ihrama girmis, birtakimlari mescidden çiktiktan sonra Beydâ denilen tepede telbiye getirdigini, söylemislerdir.
Tahavî diyor ki: «Ulemâdan bir cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Beydâ 'da ihrama girdigi rivayetini kabul etmemislerdir. Zîra Ibni Ömer rivayetinde:

— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Zü'1-Huleyfe'de ihrama girmistir, denilmektedir. Bu zevata göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , Zü'l-Hujeyfe mescidinin yaninda hayvanina bindikten sonra telbiye getirmistir...»
Tahavî'nin bir cemâatdan maksadi: Zührî ile Abdül-melik b. Cüreyc ve Abdullah b. Vehb 'dir.
Tahavî sözüne devamla: «Ulemâ bu hususta ihtilâf edince biz de ihtilâflarinin nereden geldigini göstermek istedik. Rivayet olunur ki, Sâîd b. Cübeyir sunlari söylemis:
— îbni Abbâs 'a dedim ki, bu zevat Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem)ia ihrama girdigi yer hususunda nasil ihtilâf ettiler de bir taife:
(Namazgahinda), diger taife: (Hayvani kendisi kaldirdigi vakit), baska bir taife (Beydâ düzüne çiktigi vakit telbiye getirdi) dedi.» seklinde izahatta bulunarak Hz. Ibni Abbâs'in:
«Ben, bu hususu herkesten iyi bilirim. Resulü);ah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sâdir olan hüccet birdir. Halk o hüccet hakkinda ihtilâf etmislerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacca niyet ederek yola çikmisti, Zü'1-Huleyfe mescidinde iki rek'at namaz kildigi vakit orada hacca niyet edtrek telbiye getirdi. Bâzilari bunu isiterek bellemislerdir. Sonra hayvanina bindi, hayvani yola çekilince yine telbiye getirdi. Birtakimlari da bunu görmüslerdir. Çünkü halk daginik bir sekilde geliyorlardi.
Devesi yollandigi vakit telbiye getirdigini isitenler:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak hayvani yola çekildigi vakit telbiye getirdi, demislerdir. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yoluna devam etti, Beydâ düzüne çiktigi vakit tekrar telbiye getirdi. Birtakimlari da bunu görerek:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak Beydâ düzüne çiktiginda telbiye getirdi, demislerdir.
Allah'a yemin ederim ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacca, namazgahinda iken niyetlenmis ve hem hayvanina bindigi vakit, hem de Beydâ düzüne çiktiginda telbiye getirmistir.» sözlerini nakletmis ve ihtilâfi Hz. tbni Abbâs'in beyân ettigini söylemistir.
Bundan sonra Tahavî : «Biz de buna kaâiliz. Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlik, Safiî ve Ahmed ile bu mezheplerinin sâir ulemâsinin kavilleri de budur.» demistir.
Evzaî, Ata '. ve Katâde'ye göre Beydâ'da ihrama girmek müstehabdir.
tbni Ömer hazretlerinin buradaki ifritadan maksadi: Ashâb-i kiram'in hatâ ettiklerini beyândir.
Kitabimizin basinda da isaret olundugu vecihle ehl-i sünnet ulemâsina göre yalan: Vakiin ziddim haber vermektir. Bunda hem kasit hem de hatâ dâhildir.

Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikarilmistir:

1) Hatâya yalpn ve iftira, demekte beis yoktur.
2) Medîne1i1er'in mikaati Zü'1-Huleyfe mescididir.
3) Ihrama girecek kimsenin iki rek'at nafile namaz kilmasi müs-tehabdir.

5- Telbiyeye Hayvanin Kalktigi Yerden Baslamanin Lüzumu Babi

25- (1187) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Saîd b. Ebt Seîd El-Makbûri'den dinledigim, onun da Ubeyd b. Cürey'den [3] naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ubey Abdullah b. Ömer (Radiydttahû anhiirna) 'ya :
— «Ya Eba Abtfirrahman! Görüyorum ki, sen arkadaslarinin yapmadigi dört seyi yapiyorsun.» demis, tbni Ömer (Radtyallayü anhüma) :
— «Ne onlar ya Ibni Cüreyc?» demis. Übeyd:
— «Senin Kabe rükünlerinden yalniz iki rüknü yemâniye dokundugunu gördüm ve gördüm ki, septiyye denilen

ayakkabilari giyiyorsun. Ve yine gördüm ki, sariya boyam yorsun. Bir de Mekke'ye vardiginda baskalari hilâli gördükleri vakit telbiyede bulunurken senin terviye gününe kadar telbiye getirmedigini gördüm.» cevâbini vermis. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) sunlari söylemis:
«Rükünlere gelince; Ben, Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem)i iki rüknti yemâniden baskasina dokunurken görmedim,
Septiyye denilen ayakkabilarini giymemin sebebi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kilsiz ayakkabi giyerken görmüs olmamdir. Onlarla ab dest alirdi. Binaenaleyh ben de öyle ayakkabi giymek isterim.
Sari boyaya gelince: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selimi)*! sari boyali elbise giyerken gördüm. Bu sebeple ben de sari boyali elbiseyi giymeyi severim.
Telbiye mes'elesinde dahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayvan, kendisini kaldirip dogrultuncaya kadar telbiye ederken görmedim.»

26- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebû Sahr [4], Ibni Kuseyt'-den [5], o da Ubeyd b. Cüreyc'den naklen rivayet etti. Ubeyd söyle demis:
«Abdullah b. Ömer b. Hattâb (Radiyallahü anhüma) ile birlikte bâzisi hacc, bâzisi Ömre olmak üzere oniki defa haccettim. (Kendisine) dedim ki:
— Yâ Ebâ Abdirrahman! Gerçekten sende dört haslet müsâhade ettim...»
Râvi hadîsi bu mânâda rivayet etm^s, yalniz telbiye rivayetinde Makbûri'ye muhalefette - bulunmus ve telbiyeyi zikretmeksizin hadîsi yukarki hadîs mânâsinda rivayet etmistir.

27- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer (Radiyallayii arthüma) dan naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis:
«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) d yagini üzengiye koyup, hayvani kendisini kaldirdigi,vakit Zü'1-Huleyfe'de telbiye getirirdi.»

28- (.--) Bana Hânin b. Abdülâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hac-câc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Cüreyc sunu söyledi: Bana Salih b. Keysân, Nâfi'den, o da Ibni Ömer (Radtyaüahü anhiima) Man naklen haber verdi, tbni Ömer ona Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) in hayvani, kendisini kaldirarak dogrulttugu vakit telbiye ed erdigin i haber vermis. ,

29- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Salim b. Abdillah, Salim'e de Abdullah b. Ömer (Rcutiyallayü anhiima) haber vermis. Demis ki:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Zü'1-Huleyfe'de hayvanina binerken gördüm. S«nr« hayvani kendisini kaldirarak dogrulttugu vakit telbiye getirdi.»
Bu Hadisi Buhâri «Kitâbul-Vudu'» ve « Kitâbu'1-Libas »da, Ebû Dâvud «Ki^bu'l-Hace»da, 'Tirmizî «Semail» de, Nesaî «Kitâbul-Tahâra»da muhtelif râvilerden tahric etmislerdir. Rüknü Yemâni:Kabe'nin köselerinden Hacer-i Esvea'in bulundugu kösedir. Bu köse Irak tarafina baktigi için ona «RÜkn-ü Irâki» dahi derler.
Bâzilarina göre Rüknü Yemâni, Hacer-i Esved'in bulundugu köseden evvelki kösedir. Yemen tarafina baktigi için ona «Rükn.ü Yemâni» denilmistir. Bu iki köseye Yemâmyyan» derler.
Geri kalan iki köseye de «Samiyyan» denilmistir. Ulemânin beyanina göre «Yemâni» denilen köseler Hz. îbrahim (Aleyhisselâm)\n attigi temel üzerinde kalmislardir. Sami denilenlerin yeri degistirilmistir. Bundan dolayidir ki, «Rükn-ü Sâmi» denilen iki köseye- istilâm yapilmaz. Istilâm Yemâni denilen köselere yapilir.
Istilâm: Hacer-i Esved'e elle dokunmak yahut öpmekdir.

Bunlari yapamayanlar sopa gibi bir seyle dokunarak, dokunduklari seyi öperler.
Septiyye denilen ayakkabilarindan murâd: Tabanlanmis sigir derisinden yapilan ayakkabidir.
Bâzilarina göre septiyye: Derisi üzerinde kil bulunmayan ayakkabidir. Araplarin âdeti deriyi tabaklamadan killari ile ayakkabi yapmakmis. Tabaklanmis deriler Tâif gibi yerlerde yapilir, bunlardan yapilan ayakkabilari zenginler giyermis.
Hadîs-i Serîf'deki sariya boyanma tâbiri ile elbisenin boyanmasi ifâde olunmustur.
Ayakkabilariyla abdest almakdan murâd: Abdest aldiktan sonra onlari yas ayakla giymektir.
Terviye: Zi'I- Hicce'nin 8. günüdür. Bu güne ne için «Terviye» denildigi ihtilaflidir. Bâzilarina göre Mina ile Araf at'da su bulunmadigindan o gün insanlar zemzemden kana kana su içtikleri ve su tedarik ettikleri için bu isim verilmistir.
Ikinci bir kavle göre : Âdem fAleyhisselâm), Hz. Havva'yi o gün gördügü için, baska bir kavle göre Cibril (Ateyhisselâm) hacc ibâdetlerinin nasil yapilacagini Hz. Ibrahim'eo gün gösterdigi için terbiye denilmistir.
Ibni Abbâs (Radiyallahüanh)'da.n rivayet olunan bir hadîse göre Ibrahim (Aieyhisselâtn)'a oglunu kesmesi igin uyku Iiâlinde iken vahy gelmis, ertesi gün bu rüyanin seytâni mi, yoksa rahmani mi oldugunu düsündügü için o güne terviye denilmistir.
Hz. Ibrahim ertesi aksam rûyâyi tekrar görünce rahmânî oldugunu anlamis, bu sebeple ertesi güne de «Arafe» denilmistir.
Ibni Abbas (Radiyallahü anh) hadîsini Beyhakî «Fedai1-i Evkaat» bahsinde rivayet etmistir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1) Kabe'nin Rüknü Yemâni denilen iki kösesine dokunmak mesrudur.
Kaadî Iyâz diyor ki: «Bugün Kabe 'nin Rüknü Sâmi denilen köselerine istilâm yapilmayacagina ulemâ ittifak etmislerdir. Bu hususta yalniz asr-i saadette bazi Ashab ve bazi Tâbiin arasinda ihtilâf vâki olmustur. Sonra hilaf ortadan kalkmistir.»
Yine Kaadî 1yâz'in beyânina göre Hacer-i Esved'in bulundugu rükün iki seyle yani istilâm ve öpmekle, diger Kükn.ü Yemâni ise yalniz istilâm ile hususiyet kesbetmislerdir;
Rükn-ü Sâmi'ler Öpülraedigi gibi, onlara istilâm dahi yapilamaz. Sahabe ve Tabiîn 'den bâzilari onlara dokunmayi da müs-tehab sayarlarmis
Ibni Abdilberr : «Câbir , Enes , îbni Zübeyr, Hasan ve Hüseyin (Radiyallahü ank) hazerâtinm bütün rükünlere istilâm yapardiklari rivayet olunmustur.» diyor.
2) «Septiyye» denilen ayakkabilarini giymenin caiz oldugu hususunda Ibni Abdilberr ulemânin müttefik olduklarim söylemistir.
Bâzilari, bunlarin kabristanda giyilmesini mekruh addetmislerdir.
3) Sari boya mes'elesi elbiseye oldugu gibi, bedene de sâmildir. Maamafih mes'ele ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Kaadî Iyâz'a göre hadisdeki sari boyadan murâd: Elbisenin boyanmasidir. Fakat 1bni Ömer (Radiyallakü anh)'dan gelen rivayetlerden" anlasildigina göre kendisi sakalini safran ve alçehre ile sariya boyar, ResfdtiUah (SaMUihü Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li ile ihticâc edermis. Zîra Ebû Davûd'un tahric ettigi bir rivayette Peygamber (SallallaJiü 'Aleyhi ve Sellem) 'in san boyayla elbisesini ve sarigini boyadigi bildirilmistir.
Ashâbi Kiram 'in birçoklari ile Tabiin hazeratmin sakallarini sariya boyadiklari rivayet olunmustur.
Ebû Hüreyre ile Hz. A1i (Radiyaltehü anh) bunlar meya-nindadir.
4) Ihlâl yani yüksek sesle telbiye mes'elesi dahi ihtilaflidir. Bâzilarina göre Zi'1. Hicce ayini karsilamak için telbiyede bulunmak efdaldir.
îmam Safiî 'ye göre yola revan olmak üzere hayvan yerinden kalktigi zaman telbiye getirmek daha faziletlidir. Imam Malik ile Imâm Ahmed'in kavilleri de budur. Imam A'zam'a göre namazi kildiktan sonra oturdugu yerde

telbiye etmek efdaldir.

Zü'l-Huleyfe Mescidinde Kilinacak Namaz Babi

30- (1188) Bana Harmeletü'bnü Yahya ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. Ahmed: (Haddesenâ), Harmele: (Ahberanâ) tâbirlerini kullandilar. Harmele (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus Ibni Sihab'dan naklen haber verdi, ona da Ubeydullah b. Abdil-lah b. Ömer, Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen haber vermis. Abdullah söyle demis: Hesû\ü\\ah(SaUallaIûi Aleyhi ve Setlem) Hac-cinin iptidasinda Zül-Huleyfe'de geceledi. Ve oranin mescidinde namaz kildi.
Nevevî diyor ki: «Geceyi Zü'I-Huleyfe'de geçirmek haccin farzlarindan veya sünnetlerinden degildir. Yalniz Kaadi îyâz bunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiiline uymak için yapmanin iyi oldugunu söylemistir.»

7 - Muhrimin Ihrama Girerken Koku Sürünmesi Babi

31- (1189) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Zührî'den, o da Urve'den, o da, Âise (RadiyalUihû anha) 'dan naklen haber verdi. Söyle demis:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)*i ihrama girecegi vakit ihrami için, beyti tavaf etmezden önce dahi mili için kokulamisimdir.»

32- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh b. Humeyd, Kaasim b. Muhammed'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in zevcesi Âise (Radiyallahû anha)û&n naklen rivayet etti. Âise söyle demis: «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem)V ihrama girerken ihrami için hille çikarken beyii tavaf etmezden önce dahi hilli için ellerimle kokulamisimdir.»

33- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Abdurrahman b. Kaasim'den dinledigim, onun da babasindan, onun da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Âise (Radiyallahü anha) :
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmezden önce ihrami için, beyti tavaf etmezden önce dahi hilli için kokulardim.» demis.

34- Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Kaasim'i Âise (Radiyallahû anha)"dan naklen rivayet ederken dinledim. Âise:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i hem hilli için hem ihrami için kokuladim.» demis.

35- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd: (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ibni Hatim ise: Bize Muhammed b. Bekir rivayet etti, dedi. (Muhamnted demis ki) : Bize Ibni CÜreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Abdillah [6] b. Urve haber verdi. O da Urve ile Kaasim'i Aise (Radiyallahû anha)'dstn naklen haber verirlerken dinlemis. Aise (RadfyaUahÛ anha):
«Ben, RestilWlah (SaîlaltahüAleyhiveSellem)'i Haccetti'.edada gerek hilli gerek ihrama için Zerîre denilen koku ile kendi elimle kokuladim.» demis.

36- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb hep birden ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bixe Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Urve [7], babasindan naklen rivayet etti. Demis ki: Aise (Radiyallahûartha)'ya:

— «ResûlII\hxh(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'i ihrama girecegi zaman ne ile kokuladin?» diye sordum. Aise:
— «Kokunun «n güzeJtyle» cevabini: verdi

37- (...) Bize, bu hadisi Ebû Ktireyb dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme Hisâm'dan, o da Osman b. Urve'den naklen rivayet etti.
(Demis ki) : Ben, Urve'yI Aise (Radtyallahû anha)'dmn naklen rivây«t ederken dinledim. Aise söyle demi;:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girmezden evvel bulabildigim en güzel koku ile kokulardim, sonra ihrama girerdi.»

38- (...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni. Ebî Füdeyk rivayet-etti. (Dedi ki) : Bize Dahhak, EbuV-Ricâl'dan [8], o im annesinden, o da Aise (RadtyaUahûanha)'Afm naklen haber verdi. Aise jÖyle demIs: .
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i ihrama girecegi vakit ihrami için, tavâf-i ifaza yi yapmazdan önce dahi hdli için bulabildigim en güzel kokuyla kokulardim.
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinde tahric etmistir.
Hadîs-i Serîf Hz. Aise (Radryaltahû artha) 'dan muhtelif tariklerle rivayet olunmustur. Tahavî onü on sekiz tarikden rivayet etmistir. Ebû Ömer îbni Abdilberr (368-463) :
«Aise hadîsi sahîh ve sabittir, ulemâ onun sihhat ve sübûtu hususunda ihtilâf etmemislerdir.» diyor.
«Hurm» yahut «Hirm» hacc için ihrama girmektir. Yukarida da isaret ettigimiz yecihle hacca niyet eden bir kimse kadinla cima', dikisli elbise, kara avciligi, koku sürünme, tirnak kesme ve sâire gibi seyleri kendisine memnu*. oldugunu iltizâm ettiginden niyete «Ihram» denilmistir.
thrâmm mânasi: Harama girmektir.
«Hill» ihramdan çikmaktir. Hacc fiilleri sona erince, hacc esnasinda memnu olan seyler hacilara tekrar mubah kilinmistir, zira mani' za'il olunca memnu' avdet eder. îste ibâdet sebebiyle memnu* olan seylerin hacilara tekrar mubah kilinmasina «Hill» yani helâle çikmak ta'bir olunmustur. .
Beyti tavafdan murâd: Tavaf-i ziyarettir. Buna «Tavâf-i ifâza» denilir. Hadîsin bâzi rivayetlerinde Hz. Aise 'nin: «Kokulardim» demis olmasina bakarak yardimci fiil «Kâne»nîn devam ve tekrar iktiza etmedigini söyleyenler olmustur. Çünkü Hz. Aise'nin ResûltiHah (Sallallahü AleyhiveSellem)'e koku sürmesi bir defaya mahsus olmak üzere veda' haccinda vuku' bulmustur. Nitekim Urve rivayetinde bu cihet tasrih olunmustur. Bazilari buna î'tiraz etmis ve: «Iddia edilen sey ihram degil, koku sürmektir. Bir ihram için birkaç defa koku sürünmeye mani* yoktur» demislerdir. Imam Fahruddin-i Razi (544-606) «Kâne» fi'linin tekrar ve devam iktiza etmedigini söylemis, buna mukabil îbni Ha-cib tekrar iktizâ ettigine katiyetle kaail olmustur.
Ehl-i tahkik ulemadan bâzilarina göre «Kâne» tekrar iktizâ eder, lâkin bazan tekrar îcab etmedigine karine bulunur. Aynî de bu kavli tercih etmistir.
Bâzilari Hz. Âise'nin yalniz bu rivayette: «kokulardim» dedigini, sair rivayetlerde «kokuladim» ta'birini kullandigim iddia etmisse de bu iddia dogru degildir, çünkü hadîsin birçok rivayetlerinde «Kokulardim», «Kokulardim» ta'birleri kullanilmistir. Nitekim babimiz rivayetlerinin birkaçi da bu sekildedir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1) Ihrama girmezden evvel güzel kokular sürünmek müstehabdir. Kokunun ihram halinde devami zarar etmez. Bu hususta az sonra tafsilat verilecektir.
Imam Mâ1ik'in bir kavline göre ihrama girerken koku sürünmek haramdir. Ikinci kavline göre fidye vermek îcab eder.
Mâ1ikiyye ulemâsi bu husûsda muhtelif delillerle istidlal etmislerdir. Söyle ki:

a) Resullüllah(SatlaUatiü Aleyhi ve Sellem)'in koku süründükten sonra yikandigini bildiren hadîsler vardir.
b) Ihrama girerken koku sürünmek Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeüem) 'e mahsustur.
c) Medîneliler ihrama girerken koku sürünmezlerdi. Fakat sair mezhepler ulemasi bu delillerin her birine mukaabil delil göstererek i'tirazda bulunmuslardir.
2) îhrâm halinde haram kilinan koku sürünmek ve sâire, Ömrei Akabe 'de taslari atmakla helâl olur.

39- (1190) Bize Yahya b. Yahya ile Saîd b. Mansûr, Ebur-Rabî, Halef b. Hisâm ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya «bize haber verdi» tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Hammâd b. Zeyd, Man sûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise (Radiyallahu anha) Man naklen rivayet etti, dediler. Âise (Radiyaîîahü anha) söyle demis :
«Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ihrâmli iken basinin saç ayirimindaki kokunun, piril piril yandigini hâlâ görür gibiyim.»
Halef «ihrâmli iken» demedi. Lâkin «Onun ihraminin kokusu bu idi,» dedi.

40- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Seybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya «ahberana» ta'birim kullandi. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise (Radiyallahu anha) *dan naklen rivayet et*i, dediler. Âise ;
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) tehlil getirirken saç ayrintilarindaki kokunun piriltisini hâlâ görür gibiyim,» demis.

41- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Zttheyr b. Harb ve Ebû Saîd-i Esecc rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki): BIie A'm«s, Ebu'd-Duha'dan, [9] o da Mesruk'dan, o tfa Aise (Radiyallahû ariha) 'dan naklen rivayet eyledi. Aise:
«Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi veSeîlem) tel biye getirirken saç ayrintilarindaki kokunun piriltisini halâ görür gibiyim.» demis.

(...) Bize Ahmed b. Yunus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zübeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Müslim'den, o da Mesruk'dan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Aise:
«Görür gibiyim...» diyerek konusmus. Râvi, Veki' hadîsi gibi rivayette bulunmustur.

42- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ Ue Ibni Bessâr rivayet ettütr, (Dediler ki) : Kse Muh«wmed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den rivayet etti. (Demis ki) : Ben Ibrahim'i, Esved'den, o da Aise (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet ederken dinledim. Alp:
Resulâllah (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem) ihramli ikin, ve ayrim kokunun |NrtilMiw hatâ fÖrür gibiyim» demis,.

43- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Migvel, Abdurrahman b. Esved'den, o 4a babasindan, o da Âise(Radiyallahû anha)'âtm naklen rivayet eyledi. Aise:
«Hakîkaten Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmli iken, saç ayrintilarindaki kokunun pariltisini görürdüm,» demis.

44- (...) Bana Mu ha mm od b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ishâk b. Man sûr yani es-Selûli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrahim [10] b. Yusuf —ki Ibni Ishâk b. Ebî tshâk es-Sebii'dir— babasindan, o da Ebû tshak'dan naklen rivayet etti. O da tbni Esved'i, babasindan, o da Âise (Radfyallahû anha) 'dan naklen rivayet ederken dinlemis. Âise söyle demis :
«Besûlüllah (SallalIahü Aleyhi ve Sellem) ihrama girmek istedigi vakit bulabildigi en güzel kokuyu sürünür;

sonra yagin piriltisini basinda ve sakalinda görürdüm.»

45- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulvâhid, Hasen b. Ubeydillah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ibrahim, Esved'den naklen rivayet eyledi. (Demis ki) : Âise (Radtyaüahû anha):
R«ûlüllah (SallalIahü Aleyhi ve Sellem) ihramli iken, onun saç ayrimindaki misk piriltisini hâlâ görür gibiyim.» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ishak b. Ibrahim de rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk b. Mahled Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Hasen b. Ubeydillah'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'l-Gusl»ün bir-iki yerinde ve «Kitâbu'1-Hacc-da, Ebû Davûd, Tirmizî ve Ne.sai «Ki-tâbu'1-Hacc-da muhtelif râvilerden tahriç etmislerdir.
Hadîs-i Serîf yukarki hadîsin baska bir rivayetidir. Bir rivayeti de bundan sonra gelecektir.
Hz. Âise'nin «Kokunun pariltisini hâlâ görür gibiyim.» sözü vakanin kuvvetle tahakkuk ettigine delildir. Onu tamamiyle hatirladigini anlatmak için «Hâlâ görür gibiyim.» demistir..
Vebis: Parlaklik, demektir. Maksat kokunun cirmi degil, eseridir.

Bu Rivayetten Çikarilan Hükümler:

1) Imam A'zam ile îmam Ebû Yusuf ve Imam Züler'e göre ihrama girmezden önce misk v.s. ile kokulanmakta beis yoktur. .
Kokunun, ihrama girdikten sonra devam etmesi dahi hiç bir sey îcab etmez. îmam Safiî ile diger Safiîyye ulemâsinin ve îtnam Ahmed b. Han.bel 'in, Sevrî ile Evzaî 'nin kavilleri de budur.
Bu kavil, Ashâb-i Kiram'dan Âise (Radiyallahû anha) basta olmak üzere Sa'd b. Ebi Vak kaas , Ibni A b -bâs, Abdullah b. Zübeyir, îbni Ca'fer ve Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) hazerâti ile Hicaz ve Irak‘da yasayan birçok Tabiin 'den rivayet olunmustur,
«El-MÜhezzeb» serhinde ihrama girerken koku sürünmeyi Muâviye ve ÜmmüHabîbe (Radiyallahû anh) ile tbni Müii-zir, Ishak ve Ebû Sevri 'nin dahi müstehab addettikleri bildirilmektedir.
Ibni Hazm, onun Berâ' b. Âzib, Enes b. Malik, Ebû Zerr, Hüseyin b. Ali (Radiyallahû anh) haze-ratiile Ibni'l-Hanefiyye, Esved, Kaasim, Salim, Hisâm b. Urve Hâricetü'bnü Zeyd ve Ibni Cüreyc'den de rivayet olundugunu söylemistir.
Atâ\ Zührî.Saîd b. Cübeyr, îbni Sîrîn, Hasan-i Basrî ve diger birtakim ulemâya göre ihramdan Önce kokusu devam edecek seyler sürünmek caiz degildir.
Ihrama giren kimsenin Kâbe'yi tavaf edinceye kadar koku sürünmesi haramdir. Hanefîiler'den îmam Muhammed b. Hasen'in mezhebi de budur.
Tahavî dahi bu kavli ihtiyar etmistir.
Mezkûr kavil Hz. Ömer, Osman, îbni Ömer ve Osman b. Âs (Radiyallahü anh) hazeratmdan rivayet olunmustur.
Tartasi'ye göre misk, safran ve kafur gibi kadinlara mahsus olan kokuyu sürünmek mekruhtur. Bundan dolayi fidye lâzim gelir.
Kokulu bir sey yerse ateste pismis olmak sartiyla bir sey lâzim gelmez. Pismemisse caiz olup olmayacagi hususunda iki kavil vardir.
Kadinlara mahsus olmayan feslegen, yasemin ve gül gibi kokular mekruh degildir. Bunlar için asla fidye lâzim gelmez.
«El-Mühezzeb» serhinde feslegen, nilüfer ve nergiz gibi çiçekleri koklamanin caiz olup olmayacagi hususunda iki kavil oldugu bildiriliyor.
Birinci kavle göre: Bu çiçekleri koklamak caizdir. Çünkü Hz. Osman'a ihrâmli bir kimsenin bahçeye girip

giremiyecegi sorulmus, Osman (Radiyallahü anh) :
«Evet girer, çiçekleri de koklar.» cevâbim vermistir.
Ikinci kavle göre: Çiçek koklamak caiz degildir. Zîra gül ve safran gibi çiçekler kokulari için koklamr. Esah olan kavil bunlari koklamanin haram olmasi ve fidye lâzim gelmesidir.
îbni Ömer, Cabir (Radiyallahü anh), Sevri, Malik, Ebû Hanîfe ve Ebû Sevr 'in kavilleri de budur. Yalniz Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre koklamak haram ise de fidye lâzim degildir.
Ibni Münzir'in beyânina göre fidye lâzim gelip gelmiyecegi hususunda Ata ile îmam Ahmed'in kavilleri muhteliftir.
Ashâb-i Kiram 'dan Hz. Osman ile Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) , Tabiinden Hasan-i Basri, Mücahid ve Ishak , çiçek koklamanin helâl olduguna, bundan, dolayi fidye lâzim gelmiyecegine kaaildirler.
Abderi : «Ekser-i ulemânin kavilleri de budur.» demistir.
«Et-Tevdih» nâm eserde : «Bize göre kina, koku degildir. Bu hususta Ebû Hanîfe muhalefet etmistir. Malik ile Ahmed'e göre ise kinalanmak, fidyeyi îcab eder.
Hz. Âise , Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kina kokusundan hoslanmazdigini, fakat güzel kokuyu severdigini söylemistir. Kina güzel kokulardan madût olsa onu da severdi.» denilmektedir.
Fakat Ebû Ya'1â'nin «Mttsned»inde Enes (Radiyallahü anh) dan rivayet ettigi bir hadîs bu kavli reddetmektedir. Mezkûr hadîste Rebûi-i Ekrem (Saltallaftü Aleyhi ve SeUem) :
«Kinalanin. Çünkü kinanin kokusu güzeldir. Bas dönmesini teskin eder.» buyurmustur.
Ibni Abbâs, Sa'd b. Ebî Vakkaas, Abdullah b. Zübeyr ve Aise (RadtyaHahâ anha) hazerâti ile Saîd b. Cübeyir, Ibrahim Nehaî ve Hâricetü'bnü Zeyd, Mîila'da seytani tasladiktan sonra koku sürünmeye ruhsat vermislerdir. Küfe ulemâsi ile Imam Safiî, Imam Ahmed, îshak'veEbû Sevr'in kavilleri de budur.
Salim ile Imam Mâlik'e göre bu mekruhtur. Yalniz Mâlikiler 'den Ibni Kaasim fidye icab etmedigini söylemistir.
2) Hadîs-i Serif, ilk defa hiilo, Cemre-i Akabe'de seytan taslamakla çikildigina delildir.
Nevevî bu cihetin ittifaki oldugunu söylemektedir.

45- (1131) Bana Ahmed [11] b. Meni' ile Yâkub-u Devraki rivayet etti. Dediler ki: Bize Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Ab-durrahman b. Kaasim'den, o da babasindan, o da Âise (Radiyallakû anha) 'dan naklen haber verdi, Âise:
Ben, Peygamber (Saîîallakü Aleyhi ve Sellem)ii Ihrama girmezden, bir de kurban bayrami günü Kabe'yi tavaf etmezden önce içinde misk bulunan bir kokuyla kokulardim.» demis.
Bu rivayet, hille Kurban Bayrami günü Kabe 'yi tavaf etmezden önce çikildigina delildir.
Yukarda da isaret olundugu vecihle hille bayram günü Cerare.i Akabe'de tas atmakla çikilir. Imam Mâlik'e göre taslan attiktan sonra hacilara cima', av ve kokudan mâada her sey helâl olur. Ancak koku sürünmek yine mekruh ise de fidye lâzim gelmez. Ekseri ulemâya göre taslari atmakla av ve koku sürünmek mubah olur. Delilleri bu rivayettir.

47- (1192) Bize Saîd b. Mansûr ile Ebû Kâmil hep birden Ebû Avane'den rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Bize Ebû Avane, Ibrahim b. Muhammed [12] b. Müntesir'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis:
Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anhümaj 'ya koku sürünmek, sonra ihrâmli olarak sabahlayan bir kimsenin hükmünü sordum. Abdullah su cevabi verdi:
«Ben ihrâmli olarak sabahlayip, da koku saçmami sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha makbuldür.»
Bunun üzerine Aise (Radiyallahü anha) 'nin yanina girerek Ibni Ömer'in:

— «Ben ihrâmli olarak sabahlayip da koku saçmami sevmem. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha makbuldür.» dedigini kendisine haber verdim. Aise:
— «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i ihrama gererken ben koku lam isimdir. Sonra kadinlari arasinda dolasti, sonra ihrâmli olarak sabahladi, cevâbini verdi.

48- (...) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni Ibni'l-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ibrahim b. Muhammed b. Müntesir'den rivayet etti. (Demis ki) : Babami, Âise (Radiyallahü anha) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Âise:
«Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'i kokulardim. Sonra kadinlarini dolasir, sonra ihrâmli olarak sabahlar, üzerinden güzel koku yayilirdi, demis.

49- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki*, Mis'ar ile Süfyân'dan, onlar da Ibrahim b. Muhammed b. Müntesirden, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis:
Ben, Ibni Ömer (Radiyallahü anJiünm) 'yi:
«Katrana bulanmis olarak sabahlamam, benim için ihrâmli sabahlayip da koku saçmamdan daha makbuldür, derken isittim. Bunun üzerine Aise (Radiyallahû anha)'mn yanina girerek Ibni Ömer'in söylediklerini ona haber verdim. Âise:
«Ben TtesvûuIlah (Sattallahü Aleyhi ve Seîlem)i kokuladim da kadinlarini dolasti, sonra ihrâmli olarak sabahladi.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Gusül»ün bîr-iki yerinde, Nesai «Kitâbu't-Tahara»da tahric etmislerdir.
Ulemâdan bâzilari : «Resûlüllah (Sallalkhü Aleyhive SeUem)'m kadinlarim dolasmasi cima'dan kinayedir.» demislerdir. Nitekim karine de bunu göster .nektedir. Çünkü bu babda rivayet edilen Hz. Enes hadîsinde :
«Peygamber (SallalIdhü Aleyhi veSellem) bütün kadinlarini gecenin veya gündüzün bir saatinde dolasirdi.» denilmistir.
«Yandahu» gi'li bâzi rivayetlerde noktali bâzilarinda noktasiz ha ile zaptedilmistir.
Nadih: Bulastirmak ve sürmek mânâsina gelir. Noktasiz rivayet dahi mânâ itibariyle buna yakindir. Zira «saçilmak» demektir. Kelime nasil okunursa okunsun murad: Kokunun yayilmasidir.

Bu Rivayetten Çikarilan Hükümler:

1) îhrâma girmezden önce koku sürünmek müstehabdir. Kokunun ihram halinde devam etmesinde beis yoktur. Kokuyu ancak ihram halinde sürünmek haramdir.
Sevrî, Imam Safiî, tmam E bû Yusuf, tmam Ahmed b. Hambel, Dâvûd-u Zahiri ve diger birçok ulemânin kavilleri bu oldugu gibi, Sahabe ve Tabiinden bir cemâatin cümhûr-u muhaddisin ile fukahanin ekserisinin mezhepleri de budur.
Zührî, tmam Mâlik, Imam Muhammed ve diger birtakim ulemâ bunun caiz olmadigini söylemislerdir.
Sahabe ile Tabiîn 'den bir cemâat dahî ihrama girerken koku sürünmenin caiz olmadigina kaaildirler. Bu cihete yukarki rivayetlerde de temas etmistik.
Bâzilari koku sürünmenin ihrama girmek için degil, kadinlarin yanma varmak için yapildigini.iddia etmislerdir. Onlara göre buradaki rivayette takdim ve te'hir vardir. Cümlenin takdiri söyledir:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)' üzerinden ' koku saçilarak kadinlarini dolasir, sonra ihrama girerdi.»
Hadîsin bâzi rivayetlerinde:
«Yikanmakla koku zait olur. buyuru1mus, bilhassa zevcelerinden her birinin yaninda yikanirdigi beyan olunmustur
Zâten Buhâri 'nin rivayetinde Resulüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kullandigi bu kokunun «Zerîre»

oldugu bildirilmistir. Zerîre yikamakla eseri kalmayan bir kokudur:
Birtakimlari da ihrama "girerken koku sürünmenin Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs oldugunu söylemislerdir.
2) Iktidari olanlar için çok cima' mekruh degildir.

8- Ihramliya Avciligin Haram Kilinmasi Babi

50- (1103) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Malik'e, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Ubeydullah b. Abdillah'dan, onun da Ibni Abbâs'dan, onun da Sa'b b. Cessâme [13] te'1-Leysi'den naklen rivâyet ettigi su hadisi okudum : Sad, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seîlem) 'e Ebva'da yahut Veddan'da bulundugu sirada bir yaban esegi hediye etmis de Resûlüllah (Satlallahit Aleyhi ve Sellem) onu geri çevirmis:
Sa*b (Radiyallahü anh) demis ki; «Hesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzümden gücendigimi anlayinca:
— «Biz, bunu sana iade etmezdik. Su kadar var ki ihramliyiz, buyurdular.»

51- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh ve Kuteybe hep birden JLeys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Hasen-i Hülvâni dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkub rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den naklen rivayet eyledi. Bu râ-vilerin hepsi Zührî'den bu isnadla Malik'in dedigi gibi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir yaban esegi hediye ettim.» seklinde rivayet etmislerdir.
Ley s ile Salih'in hadislerinde: «Ona da Sa'b b. Cessâme haber vermis.» ibaresi vardir.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den bu isnadla rivayet etti ve : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e yaban esegi etinden hediye verdim.» dedi.

53- (1194) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Kiireyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Habib b. Ebî Sâbit'den, o da Said b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiycdlayü anhiima) dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis: Sa'b b. Cessame, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e ihrâmh iken bir yaban esegi hediye etti de Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) onu geri çevirdi ve:
«Eger ihramli olmasaydik bunu senden kabul ederdik.» buyurdular.

54- (...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi. (Dedi ki) : Ben, Mansûr'u Ha-kem'den naklen rivayet ederken dinledim. H.
Bize Mu ha mm e d b. EI-Müseiinâ ile Ibni Bessâr dahi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize JVluhamined b, Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Habîb'den, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da îbni Abbâs (Radiyallayü•anhüma)'dim rivayet etmislerdir.
Mansûr'un Hakem'den rivayetinde: «Sa'b b. Cessame, Nebiyyullah
(Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir yaban esegf bacagi hediye etti.»
Su'be'nin Hakem'den rivayetinde: «Ucundan kan damlayan bir yaban esegi budu.»,
Su'be'nin Habib'den rivayetinde: «Peygamber (SaHalhhü Aleyhi ve SeiîemYe bir yaban eseginin yansi hediye edildi de onu geri çevirdi.» denilmistir.

55- (1195) Bana Zttheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Biie Yahya b. Saîd, timi Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki): Bana Hasen b. Müslim, Tâvus'dan, o da Ibni Abbâs (Radfyallayü anhüma)'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis: Zeydü'tmü Erkam geldi de Abdullah b. Abbâs ona hatirlatmak isteyerek:
«Sen, bana Eesûlüllah (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmh iken kendisine bir av eti hediye edildigini nasil haber vermistin?» dedi. Zeyd:
«ResûHUlah (Sedlailahü Aleyhi ve Sellem)e av etinden bir uzuv hediye edildi de onu seri çevirdi ve:
— Biz, bunu yemeyiz. Çünkü ihramliyiz. Buyurdular.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu Cezâi's-Sayt» ile «Hibe» bahsinde, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâce «Kitâbü'I-Hacoda muhtelif râvilerden tahric etmislerdir.
Ebvâ' ile Veddân: Mekke ile Medine arasinda iki yerdir.
Resûlüllah (Sallallahü 4leyhi ve Sellem)'in annesinin Ebvâ'da vefat ettigi rivayet olunmustur. Râvi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f'm o gün Ebva'da mi yoksa Veddan'da mi oldugunu kestirememistir.
Râvilerden bâzilari Veddan'da, bazilari da Ebvâ'da bulundugunu seksiz olarak rivayet etmislerdir.
Aynî: «Zahire bakilirsa buradaki sekk, Ibni Abbas (RaâiyalIahü anh) 'dandir.» diyor.
Ebva ile Veddan arasinda 8 mil mesafe oldugu söylenir.
Hz. Sa'b b. Cessâme, Veddanlidir. Getirdigi hediye hususundaki rivayetler —kitabimizdakilerden de anlasilacagi vecihle — muhteliftir.
Bunlarin bâzilarinda hediyenin bir yaban esegi, bâzilarinda yaban esegi eti, bir rivayette ucundan kan damlayan yaban esegi budu, baska bir rivayette yaban eseginin yarisi, bir rivayette av etinden bir uzuv, oldugu bildirilmektedir.
Bundan dolayidir ki, ulemâ hayvanin diri olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir.
Tahavî diyor ki: «îbni Abbâs'dan gelen bütün rivayetler Resulüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Sa'b'a iade ettigi hediyede onun diri olmayan bir av eti oldugunda müttefiktir. Bu da ih-râmliya av eti yemeyi kerih görenlere delildir...»
Ibni Battal, Sa'b hadîsinin muhtelif rivayetlerine bakarak hâdisenin bir olmayip, muhtelif zamanlarda cereyan etmis ayri ayri vak'alar oldugunu söylemistir. Ona göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e bir defa bütün bir yaban esegi, baska bir defa yaban eseginin budu, bîr defa da bacagi hediye edilmistir. Çünkü böyle bir hâdiseyi râ-vilerin unutmasi mümkün degildir.
Kurtubî, Buhâri 'nin bu mes'ele için bâb tahsis etmesinden hayvanin diri oldugu anlasildigini, baska rivayetlerin ise Ölü olduguna delâlet ettigini söyledikten sonra «Bu rivayetlerin arasini bulmanin çaresi sudur: Hz. Sa'b yaban esegini ölü olarak getirmis ye Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina koymustur. Sonra hayvandan bir parça keserek ona hediye etmistir. Bu suretle her iki rivayet de dogru olmus olur. Yahut mecazen hayvanin bir uzvuna, bütününün ismi verilmistir. Söyle de diyebiliriz: Hz. Sa'b hayvani diri olarak getirmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabul etmeyince onu keserek bir uzvunu hediye etmistir.» demistir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1) Sa'bi, Tavus, Mücahid, Câbir b. Zeyd, Leys b. Sa'd, Sevrî ve bir rivayette îmam Mâlik ile Ishâ'k bu hadîsle istidlal ederek, ihrâmli olmayan bir kimsenin kestigi avin ihrâmlilara helâl olmadigini söylemislerdir. Çünkü Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) av hediyesini kabul etmemek için yalniz kendisinin ihrâmli oldugunu bildirmekle iktifa etmistir.
Bu da gösterir ki, kabul etmemenin yegâne sebebi ihrâmli bulunmasidir. Ashâb-i Kiram 'dan Ali b. Ebî Tâlib, îbni Abbâs ve Ibni Ömer (Radiyaltahüanh) hazerâtinin kavilleri de budur.
Said b. Cübeyir, Ebû Hanife, Ebû Yusuf, Muhammed ve bir rivayette Ahmed b. Hanbel ile Atâ' , ihrâmli olmayan bir kimsenin vurdugu avin ihrâmliya haram olmadigini söylemislerdir. Delilleri Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) in bu sekilde vurulan av etinden yedigini gösteren hadîslerdir.
îmam Malik, Safiî Ahmed b. Hanbel, îshak, Ebû Sevr ve bir rivayette Atâ ' «îhrâmli için vurulan av ihrâmliya haramdir. Fakat onun için vurulmayan avdan yemesi caizdir.» demislerdir.
Bu kavil Hz. Osman (Radiyaîlahü anh) 'dan da rivayet olunur. Delilleri Ebû Dâvud 'un rivayet ettigi Hz. Cabir hadîsidir. Mezkûr hadîste Câbir (Rodiyallahüanh) : «Ben, ResûlüIIah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kendiniz avlamadikça yahut sizin için avlanmadikça, kara avan-dan yemek size helâldir. Buyururken isittim.» demistir.
2) Alâmetini görmekle bir seye hükmetmek caizdir. Çünkü Resultülah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Sa'b'in gücendigini yüzünden anlamistir.
3) Bir sebepten dolayi hediyeyi reddetmek caizdir.
4) Hediyeyi reddederken, verenin gönlünü almak >m özür beyân etmelidir.
5) Hediye ancak kabul ile tamam olur.
6) îhrâmli bir kimsenin elinde bulunan memnu av etini baskasina göndermesi icab eder.
7) Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in hediye kabul etmesi caizdir. Fakat sadaka kabul edemez.

56- (1196) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Salih b. Keysan'dan rivayet etti. H.
Bize îbni Ebi Ömer de rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salih b. Keysân rivayet etti.
(Dedi ki) : Ben, Ebû Katade'nin azatlisi Ebû Muhammed'i söyle derken isittim: Ben, Ebû Katade'yi sunu söylerken dinledim:
«Kesûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çiktik. Kaaha denilen yere vardigimizda kimimiz ihrâmli kimimiz ihrâmsiz idik. Bir ara baktim ki arkadaslarim bir sey görmeye çalisiyorlar, ben de baktim. Bir de ne göreyim, bir yaban esegi... Derhal atimi egerliyerek mizragimi aldim. Sonra hayvana bindim. Kirbacim düstü de ihrâmli bulunan arkadaslarima :
— Su kirbaci bana verin. Dedim. Onlar:
— Vallahi bu hususta sana hiç bir yardim yapamayiz, dediler. Bunun üzerine hayvandan inerek kirbaci aldim. Sonra tekrar bindim ve yaban esegi bir tepenin arkasindayken ardindan yetiserek onu mizragimla yaraladim ve öldürdüm. Müteakiben onu arkadaslarima getirdim. Arkadaslarimdan bâzilari:
— Onu yeyin! Bâzilari da:
— Yemeyin, dediler. Peygamber (Scllallahü Aleyhi ve SeV.em) Önümüzde bulunuyordu. Hemen atimi sürerek ona yetistim:
— O heâldir, yeyin buyurdular.

57- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ma-lik'e okudum. H.
Bize Kuteybe, Malik'den, kendisine Ebu'n-Nadir'dan, ona da Ebû Katade'nin azatlisi Nâfi'den, ona da Ebû Kata d e (Radfyaîîahü anh)yâan naklen okunan su hadîsi rivayet etti: Ebû Katâdc, Resûlüllah (Salkillahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunuyormus. Mekke yolunun bir kismini aldiklari vakit ihrâmli arkadaslari geri kalmislar. Kendisi ihrâmli degilmis. Derken bir yaban esegi görerek hemen atinin üzerine dogrulmus, arkadaslarindan kirbacini vermelerini istemis, onlar bundan imtina etmisler, mizragini istemis, onu da vermemisler de kendisi almis. Sonra yaban eseginin üzerine hücum ederek onu öldürmüs. Peygamber (Aleyhi ve Seilem) in ashabindan bâzilari bu hayvandan yemis, bazilari inekten çekinmisler. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ye tiserek bu mes'eleyi sormuslar. Resûlüllah (SaUaUahu Aleyhi ve Sellem): — Bu ancak, Allah'in size it'arr ettigi bîr rjziktir. buyurmuslar.

58- (...) Bize Kutaybe, Mâlik'dt-ii, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Ata* b. Yesâr'dan, o da Ebû Katâdc (Radiyallahüank)1 dan naklen yaban esegi hakkinda Ebu'n-Kadir hadîsi gibi rivayette bulundu. Yalniz Zeyd b.

Eslem hadîsinde: «Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Onun etinden yaninizda bir sey var mi? diye sordu.ifadesi de vardir.

59- (...) BIie Salih b. Mismar [14] Es-Sulemî rivayet etti. (Dedi ki) : Bice Muâz b. Hisam rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. EM KesSr'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Abdullah b. Ebi Katâde rivâyel etti. (Dedi ki) : Babam Hu dey biye senesi Resûlüllah (Salla{Iahii Aleyhi ve Sellem) Ile birlikte yola çikti. Arkadaslarindan kimisi ihrama girmis, kimisi girmemisler, Resûlüllah (Saltattahü Aleyhi ve Sellem)fe Gay-ka'da düsman bulundugunu söylemisler, o da oraya gitmis. Ebû Katâde demis; Ben Resûlüllah [Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabi ile beraber bulundugum bir sirada ashab birbirlerine gülerken bir de baktim bir yu-ban eseginin karsisindayim. Hemen üzerine hücum ettim ve hayvani vurarak çökerttim. Derken arkadaslardan yardim istedim. Onlar ten a yardim etmekten çekin Jiler. Müteakiben onun etinden yedik. Ve düsmanin önümüzü keseceginden korktuk. Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellemyi aramaya gittim. Kimi atimi sahlandiriyor, kimi de yavas gidi-yordum. Az sonra gece yarisi Benî Gifâr'dan bir adama rastladim da:
— Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellemi'e nerede tesadüf ettin? diye sordum. O zât;
— Ben, onu Ta'hiii'de biraktim. Niyeti Sukya'da mola vermektir.» dedi. Kendisine yetistim ve;
— «Yâ Resûlallah! Ashabin sana selâm ediyor ve Allah'in rahmetini diliyorlar. Sen yokken düsman tarafindan yatlarinin kesilmesinden korktular. (Lütfen) onlari bekle.» dedim. O da bekledi. Sonra;
— «Yâ Kesûlflllah! Ben bir av vurdum, ondan artan bir parça ya-nimdadir.> dedim. Bunun üzerine Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (yanindaki) cemaata Ihrâmli olduklari halde:
—«Yeyin.» buyurdular.

60- (...) Bana, Ebû Kâmil-i Cahderî rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Osman b. Abdillah [15] b. Mevhem'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasi (Ebû Katâde) (Radiyaîîahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallcûlahü Aleyhi ve Selîem) Hacc niyetiyle yola çikti. Onunla beraber biz de çiktik. Derken içlerinde Ebû Katâde dahi bulunan bâzi ashabini ayirarak:
— «Bana kavusuncaya kadar deniz sahilini takip edin.» buyurdu. Ayrilanlar deniz sahilini tuttular, Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'den ayrilinca hepsi ihrama girdiler. Yalniz Ebû Katâde girmedi. Yolda giderlerken ansizin birtakim yaban esekleri gördüler. Ebû Katâde hemen üzerlerine hücum ederek onlardan bir disi esegi vurdu. Arkadaslari hayvanlarindan inerek onun etinden yediler. Sonra:
— «(Eyvah)» ihrâmh Iken et yedik» dediler. Esek etinin kalan kismini yanlarina aldilar. Resûlüllah (SallaUahüAleytvveSelIemye gelince:
— «Ya Resûlallah! Bizler ihrama girmisdik. Ebû Katâde ihrâmlan-mamisti. Derken birtakim yaban esekleri gördük. Ebû Katâde derhal bunlara hücum ederek içlerinden disi bir yaban esegini vurdu. Biz de hay-vanlarimizdan inerek onun etinden yedik. Sonra da :
— (Eyvah) ihrâmh oldugumuz halde av eti yiyiyoruz, dedik. Etinin kalan kismini da getirdik, dediler.
Bunun üzerine Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden hiç biriniz Ebû Katâde'ya emretti, tâhut bir seyle isarette bulundu mu ? diye sordu. Ashâb:
— «Hayjr!» dediler.
— «Öyle ise kalan etini yeytn.» buyurdular.

61- (...) Bize, bu hadîsi Muhammed b. El-MUsennâ da rivayet etti.
(Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. H.
Bana Kaasim b. Zekeriyyâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah, Seyban'dan rivayet etti. Her iki râvi Osman b. Abdillah b. Mev-heb'den bu Isnadla rivayette bulunmuslardir.

Seyhan'in rivayetinde: «Bunun üzerine Resûlüllah (SallatiahüAleyhi ve Sellem):
Sizden hiç biriniz ona, bu hayvanlara hücumda bulunmasini emir etti, yahut hayvanlara isaret eyledi mi? diye sordu.
Su'be'nin rivayetinde ise: «Isaret ettiniz mi? yahut yardimda bulundunuz veya avladiniz mi? dedi.» ifâdeleri vardir.
Su'be: «Yardim ettiniz mi? dedi, yoksa: avladiniz mi? buyurdu bilemiyorum.» demis.

62- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Hassan haber Verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye yani Ibni Sellâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ebî Katâde haber verdi. Ona da babasi (Ebû Ka-tâde) (Radiyallahü anh) haber vermis ki, kendisi Resûlüllah nwmiDS) Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Hudeybiye gazasina istirak etmis. Ebû Katâde söyle demis: Müteakiben benden gayri arkadaslar ömreye niyet ettiler. Ben, bir yaban esegi avlayarak ihrâmli olduklari halde arkadaslarima yedirdim. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek, yanimizda bu hayvanin etinden artan bir parça bulundugunu haber verdim. Bunun üzerine:
— «Siz onu yiyin' buyurdular.

63- (...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman En-Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâzini, Abdullah b. Ebi Katâde'den, o da babasi (Ebû Katâde) (Radiyallahû anha âan naklen rivayet eyledi ki, Ebû Katâde ve arkadaslari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile beraber yola çikmislar. Arkadaslari ihramli, Ebû Katâde ihrâmsiz imis...
Bâvi hadîsi böylece rivayet etmistir.
Bu hadîste : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
— Ondan yaninizda bir sey varin ? diye sordu. Ashâb
— Bacagi yanimizdadir, dediler. Bunun üzerine (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) onu alarak yedi.» ifâdesi de vardir.

64- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Ahvâs rivayet etti. H.
Bize Kuteybe ile Ishâk dahi Cerîr'den rivayet ettiler. Ebu'l-Ahvâs ile Cerîr'in ikisi de Abdülazîz b. Rufey'den, o da Abdullah b. Ebi Kata de'den naklen rivayet etmislerdir. Abdullah:
«Ebû Katâde ihrâmli bir cemaatin içinde bulunuyordu. Kendisi ihramli degildi...» diyerek hadîsi rivayet etmistir.
Bu hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Ona sizden hiç bir insan isaret etti yahut Ebû Katâde'ye bir emir verdi mi? diye sordu. Ashâb:
— Hayir, yâ Resûlallah! dediler.
— öyle ise yeyin. buyurdu. » ifâdesi de vardir.
Bu hadîsi bütün Kütüb-i Si11e sahipleri «Hacc» bahsinde tahric ettikleri gibi Buhâri «Megâzi», «Cihad», «Zebâyih», «Hibe» ve «Et'ime» bahislerinde muhtelif râvilerden rivayette bulunmustur.
Tahavî onu bes tarîkden rivayet etmektedir.
Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlasiliyor ki vak'a Hudeybiye musâlahasinin yapildigi yil geçmistir.
Kaaha: Sukya'ya1 mil mesafede bulunan bir vadidir- Medîne'den üç konak uzaktadir.
Kaadi îyaz bu kelimeyi bâzilarinin Imam Buhâri'-den «Faha» seklinde rivayet ettiklerini, fakat bunun bir vehim oldugunu söylemis: «Dogrusu Kaaha'dir» demistir.
Ibni îshak «El-Megazi» nam eserinde bu yerin «Face» oldugunu söylemisse de, Ibni Hisâm bunu reddetmistir.
Cevzâki'nin dahi «Kaaha» yerine «Sifah» diye rivayet ettigi, fakat bunun bir tashifden ibaret oldugu söylenmistir.
Sukyn: Mekke ile Medine arasinda büyük bir köydür.
Gayka i Mekke ile Medîne arasinda Benî Gifâr kabilesine ait bir yerdir.

Kaadî îyâz: «Bunun Benî Sa'Iebe'ye âit bir kuyu oldugunu söyleyenler vardir.» demistir.
Tahin: Sukya'ya üç mil mesafede bulunan bir kuyudur.
Esrem diyor ki: «Hadîs ulemâsinin Ebû Katâde'ye 5as-tiklarim ve:
— Nasil olur da Ebû Katâde mikaati ihrâmsiz olarak geçebilir? dediklerini, buna bir türlü mânâ veremediklerini isitirdim. Nihayet bu mes'eleyi îyâz b. Abdillah 'in- Ebû Said-Î Hudrî'den rivayet ettigi hadîsde izah edilmis sekilde gördüm.»
Ebû Saîd-i Hudrî (Raâvyaliahütmh) hadîsini Tahavî rivayet etmistir. Lâfiz sudur:
«Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) Ensar'dan Ebû Katâde'yi sadaka me'muru olarak gönderdi. Kendisi de ashabi ile birlikte ihrama girerek yola çiktilar. Usfan'a inince bir yaban esegi gördüler. Bu arada Ebû Katâde ihrâmsiz olarak geldi. Ashab hayvana dikkatle bakmamis olmak için baslarini eydiler. Ebû Katâde bakmarak hayvani gördü. Hemen atina binerek mizragi aldi ama mizrak elinden düstü. Ashaba:
— Sunu bana verin, dediyse de onlar:
— Biz bu hususta sana hiç bir yardim yapamayiz, cevabini verdiler. Derken Ebû Katâde hayvana hücum ederek vurdu. Ashab ondan et kizartmaya basladilar. Sonra:
— (Biz ne yapiyoruz?) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) aramizdadir, dediler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) ashabinin önünde gidiyordu. Hemen kendisine yetisip sordular. Resûl-i Ekrem(SallallahÜ Aleyhi veSellem) bunda bir beis görmediler.
Bu hadîsi Bezzâi dahî tahrîc etmistir.
Kuseyri, Hz. Ebû Katâde 'nin hacca gitmek istemedigi yahut ihrama girmemesinin mikaatlar tayin edilmezden önce oldugu ihtimâli üzerinde durmaktadir.
Müniziri'nin beyanina göre Medîneliler Hz. Ebû Katâde'yi bazi Arap kabilelerinin Medine'ye hücum etmek niyetinde olduklarini bildirmek için Peygamber (Salla llahü Aleyhi veSellem) 'e göndermislerdi.
îbni Tîn'e göre ihtimâl Hz. Ebû Katâde Mekke'ye girmeyi niyet etmemis ancak ordusu çok görünsün diye askerine katilmistir.
Ibni Abdilberr: «Resulüllah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in Ebû Katâde'yi düsmani terassud etmek için sahil yolundan gön- fc derdigi söylenir. Bundan dolayi ashabinin yanina geldigi vakit ihrâmli degildi.» diyor.
Aynî bu sözlerin içersinde en güzel cevap Hz. Ebû Saîd-i Hudrî hadîsi oldugunu kaydetmektedir.
Bazi rivayetlerde: «Birtakimlari bana gülmege basladilar.» denilmistir. Bu takdirde Ashâb-i Kiram'in Hz. Ebû Katâde'ye güldükleri anlasilirsa da Kaadî tyâz bu sözün bir hatâ ve tas-hifden ibaret oldugunu söylemistir.
Nevevî bu rivayeti kabul etmis, fakat Ashab'm Hz. Ebû Katâde'ye degil üzerlerine av çikip da ona bir sey yapmak ellerinden gelmedigine güldüklerini söylemistir.
Nefs-i hadîste Ashab-i Kiram'in gülmelerinin bir isaret veya delâlet olmadigini iktizâ eden cümle vardir. O da Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in:
«Içinizden ona isaret eden bulundu mu ? suâline ashabin:
— Hayir, diye -cevap vermeleridir.»
Hadîsin bir rivayetinde: «Ashâb Hem hayvanin etinden yediler» hem de pisman oldular.» denilmistir.
Ashâb.i Kiram'in düsman yolumuzu keser diye korkmalari, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'den ayrilacaklari içindir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ordusunun önünde gidiyordu.
Hadîs-i Serifi bizzat Ebû Katâde (Radiyallahü anh) rivayet ettigi halde rivayetlerin birinde «Ebû Katâde de içlerinde oldugu halde» demesi, tecrid kabilindendir. Sözün muktezasi «Ben de içlerinde oldugum halde» demek idi. Bu sözü îbni Ebî Katâde 'nin zannetmek hatâdir. Çünkü hadîsin mürsel olmasini icab eder.
«Yalniz Ebû Katâde ihrâmli degildi» sözü dahi tecriddir. Bundan murad: «Yalniz ben ihrâmli degildim.» demektir.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in ashabina: «Onu yeyin.» buyurmasi, icab degil, ibaha ifâde eder. Zira bir menfaat icab eden emirler i baha, aleyhde olan emirler vücub ifâde ederler.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1) Avlamaya yardim etmemek sartiyla ihrâmhnin av eti yemesi muhabdir. Kuseyri'nin beyânina göre bu hususta üç mezhep vardir:
a) îhrâmli için avlansin avlanmasin mutlak surette av eti memnudur. Bu kavlin delili babimizin basinda geçen Sa'd b. Cessâme hadîsidir.
b) îhrâmhnin izniyle olsun olmasin onun namina avlanan avdan yemesi memnudur. Imam Mâlik ile Sâfiî 'nin mezhepleri budur.
c) îhrâmli bir kimse kendisi avlanir yahut baskasi onun izni veya delaletiyle avlarsa, o avdan yemesi haramdir. Baska suretle avlanan avlardan giyebilir. Imam A'zam'm mezhebi de budur.
Îbnü'l-Arabî'ye göre ihrama girmezden önce avlanan avdan ihrâmli yiebilir. Fakat ihrama girdikten sonra avlanandan yiyemez.
2) Islâm kumandani harpte gözcülük etmek için ordusundan bazi neferleri ayri ayri yerlere gönderebilir.
3) Yaban esegini avlamak ve yemek caizdir.
4) Avi yaralamak, kesmek yerine kaaimdir.
5) Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda içtihad caizdir, îbnü1-Arabi'ye göre Peygamber (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)in huzurunda ictihad caiz degildir.
6) îçtihâd suretiyle elde edilen hüküm amel îcap eder.
7) Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'in kendisine takdim edilen av bacagindan, yemesi, ashabinin gönlünü almak ve kalplerinden süpheyi gidermek içindir.
8) Gaibe selâm göndermek müstehabdir.

65- (1197) Bana Zübeyir b. Harb rivayet etti. (Dçdi ki) : Bize Yahya b. Said, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Muhammed b. Münkedir, Muâz b. Abdirrahman b. Osman Et-Teymî'den, o da babasindan naklen haber verdi. Babasi söyle demis: Ihrâmli olarak Talha-tü'bnü UbeydiiaHah'in yaninda bulunuyorduk. Kendisine bir, kus hediye ettiler. Talha uyuyordu. Bâzimiz bundan yedik, bâzimiz yemekten çekindik. Talha uyamnca yiyenlerin hareketini dogru buldu ve:
«Biz, onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber yedik.» dedi.
Hadis-i Serif hüküm îtibariyla yukarki rivayetler gibidir.. Bu hususta Zübeyr, Talhatü'bnü Abdillah, Câbir ve Âise (Radiyallahü anli) hazeratindan. da hadîsler rivayet olunmustur. Nitekim kendileri d» ihrâmlinin kendisi avlamamak veya onun için avlanmis olmamak sartiyla av eti yemesine ruhsat verirlermis. Tahavî, ihrâmlinin av eti yiyemiyecegine kaail olanlarin istidlal ettikleri birtakim hadîsler rivayet etmistir.

9- Îhramli Ile Ihramsizin Hillde [16] ve Haremde Öldürmesi Mendüb Olan Hayvanlar

66- (1198) Bize Hârûn b. Saîd el-Eylî ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi (Dedi ki) : Bana Mahra-matü'bnü Btikeyr, babasindan naklen haber verdi. (Demis ki) : Ben Ubey-dullah b. Miksem'i söyle derken isittim: Ben Kaasim b. Muhammed'i sunu söylerken isittim. Ben Peygamber (SaîlaIJahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aise'den dinledim. Söyle diyordu: Ben Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i: «Dört $ey vardir ki, bunlarin her biri fâsiktIr. Mîkaat disinda da Haremde de Öldürülürler: Çaylak karga, fare ve kuduz köpek» buyururken isittim.
Ubeydullah demis ki: «Ben Kaasim'e: Yâ yilana ne buyurursun? diye sordum.
— Hakaaretinden dolayi öldürülür.» dedi.

67- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Su'be'den rivayet etti. H.

Bize tbnü'l-Müsennâ ile Ibnü Bessâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Said b. el-Müseyyeb'den, o da Âise(RadiyalIahû antta) dan, o da Peygamber (Salküjahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sailalhhü Aleyhi ve Sellem) :
«Fâsik olan bes sey vardir ki, bunlar mîkaat disinda da Haremde de öldürülürler: Yilan, alaca karga,, fare, kuduz köpek ve çayla ak» buyurmuslar.

68- (...) Bize Ebu'r-Rabî'ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd yâni tbni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Urve, babasindan, o da Âise (Rad'tyallahâ anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem):
«Fâsik olan bes sey vardir ki, bunlar Haremde öldürülürler, atcreb, fare, çaylacik, karga ve kuduz köpek» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibnü Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm bu isnadla rivayette bulundu.

69- (...) Bize UbeyduIIah b. Ömer el-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zübrf-den, o da Urve'den, o da Âise (Radiyallahû anha)"dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Fâsik olan bes sey vardir ki, bunlar Haremde öldürülürler: fare, akreb, karga, çaylacik ve kuduz köpek.» buyurdular.

70- (...) Bize bu hadisi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdiirrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den bu is-nâdla haber verdi. Âise (Radiyallahû anha) demis ki:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fâsik olan bes seyin hem mî-kaat disinda, hem Haremde Öldürülmesini emir buyurdu.» demis. Bundan sonra râvî, Yezîd b. Zürey' hadîsi gibi rivayette bulunmustur.

71- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibnü Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Urvetü'bnü Zübeyr'den, o da Âise (Raâryallahû anha) 'dan naklen haber verdi. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selîem):
«Bes nevî' hayvan vardir ki, bunlarin hepsi fâsikttr: Haremde öldörü-lebilirler: Karga, çaylak, kuduz köpek, akreb ve fare.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhari ile Nesâi dahî «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir. Bu babda Ebû Davûd, Tirmizî ve îbni M fice Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'den, Imam Ahmed b. Hanbel, îbni Abbâs (Radiyaüahü anh) 'dan, Buhârî ile Müslim, Hz. îbni Ömer 'den hadîsler rivayet etmislerdir, Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) rivayetleri az sonra kitabimizda görüleceklerdir.
Fîsk: Lügatte çikmak mânâsina gelir. Bâzi kimselere fâsik denilmesi Allah'a itaattan çiktiklari içindir.
öldürülmesi mubah kilman hayvanlara neden fâsik denildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefiler'le Imâm Mâlik'e göre mezkûr hayvanlar eziyyet verdikleri için onlara fâsik denilmistir. Zarar veren her mahlûk öldürülür. Imam Sâfiî'ye göre bu hayvanlara fâsik denilmesi, etleri yenilmedigi ve baska hayvanlarin hükmünden çikarak öldürülmeleri helâl kilindigi içindir; bu gibi hayvanlari ihrâmh bir kimse dahî öldürebilir; onlardan dolayi fidye lâzim gelmez.
Ulemâ mezkûr hayvanlarin eziyyet ve zararlarini söyle tesbît etmislerdir: Karga ev hayvanlarinin sirtlarini gagalar; gözlerini çikarir; insanlarin yiyeceklerini kapar. Çaylak et ve piliçleri götürür. Akreb zehirli bir hayvandir; insanlari sokar. Fare yiyeceklere musallat olur; elbise ve sâireyi kemirir; hattâ mumun fitilini alarak evleri yakabilir. Nitekim îbni Mâce 'nin tahrîc ettigi Ebû Saîd-i Hudri (Radiyallahü anh) hadîsinde : «Hz. Ebû

Saîd'e Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve SelIem)\n fareye niçin fâsik dedigi soruldu da su cevâbi verdi:
— Çünkü Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir aksam fare samatasina uyandi. (Bir de bakti ki) tam fare fitili almis; evi yakacakmis, denilmektedir.
Kuduz köpek de insanlari isirir. Kuduzdan muradin ne oldugu biraz asagida görülecektir.
Hadîs-i Serîf muhtelif lâfizlarla rivayet olunmustur. Bâzi rivayetlerde :
«Bu hayvanlari öldürmekde günah yoktur» buyurulmus; bir rivayette : «Ihramli öldürebilir» baska bir rivayette: «öldürmelerine izin verdi» denilmistir. «Öldürmelerini emir buyurdu» rivayeti de vardir.
Bu rivayetlerin hepsi zikri geçen bes nevi' hayvanin Harem-i Se-rîfde hacilar tarafindan öldürülebilecegini göstermektedir. Hacilarin öldürmesi caiz olunsa, haci olmayanlara bu isin cevazi evleviyette kalir. Mamafih bu husûsda nefs-i hadîsde sarahat da vardir.
Harem'den murâd : Mekke-i Mükerreme -nin haremidir. Bâzilari bu kelimeyi «hurum» seklinde tesbît etmislerdir.
Hurutn: Haramin cem'i olup haram kilman yerler mânâsina gelir.
Bu hadîs hakkinda daha fa.zla tafsilat, diger rivayetleri görüldükten sonra verilecektir.

72- (1199) Bana Züheyr b. Harb ile Ibni Ebî Ömer hep birden, tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki): Bize Stifyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Sâlim'den, o da babasi (Ibni Ömer) (Radtyallahü anh) 'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'âen naklen rivayet etti.
«Be? (nevi) hayvan vardir ki onlari Harem'de ve ihramda iken Öldürene günah yoktur : (Bunlar) fare, akreb, karga, çaylak ve kuduz köpektir.» buyurmuslar.
Ibni Ebî Ömer kendi rivayetinde: «Hurumda ve ihramda» dedi.

73- (1200) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Salim b. Abdillâh haber verdi, ki Abdullah b. Ömer (Radiyalîayü anhüma) söyle demis: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Seltemjin zevcesi Hafsa dedi ki: Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Seltetn):
«Bes nevi' hayvan vardir ki, onlarin hepsi fasildir. Bunlari öldürene günah yoktur: Akrep, karga, çaylak, fare ve kuduz köpek!» buyurdular.

74- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeyd b. Cübeyr [17] rivayet eyledi ki, bir adam Ibni Ömer'e:
— îhrâmh ne gibi hayvanlari öldürebilir? diye sormus, tbni Ömer:
— Bana Resûlüllah (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem) *in zevcelerinden birinin haber verdigine göre kendisi: fare, akreb, çaylak, kuduz köpek ve karganin öldürülmesini emir buyurmus; yahud bunlari öldürmek ona emrölunmus» demis.

75- (...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Zeyd b. Cübeyr'den rivayet etti. (Demis ki) : Bir adam Ibni Ömer'e:
— Ihrâmli iken bir kimsenin ne gibi hayvanlari Öldürebilecegini sordu, tbni Ömer:
— Bana Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in kadinlarindan birinin anlattigina göre kendisi: kuduz köpekle, fare, akreb, çaylacik, karga ve yilanin öldürülmesini emir buyururmus.» dedi.
Ibni Ömer: «Bunu namazda daht (emir buyururmus)» demis.

76- (1199) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da fbni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seîîem)

«Bes nevi* hayvan vardir ki, bunlari öldürmekde Ihrâmliya günâh yoktur: Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek.» buyurdular.

77- (...) Bize Hâtûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mu-hammed b. Bekr rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. Dedi ki:
— Nâfi'e: Ibni Ömer'den, ihrâmh bir kimseye ne gibi hayvanlari öldürmeyi helâl gördügünü isittin? diye sordum. Nâfi' bana su cevâbi verdi:
— Abdullah (Dedi ki): Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyii
— Bes nevi* hayvan vardir kî, onlari öldürene, öldürdügünden dolayi bir günah yoktur. (Bunlar): Karga, çaylak, akreb, fare ve kuduz köpek (tir)» buyururken isittim.

(...) Bize bu hadisi Kuteybe ile Ibni Rumh dahi Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Seybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr yâni tbni Hâzim rivayet etti. Bunlarin ikisi de Nâfi'den rivayet etmisler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy-yü'bnü Müshir rivayet eyledi. H,
Bize îbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bu râvîler toptan Ubeydullah'dan rivayet etmislerdir. H.
Bana Ebû Kâmil dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bize Îbnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, o da tbni Ömer (Radiyallahü anh)'dan, o da Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Mâlik ile îbni Güreye'in hadîsleri gibi rivayette bulunmus; ve hiç birisi Nâfiden, o da Îbni Ömer (Radiyallahü anhüma) dan naklen onun: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jden isittim.» dedigini söylememislerdir. Yalniz Ibni Cüreyc tek basina istisna teskil etmistir. Bu husûsda îbni îshâk dahî îbni Cüreyc'e tâbi' olmustur.

78- (...) Bana bu hadîsi Fadl b. Sehl dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. îshâk, Nâfi' ile Ubeydullan b. Abdillâh'dan [18], onlar da Ibni Ömer (Radiyallahü anhüma 'dan naklen haber verdi. îbni Ömer:
— Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bes nevi' hayvan vardir ki, onlardan Haremde öldürülenin katlinde günâh yoktur.» buyururken isittim, demis; ve yukanki hadîsdekilerin mislini zikretmistir..

79- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi), digerleri (Bize rivayet etti) tabirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ismail b. Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti. O da Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi söyle derken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bes nevi' hayvan vardir ki, bir kimse ihrâmli oldugu halde bunlari öldürürse kendisine onlardan dolayi hiç bir günah yoktur, (bu hayvanlar): akreb, fare, kuduz köpek, karga ve çaylaciktir.» buyurdular. Hadîsin lâfzi Yahya b. Yahya'ya âid'dir.
Hadîsin bâzi rivayetleri Hz. Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'nin onu bizzat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmedigi zannini veriyorsa da diger rivayetlerinde isittigi tasrîh olunmaktadir. Bu.suretle îbni Ömer (Radiyallahû anh) Hazretlerinin onu hem kiz kardesi Hafsa (Radiyallahû anh) 'dan, hem de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isittigi sübut. bulmus oluyor.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Mezkûr bes nevi' hayvani ihram hâlinde Öldürmek caizdir. îh-râm hâlinde öldürmek caiz olunca ihrama girmeyenlerin Öldürebilmesi evleviyyette kalir. Öldürülecek hayvanlarin bes adediyle' takyîd edilmesi mefhûm i'tibârile, zikredilen bes nevi'den maadasinin öldürülemiyecegini gösterirse de mefhûmu aded ekser-i ulemâya göre hüccet degildir. Bilfarz hüccet kabul edilse bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evvelâ bes hayvanin öldürülebilecegini, bilâhare ayni hükümde onlarla müsterek olan sair hayvanlari bildirmis olmasi muhtemeldir. Filhakika bir rivayette öldürülecek hayvanlarin dört, diger rivayette alti oldugu beyân edilmistir. Bâzi rivayetlerde ise, ötekilerinde zikredilmeyen hayvanlardan bahsolunmustur. Bu suretle öldürülecek hayvan nevi'lerini dokuza çikaranlar vardir. Bunlar meyânmda yilan, kurt ve kaplan da vardir.
Tahâvî diyor ki: «îste Peygamber (Sallatyahü Aleyhi ve Sellemyin, ihram hâlinde muhrime, ihrâmli olmayana dahî Harem-i Serîfde Öldürmeyi mubah kildigi hayvanlar bunlardir. Bunlarin bes nevi' olduklarini beyan etmistir. Mezkûr beyân, bu bâbda vârid olacak bir iskâle bu hayvanlarin hükmü verilmesine münâfîdir. Meger ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'In muradi olduguna ittifak hâsil ola.»
Tahâvî bu sözü ile sunu anlatmak istemistir: Aded bildirerek öldürülecek hayvan nevi'lerinin beyân buyurulmasi benzerlerinin bu hükümde olmadigini gösterir. Zîra ayni hadîsde çaylak ile karganin öldürülebilecegi ifâde buyurulmustur. Halbuki bunlarin ikisi de yirtici kuslardandir. Onlarin hükmü aletta'yin beyân edildigi için atmaca, sahin ve dogan gibi yirtici kuslara ayni hüküm verilemez.
Bu cihet ittifaki ise de öldürmeyi eziyyetle ta'lîl edenler: «Eziyetin nev'ileri çoktur. Binâenaleyh Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) akrebi zikretmekle eziyette ona ortak olan yilan, an gibi seylere; fare ile ke-mirmekte ona ortak olan gelincik gibi hayvanlara; karga ve çaylak ile, bir seyi. kapmakta onlar gibi olan atmaca v.s. ye; kuduz köpekle saldirganlik ederek isirmakta köpege benzeyen arslan ve pars gibi yirticilara isaret buyurmus olacaktir.» derler.
Öldürmeye sebep bu hayvanlarin eti yenilmemesi oldugunu söyleyenlere göre ise Hadîs-i Serîf'de bes hayvanin zikredilmesi, insanlarin arasinda çok bulunduklari içindir.
Tahâvî 'nin beyânindan yilanin da öldürülemiyecegi hatira gele-bilirse de Tahâvî «Meger ki Peygamber (Sallaifahü Aleyhi ve Sellem) in muradi olduguna ittifak hâsil ola.» sözüyle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yilanin öldürülmesini kasdettigine isarette bulunmustur.
Bu cihet îbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunan bir hadîste tasrîh buyurulmustur. Mezkûr hadîste:
Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ashabina Mina'da bir yilani öldürmelerini emir buyurdu.» denilmektedir.
Rivayetlerin birinde dahî yilan öldürülecek bes hayvan meyâmnda zikredilmistir.
2- Kargadan bu hayvanin hangi nev'i murâd edildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefiîle'den -Hidâye- sahibine göre les kargasidir. Buna alaca yahut benekli karga da denilir. Bu kavil îmam Ebû Yûsuf'dan rivayet olunmustur. îmam Ebû Yûsuf'un delîlî Hz. Âise rivayetlerinden birinde öldürülecek hayvanlar meyâmnda gurâb-i ebka'in zikredilmis olmasidir.
Gurâb-i ebka': Sirtinda ve karninda beyaz benekleri olan alaca karga demektir. Kurtubî: «Bu rivayet alaca kelimesi zikredilmeyen mutlak rivayetleri takyîd eder.» demistir.
Ulemâdan bir cemâat îmam Ebû Yûsuf'un kavlim tercih etmis, ihrâmlinin karga nev'îlerinden yalniz alaca kargayi Öldürebilecegini söylemislerdir.
Diger birtakim ulemâya.göre ise bütün karga nev'îlerini öldürmek caizdir. Hadîsde alaca karganin zikredilmesi, çoklugundan dolayidir. Fakat Aynî bu kavle îtirâz etmis ve: «Karganin öldürülmesi eziyete tesaddî eden yalniz alaca kargadir. Ekin kargasi ile saksagan dogrudan dogruya eziyet etmezler. Binâenaleyh hadîsin mutlak rivayetleri alaca karga mânâsina hamlolunur.» demistir.
Kuzgun dahî alaca karga nev'îndendir.
Sâfiî1er'le Hanefiîler'in mezhebi budur. Zîrâ bunlarin ikisi de les kargasidir. Ekin kargasi onlar gibi degildir.

Karga ile çaylak hakkinda Mâ1ikîyye ulemâsinin ihtilâf ettikleri, bâzilarina göre bu hayvanlarin saldirgan olanlari ve büyükleri öldürülebilecegi rivayet olunmussa da meshur olan kavle göre bu hususta Mâlikîler dahî cumhûr-u ulemâ ile beraberdirler. Cumhura göre öldürülecek karga nev'îleri arasinda böyle bir tas-nîf yoktur.
Saksagan dahî karga nev'îlerindendir. Araplar onunla tese'üm ederlermis.
Hanefiîyye ulemâsindan Kaadi Hân *Fetava»smda : «Bir kimse sefere çikar da saksagan sesi isitir ve onu ugursuz sayarak dönerse kâfir olur.» diyor.
Ulemâdan bâzilari saksagana alaca karga, bâzilari da ekin kargasi hükmünü vermislerdir.
Imam Ahmed b, Hanbel: «Saksagan les yerse öldürülmesinde beis yoktur.» demistir.
3- Hide'e: Çaylak demektir. Rivayetlerin bâzilarinda bu kelimenin yerine hudeyyâ denilmistir. Hudeyyâ: Hide'enin ism-i tasfîridir. Yâni çaylâcik, demektir. Çaylak eziyete tesaddî eden ve insanlarin elinden eti kapan bir kus oldugu için onu ihrâmli ihrâmsiz herkesin öldürmesi helâldir. Yalniz îmam Mâlik 'den bir rivayete göre çaylak ile karga eziyete tesaddî etmedikçe ihrâmli bir kimsenin onlari Öldürmesi caiz degildir. Fakat bu rivayet zayifdir, Imam Mâ1ik'in meshur olan mezhebi cumhûru ulemâ 'nin mezhebi gibidir. Ona göre bu hayvanlarin etleri de yenilir.
4- Farenin öldürülmesi mutlak surette caizdir. Ibni Münzir : «Ihrâmlinin fare öldürebilecegi hususunda ulemâ arasinda ihtilâf yoktur.
Yalniz Ibrahim Nehaî'ye göre ihram hâlinde bulunan bir kimse fare öldüremez. Fakat bu kavil sâzzdir.» diyor.
, Kaadî îyâz dahî: «Sâcî'nin, Nehaî'den rivayetine göre ihrâmli bir kimse fare öldüremez; öldürürse fidye verir. Fakat bu kavil nassa ve bütün ulemânin kavline aykiridir.» demistir.
Beyhakî 'nin sahîh bir isnâdla Hammâd b. Zeyd 'den rivayet ettigi bir haberde: «Nehaî'nin bu sözü Hammâd'a rivayet olundugu vakit Hammâd:
— Küfe'de Ibrahim Nehaî 'den baska eserleri çirkin bir sekilde reddeden bir kimse yoktu. Çünkü onlari az isitmisti. Sa'bî'den baska da eserlere güzel bir sekilde tabî. olan bulunmazdi. Çünkü onlari çok duymustu; mukaabelesinde bulunmus.» denilmektedir.
Farenin nev'îleri çoktur. Fakat gerek yenilmesinin haram gerekse öldürülmesinin caiz olmasi hususunda Bütün nev'îlerinin hükmü birdir.
5- Akrebin mutlak surette hattâ namazda bile öldürülmesi caizdir. Zîrâ zehirli bir hayvandir ve insanlari sokar.
îbni Abdilberr'in rivayetine göre Hammâd b. Ebî Süleyman ile Hakem ihrâmlmin yilanla akrebi öldüremiyecegine kaailmisler. Delilleri bu hayvanlarin böcek nev'inden olmalaridir.
Fakat Kaadî Iyâz: «Yilanla akrebin ve keza ihramda bulunmayan bir kimsenin harem-i serîfde kertenkele öldürmesinin caiz oldugunda ihtilâf yoktur.» dedigi gibi Ebû Ömer Ibni Abdilberr dahî: «Gerek harem disinda gerekse harem içinde yilanla akrebin öldürülebilecegi hususunda ne Imam Mâlik 'den, ne de cumhûru ulemâdan bir hilaf nakledilmemistir.» demektedir.
6- Kelk-i akûr: Kuduz köpek demektir. Süfyân b. Uyeyne'ye göre bundan murâd: Bütün yirtici hayvanlardir. Köpegin dahî kudurmus olmasi sart degildir. Saldirgan ve dalayici olmasi kâfidir. Süfyân b. Uyeyne «Bu kelimeyi bize Zeyd b. Eslem tefir etti.» demistir.
Hz. Ebû Hüreyre 'den bir rivayete göre kuduz köpekten murâd: Arslandir.
tmam Mâlik 'den bir rivayete göre: Insanlara saldirarak yaralayan arilan, kaplan ve pars gibi yirticilardir. Sirtlan ve tilki gibi insana hücum etmeyen yirticilar bu hükümde dâhil degildir, binâenaleyh otlari ihrteife bir kimse öldüremez; öldürürse fidye verir.
îmam Nevevî saldirgan köpegi ihrâmli ve ihrâmsiz herkesin harem disinda olsun, harem içinde olsun öldürebilecegine bütün ulemânin ittifak ettiklerini* söyler.
Yint Nevevî 'nin bey.ânina göre ulemâ kuduz köpekden mu-rftd ne oldugu hususunda ihtilâf etmislerdir.
Bâzilari: «Bundan murâd: Malûm ve mâruf köpektir.» demislerdir.
Kaad! Iyâz bu kavli EbûHanîfe ile Evzâî ve Hasen b. Hayy 'den nakletmistir. Bu zevata göre kurt dahî köpek hükmündedir.

Hanefiîlerden Imam Züfer köpegi kurt mânâsina almistir.
tfflam Safiî, Imam Ahmedve cumhûr-u ulemâ ya göre köpekten murâd: Ekseriyetle yirticilik yapan hayvanlardir.
Imam Mâlik «El-Muvatta'» nâm eserinde: «Insanlara hücum ederek yaralayan ve korkutan arslan, kaplan, pars ve kurt gibi hayvanlar kuduz hükmündedir.» demistir.
Imam A'zam'a göre buradaki kuduz köpekten murâd: Hassaten köpektir. Bu hükümde ona yalniz kurt iltihâk eder.
Zîrâ bâzi rivayetlerde köpek mutlak zikredilmis, «Akûr» vasfi ile sif atanmamistir.
Bundan da anlasilir ki kelb-i akûrdan niiirâd her saldirgan yirtici degil, iriâlûm olan köpektir.
Ulemâ insana saldinna^n köpekler hakkinda ihtilâf etmislerdir.
Kaadi Hüseyi n^î>e Mârûdîye göre edinilmesine cevaz verilmeyen köpekleri öldürmek haraindir.
îmam Safiî «Elamin» nâm eserinde öldürmenin caiz oldugunu söylemistir.
Nevevî «El-Mühezzeb- serhinin ahs-veris bahsinde: «Ulemâmiz köpegin muhterem bir hayvan olup, öldürülemiyecegi hususunda ulemâmiz arasinda hilaf yoktur.» demis, teyemmüm Ue gasp bahislerinde köpegin muhterem olmadigini söylemis; hacç bahsinde ise köpek öldürmenin kerâhet-i tenzîhiye ile mekruh oldugunu bildirmistir.
Sâfiîler'den Râfiî ile. ona tabî olanlar köpek öldürmenin sâdece mekruh oldugunu söyleyip geçmislerdir.
Cumhur.u ulemâya göre öldürmenin caiz olmasi hususunda sâir zararli hayvanlar da bu hadîsde zikredilenler hükmündedir.
Yalniz yukarda da isaret ettigimiz vecihle bâzilarina göre zararli hayvanlarin öldürülmesine sebep eziyet vermeleri; digerlerine göre ise etleri yenilmemesidir. Sâfiî1er'in mezhebi budur.
Imam Safiî ile sâir Sâfiîyye ulemâsi ihrâmli bir kimseye nis-betle hayvanlari üç kisma ayirmislardir:
a) Hadîs-i Serîf'de zikri geçenlerle o mânâda bulunan eziyet verici hay.anlari öldürmek müstehabdir,
b) Sair eti yenmeyen hayvanlar gibi Öldürülmesi caiz olanlar iki kisimdir. Bir kisminin faydasi, zarari, vardir. Bunlari av menfaati için öldürmek mubahdir. Ikinci kisminin faydasi, zarari yoktur. Bunlari öldürmek mekruh, fakat haram degildir.
c) Yenilmesi mubah kilinan yahut öldürülmesi yasak edilen hayvanlari Öldürmek caiz degildir.
Ihrâmli bir kimse böyle bir hayvani öldürürse ceza lâzim gelir.
Hanefiîler: «Öldürülmesi caiz olan hayvanlar yalniz hadîsde isimleri bildirilenlerdir.» demislerse de bâzi haberlerde yilan zikredildigi için onu da öldürülecek hayvanlara ilhak ettikleri gibi, kurdu köpege ve dogrudan dogruya insana saldiran vahsîleri de ayni hükme idhâl etmislerdir.
Fakat Aynî buna îtirâz etmis, hadîs-i serîf'de öldürülmesi caiz olan bes nev'î hayvanin beyân edildigini, binâenaleyh baska hayvanlarin mezkûr bes nev'îde dâhil olmadigini aksi takdirde bes adediyle yapilan tahdidin bir faydasi kalmayacagini söylemistir.
Kaadî tyâz diyor ki:«Cumhûr-u ulemâ nin kavlinden anlasildigina göre hadîsden murâd: Zikri geçen hayvanlarin kendileridir, imam Mâlik'le EbûHanîfe 'nin zahir olan kavilleri de budur. Onun içindir ki îmam Mâlik ihrâmli bir kimsenin kertenkele öldüremiyecegini, öldürürse fidye lâzim gelecegini, lûgaten köpek ismi yerilmeyen domuz .ve maymun gibi hayvanlari dahî öldüremiyecegini söylemistir. Bütün ulemânin kavilleri de budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem) ancak bes nev'î hayvanin Öldürülebilecegini söylemistir. Bunlari altiya veya yediye çikarmak kimsenin elinde degildir.
Kurdun öldürülebilecegi bâzi rivayetlerde nassan sabit olmustur. Binâenaleyh onun hükmünü köpege ilhak etmeye lüzum yoktur.
Hasan-i Basrî ile Atâ ' : «Ihrâmli bir kimse harem-i serîfde kurt ile yilani öldürebilir. Fakat ihrâmliya bir hayvan saldirirsa hangi nev'îden olursa QIsun öldürülür. Çünkü bu takdirde o hayvan saldirgan köpek hükmünde olur.» demislerdir.

10- Ihramlinin Basindan Elemi Bulundugu Vakit Onu Tras Etmesinin Cevazi, Tras Ettigi Için Fidyenin Vücübu ve Miktarini Beyan Babi

80- (1201) Bana Ubeydullafa b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni Ibni Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bana Ebû'r-Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet eti. (Dedi ki): Mücâhid'i, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra' (Radryalhhüanh)'ûan naklen rivayet ederken dinledim.' Kâ'b (Radiyaltahii anh) söyle demis: Resûlüllah (SaîlaVahü Aleyhi ve SeUtm) Hudeybiye zamaninda yanima geldi. Ben, çömlegimin altina ates yakiyordum. —Kavârirî çömlegimin, Ebû'r-Rabî' ise bunumun altina; dediler.— Yüzümden bitler saçiliyordu. (Bunu görünce) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— »Basinin böcekleri sana eziyet veriyor mu?» diye sordu. Ben:
— «Evet» cevâbini yerdim.
— «öyle ise tras ol da üç gün oruç tüt! Yahut alti fakir doyur I Veya bir kurban kes!» buyurdular.
Eyyûb: -Resûlüllah (Sallattahü A&yhiveSeIlem) 'in bunlarin hangisinden basladigini bilemiyorum.» demi^,

(...) Bana Alîyyu'bnü Hucr Es-Sa'dî ile Züheyir b. Harb ve Yakûb b. tbrâhîm toptan Ibni Uleyye'den, o da Eyyûb'dan bu isnâdda bu ha-dlsIn -mislini rivayet ettiler.

81- (...) Bize Mühammed b. ENMüsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Adiyy, tbnî Avn'dan, o da MÜcâhid'den, o da Abdurrahmân b. Ebl Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (RadfyaJlahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Kâ'b söyle demis: Su âyet (yâni) :
«Sizden kim hasta olur yahut basindan elemi bulunursa ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan bir fidye lâzim gelir.» [19] kavl-i kerimi benim hakkimda nazil olmustur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) felçtim, bana:
— «Yaklas!» dedi. Ben de yaklastim. (Tekrar):
— «Yaklas!» buyurdu. Ben yine yaklastim. Bunun üzerine (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
— «Böceklerin sana eziyet veriyor mu?» buyurdular.
tbni Avn demis ki: «Zannederim Kâ'b: «Evet!» cevâbini vermis. Kâh (Radiyaliahü anh) : Besûlüllah (SalIaVahii Aleyhi ve Sellem), bana oruçtan yahut sadakadan yahut da kurbandan kolayina gelen bir fidye ver-'memi emir buyurdu; demis.»

82- (...) Bize Ibni NÜmeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) :,Bize Seyi rivayet etti. (Dedi ki) : Mücâhidi söyle derken isittim: Bana Abdurrahman b. Ebî Leylâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kâ'b b. Ücra (Radiyaliahü anh) riyâyet etti ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem} onun yaninda durmus. Basindan bitler saçiliyormus.
—«Böceklerin sona eziyet veriyor mu?» diye sormus. (Kâ'b demis ki): «Ben:
— Evet; cevâbini verdim;
— Oyte ise basini tras ettbuyurdular. Su âyet (yâni) : (Sizden kim hasta olur yahut basindan elemi bulunursa ona oruçtan yahut sadakadan veya kurbandan, bir fidye lâzim gelir.) kavl-i kerîmi benim hakkimda nazil oldu. Bunun üzerine Besûlüllah (SatlaIfahü Aleyhi ve Sellemjbana :
— Uç gün oruç tut! yahut bir farak zahireyi alti fakire tasadduk eti Veya mümkün olan bir hayvani kes! buyurdular.

83- (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize SUfyân, fbni Ebî Necîh [20] ile Eyyûb, Humeyd ve Abdülkerîm'den, onlar da Mücâhid'den, o da Ibni Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (Radtyallahü

anh) Man naklen rivayet etti ki, Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem} Mekke'ye girmezden önce Hudeybiye'de Kâ'b ihrama girmis, çömlegin, altina ates yakarken onun yanina ugramis. Kâ'b'in yüzünden bitler saniliyormus. Resûlüllah (/Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bu böceklerin sana eziyet veriyor mu? » diye sormus. Kâ'b:
— «Evet!» cevâbini vermis.
— «öyle ise basini tras et de bir farak zahireyi alti fakir arasinda taksim eti Yahut üç gün oruç tut veya bir hayvan kes!» buyurmuslar. Farak üç sâ' alan bir ölçektir.
Ibni Ebî Necîh; «Yahut bir koyun kes!» diye rivayet etmisdir.

84- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Hâli d'd en, o da Ebû Kilâbe'den, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ücra (Radiyallahü anh) dan naklen haber verdi ki, Hudeybiye zamaninda Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) onun yanma ugrayarak:
«Basinin böcekleri sana eziyet verdi mi?» diye sormus. Kâb:
— «Evet!» cevâbini vermis. Bunun üzeriae Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Basini tras eti Sonra kurban olarak bir koyun kes yahut üç gün oruç tütl Veya üç sâ' hurmayi alti fakire ifâm eyle!» buyurmuslar.

85- (...) Bize Muhamined b. El-MÜsenn& ile tbni Bessâr rivayet ettiler, tbnti'l-Müsennâ (dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Abdurralunfin b. Esbahânî'den [21] , o da Abdullah b. Ma'kîTden naklen rivayet etti.» (Demis ki): .Kâ'b (Radiyallahüonh) mescîdde iken yanma oturdum da su' âyeti sözdüm:
«Oruçtan yahut sadakadan yahut kurbandan bir fu/ye lâzimdir.» Kfi*b (Radiyallahüanh):
— «O, tenim hakkimda' nazil olmustur. Basimdan elemim vardi. Bu sebeple .bitler yüzüme saçilarak Resûltiüah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e götürüldüm, de:
— Mesakkatin bu gördügüm dereceyi bulacagini zannetmezdim. Bir I oyun bulabilecek misin ? buyurdu. Ben:
- Hayir! cevâbmi verdim. Bunun üzerine su: . «Oruçtan, yahut sadakadan yahut kurbandan bir fidye lâzim gelir.» Ayet-i kerîmesi nazil oldu. Üç gün oruç yahut her fakire yarim sâ' yiyecek vermek suretiyle alti fakir doyurmak hassaten benim hakkimda nazil olmustur. Ama o, sizin umumunuza sâmildir.» dedi.

86- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Scybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyir, Zekeriyyâ b. Ebî Zâide'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Abdurrahman b. Esbchânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ma'kil rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Kâ'b b. Ücra (Radiyallahü anh) rivayet1 etti. Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ihrâmk olarak yola çikmis da basi ve" sakali bitlenmis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu haber alarak ona haber gfeaermis.. Ve berberi çagirarak basini tiras ettirmis. Sonra ona:
— «Yaninda kurban var mi?» diye sormus. Kâ'b (RadiyaUahü ank) :
— «Ona kudretim yoktur.» cevabini vermis.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de üç gün oruç tutmasini yahut her iki fakire bir sâ' yiyecek vermek suretiyle alti fakir doyurmasini emir buyurmus. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celi) hassaten Kâ'b (Radiyalhhü anh) hakkinda:
(Sizden kim hasta olur yahut basindan elemi bulunursa... ilâh...) âyet-i kerîmesini indirmis. Sonra bu âyet bütün müslümanlara sâmil olmus.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin birkaç yerinde «Megazi», «Tib» ve «Tefsir» bahislerinde, Ebû Dâvûd «Haec» bahsinde, Tirmizî ile Ibni Mâce «Hacc» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i Serîf muhtelif lâfizlarla rivayet olunmustur. Bunlarin birinde Hz. Kâ'b'in: «Basima bitler ariz oldu. Bu sirada Besûlfillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bulunuyordum. Hudeybiyye senesiydi. Gözlerimi

kaybedecegimden korktum.» dedigi bildirilmektedir.
Taberî'nin rivayetinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)par-magi'ile basimi kasidi da ondan bitler saçildi.»
îbni Mâce 'nin rivayetinde :
«Bitler bana eziyet verdigi vaktt Peygamber (Sallallahü Alâyhi ve Selkm) basimi tras etmemi ve üç gün oruç tutmami emir buyvrdv» eVnilmistir. Maamâfih bu muhtelif rivayetler mânâ itibariyle birdir.
Kurtubî diyor ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) 'in basinin böcekleri sana eziyet veriyor mu? diye sormasi; hükmün illetini te-hakkuk ettirmek içindir. Hz. Kâ'b çektigi mesakkati haber verince o da tras olmasini emir buyurmustur.»
Hevâm: Hâmme'nin cem'idir.
Hamme: Yilan gibi zehirli olan hayvan, demektir. Sinek ve böcek gibi seylere de «hâmme» denilir. Burada ondan murâd: Bit'dir.
Trastan makmt: Bit saran saçlari gidermektir: Nitekim hadîsin bir rivayetinde:
«Saçlarimi tepeden tirnaga bit sarmisti...» denilmistir.
Maksat saçlari gidermek oldugu için tras tâbiri ustura^ makas, ilâç v.s. ile saçlan gidermeye sâmildir.
Kidr ve burma: Çömlek, mânâsina gelirler. Bunlar esâs itibariyle Hicaz ve Yemen'de mâruf bir tastan yapilan çömleklerdir.
Ntisük: Kurbanlik olmaya yarayan koyun demektir.
Ferak: Yerinde de görüldügü vecihle Medînelilerce mâ'rûf bir nev'î Ölçüdür. Üç sâ' zahire alir. Bir sâ' dahî örfi dirhemle 3.333 kg. agirligindaki Ölçüdür.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hîn-i hacette ihrâmh bir kimse tras olabilir. Fakat âyet-i kerîme ile babimiz hadîslerinde beyân buyurulan keffâreti vermesi îcâb eder. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
2- Bu rivayetlerde vücûdun sair yerlerindeki killarin giderilmesinden bahsedilmemistir. U1emâi kiram bunlardan dolayi da fidye îcâb ettigini söylemislerdir. Çünkü onlari gidermek de basi tras etmek mânâsina gelir. Bu hususta yalniz Dâ.vûd-u Zahirî muhalefet etmis, fidyenin ancak basi tras etmekle lâzim gelecegini söylemis-tir. Böyle bir kavil Imam Mâlik 'den de rivayet olunmustur.
3- Yine bu rivayetlerde yalniz ihrâmlmin tras olmasindan bahsedilmistir. Binâenaleyh ihrâmh bir kimse ihrâmsizm basini tras etse Imam Mâlikle Imam Safiî'ye ve Imam Ahmed b. Hanbe1'e göre ikisine de fidye lâzim gelmez.
Imam A'zam'in: «îhrâmh, ihrâmazin basini tras edemez. Ederse sadaka vermesi lâzim gelir.» dedigi rivayet olunur.
4- îhrâmh bir kimse zaruret yokken kasden basini tras eden yahut koku sürünürse îbni Abdilberr'in rivayetine göre Hanefiîlerle Sâfiîler'e hayvan kesmesi îcâb eder.
Ebû Sevr'in mezhebi de budur.
Zaruret olmadikça diger fidyeler arasinda muhayyer birakilamaz, îmam Mâlik: «Böylesi pek çirkin bir is yapmis olur, kendisine fidye lâzimdir. Fakat fidye hususunda muhayyerdir.» demistir.
Bu hususta Aynî sunlari söylemektedir : «Üstadimiz Zeynüddîn demistir ki: îbni Abdilberr'in Sâfiîler'-den naklettigi rivayet dogru degildir. Sâfiîler'in mâruf olan mezhebine göre bu mes'elede fidye vâcibdir. Nitekim Sâfiîyye ulemâsindan Râfiî dahî cezmen buna fcaail olmustur...»
5- Hadîs-i Serîf de Hz. Kâ'b'a tras emri mutlak olarak emredilmisse de hakîkatta kendisine zaruretten dolayi ruhsat verilmistir. Zaruret yokken ihrâmlinin tras olmasi caiz degildir.
îhrâmli bir kimse zaruret .yokken ister kasden isterse unutarak ve keza bilerek yahut bilmeyerek tras olursa fidye vermesi îcab eder.

Ulemâdan 1shâk ile Dâvûd-ü Zâhirî'ye göre unutarak tras olana bir sey lâzim gelmez.

6- Hadîs-i- Serîf'de tras olmak, oruçla yiyecekten önce, âyette ise oruç evvel zikredilmistir; Acaba bu fidyeler arasinda tercîbe riâyet vâcib midir yoksa âyette orucun evvel zikredilmesi efdaliyet mi bll< irir?

Bu suâlin cevâbi sudur: Hadîsin lâfizlari muhtelif rivayetlerde tak-dîmli te'hîrli sekillerde zikredilmistir. Rivayetlerin birinde tras, digerinde oruç evvel zikredilmistir. Hattâ babimizin bir rivayetinde râvî Eyyûb : «Bunlarin hangisinden basladigini bilemiyorum.» demistir. Binâenaleyh bu hadîsden fidye nev'üerinden hangisinin efdal oldugunu anlamak mümkün degilse de tertîbli keffâretlerde koyunun efdal olmasiyla tertipsizlerde de koyun kesmenin efdal olacagina istidlal edilebilir.

7- Bu hadîsde Hz. Ka'b oruç tutmak veya fakir doyurmak yahut hayvan kesmekte muhayyer birakildigi gibi âyeti kerîmeden dahî bu mânâ anlasilir.

Ebû Ömer, îbni Abdilberr bütün sehirler ulemâsinin bu sekilde amel ettiklerini söylemistir.

Imam A'zam, Imam Safiî ve Ebû Sevr muhayyerligin zaruret zamanina mahsûs oldugunu söylemislerdir. Onlara göre zaruret yokken kendi ihtiyarina göre hareket eden kimseye hayvan kesmek îcab eder. Hadîsin Abdullah b. Mugaffel rivayeti muhayyerligin ancak hayvan kesmege kudreti olmayana bahsedildigi anlasilmaktadir. Böylesi fakir doyurmakla oruç tutmak arasinda muhayyerdir.

Hadîsin lâfzi söyledir: «Reaûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemi Ka'b'a lir koyun bulabifecftk mitin ? diye sordu. Kat»:

— Hayir! cevâbini verdi.

— üyle ise ya oruç tut ya fakir doyur! buyurdular.»

Bundan dolayidir ki Ebû Avâne: «Bu hadîs hayvan, kesmeye kudreti olanin oruç tutamiyacagina ve fakir doyuramiyacagina delildir. Lâkin ulemâdan buna kaail olan bilmiyorum,. Yalniz Taberânî ile baskalarinin rivayetine göre Saîd b. Cübeyr:

Nüsük: Koyun kesmektir. Koyun bulunamadigi takdirde kiymeti dirhem olarak, dirhem de yiyecege çevrilerek kiymet biçilir ve tesadduk edilir. Yahut her yarim sâ' için bir gün oruç tutulur; demistir.» diyor.

Taberânî bu rivayeti A'mes tarikiyle tahrîc etmisdîr. A'mes : «Ben, bunu Ibrahim'e söyledim; o da bunun mislini Al'kame 'den isittigini anlatti.» demistir.

Bu takdirde iki rivayetin arasini bulmak î«âb eder. Ulemâ bunlarin arasim muhtelif sekillerde cem etmislerdir. Söyle ki:

a) îbni Abdi1berr'e göre hadîsde tertibin vâcib olduguna degil, tercihine isaret vardir.

b) Nevevi'ye göre maksat oruç veya fakir doyurmanin yalniz kurban bulamayana mahsus oldugunu anlatmak degil, hayvan kesmeye iktidari olanin kesmekle oruç tutmak veya fakir doyurmak arasinda muhayyer oldugunu bildirmektir. Hayvan bulamayan ise yalniz oruçla fakir doyurmak arasinda muhayyerdir.

c) Bâzilarina göre ihtimâl ki Peygamber (SctllaIlahü Aleyhi ve Seîlem) Hz. Ka'b'a basim tras etmesi için izin verince ictihâd yoluyla yahut vahiy suretiyle keffâret olarak hayvan kesmesini emretmis, Kâ'b (Radiyallahüanh) hayvan bulamadigini söyleyince, âyet-i kerîme inerek bu gibilerin hayvan kesmek, fakir doyurmak ve oruç tutmak arasinda muhayyer oldugunu bildirmis, HesûMllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) de Hz, Kâ'b'in hayvan kesemiyecegini bildigi için kendisini oruçla fakir doyurmak arasinda muhayyer birakmistir.

Kâ'b (RadiyaHahü anh) yiyecek dahî bulamadigi için oruç tutmustur. Nitekim babimizin Abdullah b. Mâ'kîl rivayeti de bu te'vîli te'yîd, etmektedir.

8- Fidye için üç gün oruç tutulur.

Hasan.i Basrî ile tkrime ve Nâfi' on gün oruç tutulacagim söylemislerse de Ibni Abdilberr: «Ulemâdan hiç biri bu hususta onlara tabî olmamistir.» demistir.

9- Fidye için alti fakir duyurulacaktir. Daha azi kâfî degildir. Cum-hûr-u ulemânin kavilleri budur.

Imam A'zam'a göre fidyeyi her gün ayni fakire vermek caizdir. Ona göre fidye bugdaydan yarim sâ', arpa veya kuru hurmadan 1sâ verilir. Sevrî 'nin mezhebi de budur.

îmam Mâlik, 1mam Sâfiî, îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahiri'ye göre keffâret bugday, arpa ve kuru hurma gibi

seylerin hepsinden yarim sâ' olarak verilir.
îbni Abdilberr bir kavle göre Hanefiî1er'in de diger üç mezheb imami ile beraber olduklarini söylemistir.
10- Imam Mâlik babimiz rivayetlerinin umûmuyla istidlal ederek fidyenin nerede olsa verilebilecegine kaail olmustur. Bu hususta oruç tutmakla fakir doyurmak ve keffâret vermek arasinda fark yoktur. Zîrâ hadîs-i serîf de(hayvan kesmek yahut fakir doyurmak için muayyen bir yer gösterilmemistir.
Bunlar için muayyen yer lâzim olsa Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Settem) mutlaka beyân ederdi. Çünkü beyânin hacet zamanindan te'hîri caiz degildir.
Ulemâ orucun nerede olsa tutulabilecegine ittifak etmislerdir. Hayvan kesmekle fakir doyurmaya gelince: Bunlari Imam Mâlik nerede olursa olsun tecviz etmis; Ima m Safiî yalniz Mekke'de yahut Harem-i serif de caiz olacaklarini söylemistir.
Imam A'zam'dan bu bâbda muhtelif kaviller rivayet olunmustur.
Bir rivayete göre hayvan kesmenin yalniz Mekke'de caiz olacagi, fakir doyurmanin Mekke'ye mahsûs olmadigini söylemis; baska bir rivayete göre her ikisinin Mekke'ye mahsûs oldugunu bildirmistir.
Rivayete nazaran Tâvûs: «Hayvan kesmek ve fakir doyurmak Mekke'ye mahsûstur. Oruç ise istenilen yerde tutulabilir.» dermis. Bu kavil Atâ', Mücâçid ve Hasani Basrî'de de rivayet olunmustur.
11- Hz. Kâ'b'a verilen «tras ol!» emrinin nedib ve ibâha mânâsina gelmesi muhtemeldir, tbni Tîn diyor ki: «Bu da basdan bit atmanin memnu' oldugunu gösterir. Basdan veya vücûdun baska bir yerinden bit atmak Imam Mâlik'e göre fidye icâbeder. Imam Safiî, vücûddan bit almanin mubah, fakat bastan bit atmanin fidye îcâbettigini söylemistir. Fidye bitten dolayi degil refaha kavustugu içindir. LSkin -et-Tevdîh» sahibi bu rivayetin garîb oldugunu söylemis: «Zîrâ Sâfiîye göre bir bit öldüren müstehab olmak üzere bir lokma tesadduk edecektir.» demistir. [22]
12- Buradaki nüsükden murâd kurban olabilecek koyundur. Daha fazlasini teberru' etmek caizdir.
13- Tesrik günlerinde üç gün oruç tutmak caiz degildir. Bir rivayete göre Atâ'm kavli bu oldugu gibi Saîd b. Cübeyr, Tâvûs, Ibrahim Nehaî, Sevrî , Leys b. Sa'd , Ebû Hanîfe. Ebû Yûsuf. îmam Muhammed ve bir rivayette imamAhmed b. Hanbe1'in mezhebleri de budur. Mezkûr kavil Hz. Ömer ile Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunmustur.
Ebû Bekr Cessâs «Ahkâmü'l-Kur'ân- adli eserinde sunlari söylemistir: «Hedy-kurbâni bulamayip Kurban Bayramindan evvel üç gün oruç dahî tutamayan hakkinda selef ihtilâf etmislerdir. Ömer ve Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) ile Saîd b. Cübeyr , îbrâhîm Nehaî ve Tâvûs, hedy kurbanindan baska bir seyin kâfi gelmeyecegine kaail olmuslardir. Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf ve Muhammed'in mezhebleri de budur.
Ibni Ömer ile Aise (Radiyallahûanha) Mina (yâni tesrik) günlerinde oruç tutar» demislerdir. îmâm Malik'in kavli de budur.
Hz. Aliyyü'bnü Ebt Tâlib'e göre böyle bir kimse tes-rîk günlerinden sonra oruç tutar. îmam Safiî dahî buna kaail-dir.»
14- Kitâbullâhin mücmel olan yerlerini sünnet beyân eder.
15- Büyük bir zâtin arkadaslarina lütfü nezâketle muamelede bulunmasi, hailenle alâkadar olarak sorusturmasi, birine bir zarar gelirse ondan kurtulmanin çâresini söylemesi gerekir.

11- Kan Aldirmanin Ihramliya Caiz Olusu Babi

87- (1202) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Zttheyr b. Harb ve Is-bâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Ishale (bize haber verdi), ötekiler (Bize rivayet etti) ta'bîrlerini kullandilar. (Dediler kî) : Bize Süfyân b. Uyey-ne, Amr'dau, o da Tâvûs ile Atâ'dan, onlar da tbni Abbâs (Radiyallahü mhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) ihrâmli iken kan aldirmislardir.

88- (1203) Bize Ebû Bekr b. Ebt Seybe rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Al-kametü'bnü Ebî Alkame'den [23], o da Abdurrahmân-i A'rec'den, o da Ibni Buhayne'den naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem), Mekke yolunda ihrâmh iken basinin ortasindan kan aldirmis.

Bu rivayetleri Buhari «Kitâbu cezâ-i's-Sayt» ile «Kitâbu't-Tib» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «Kitâbü'l-Hacoda muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Bu bâbda Enes, Câbir veîbni Ömer (Radiyallahü anh) hazerâtindan da hadîsler rivayet edilmistir.

Enes (Radiyallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd; Câbir (Radiyallahüanh) hadîsini Nesâî ile îbni Mâce; îbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsini îbni Adiyy tahrîc etmislerdir.

Bu hadîslerin hepsi Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihrâmli iken kan aldirdigini bildirmektedirler.

Hattâ Ibni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsinde Resûlüllah (Salla^ahii Aleyhi vs Sellem) 'in oruçlu bulundugu ve haccâmm ücretini verdigi kaydedilmistir.

Babimizin Ibni Buhayne rivayetinde Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve SeHem)'in Mekke yolunda kan aldirdigi bildirilmektedir. Buhârî'nin rivayetinde vak'anin Lâhy-i Cemel denilen yerde geçtigi kaydedilmistir. Bu yer Mekke ile Medine arasinda olup, Medîne'ye daha yakindir.

Daha baska yerde geçtigine dâir de rivayetler vardir.

Hadîsin buradaki rivayetinde basinin ortasindan; «El-Mu vatta »da ki rivayetinde ise basinin üzerinden kan aldirdigi ve bir rivayette bunun uyuklamaya, bas ve dis agrilarina sifâ oldugunu söyledigi bildirilmektedir.

Yine bu hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) in ihrâmli iken Hayberli bir kadinin zehirledigi koyun etinden yiyerek zehirlendigi bildirilmistir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ihrâmli bir kimsenin kan aldirmasi mutlak surette caizdir. Atâ', Mesrûk, îbrâhîm Nehaî, Tâvûs, Sa'bî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Safiî Âhmed b. Hanbel ve Ishâk'in kavilleri budur. Onlara göre saç kesmemek sartiyla ihrâmlinin kaii aldirmasi' caizdir. Bâzilari bunu ancak zaruret zamaninda tecvîz etmislerdir.

Imam Mâ1ik'in kavli de budur. Mezkûr kavil Ibni Ömer (Radtyaîkhü anh) 'dan rivayet olunmustur. Delilleri hadîsin bâzi rivayetlerinde: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Setiem) rahatsizligindan dolayi kan aldirdi.» denilmis olmasidir. Filhakika Hisâm b. Hassân'in îk-rime vasitasiyla Ibni Abbâs {Radiyallahüanh)}daii naklettigi bir rivayette: «Eesûlüllah (SallaUahüAleyhiveSellem) ihram halindeyken rahatsizligindan dolayi basindan kan aldirdi.» denilmistir.

Ulemâ ihrâmli bir kimsenin zaruret yokken basindan bir yeri. tras ettiremeyecegi meselesinde müttefiktirler. Zaruretten dolayi tras ettirirse fidye lâzim gelir. Bu fidye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Kâ'b b. Ücra Hazretlerine emir buyurdugu fidyedir.

Saç kesmeden kan almakta beis yoktur. Zîrâ kesilmis damar veya patlamis çiban mesabesindedir. Yalniz Hasan-i Basrî'ye göre kan aldiran kimse saçini kestirmege de yine fidye vermesi îcâb eder.

îbni Tîn kan aldirmanin iki nev'î oldugunu söylemistir. Bunlarin birincisi basta olur ve saçlari kesmek îcâb eder. Bu hadîse istinaden saç kesilerek kan alinir ve fidye lâzim gelir.

Ikinci nev'î vücûdun baska bir yerinden, saç keserek kan almakla olur. Bu takdirde yine fidye lâzimdir.

«El-Mepsût»da basla vücûdun sâir yerlerinin saçlari hükmen müsavidir.» deniliypr. îmam A'zam'la Imam Safiî'nin kavilleri de budur.

Zahirîler'e göre fidye yalniz basi tras etmekle lâzim gelir.

Kan: Saç. kesmek îcâb etmeyen bir yerden alinirsa, zarurete binâen alindigi taktirde fidye lâzim degildir. Zaruret yokken alinirsa Imam Mâ1ik'e göre caiz degil, Sühnûn'a göre caizdir. Sühnûn'un kavli Atâ'dan da rivayet olunmustur.

2- Damar kesmek, dis çikarmak v.s. gibi tedâvî çârelerine bas vurmak ihram hâlinde de caizdir. Yâlniz bunlari yaparken ihrâmliya memnu olan koku sürünmek, saç kesmek gibi seylerden sakinmak sarttir.
3- Nevevî diyor ki: «Bu hadîs ihram meselelerine aid bir kaideyi beyan ediyor. Kaide sudur: Zarurete binâen tras olmak, elbise giymek ve av vurmak gibi seyler ihrâmliya mubah olur, fakat fidye vermesi icâb eder.»

12- Ihramlinin, Gözlerini Tedavi Ettirebilmesi Babi

89- (1204) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid ve Zii-heyir b. Harb hep birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Eyyûb b. Mû-sâ, Nübeyh b. Vehb'den [24] rivayet etti. (Demis ki) : Ebân b. Osman ile birlikte yola çiktik. Melel denilen yere vardigimiz vakit Ömer b. Ubey-dillâh gözlerinden rahatsizlandi. Ravhâ'ya varinca rahatsizligi siddetlendi. Bunun üzerine Ebân b. Osman'a sormak için adam gönderdi. Ebân da ona gözlerine sabir çekmesi için haber gönderdi. Zîrâ Osman (Radiyallahü anh)t Resûlüllah (SallaVahiiAleyhi veSellem)"m ihrâmli iken gözleri agiran bir kimsenin gözlerine sabir çektirdigini rivayet etti; dedi.

90- (...) Bize, bu hadisi tshik b. Ibrâbim EI-Haaialî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdü'f-Samet b. Abdülvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nübeyh b. Vehb rivayet eyledi ki, Ömer b. UbeydiUâh b. Ma'mer göz agrisina tutulmus da gözlerine sürme çekmek istemis, Ebân b. Osman, onu bundan nehiy ile sabir çekinmesini emretmis. Ve Osman b. Affân'dan, o da Peygamber(SallallahüAieyhi'veSellemj'Aen naklen Resûlül-lah (SallaUaiiii Aleyhi ve SelIem) 'in bunu yaptigim rivayet etmis.
Melel; Medîne'ye 28 mil mesafede bulunan bir yerdir. Bâzilari 22 mil mesafede oldugunu söylerler.
Sabir: Aci bir ilâçtir.
Nevevî diyor ki.' «Ulemâ gözleri ve sair âzâyi, sabir gibi koku sayilmayan bir ilâçla tedâvî etmenin câîz oldugunda müttefiktirler. Bundan dolayi fidye dahî lâzim gelmez. Fakat koku sürünmek îcâb ederse, sürünür ve fidye verir. Ulemâ ihrâmli bir kimsenin kokusuz olmak sartiyla sürme çekinebilecegine dahî ittifak etmislerdir. Bundan dolayi da fidye lâzim degildir. Ancak zîynet için sürme çekinmek Imam Safiî ile diger bir takim ulemâya göre mekruhtur. Ulemâdan bâzilari bunun memnu oldugunu söylemislerdir.
îmamAhmed ile îshâk bunlar meyânindadir,.
Imam Mâlik 'den iki mezhebe uyan iki kavil rivayet olunmustur. Fidye lâzim gelip gelmîyecegi. Mâlikîyye ulemâsi arasinda ihtilaflidir.»

13- Îhramlinin Basi Île Bedenini Yikamaninin Cevazi Babi

91- (1205) Bize Ebû Bekir b. EM Sey be ile Amru'n-Nâkid, Ztiheyr b. Harb ve Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Bu hadis onun, Mâlik b. Enes'den, ona da Zeyd b. Eslem tarafindan okunmak suretiyle Ibrahim b. Abdillâh b. Humeyn'den, ona da babasindan, ona da Abdullah b. Ab-bâs ile Misver "b. Mahrame'den naklen rivayet olunan hadîsidir.
Abdullah b. Abbâs ile Misver, Ebvâ denilen yerde ihtilâf etmisler. Abdullah b. Abbâs:
—: «Ihrâmli bir kimse basini yikayabilir.» demis. Misver : — «Ihrâmli basini yikayamaz.» mukaa belesinde bulunmus.
(Râvî Abdullah demis ki) : «Bunun üzerine Ibni Abbâs bu mes'eleyi sormak üzere beni Ebû Eyyûb El-Ensârî'ye gönderdi. Kendisini, kuyunun iki diregi arasinda yikanirken buldum. Bir elbise ile örtünüyordu. Ona selâm verdim;

— «Sen kimsin?» dedi.
— Ben, Abdullah b. Huneyn'im! Beni, sana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ihram halindeyken basini nasil yikadigini sormak için Abdullah b. Abbâs gönderdi; dedim Ebû Eyyûb (Radtyallahü anh) elini el-bisenin üzerine koyarak onu biraz indirdi. Hattâ basi göründü. Sonra kendisine su döken kimseye:
— DÖk! dedi; o da basina su döktü. Sonra basini elleriyle ovarak, ellerini öne ve arkaya götürdü ve z
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye SelUm)'in iste böyle yaptigini gördüm, dedi.»

92- (...) Bize, bu hadîsi tshâk b. Ibrahim ile Aliyyü'bnü Hasrem dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Isa b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zeyd b. Eslem bu is-nâdla haber verdi. Ve sunu söyledi:
«Ebû Eyyûb ellerini bütün basi üzerinden geçirdi, basinin her tarafini kapladi. Onlari ileri ye geri çekti. Bunun üzerine Misver, Ibni Ab-bâs'a:
— Ben (bundan sonra) seninle ebediyen münâkasa etmem! dedi.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Ebvâ': Mekke'ye yakin bir yerdir.
Hadîsin bir rivayetinde Abdullah b. Huneyn'in: «Ben, Abdullah b. Huneyn'ini. Beni Abdullah b. Abbâs gönderdi. Ve dedi ki: Ona kardesin oglu Abdullah b. Abbâs sana selâm ediyor! Ye sunu soruyor; diyeceksin emrini verdi.» seklinde ifâdede bulundugu kaydedilmistir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Ashâb-i Kiram ahkâm hususunda münazarada bulunmus ve delillere müracaat etmislerdir.
2- Tabiîn 'den bile olsa bir kisinin haberi makbuldür. Ibni Abdilberr diyor ki:
«Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in (Ashabim yildizlar gibidir. Hangisine uyarsaniz hidâyeti bulursunuz) hadîsindeki uymak tâbirinden fetva mânâsi kastedilmis olsa Ibni Abbâs dâvasini isbât için hüccet getirmeye muhtâc olmaz. Misver'e:
— Ben de yildizim, sen de! Bizden sonrakiler hangimize uysa kâfidir; derdi.
Lâkin ashâb hadîsinin mânâsi Müzeni ile sair ehl-i tetkik ulemânin dedikleri gibi ashâb-i kiram'm nakil hususunda yildizlar gibi olmalaridir. Çünkü hepsi âdildirler.»
3- Hadîs-i Serîf, faziletli bir zâtin ilm-u irfanini îtîrâf ile sahabe- kirâm'm birbirlerine karsi gösterdikleri insafi tezammun etmektedir.
4- Ashâb bir mes'ele hakkinda ihtilâf ederlerse hiç birinin kav-liyle amel etmez, kitap veya sünnetten delil ararlardi. Nitekim Hz. Ebû Eyyûb sünnetten delîl getirmistir.
5- Gusül eden bir kimsenin yikanirken elbise v.s. ile örtünmesi gerekir.
6- Yikanirken baskasindan yardim görmek caizdir.
7- Yikanan kimseye bakmamak sartiyla selâm vermek ve onunla konusmak caizdir.
8- Dînî mesâil hususunda münazara yapmak ve âlimlerin hakemligine bas vurmak caizdir.
9- Ihrâmli bir kimsenin suyu etrafina saçmamak sartiyla vücûdunu ve saçlarini ovusturarak yikamasi caizdir.
Kurtubî, yikanirken ovunmanin vâcib olduguna bu hadîsle istidlal etmis ye: «Ovusturmadan gusül tamam olsa ihrâmlinin bunu ter-ketmesi daha yerinde olurdu.» demistir.
Maamâfih Kurtubî'nin istidlali söz götürür. Ulemâ ihrâmlinin basini yikayip yikayamiyacagi hususunda ihtilâf etmislerdir.
îmam A'zam ile Sevrî, Evzâî, Safiî, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'a göre ihrâmlinin basini yikamasinda beis yoktur. Buna ruhsat verildigi Ömerü'bnü'l-H.attâb, Ibni Abbâs ve Câbir (Radiyailahü anh) hazerâtindan rivayet olunmustur. Cumhur.u ulemâ 'nin kavli de budur. Delilleri babimizin hadîsidir. .
îmam Mâlik bunu mekruh görür; Abdullah b. Ömer (Radiyailahü anh)'m ihtilâmdan baska bir sebeple basini

yikamazdigim söy-le.rmis.

14- Ihramli Bir Kimse Öldügü Vakit Yapilacak Muamele Babi

93- (1206) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan, o da Saîd b. Cübeyirden, o da Ibni Abbâs (Radiyailahü anhüma) 'dan, o da Peygamber (SaUaUahü Aleyhi i><? Sellem) 'den naklen rivayet eyledi. Bir adam devesinden düserek boynu kirilmis ve Ölmüs. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve sidirle yikayin da iki elbisesinin içine kefenleyin! Ama basini örtmeyin. Çünkü Allah, kiyamet gününde onu tel biye hâlinde diri Itecektir.» buyurmuslar.

94- (.--) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet eti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Amr b. Dinar ile Eyyûb'dan, onlar da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet etti. Ibni Ab-bâs söyle demis:
Bir adam Arafât'da Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selle/n) ile birlikte vakfe yaparken ansizin hayvanindan düstü. —Eyyûb: Hayvan onun boynunu kirdi. Yahut onu derhâl öldürdü; Amr ise: Hayvan onun boynunu kirdi; demis.— Bu hâdise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'e haber verilince:
«Onu su ve sidirle yikayin da iki elbise içine kefenleyin! Kokulamayin; basini da örtmeyin!» buyurdular.
(Eyyûb)': «Çünkü Allah kiyamet gününde onu telbiyecî olarak di-riltecektir.»
(Amr) : «Çünkü Allah, onu kiyamet gününde telbiye eder bir hâlde diriltecektir.» diyerek rivayet etmislerdir;

95- (...) Bana» bu hadîsi Amrifn-Nâkid dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim, Eyyûb'dan rivayet etti. (Demis ki) : «Ben, Saîd b. Cübeyir'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahüanhüma"dan naklen haber aldim ki, bir adam ihram hâlinde Peygamber (SaUallah'ü Aleyhi ve Sellem)ile birlikte vakte yapiyormus...»
Hâvi, Hammâd'in Eyyûb'dan rivayet ettigi sekilde rivayette bulunmustur.

96- (...) Bize Alîyyu'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni Ibni Yûnus, Ibni Cüroyc'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Amr b. Dînâr, Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiyallahü anhüma 'dan naklen "haber verdi. Ibnî Abbâs söyle demis: Bir adam ihirâmli olarak Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeIîem) ile birlikte geldi de devesinden düserek tamamen boynu kirildi ve hemen öldü. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaVahii Aleyhi ve Sellem):
«Onu su ve sîdirle yikayin da iki elbisesini giydirin, ama basini örtmeyin! Çünkü o, kiyamet gününde teîbîye ederek gelecektir» buyurdu.

97- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir El-Bursânî haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi. Ona da Saîd b. Cübeyir, Ibni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen haber vermis, tbni Abbâs: «îhrâmli bir adam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte geldi.» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmis.
Yalniz (burada) :
«Çünkü kiyamet gününde telbiyeci olarak dirilecektir; buyurdu.» demis.
Râvî: «Sâîd b. Cübeyir adamin düstügü yeri söylemedi.» ibaresini ziyâde etmistir.

98- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Süf-yân'dan, o da Amr b. Dinar'dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, ihram hâlinde bulunan bir adami, hayvani düsürerek boynunu kirmis, adam derhâl ölmüs. Bunun üzerine Resûlüllah (JSaHallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onu su ve sidirle yikayin da iki elbisesinin içine kefenleyin! Ama basini ve yüzünü örtmeyin! Çünkü o,

kiyamet gününde telbiyeci olarak d iri Itilecektir.» buyurmuslar.

99- (...) Bize' Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bisr [25] haber verdi. (Dedi ki) : Bize Saîd b. Cübeyir, tbni Abbâs (Radiyallahü anhüma'dan naklen rivayet etti. H. Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Hüseyim, Ebû Bisr den, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiyalkihû anhüma) 'dan naklen haber verdi ki, bir adam ihrâmli olarak* BesûlÜllah (Sallaflahü Aleyh; ve Sellemfile birlikte bulunuyormus. Derken devesi kendisini düsürerek boynunu kirmis. Adam derhâl Ölmüs. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ye Sellem)
«Onu su ve sidirle yikayin da iki esvabinin içine kefenleyin! Kökü sürmeyin, yüzünü de örtmeyin!-Çünkü o, kiyamet, gününde saçlari keçe1les m is olarak diri Itilecektir.» buyurmuslar.

100- (...) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyin El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bisr dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Abbâs (Radiyalhhü anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, ihram hâlinde Resûlüllah (Sallaîlahü AleyhiyeSeHem) ile birlikte bulunan bir zâti devesi düsürerek boynunu kirmis. Resûlüllah (SallaUahü Aleyh ve Sellem) cenazesinin' su ve sidirle yikanmasini, koku sürülmemesini, basinin da örtütmemesini emir etmis.
«Çüinkü o kiyamet gününde saçlari keçelesmis olarak diriltilecektir.» buyurmus.

101- (...) Bize Muhammed t». Bessâr ile Ebû Bekir b. Nâfî* rivayet ettiler. Ibni Nâfi' (Dedi ki) : Bize Bunder haber verdi. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Ebû BIsr'i, Saîd b, Cübeyir'den rivayet ederken dinledim. O da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhüma)fyi sunu rivayet ederken dinlemis:
«Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)'\n yanina ihramli olarak geldi de, devesinden düstü. Hayvan, onu derhâl öldürdü. Bunun üzerine Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Seilein) bu zâtin su ve sidirle yi-kanmasini, iki elbise içine kefenlenmesin i, koku sürü I memesin i, basinin, kefen disinda birakilmasini emir buyurdu.»
Su'be demis ki: «Bir müddet sonra Ebû Bisr bu hadîsi bana : — (Bosi ve yüzü meydanda kalsin! Çünkü o kiyamet gününde saçlari kecelesmis olarak d iri Irilecektir.) seklinde rivayet etti.»

102- (...) Bize Harim b. Abdiliâh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Esved b. Âmir, Züheyirden, o da Ebû'z-Zübeyir'den naklen rivayet etti. Demis ki: Ben» Saîd b, Cübeyr'î sunu söylerken isittim : Ibni Abbâs (Radiyaîlahü anhünia) (Dedi ki) :
«Bir adami, hayvani düsürerek boynunu kirdi. Bu zât, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ile birlikte bulunuyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaMahü Aleyhi ve Sellem) ashabina onun cenazesini su ve sidirle-yikamalarini, yüzünü - zannederim basini da, dedi. - açmalarini emretti. Ve:
— Çünkü o, kiyamet gününde ihlâl yaparak diri Itilecektir buyurdu.»

103- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Mûsâ haber verdi. (Dedi ki) : Bize Israil, Mansûr'dan, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ifeti Abbâs (Radiyallahü anhüma 'dan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü'Aleyhive Sellem) ile birlikte bir adam vardi. Bu zâti, devesi düsürerek boynunu kirdi ve hemen. öldü. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sillem) :
— Onu yikayin! Ama kendisine koku yaklastirmayin! Yüzünü de örtmeyin) Çünkü o, telbiye ederken d iri Itilecektir; buyurdular.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'l-Cenaiz»in bir-iki yerinde ve «Hacc» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâi «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.

îhrâm hâlinde vefat eden zâtin yalniz iki elbise ile kefenlenmesi, ona ikram Içindir. Nitekim sehitlere ikram olmak üzere üzerlerindeki elbiseden baska kefen mesru olmamistir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde «Yüzünü de açik birakin!» denilmisse de Beyhakî, bunun bâzi râvîlerden sâdir 'olma bir vehimden ibaret bulundugunu, dogrusunun «Basini örtmeyin.» seklinde rivayet edildigini söylemistir.
Ihram Iaâljnde vefat eden kimsenin kiyamet gününde telbiye getirerek hasrofuhmasi haccina alâmet olmak içindir.
Bir hadîs-i serîf'de beyân olunduguna göre sehid dahî kiyamet gününde damarlarindan kan fiskirarak hasredilecek.
Rivayetlerin bâzilarinda:
«Ihramli, kiyamet gününde saçlari keçe les m Is olarak ha$redi buyurulmustur.
Bundan murâd: îhrâmhnin öldügü hâl üzere diriltilmesi dir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Imam Safiî, Imam Âhmed b. Hanbel, Ishâk ve Zahirîler bu hadîsle ihticâc ederek, ihram hâlinde ölen bir kimsenin öldükten sonra da ihrâmli sayilacagini söylemislerdir.
Basinin örtülmemesi ve koku sürülmemesi bundandir. Mezkûr kavil Hz, Osman, Alî ve îbni Abbâs (Raâtyalîahü anh) ha-zerâti ile Atâ've Seyrî 'den rivayet olunmustur.'
Imam A'zam ile Imam Mâlik ve Evzâî'ye göe ihram hâlinde ölen kimseye ihrâmsizmis gibi muamele yapilir. Çünkü ihram, mesru bir ibâdettir. Ve namaz, oruç gibi ibâdetler ölümle nasil bâtil olursa, bunun da hükmü kalmaz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem):
«Âdem oglu öldügü vakit bütün amelleri inkitâ'ya ugrar. Ancak üç sey müstesnadir...» buyurmuslardir.
Ihram dahî Âdem oglunun amellerindendir. Binâenaleyh ölümle onun da hükmü kalmaz.
Bir de öldükten sonra ihram hâli devam etse, cenazesinin tavaf ettirilmesi ve hacc ibâdetlerinin ona tamamlattirilmasi îcâb ederdi. Hâlbuki ulemâdan buna kaail olan yoktur. Ebû Hanîfe 'nin kavli Hz. Âise ile îbni Ömer (Radiyatlahû anhyâart. nakledilmistir.
Tâbîîn'den Tâvûs'un mezhebi dahî budur.
Hasan-i Basrî: «ihrâmli iken ölen bir kimse, ihramdan çikmistir.» demis, Mücâhid'in Hz. Âmir 'den rivayet ettigi bir hadîsde:
«Ihramli bir kimse öldügü vakit ihrami gider.» buyurulmustur.
Bu mânâda bir hadîs Hz. Âise'den dahî rivayet olunmustur.
Mezkûr hadîsde ihram hâlinde ölen kimseye koku sürülecegi ve basinin örtülecegi bildirilmektedir.
2- Iki parça elbiseden kefen yapmak caizdir. Buna «kefen-î kifayet» derler. Hîn-i hacette cenazeyi bir elbiseye sarmak da caizdir. Buna da kefen-i zaruret denir..
3- Hadîsin bâzi rivayetlerinde: «Onu iki elbise içine kefenleyin!» buyurulmasina bakarak,, ulemâdan bâzilari ihram hâlinde ölen kimsenin üzerindeki elbiselerinin degistirilebilecegine kaail olmuslardir.
Bâzilari bunun bir kiymeti olmadigini, çünkü hadîsin diger rivayetlerinde :
«Onu iki elbisesinin Içine kefenleyin!» buyuruldugunu söylemislerse de hadîsin metni mezkûr istidlalin dogru oldugunu göstermektedir.
Bu da, ihrâmlirim öldükten sonra ihram hükmünden çiktigim gösterir. Hem bu rivayet ötekilerden daha kuvvetlidir.
4- Ihram hâlinde ölen kimsenin sidirle yikanmasi dahî onun ihram hükmünden çiktigina delildir. Sidirin nebk agaci, demek oldugunu görmüstük. Araplar bu agacin yapragini suya katarak onunla temizlik yaparlarmis.
Sâfiîler 'den «Et-Tevdîh» sahibi sidirle yikamanin caiz oldugunu söyledikten sonra kaziyyeyi aksederek: «Bu hadîsde Imam Mâlik ile Ebû Hanîfe ve diger ulemânin aleyhine delîl vardir. Onlar ihram hâlinde ölen kimsenin sidirle yikanamiyacagina kaail-dirler.» demisse de babimiz hadîsinin zahiri onun lehine degil, aleyhine delildir.

Çünkü asil olan, ihram hâlinde ölen bir kimsenin sidirle yikan-mamasidir. Ihram hâli sona ermemis olsa Resûlüllah (SaUallahu\ Aleyhi veSellem) sidirle yikanmasini emir buyurmazlardi.
5- Vakfe hayvan üzerinde de yapilabilir. Vakfe hâlinde hayvanindan düserek vefat eden zâtin ismi malûm degildir.
îbni Hazm'in beyânina göre bu zât Peygamber. (SallaliahU Aleyhi veSellem)in vakfe yaptigi kayalarin yaninda hayvanindan düserek vefat etmistir.
6- Kefen, ölen kimsenin malindan çikarilir.
7- îhrâm hâlinde ölen kimse nâmina haccmi baskasi tamamlayamaz. Bu mes'ele namaza benzer.
Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek baskasi nâmina haccetmenin caiz olmadigim söylemislerdir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bu zâtin haccini tamamlamayi kimseye emretmemistir. Fakat bu isfid-lâl söz götürür. Zîrâ baskasi nâmina haccetmek baska, yarida kalan bir hacci tamamlamak yine de baskadir.
8- Bir ibâdete baslayip da bitiremeden ölen kimseye Allah Teâlâ'-nin âhirette o ibâdeti tamamlamisa gibi ihsanda bulunarak, ibâdetini kabul buyurmasi ümîd olunur. El verir ki niyeti sahîh olsun.

15- Ihramlinin Hastalik Gibi Bir Özürden Dolayi Ihramdan Çikmayi Sart Kosmasinin Cevazi Babi

104- (1207) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. Alâ' El-Hemdânî ri-, vâyet etti. (Dedi ta) : Bize Ebû Üsâme, Hisamdan, o da ba<a,indan, o da Aise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis: ResûlüÜah (SalUdlahü Aleyhi ve Sellem), Zübeyr'in kizi Dubâa'nin yanina girerek ona:
— «Hacca gitmek mi istedin?» diye sordu. Dubâa:
— «Vallahi kendimi rahatsiz buluyorum.» cevâbini verdi. Bunun üzerine Resûltillah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) , ona:
— «Haccet ve ?art kos! Yâ Rabbî! Ihramdan çikacagim yer, beni haccetmekten âciz kilacagin yer olsun, de!» buyurdular. Dubâa, Mikdât b. Esved'in zevcesiydi.

105- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zühri'den, o da TJrve'den, o da Âise (Radiyaltahû anha) Man naklen haber verdi. Âise söyle demis: Peygamber (Sallalkdiü Aleyhi ve Sellem), Dubâa binti Zübeyir b. Abdilmut-talib'in yanma girdi. Dubâa:
— «Tâ Resûlallahî Beiij haccetmek istiyorum, ama rahatsizim.» dedi. Peygamber
— «Haccet de : Ihramdan çikacagim yer, beni âciz kilacagin mehâl olsun; diye sart kos!» buyurdular..

(...) Bize yine Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdtir-razzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Âise (Radryallahû anha)"dan naklen bu hadîsin mislini haber verdi.

106- (1208) Bize Muhammet! b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb b. Abdilmecîd ile Ebû Âsim ve Muhammed b. Bekr, Ibni Cüreyc'den rivayet ettiler. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. Bu lafiz onundur. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ehu'z-Zübeyir haber verdi, O da Tâvûs üe Ibni Abbâs'in azatlisi Ikrime'yi, Ibni Abbâs'dan naklen rivayet ederlerken dinlemis. Söyle ki: Dubâa binti Zübeyir b. Abdilmuttalib (Raâ'yallahû anha) , ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'e gelerek:
— Ben, agir bir kadinim. Hacca da gitmek istiyorum, bana ne buyurursun? demis. Peygamber föallallahü Aleyhi ve Sellem);
— Hacca niyet eti Ve; Beni, nerede âciz birakirsan ihramdan çikis yerim orasi olsun; diye sart kos) buyurmuslardir.
Râvi: «Müteakiben Dubâa hacca yetisti.» demis.

107- (...) Bize Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd-u Tayâlisî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Habîb b. Yezîd [26], Anuta. Herim'den [27] o da Saîd b. Cübeyr ile Ikrime'den, onlar da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhüma)'dan naklen rivayet etti ki, Dubâa hacca gitmek istemis de Peygamber (SaUailahü Aleyhi ve Sellem) satt kosmasini emir buyurmus. O da Resûlüllah (Saüatlahü Aleyhi ve Sellem)'in emrinden dolayi bunu yapmis.

108- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Ebû Eyyyûb El-Gaylânî ve Ah-med b. Hirâs rivayet ettiler. Ishâk (Bize haber verdi.); ötekiler: (Bize rivayet etti.) tâbirini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ebû Âmir yâni Ab-dülmetik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Rabâh yâni tbni Ebî Mai-rûf, Atâ1 dan, o da tbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti ki, Yeygambet (Sallallahü Aleyhi ve Selkm) Dubâa (Radiyallahû anha) 'ya:
— «Haccet de: Ihramdan çikacagim yer, beni âciz kilacagin mahal olsun diye sart kos.» buyurmuslar.
Ishâk'in rivayetinde: «Dubâa'ya emir buyurdu.» ifâdesi vardir.
Bu hadîsin Hz. Aise rivayetini Buhâri «Kitâbu'n-Nikâh» da tahrîc etmistir.
Hz. Dubâa, Resûlüllah (Sallatyahü Aleyhi ve Sellem) 'in amcasi kizidir.
Rahatsizligi sebebiyle hacc fiillerini tamamlayamiyacagmdan korktugu için hâlini Resüllüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmis, o da ibâdetten âciz kaldigi yerde ihramdan çikmayi sart kosmasini tavsiye buyurmustur.
Ulama, böyle bir sartin caiz olup olmayacaginda ihtilâf etmislerdir.
Ashâb-i kiram 'dan Hz. Ömer, Osman, Alî, Ibni Mes'üd, Ammâr ve îbni Abbâs (Radryaltahû anha) hazerâti ile Tabiîn 'den Saîd b. El-Müseyyeb, Urve, Ata', Â1kame ve Süreyh, sarti tecvîz etmislerdir.
Imam Safiî 'nin meshur kavli bu oldugu gibi Imam Ahmed'le Ishâk ve Ebû Sevr'in mezhepleri de budur.
Ulemâdan bir takimlari sartin bâtil oldugunu söylemislerdir. Mezkûr kavil Sahâbe-i Kiram 'dan Itani Ömer ile Âise (Radiyallahû anha) 'dan rivayet olunmustur.
Ibrahim Nehaî, Hakem, Tâvûs ve Saîd b. Cübeyirhazerâtinm kavilleri bu oldugu gibi îmam Mâlik, S'evri ve îma in A'zam'in mezhebleri de budur. Onlara göre hacca niyet ederken sart kosmanin bir' faydasi yoktur. Böyle bir kimse haccmi tamamlayincaya kadar ihramda kalir.
îbni Ömer (Radiyallahû arih) sarti inkâr eder : , «Size Resûlüllah (Salîattahü Aleyhi ve Settem) 'in sünneti yetmiyor mu? O, hiç bir zaman sart kosma m istir. Eger biriniz bir manîden dolayi hac-cedemezse, beyt-i serife giderek onu tevâf etsin ve Safa ile Merve arasinda sa'y ederek tras olsun yahut saçini kisaltsin! Bu suretle gelecek* sene baccedinceye kadar kendisine her sey helâl olur. Hedy kurbani göndersin yahut onu buta m iyona oruç tutsun! dermis.
Babimiz hadîsini Tbni Abbâs (Radiyallohü anh) 'dan rivayet eden Tâvûs ile Saîd b. Cübeyir dahî sarti kabul etmez-lermis.
Bütün bunlar sarti çürütmeye kâfî gelen sebeplerdir.

16- Nifasli Kadinin Îhrami Nifasli ve Hayizli Kadinin Îhram Îçin Yikanmalarinin Müstehab Olusu Babi

109- (1209) Bize Hemmâd b. Seriyy ile Züheyir b. Harb ve Osman b. Ebî Seyfae hep birden Abdeden rivayet ettiler. Züheyir dedi ki: Bize Abdetü'bnü Süleyman, Ubeydullah b. Ömer'den, o da Abdurrahman b Kaasim'den, o da babasindan, o da Âise (Radiyatlahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
«Esma' binti Umeys agacin altinda Muhammed b. Ebî Bekir'i dogurdu da Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Sellem) yikanarak telbiye getirmesini emretmesi için Ebû Bekir'e talimat verdi.

110- (1210) Bize Ebû Gassân Muhammed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr b. Abdilhamîd, Yahya b. Saîd'den, o da Ca'fer b. Mu-hammed'den, o da babasindan, o da Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anhüma 'dan, Esma binti Umeys'in, Zü'1-Huleyfe'de dogurdugu zamanki hadisinde ResiiiiüUah (Saltattahü Aleyhi ve

Sellem)'in Ebû Bekir (Radiyallahü anh)'a emir buyurdugunu, onun da yikanip telbiye getirmesi için Esmâ'-ya tembîhde bulundugunu rivayette bulunmustur.
Nifâs: Çocuk dogurmak ve dogurduktan sonra gelen kan mânâlarina gelir; hayz mânâsinda dahî kullanilir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. -Esma 'nin agacin yaninda, diger rivayetinde Zülhuleyfe 'de, baska bir rivayetinde Beydâ'da dogurdugu bildiriliyor. Bunlar birbirine yakin yerlerdir. Agaç Zü'1 Hu1eyfe'dedir. Beydâ', Zü'l.Huleyfe'nin kenarindadir.
Kaadî Iyâz: «Ihtimâl Hz. Esma' göze görünmemek için Beydâ' kenarina inmistir; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeîtemYin konakladigi yer Zü'l.Huleyfe'de idi; orada gecelemis; orada ihrama girmisti...» diyor.
Hadîs-i Serif, nifâsli ve hayizli kadinlarin ihrama girebileceklerine delildir. Bunlarin ihram için yikanmalari Hinef îler1e Sâfiî: ler'e ve cumhuru ulemâya göre müstehab, Zâhirî1er 'Ie Ha-san-i Basrî'ye göre vâcibtir.
Hayz ve nifâsli kadinlar tavafla iki rekât tavaf namazmdan maada bütün hacc fiillerini yapabilirler. . Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hacilarin yaptigi her seyi yap; yalniz tavaf etm«!» buyurmustur.
Bu hadîs iki rek'at tavaf namazinin sünnet olduguna delildir. Zîra Hz. Esma' bu namazi kilmamistir.

17- Ihram Vecihlerini Beyan, Yalniz Hacc Yapmakla Temettü' ve Kiranin ve Hacci Ömre Ile Birlikde Yapmanin Cevazi, Kiran Hacci Yapanin Ne Zaman Ihramdan Çikacagi Babi

111- (1211) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Urve'den, onun da Âise (Radryallahû anha) 'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Âise söyle demis: «Veda' hacci senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) ile birlikde yola çiktik; ve ömreye niyet ettik. Sonra Resûlüllah (Saîlaliahü-Aleyhi ve Sellem) ;
«KImIn yaninda hedy kurbani varsa hacca ömre ile beraber nIyot etsin; sonra ihramda devam ederek netîcede her ikisinin Ihramindan beraberce çiksin.» buyurdu.
Ben, Mekke'ye hayizh olarak vardim. Ne beyti tavaf ettim, ne de Safa ile Merve arasinda Sai yaptim. Bunu Resûlüllah (SallaIlahü Aleyhi ve SeHem)*Q arzettim de:
«Saçini çöz, taran ve hacca niyet et! Dmreyi birak!» buyurdu.
Ben de öyle yaptim. Hacci eda ettigimiz vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni (kardesim) Abdurrahmân b. Ebî Bekir ile Ten'îm'e gönderdi. Ve oradan Ömre yaptim. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Senin kazaya kalan örn rene bedet budur.» buyurdu.
Artik ömreye niyet edenler beyti tavaf, Safa ve Merve arasinda sa'y yaptilar. Sonra ihramdan çiktilar. Nihayet Minâ'dan döndükten sonra hacdan için son bir tavaf daha yaptilar.
H&ecla umreyi beraber yapanlara gelince : Onlar yalniz bir tavaf yaptilar.

112- (...) Bize Abdülmelik b. Suayb b. Leys rivayet eti. (Dedi ki) : Bana, babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ukayl b. Hâlîd, Ibni Sihâb'dan, o da Urvetü'bnü'z-Zübeyir'den, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi veSeîlem) 'in zevcesi Âise'den naklen rivayet ettL Âise söyle demis :
«Veda hacci senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çiktik. Kimimiz ömreye kimimiz de hacca niyet ettik. Mekke'ye vardigimizda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kim ömreye niyet etti de hedy kurbani getirmediyse ihramdan çiksin! Kim ömreye niyet etti de hediye kurbani getirmediyse kurbanini kesmedikçe ihramdan çikamaz. Hacca niyet eden haccini tamamlasin! buyurdular.»
Âise (Radiyallahû anha) (sözüne devamla) söyle demis:
«Ben hayizimi gördüm ve Arafe gününe kadar da hayizh kaldim. Yalniz ömre için niyet edebildim. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ise saçimi çözmemi, taranmami ve hacca niyet ederek Örmeyi birakmami emir

buyurdu. Ben, bunu yaptim. Haccimi edadan sonra Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) , benimle (kardesim) Abdurrahmân b. Ebî Bekri gönderdi. Ve bana Ten'im'den (yâni) haci olarak varip da ihramdan çik-madigim ömre yerimden ömre yapmami emir buyurdu.»

113- (...) Bize Abd b. Hu mey d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den, o da Urve'-den, o da Âise (Radtyaliahû anha) 'dan naklen haber verdi. Âise söyle demis :
«Veda hacci yilinda Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem}ile birlikte yola çiktik. Beri, om rey e niyet ettim. Hedy kurbani göndermemistim. Bunun üzerine Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem);
— Kimîn yaninda hedy kurbani varsa hacda Ömreye beraber niyet etsin! Sonra taa her ikisinden beraberce, ihramdan çikincaya kadar ihramda kalsin! buyurdu. Ben, hayzimi gördüm. Arafe gecesi girince :
— Yâ Resûllallah) Ben, ömreye niyet etmistim; haccimi ne yapacagim? dedim. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Saçini söz, taran, ömreyi birak ve hacca niyet et! . buyurdular.
Haccimi tdâ ettigim vakit Abdurrahmân b. Ebî Bekr'e emir buyurdu, o da beni terkisine alarak bana Ten'îm'den yâni ömremi biraktigim yerden Ömre yaptirdi.»

114- (...) Bize Ibni Ebî Önier rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Zühri'den, o da Urve'den, o da Âise (Rad'tyallahû anha) 'dan naklen
rivayet etti. Söyle demis:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çiktik:
Sizden kîm hacc ile ömreye niyet, etmek isterse bunu yapsin. Kim yalniz hacca niyet etmek Isterse etsin! Kîm de yalniz ömreye niyet etmek isterse, o da ömreye niyet etsin! buyurdu.»
Âise (Radiyallahû anha) (sözüne devamla) söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) hacca niyet etti. Yaninda bulunan bâzi kimseler de hacca niyet ettiler. Bâzilari ömre ile hacca, bir takimlari da yalniz ömreye niyet ettiler. Ben, ömreye niyet edenler arasmdaydun.»
Bu hadîsi Buhârî «Hayz» ve «Hacc» bahislerinde; diger Kütübi Si11e sahipleri «Hacc» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. . .
Veda hacci: Hicretin 10. yilinda yapilmistir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), "Medine 'ye hicretinden sonra yalniz bu hacci, ifâ etmistir. Mekke 'deyken yaptigi hacclarm sayisini ancak Allah bilir.
Bu hacca «Haccetü'1-Vedâ» denilmesinin sebebi: Resûltillah/SatfaÜ/a/iü Aleyhi ve Sellem) A shâb-i Kiram 'ina va'z-u nasîhatlar ederek kendileriyle vedâlasmasidir.
Babimizda da görülecegi vecîhle Hz. Âise 'den bu hususta rivayet edilen .hadîsler muhteliftir. Bunlarin bâzisinda «Ömreye niyet ettik.» diger bâzisinda «Kimimiz ömreye kimimiz hacca' niyet ettik.»; bir rivayette «Yalniz hacca niyet ederek yola çiktik.» denilmektedir.
Bu rivayetlerin hepsi sahihtir.
Ebû Ömer, Hani Abdilberr: «Bu bâbda Hz. Âise'den rivayet olunan hadîsler cidden muztaribdir.» demis.
Kaadi Iyâz dahî ayni seyi söylemistir.
Ibni Abdilberr 'in beyânina göre Evzâî , Imam Safiî, Ebû Sevr ve Ibni Teyye, Urve 'nin rivayet ettigi bu hadîsi kabul etmemis ve: «Bu yanlisdir. Hz. Âise'den hadîs rivayet edenlerden hiç biri bu hususta Ufve'ye tabî olma-mistir.» demislerdir.
Ismâi1 b. Ishâk; dahî: «Bu zevat yâni Kaasim , Esved ve Arnra, Ümmü'l-Mü'minîn Hz. Âise 'nin ömreye flegil hacca niyetlendigine ittifak etmislerdir.
Bundan anliyoruz ki: Urve 'nin rivayeti yanlisdir. Çünkü Hammâd b. Selemenin Hisâm vasitasiyla rivayet ettigi hadîsde Urve:
— Bana, Peygamber (Sallallahü Akyhi ve Sellem) 'den birçok zevat rivâyet etti ki, Âise!ye (ömreni birak!) buyurmus; demisdir. Bu da gösterir ki, Urve bu hadîsi Hz. Âise'den isitmemistir.» diyoç.

Bu hususta Zâhirîl er'deii Ibni Hazm dahî söyle demektedir: «Ebû'l-Esved 'in, Türve tarikiyle Âise'den rivayet ettigi hadîsle Yahya b. Abdurrahmân b. Hâtib'in yine Aise'den rivayet ettigi hadîs ulemâya göre münker ve hatâdirlar. Mezkûr Ebû'1 - Esved hadîsinin hatâ oldugunu bizden önce Ahmed b. Hanbel söylemis, Imam Mâlik ise :
— Bizim memlekette Teve'nin, Hz. Aise'den rivayet ettigi hadîsle ne eskiden amel olunmustur ne de simdi; demistir.»
Hedy: Kurban edilmek üzere harem-i serife gönderilen hayvandir.
Ömre: Kâide'yi tavaf ile saîden ibarettir. Buna küçük hacc da derler. Haccin bundari mâada temettü' ve kiran nâmiyla iki nev'i daha vardir.
Temcttu'uu ifati : Evvelâ ömre yapmak, sonra ihramdan çikarak terviye gücüne kadar Mekke'de kalmak, terviye günü harem-i se-rîfde tekrar ihrama girmektir. Bu, ikinci1 ihramda dahî münferid hac yapanlar gibi hareket olunursa da aralarmda bâzi farklar vardir.
Temettü' için kurban dahî lâzimdir.
Kiran:'Hacc ile ömreye beraberce niyet edilerek yapilan haccdir.
Bunda da iki tavaf ve iki saî lâzim geldigi gibi kurban kesmek dahî îcâb eder.
Sâfiîler'e göre ifrat yânjr'yalniz hacc, imam Mâ1ik1e Imam Ahmed'e göre temettü'; -Hanef itler'e göre ise kiran efdaldir.
Hadis-i Serif'de Resû}ü\\ah (Sallaltahü Aleyhi ve Selleml'm Hz. Aise'ye«Omroyi birak!» buyurmasi^ onun kirana niyet ettigine delildir.
Teij*îm: Harem-i serifin Sam tarafina düsen kenaridir. Bu yer «Mesâcid-i Âise (Radiyatlahû anha)* nâmiyla meshurdur.
cümlesini seklinde okumak da caizdir. Bu takdirde «Mekâne» kelimesi mahzûf bir âmilin zarfi olur. Bâzilari. bu kiraati daha muvafik görmüs, kelimenin merfû okunmasini tecviz etmemislerdir.
Kaadi lyâz bilâkis merfû okunmasini tercih etmistir. Çünkü «Mekân» kelimesiyle zarf degil ömrenin bedeli kastedilmistir.
Hz. Aise, Zi'1-Hicce 'nin üçünde Serif denilen yerde hayiz görmüs ve Kurban Bayrami günü temizlenmistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i Serîf, Hacc-i kiranin diger nev'îlerinden efdal oldugunu söyleyenlere delildir. Zîrâ Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kimin yaninda hedy kurbani varsa hacda beraber örn reye niyet etsin» buyurmustur.
Kiran da budur. Çünkü kiran bir defada iki ibâdeti edâ etmektir.
Kurtubî: «Hadîsin zahirine bakilirsa Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) ashabina kirani emretmistir.» diyor1.
Iki ibâdetten ihrama çikmak tâbiri de o hacem kiran oldugunu gösterir.
Sakîk b. Seleme, Sevrî, Ebû Hanîfe Ebû Yûsuf, Muhammed, Ishâk, Sâfiî1er'den Müzeni ile Ebû îshâk, Mervezî ve Ibni Münzir'e göre hacc-i kiran efdaldir.
Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) veda haccinda kirana niyet etmistir.
Hz. Alî (Radiyallahû anha) 'in kavli de budur.
Gerçi Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'în. bir rivayette yalniz hacca, baska bir rivayette temettu'a, diger bir rivayette kirana niyet ettigi bildirilmisse de Tahâvî bu rivayetlerin arasini bulmus ve :
«Resûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Seîlem) evvelâ örn reye niyet etmisti. Temettü' niyetiyle ömreye devam buyurmus, sonra tavaf dan önce hacca niyet ederek kiran yapmistir.» demistir.
Kaadi îyâz'in beyânina göre ömre üzerine hacc yapmanin caiz oldugunda ulemâ müttefiktir. Yalniz bu hususta bâzi kimseler sü-zûz göstererek «ihram üzerine ihram olamaz» demislerdir.

Bunun aksi yâni hacc üzerine ömre mes'elesi ihtilaflidir.
îmam A'zam'la eski mezhebinde Imam Safiî bunu tecviz etmis; diger ulemâ caiz görmemislerdir. Onlar, bunun Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs oldugunu iddia etmislerse de dâvalarina delîl getirememislerdir.
2- Temettu'a niyet eden ömreyi yaptiktan sonra ihramdan çikamaz. Hanefiîler'in mezhebi budur.
Çünkü Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) her iki hacedan beraberce ihramdan çikilacagini beyân buyurmustur.
3- Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Saçini çöz ve taran!» emrini ulemâdan bâzilari müskül addetmislerdir. Imam Sâfiî'ye göre» bu sözün te'vîli sudur : Resûlüllah (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Âise'ye. ömreyi birakmasini ve onun üzerine hacca niyet etmesini emir buyurmustur. Bu suretle Âise (Ra.iiyaUahû ariha) hacc-i kiran yapmistir. îbni Hâzîm dahî: «Sahih olan, Hz. Aise'nin kiran yapmis olmasidir.» diyor.
Hattâbî : «Bu hadîs cidden müsküldür. Meger ki Hz. Âise'ye Ömreyi birakip da onun üzerine hacc yapmak ruhsati verilmistir, seklinde te'vîl oluna. Bu taktirde Âise (Radiyallahû cmha) ömreyi terketmis degil, hacci kiran yapmis olur.» demistir.
Haccda saç çözmek ve taranmak caizdir. Yalniz taranirken saç koparmamak sarttir. Bu cümleyi Hz. Âi se 'nin mazeretiyle te'vîl edenler de olmustur. Onlara göre Hz. Âise basindan rahatsiz oldugu için, Resûlüllah (Süllatiahü Aleyhi ve Sellem) taranmayi kendisine mubah kilmistir.
4- Ibni Cevzî, Hz. Âise'nin : «Mekke'ye hayizli olarak vardim, beyti tavaf etmedim. Safa ile Merve arasinda saî dahî yapmadim.» sözleriyle istidlal ederek, hadesten temizlenmeyen bir kimsenin tavafi caiz olmadigini söylemistir.
Bu mes'ele ulemâ arasinda ihtilaflidir. Imam Ahmed 'den bir rivayete göre hadesten ve cünüplükten temizlenmeyen bir kimse tavaf edemez. Diger bir rivayete göre edebilir.
Hanefiîler'e göre tavaf için temizlik sart degildir. Üzerinde pislik bulunan yahut abdestsiz veya cünup olan kimselerin tavaflari sa-hîhdir. Çünkü âyet-i kerîmede Kâbe'yi tavaf mutlak olarak emir buyurulmustur.
Haber-i vahitle amel ederek tavaf için temizligi sart kosmak nass üzerine ziyâde demek olur. Bu, caiz degildir. Ancak hadesten temizlenmeden tavaf eden kimsenin bir koyun, cünub olarak tavaf eden kimsenin ise bir deve kesmesi îcâb eder. Mekke'de bulundugu müddetçe bu tavafi tekrar yapmak gerekir.
Imam Sâfiî'ye göre tavaf için temizlik sarttir.
Cumhûr-u ulemâ abdestsiz, cünub ve hayizli kimselerin Safa ile Merve arasinda saî yapabileceklerine kaaildirler.
Hasan-i Basrî 'den bir rivayete göre bu gibi kimseler sa'yi ihramdan çikmazdan önce tekrar yaparlar. Sayet temizlenmeden sa'y yaptiktan sonra ihramdan çikarlarsa bir sey lâzim gelmez.
5- Hadîs-i serîf, kiran hacci için bir tavafla bir sa'yi kâfi görenlere delildir. Atâ' Hasan-i Basrî ve Tâvûs'un mez-hepleri budur.
îmam Mâlik ile Imam Ahmed, Imam Safiî, Ishâk, Ebû Sevr ve Dâvûd.u Zahirî bu kavli ter-cîh etmislerdir.
Mücâhid, Câbir b. Zeyd , Kaadi Sureyh, Sa'bî, Muhammed b. Alî b. Hüseyin, Ibrâhîm Nehaî, . Evzâî, Sevrî, Esved b. Yezîd, Hasen b. Hayy, Hammâd b. Seleme, 'Hammâd b. Süleyman, Hakem b. Uyeyne , Ziyâd b. Mâlik, tbni Subrume, Ibni Ebî Leylâ, Ebû Hanîfe ve diger Hanefiîyye ulemâsi hacc-i kiran için mutlaka iki tavaf ve iki Sa'y lâzim geldigine kaail olmuslardir.
Mezkûr kavil Sahâbe-i Kiram 'dan Ömer, Alî, ogullari Hasan ile Hüseyin ve Ibni Mos' û; d (Radiyallahü anhûm) hazerâtmdan nakledilmistir.
Imam Ahmed b. Hanbe1'in bir kavli de budur.
Mücâhid'in rivayetine göre Abdullah b. Ömer (Radiyallahü anh) haccla ömreye birden niyet etmis ve «Bunlarin ikisinin de yolu birdir.» diyerek iki tavaf, iki de sa'y yapmis, sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSeîlem)'i benim yaptigim gibi yaparken gördüm.» demistir.

Böyle bir hadîs Hz. A1î (Radiyallahü anh) 'dan dahî rivayet olunmustur. A1kame'nin îbni Mes'ûd (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde : «Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) ömresiy-le hacci için iki tavaf ve iki sa'y yapti. Ebû Bekir, Ömer ve Alî dahî böyle yaptilar.» denilmistir.
Mezkûr hadîsi Dârakutnî, Hz. Imrân b. Husayin'-dan rivayet etmis, fakat zayif bulmustur.

115- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Haccetü'1-Vedâ'-da Zi'1-Hicce hilâline yakin (bir günde) Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhive Sellent) ile beraber yola çiktik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Sizden kim Örn reye niyet etmek isterse, etsin! Eger hedy kurbani gönder meseydim ben de ömreye niyet ederdim.» buyurdu. Cemâatdan bâzilari ömreye bâzilari da hacca niyet etmislerdi. Ben ömreye niyet edenler arasin da y dim. Bu suretle yola çikarak Mekke'ye vardik. Araf e günü bana hayizh bulundugum bir sirada geldi. Ama ömremden hille çikmadim. Müteakiben bunu Peygamber (SaUaUahü A teyhi ve Sellem) 'e sizlandim. O da:
— «umreni birak, saçini çöz ve taran da hacca niyet et!» buyurdular.
Ben de öyle yaptim. Hasbe gecesi olunca —ki Alfoh haccimizi tamamlamayi nasîb etmisti— Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) benimle beraber (kardesim) Abdurrahmân b. Ebî Bekri gönderdi. O beni terkisine alarak Ten'ime çikardi. (Orada) ömreye niyet ettim. Böylece Allah hem haccimizi hem ömremizi bize nasîb etti.
(Hisâm demis ki) : Bu haceda hedy kurbani, sadaka ve oruç yoktu.

116- (...) Bize, Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Nü-meyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis: Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) île Zi'1-Hicce hilâline yakin yola çiktik. Yalniz hacca niyat edecegimizi zannediyorduk. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden kim ömreye niyet etmek isterse, ömreye niyet etsin...» buyurdular.
Râvî hadîsi Abde hadîsi gibi rivayet etmistir.

117- (...) Bize yine Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet eyledi. Âise söyle demis: «Zî'1-Hicce hilâline yakin (bir günde) Resûlüllah (Sallat!ahü Aleyhi ve Sellem) île yola çiktik. Kimimiz ömreye, kimimiz hem hacca hem ömreye, bâzilarimiz da yalniz hacca niyet etmistik. Ben, ömreye niyet edenler arasindaydim...»
Itâvî, hadîsi yukarki râvîlerin hadisleri gibi rivayet etmis; sunu da söylemistir. «Bu bâbda Urve:
— Allah, Âise'nin hacc ve ömre yapmasini takdir buyurmus; demis. Hîsâm ise:
— Bu haccda hedy kurbani, oruç ve sadaka yoktu; ifâdesini kullanmistir.»

118- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'l-Esved Muhammed b. Abdirrahmân b. Nevfel'den dinledigim, onun da Urve'den, onun da Âise (Radiyallahû anha}'dan naklen rivayet ettigi su hadisi okudum. Âise söyle demis:
«Veda hacci senesi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çiktik. Kimimiz Ömreye, kimimiz hacc ile ömreye, bâzilarimiz da yalniz hacca niyet etmistik. Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) yalniz hacca niyet etmisti.
ömreye niyet edenler (onu eda ettikten sonra) ihramdan çiktilar. Yalniz hacca yahut hacc ile ömreye niyet etmis olanlar bayram gününe kadar ihramdan çikmadüar.»
Kaadi Iyâz diyor ki: «Bu hadîs Hz. Âise 'den sahih rivayetle naklolunan sahabe fiillerine ve sahabenin muhtelif niyetlerle ih-rârîîa girmelerine muarizdir. Çünkü Hz. Âise 'nin ömreye niyet ettigini göstermektedir.
Hâsil-i kelâm sudur ki Âise (Radiyallahû anha) evvelâ hacca niyet etmis, sonra cemaata niyetlerini bozmalari

emir olunca o da niyetini bozarak ömreye niyet etmistir. Hayizim görerek ömreyi tamamlams"c imkân bulamayinca Peygamber (SaUaîîahü Aleyhi ve Sellem) ona hacca niyet etmesini emir buyurmustur. Bu suretle Âise (Radiyallahû anha), haççа niyet etmis ve hacci ömrenin üzerine bina etmis yâni kiran yapmistir. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in :

— (Dimareni birak!) sözünün mânâsi: onu tamâmiyle boz, demek degildir. Çünkü gerek ömreden gerekse haccdan çikmak ancak niyetle sa-hîh olur. Bu da onlari tamamladiktan sonra ihramdan .çikmakla mümkündür.

Bu emrin mânâsi: (Ömre fiillerini tamamlama!) demektir.

Ömre: Tavaf, sa'y ve saç kesmek ile tamam olur. Resûlüllah (Saüaîlahü Aleyhi ve Sellem) bunlari birakarak hacca niyet etmesini ve bu suretle hacc-i kiran yapmasin! yâni tavaftan mâada bütün hacc fiillerini yaparak tavafi hayizindan temizleninceye kadar te'hû etmesini emir bu-yur,mustur. Hz. Âise de Öyle yapmistir.

Ulemâ, Abd b. Humeyd rivâyetindeki (örn ren i kes!) cümlesinin bu te'vîli te'yîd ettigini söylemislerdir.»

Hz. Âise yalniz ömre yapmak istemisti. Nitekim diger ümme-hât-i mü'minîn ile ashâb-i kiram hacclarini bozarak ömreye niyet etmislerdi. Fakat onlar terviye gününden önce ömreyi tamamlayarak ihramdan çikmislar, sonra terviye günü Mekke'de tekrar hacca niyet etmisler; bu suretle ayri ayri birer ömre, birer de hacc ifâ etmislerdi.

Hz. Âise'ye gelince : Onun ömresi hacc-i kiranin zinnmda olmustu. Onun için de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'dan döndükleri gün kendisine:

«Senin tavafin hem haccina hem ömrene kâfidir.» buyurmustu.

Resûlüllah (Sallatjahü Aleyhi ve Sellem), bu sözüyle Hz. Âise'ye hacci ile ömresinin tamâm oldugunu, yaptigi bir tavafin hem hac hem ömre yerine geçecegini anlatmak istemisti. Fakat Âise (Radiyallahû anha) bunu kabul etmiyerek, mutlaka ayrica bir ömre yapmak istemisti. Bu ömreye niyet ettigi vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine :

— «Bu ömre ayrica yapmak Istedigin ömrenir yerinedir.» buyurdular.

Hasbe gecesi hacilarin Miiia 'dan Muhassab denilen yere indikleri geçedir. Muhassab: Mina yolu üzerinde Mekke'ye yakin bir yerdir.

Hadîs-i Serif su hükümleri ihtiva etmektedir.

1- Bir kimse nikâhi kendisine haram olan akrabasindan bir kadini terkisine alabilir. Onunla bir yerde yalniz kalmasi da caizdir. Bu cihet ulemâ arasinda ittifâkîdir.

2- Haccin üç nev'inden birine niyet etmek caizdir. Ulemâ bu mes'elede dahî ittifak etmislerdir.- Ihtilâf hangisinin efdal oldugimdadir.

3- Hz. Âise hacc-i kiran yaptigi hâlde kurban kesmedigini söylemesi müskil görülmüstür.

Nevevî diyor ki: «Bu, söyle te'vîl edilebilir: Hz. Âise bu sözüyle: ihram hâlinde memnu olan koku sürünmek, bas örtmek, av vurmak, saç ve tirnak kesmek gibi seylerden birini irtikâb etmedim. Onun için bana kurban kesmek, sadaka vermek ve oruç tutmak gibi seyler lâzim gelmedi; demek istemistir.»

119- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nakid ve Zü-hayr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasindan, o da Aise (Radtyallahû anha)"dan naklen rivayet eyledi. Âise söyle demis:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çiktik. Yalniz hacca niyet edecegimizi saniyorduk. Serife yahud ona yakin bir yere vardigimiz zaman hayzimi gördüm. Az sonra Peygamber (Sallafyahü Aleyhi ve Sellem) yanima girdi. Ben agliyordum. Hayzi kasdederek:

— «Nifâs mi gördün?» diye sordu.

— «Evet!» cevâbipi verdim.

— «Süphesiz ki bu, Allah'in Adem kizlarina takdir buyurdugu bir seydir. Sen, hacilarin yaptigini yap. Yalniz yikanmadikça beyti tavaf etme!» buyurdular.

Resûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadinlari nâmina sigir kurban etti

120- (...) Bana Süleyman b. Ubeydillâh Ebû Eyyûb El-Gaylânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) :* Bize Abdülazîz b. Ebî Selemete'l-Mâcisûn, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selktn) ile yola çiktik, aklimizda hacc-dati baska bir sey yoktu. Serîf denilen yere gelince ben hayizimi gördüm. Ass sonra Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSellem) yanima girdi. Ben, agliyordum.
— «Niye agliyorsun?)» diye sordu. Ben:
— «Vallahi bu sene yola çikmamis olmayi dilerdim.» dedim. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Sana ne oldu? Galiba hayzini gördün» dedi. Ben:
— «Evet!» cevâbini verdim.
— «Bu, Allah'in Adem kizlarina taktir buyurdugu bir seydir. Sen, hacilarin yaptigini yap Yalniz temizleninceye kadar beyti tavaf etme!» buyurdular,
Mekke'ye vardigimda Resûlüllah (Sallatjahü A leyhi ve Sellem) ashabina :
— «Bu baççinizi ömre yapin!» buyurdu.
Bunun üzerine cemâat ihramdan çiktilar. Yalniz beraberinde hedy kurbani olanlar çikmadilar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir, Ömer ve zenginlerin yanmda hedy kurbani vardi. (Ihramdan çikanlar) sonra Mina'ya gittiklerinde hacca niyet ettiler. Bayram günü gelince ben temizlendim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) emir buyurdu, ben de tavâf-i ifâzami yaptim. Bize sigir eti getirdiler:
— Bu, nedir? diye sordum.
— Resûlüllah (SaHaf{ahü A leyhi ve Sellem), kadinlari nâmina sigir kurban etti; dediler.
Hasbe gecesi olunca:
— «Yâ Resûlallah! Âlem *hace ve umreyle dönüyor; ben yalniz bir hacda dönüyorum.» dedim. Bunun üzerine (kardesim) Abdurrahmân b. Ebî Bekr'e emir buyurdu, o da beni devesinin terkisine aldi.
Çok iyi hatirlarim! Genç yasta bir kadindim. Uyuklardim da yüzüm semerin agacina çarpardi. Ten'ime vardigimizda orada âlemin yaptigi ömre ye mukaabil ben de ömreye niyetlendim.

121- (...) R;ina Ebû Eyyûb EI-Gaylânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Abdurrahmân'dan, o da ba-basindim. «> da Aise (Radiyallahû an/m)'dan naklen rivayet etti. Söyle demis :
«Hacca telbiye getirdik; Serîf'e vardigimiz vakit ben, hayzimi gördüm. Az sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanima girdi. Ben agliyordum...»
Râvi, hadîsi Mâcisûn hadîsi gibi rivayet etmistir.
Yalniz Hammâd'in hadîsinde:
«Peygamber (Sallaîjahü Aleyhi ve Sellem) i ile Ebû Bekir, Dmer ve zenginlerin yaninda hedy kurbani vardi. Sonra (ömreden hille çikanlar) Mi-naya gittikleri vakit hacca niyet ettiler.» cümlesiyle;
«Ben, genç yasta kadindim, uyuklardim da yüzüm semerin agacina çarpardi.» ifâdesi yoktur.

122- (...) Bize Ismâîl b. Ebî Üveys [28] rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, dayim Mâlik b. Eres rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdurrah-mân b. Kaasim'den dinledigim, onun da babasindan, onun da Âise (RüdiyaÜahû anha) 'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yalniz hacc-i îfrâd yapmis.

123- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ishâk b. Süleyman, Eflâh b. Humeyd'den, o da Kaasim'-den, o da Âise (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis:
«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile hacc aylarinda, hacc yerlerinde ve hacc gecelerinde hacca niyet ederek yola çiktik. Serîf denilen yere indigimizde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabinin yanma

Çikarak:
— Sizden hanginizin yaninda hedy kurbani yok da haccini ömre yapmak isterse yapsin! Beraberinde hedyi olanlar bunu yapmasin! buyurdu.
Bunun üzerine beraberinde hedyi olmayanlardan bâzilari ömreye niyet etti, bâzilari da onu terk ettiler. Resul üllah (Sallallahü Aleyhi ve Sillem) in yaninda hedyi vardi. Ashabindan vakti hâli yerinde olan bâzi kimselerin de hedyleri vardi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanima girdi. Ben agliyordum.
— Neye agliyorsun? diye sordu. Ben:
— Ashabina söylediklerini isittim, umreyi de duydum. (Hâlbuki ben, ömreden mahrumum) dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—Nen var? diye sordu.
— Namaz kilamiyorum! dedim.
— O' sana zarar etmez. Sen, haccinda dâim ol! Umulur ki Allah onu sana nasîb edecektir. Sen, benât-i Âdem'den birisin. Allah onlara neyi takdir buyurduysa, sana da onu takdir etmistir; buyurdu.
Bunun üzerine haccima devamla yola çiktim. Mina'ya indigimiz vakit temizlendim. Sonra beyti tavaf ettik. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem), El-Muhassab denilen yere indi. Ve Abdurrahman b. Ebî Bekr'i çagirarak:
— Kiz kardesini haremden çikar da ömreye niyet etsin, sonra beyti tavaf eylesin! Ben, sizi burada bekleyecegim; Dedi.
Biz de (Ten'îm'e) çiktik, (orada ömreye) niyetlendim. Sonra beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina geldik gece yarisi, konakladigi yerde duruyordu. Bana :
— Bitirdin mi? diye sordu.
— Evet; cevâbini verdim.
Bunun üzerine ashabina hareket emrini verdi. Yola çikti, (Mekke'ye varinca) evvelâ beyt-i serife ugrayarak sabah namazindan önce onu tavaf etti. Bil'âhara Medine'ye (müteveccihen) yola çikti.»

124- (...) Bana Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-bâd b. Abbâd El-Mühellebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Kaasim b. Muhammed'den, o da Ümmü'l-Müminîn Aise (Radiyallahû anha) 'dan naklen ,rivayet etti. Âise (Radryaîlahû anha) ;
«Kimimiz yalniz hacca niyet ettik, bâzilarimiz kiran, bâzilarimiz da temettü' yapti.» demis.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ubeydullah b. Ömer, Kaasim b. Muhammed'den naklen haber verdi. Kaasim:
«Âise hacca niyet etmis olarak geldi.» demis.
125- (--) Bize Ubeydullah b. Meslete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni Ibni Bilâl, Tahyâ yâni Ibni Saîd'den, o da Amra'dan naklen rivayet eyledi. Amra söyle demis: Ben, Âise 'yi sunu söylerken isittim: «Resûlülfah (SallaSahü Aleyhi ve Sellem) ile Zî'l-Kaadenin yirrtiibesinde yoto çiktik Yalniz hacc yapilacak saniyorduk. Mekke'ye yaklastigimiz vakit Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSettem) yanlarinda hedy olmayanlara beyti tavaf edip Safa ile Merve arasinda sa'yi îfâ ettikten sonra ihramdan çikmalarini emir buyurdu.»
Âise iRadiyaltahû anha) (sözüne devamla) (Dedi ki) : «Bayram günü bize sigir eti getirdiler. Ben :
— Bu nedir? dedim.
— Resûlüllah (SaUaIUihüAleyh'veSellem)zevceleri nâmina kurban kesti; dediler.»
Râvî Yahya demis ki: «Ben, bu hadîsi Kaasim b. Muhammed'e andim da :
— Vallahi Âise, hadîsi sana oldugu gibi söylemis; dedi.»

(...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdüivahhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b.

Saîd'i söyle derken isittim : Bana, Amra haber verdi, o da Âise (Radiyaltahîi ünftaj'dan isitmis. H.
Bize, bu hadîsi Ibni EM Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-)ân, Yahya'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

126- (...) Bize Ebû Bekir b. Em Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Uleyye, Ibni Avn'dau, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Üm-mü'1-Mü'münîn'den naklen rivayet etti. H.
Bir de Kaasim'den, o da Ümmü'l-Mifminîn'den naklen rivayet etti ki, Ümmü'l-Mü'minîn (Âîse) sunlari söylemis «Dedim ki : Yâ Resûlallah! Âlem memleketlerine iki ibâdetle dönüyor, bense bir ibâdetle dönüyorum. Resûliillah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bekle de temizlendigin vakit Ten'îme çik, oradan ihrama gir! Sonra bizi filân yerde bul! —Râvî: Zannederim yârin; buyurmus, dedi.—
Lâkin bu ömre, senin katlanacagin mesakkate göredir. —Yahut: Senin nafakana göredir.— buyurdu.»

127- (...) Bize Ibnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Adiyy, Ibni Avn'dan, o da Kaasim ile Ibrahim'den naklen rivayet etti ve: «Bunlarin hadîslerini birbirinden ayiramiyorum.» dedi. Ümmü'l-Mü'mînîn (Âise) (Radiyallahü anha) :
«Yâ Resûlallah! Âlem iki ibâdetle memleketlerine dönüyor...» demis.
Havi, hadîsi bu sekilde rivayet etmis.

128- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrâhîm rivayet ettiler. Züheyr (Bize rivayet etti.), Ishâk ise (Bize haber verdi) tâbirlerini kullandilar. Ishâk dedi ki: Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise (Radiyallahâ anha) 'dan naklen haber verdi. Âise söyle demis; «Resûlüllah (Sallallaliü Aleyhi ve Sellem) He yola çiktik. Yalaiz hacc yapilacak saniyorduk. Mekke'ye vardigimizda beyti tavaf ettik. Müteakiben Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Hedy kurbani getirmeyenlerin ihramdan çikmasini emir buyurdu. Bunun üzerine hedy getirmeyenler ihramdan çiktilar. Resûlüllah (SallaI,lahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleri de hedy getirmemislerdi. Onlar da ihramdan çiktilar.»
Âise (Radiyallahû anha)(sözüne devamla) demis ki: «Ben, hayiz gördüm de beyti tavaf edemedim. Hasbe gecesi olunca:
— Yâ Resûlallah! Âlem ömre ve hacc ile dönüyor; bense yalniz hacc ile dönüyorum; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Sen, Mekkee'ye geldigimiz gecelerde tavaf etmedin miydi? diye sordu. Ben:
— Hayir! cevâbini verdim.
— Dyle ise kardesinle Tenime git de örn reye niyetlen! Sonra bulusacagimiz yer filân yerdir; buyurdular.»
Safiyye : «Zannederim sizi ancak ben alikoyacagim.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Allah hayirim versin! Sen bayram günü tavaf etmedin iniydi?» diye sordu. Safiyye (Radiyaîlahü anh) :
— «Hay hay ettimdi.» cevâbini verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Zarari yok, dön!» buyurdular.
Âise (Radiyallahû anha) demis ki: «Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye girerken, ben de oradan çikarken —yahut ben Mekke'ye girerken; o da oradan çikarken— bana rastladi.»
Râvi tshâk: ve seklinde rivayet etti.

129- (...) Bize bu hadîsi Süveyd b. Saîd dahî Aliyyü'bnü Mtishir'-den, o da A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Esved'den, o da Âise (Hadiyalkihüanha))'dan naklen rivayet eyledi. Âise:
«Telbiye getirerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile yola çiktik: hacc ve ömre hatirimiza gelmiyordu...» demis.

Râvî bu hadîsi Maiisûr hadîsi mânâsinda rivayet etmistir.

130- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Muhammed b. el-Müsen-nâ ve Ibni Bessâr hep birden Gunder'den rivayet ettiler. Ibnirl-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den, o da AHyyü'bnü Hüseynden, o da Âisenin âzâdlisi Zekvân'-dan, o da Âise (Radtyallahûanhaydan naklen rivayet eyledi. Âise söyle demis:
Resûlüllah (Saltaftahü Aleyhi ve Sellem)Zühicce'nin dördünde veya besinde öfkeli bir halde gelerek yanima girdi.
— Seni kim kizdirdi yâ ResulâIlah! Allah onu cehenneme atsin! dedim.
— Duymadin mi? Bu adamlarj bir emir verdim; bir de bakhm tered-düd ediyorlar!.. —burada Hakemi zannederim (galiba tereddüd ediyorlar) buyurmus; Demis
— Geride biraktigim su vak'a tekrar karsima çiksa, yanimda hedy getirmez; onu satin alirdim. Sonra bunlarin çiktigi gibi ihramdan çikardim.» buyurdular.

131- (...) Bize bu hadisi Ubeydullah b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den rivayet etti. (O da) Aliyyü'bnü Hüseyre'i Zekv ândim, o da Mse(Radiyallahû anha) dan naklen rivayet ederken dinlemis. Âise :
«Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Seilem) zilhiccenin dördünde veya besinde geldi...» âemis. Kavi, Gunder hadîsi gibi rivayette bulunmus; yalniz Hakem'in «tereddüt ediyorlar» cümlesindeki sekkini anmamistir.

132- (...) Bana Muhammed b. Hâtiiii rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bchz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tâvûs, babasindan, o da Âise (Radiyallahû anini) "dan naklen rivayet eyledi, ki Âise ömreye niyet ederek (Mekke'ye) gelmis; fakat henüz Beyti tavaf etmeden hayz görmüs; müteakiben hacca niyet ederek (tavaftan ma'adâ) bütün hacc fiillerini ifâ etmis. Nefr günü Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Sellem) kendisine :
«Bu tavafin hem haccina hem de ömrene kâfidir.» buyurmus. Âise bunu kabul etmemis. Peygamber (SaUalîakü Aleyhi veSellem) de kendisini Abdurrahmân ile Tcn'îm'e göndermis; ve —hacedan sonra— orada ömreye niyet etmis.

133- (...) Bana Hasen b. Aliy el-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeydü'bnü Hubâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ibrahim b, Nâfî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. EM Necîh, Mücâhid'den, o da Âise (Radiyalîahû anha)'dan naklen rivayet etti. Âise Serif de hayz görmüs; ve Arafât'da temizlenmis. Bunun üzerine Resûltillah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) ona:
«Safa île Merve arasinda tevâf yapman, sana hem haccin hem ömren Için kâfidir.» buyurmuslar.

134- (...) Bize Yahya b. Habib El-Hârisi rivayet etti. <D-.cii K:i-Bize Hâlid fc. Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rîvâvtt etti. (Dedi ki) : Bize Abdülhamîd b. Cübeyr b. Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Safiyye binti Seybe rivayet eyledi. Dedi ki: Âise (Raâiyallahü anha)*
— Yâ Resûlâllah! Baskalari iki ecirle dönerken ben bir ecirle ini dönecegim? dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdurrahmân b. EM Bekr'e onu Ten'îm'e götürmesini emir buyurdu.
Âise (Radiyallahû anha) bunu söyle anlatti: «Kardesim beni devesinin üzerinde terkisine aldi. Ben bas örtümü kaldirarak boynumu açmaga basladim. Abdurrahmân deveyi sürdügü çubukla ayagima vurdu. Ona :
— (Burada) bir kimse görüyor musun? dedim. Hâsili ömreye niyetlendim. Sonra dönüp geldik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cl-Muhassab'da iken yanina vardik.
Görülüyor ki, bütün bu rivayetler ayni hâdiseye aiddir. Simdi bunlari birer birer gözden geçirerek bâzi cümlelerini izah edelim :

Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayetinde Hz. Âise:
«Yalniz hacc edilecek saniyorduk» demistir. Bunun sebebi A s -hâb-i Kiram 'in hacc aylarinda Ömre yapilamaz zannetmeleridir, Yahud bu sözle ashabin ekseriyetle hacca niyet ettiklerini, bir ihtimâle göre de Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) 'in hâlini anlatmak istemistir. Âise (Radiyallahû anha) ömreye niyetlenmisti.
Serif: Mekke'ye sekiz-on mil mesafede bulunan bir yerdir. Oraya vardiklari zaman Hz. Âise hayz görmüs ve hacedan mahrum kaliyorum endisesîle aglamistir. Bu sirada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun yanina girmis; niçin agladigini anlayinca onu teselli için :
«Bu, Allah'in Adem kizlarina takdir ettigi bir seydir» buyurmustur. Yâ. ni : «Bu is sâde senin basinda degildir; o bütün benât-i Adem'in basina gelen bir hâldir; nitekim bevl ve kazurat gibi seyler bütün insanlara âmm ve sâmildir.»
Buhâri bu hadîsle istidlal ederek hayzin bütün benât-i Âdem'e sâmil oldugunu söylemis; onu ilk defa Benî Israil kadinlarinin gördügünü iddia edenlere re d cevâbi vermistir.
Filhakika Hakem'in sahih bir isnâdla Hz. îbni Abbâs'dan rivayet ettigi .bir hadîsde :
«Hayz Havva (Aleykisselâm) cennetten çikarildiktan sonra onunla baslamistir.» denilmistir.
Süleyman b. Ubeydillâh rivâyetindeki «Hasbe gecesinden murâd: hacilarin Mina'dan dönüsde geceledikleri «el-Mu-hassab»dir. Bu yor Mekke ile Mina arasindadir. Tesrik günlerini müteâkib orada bir gece kalmislardi.
Muhammed b. Abdîllâh b. Nümeyr rivâyetindeki : «Ömrr\t de duydum" cümlesi Kaadi Ivaz 'm beyânina göre Müslîmin ekseri râvîlcri taiaimdan ba sekilde tesbît edilmistir. Mezkûr cümleyi ; «Halbuki ben ömreden mahrumum» diye rivayet edenler de olmustur ki, dogrusu da budur.
Resûlüllab (SalU$ahüAU'yhiveSellem)m : «Nen var?» suâline Hz. Âisenin : «Namaz kilamiyorum» diye cevab vermesi hayzm en güzel kinayelerinden biridir.
Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivâyetindeki: «Iki ibâdeUden murâd: hacc ile ömre, «bir ibâdet» ise yalniz hacctir. Netekim müteâkib rivayette bu cihet tasrîh olunmustur.
«Yahut, senin nafakana göredir» cümlesindeki «yahut» kelimesi ResûIüHah (Salkllahu Aleyhi ve Seîlem) in sözüdür; ve tenvî için kullanilmistir; yahut râvînindir. Bu takdirde «mesakkate» mi, yoksa «nafakana göre» mi buyurdugunda râvi sekketmis demektir.
Züheyr b. Harb rivâyetindeki «Safiyye: zannederim sizi ancak ben alikoyacagim dedi.» cümlesiyle, ümmül-müminîn Hz. Safiyye (Raâiyallahû anha) nin veda tavafindan evvel hayz gördügüne isaret olunmustur. Hz. Safiyye bu sözü Peygamber (Salla!lahit Aleyhi veSellem) Medine'ye dönmek istedigi zaman söylemis; ve hayzindan temizlenerek veda' tavafini yapmasi için kafileyi bekleteceginden dolayi Özür beyân etmistir. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSellem) kendisine:
«Allah hayrini versin...» mukaabelesinde bulunmustur. Fahri Kâinat (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bu mânâda «akrâ» ve"«halkaa» kelimelerini kullanmistir.
«Akrâ» Allah vücudunu yaralasin; «halkaa» tras etmek suretiyle elem versin, yahut bogazini acitsin, mânâlarina gelir. Ebû Ubeyd: «Hadîs ulemasi bunu (akrâ, halkaa) diye rivayet ederlerse de dogrusu (akran halkan) dir. Vukuunu dilemedikleri bir seye duâ etmekde Araplarin âdeti budur.» demistir. Kendisine:
— Bu kelimenin «akrâ» seklinde okunmasini niçin caiz görmüyorsun? denilince:
— Çünkü «fa'lâ» vezni sifat olarak kullanilir: duada kullanilmaz» cevâbini vermistir.
«El-Muhkem» sahibi «akraa»mn burada masdar oldugunu söylüyor. Bâzilarina göre bu cümleden murâd :
«Safiyye ugursuzlugundan dolayi kavmini yaralar; onlari tras eder» demek oldugunu söylemislerdir. «Akrâ»nin hayiz gören mânâsina geldigini iddia edenler de vardir.
Nevevî (631-676) diyor ki: «Akra'nin : Allah onu kisir biraksin! halkaanin ailesi için ugursuz yapsin! mânâlarina geldikleri de söylenir. Bu kavillerin her birine göre cümlenin asil mânâsi, anlattigimiz sekildedir. Sonralari Araplar mânâyi genisleterek onun hakikatini kas-d'etmez olmuslardir. Netekim (elleri topraklansin!) ve (Allah belâsini versin, ne cesurmus; ne de sâirmis!) sözleri dahî bu kabildendir.»
Resû!-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Safiyye'ye: «Zarcin yok, dön!» buyurmasi: «Minâ'dan veda'

tavafini yapmadan Medine'ye dön!» manasinadir.
Mus'id: Bir yere giren, münhebit yahud mütehebbit: bir yerden çikan demektir. Müennesleri: münhebita ve mühebbita gelir.
Ebû Bekr b. .Ebî Seybe 'nin ikinci rivayetinde : «Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) öfkeli bir hâlde gelerek yanima girdi.» deniliyor. Buna sebeb, verdigi emre karsi ashabinin tereddüd göstermeleridir. Zîrâ Peygamber (SaüaHahü Aleyhi ve Sellem) onlara tras olarak ihramdan çikmalarini emir buyurmus; onlar bu hususda mütereddid davranmislardi. Bunun üzerine:
«Geride biraktigim su vak'a tekrar karsima çiksa yanimda hedy getirmez; onu satin alirdim; sonra bunlarin çiktigi gibi ihramdan çikardim»
buyurdular. HesûliillahiSaîlallahü Aleyhi ve Sellem)'in bundan muradi: «Ashabimdan müsahede ettigim bu tereddüdü ihrama girmeden bilmis olsaydim, ben de ömreye niyet eder; yanimda hedy getirmez, onu Mekke'ye vardigimda satin alir; ömreden sonra ihramdan çikardim.» demektir.
Muhammed b. Hatim rivâyetindeki «rîcfr günü»nden mu-râd: Hacilarin Mina'dan çekildikleri gündür.
Müteâkib rivayetteki: «Safa ile Merve arasinda tavaf «Safa ile Merve arasinda yapilan *sai»den ibarettir.
Yahya b. Habîb rivayetinde Hz. Âise'nin basörtüsünü boynundan açtigi, kardesi Abdurrahman'inda deveyi sürdügü çubukla onun ayagina vurdugu bildiriliyor. Biradan anlasiliyor ki Âise (RadiyaUahü anha) oralarda kimse olmadigini görerek, sicaktan biraz nefes almak için basörtüsünü aralamis, kardesi ise tesettüre riâyet etmedigi için ayagina vurmustur. Hz. Âise «Burada hiç bir kimse görüyor musun?» demekle kendilerinin insandan hâlî bir yerde bulunduklarina, karsilarinda kendisinden kaçmak îcâb edecek ecnebi bir kimse bulunmadigina isaret etmistir

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler :

1- Hz. Âise hadîsinin bâzi rivayetleri unun evvulâ ömreye niyet ettigini göstermekte; bâzilarinda ise «Yalniz hacc yapacagimiz: saniyorduk.» denilmekledir.
Evvelce de isaret ettigimiz gibi Hz. Âise'nin hacca mi yoksa umreye mi niyetlendigi hususunda pek muhtelif rivayetler vardir. Bu sebeple ulemâ da ihtilâfa düsmüslerdir. Bâzilari hacca niyet ettigine kâail olmus; ömreye niyetlendigini bildiren rivayetlerin hatâ oldugunu söylemislerdir. Onlara göre Hz. Âise yaninda hedy kurbani bulundurmamis, Peygamber (Salla\lahü Aleyhi ve Seîlem) bu gibilerin hacci bozarak ömreye niyetlenmelerini emir buyurunca o da hece niyetini bozarak ömreye niyetlenmis, fakat ömreyi bitiremeden hayi*, görmüs, bu sebeple Resûlüllah (Aleyhi ve Seîlem) hacca niyetlenmesini emir buyurmus, o da hacca niyetlenerek hacc-i kiran yapmistir.
Vakfede hayizli bulunmus; bayram günü temizlenerek tavâf-i ifâ-zayi yapmistir. Ibni Hazm'in beyânina göre Mekke'ye giderken Serif denilen yere vardiklari zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ashabini hacci bozarak ömre yapmakla bozmamak arasinda muhayyer birakmistir.
Ebû Ömer Ibni Abdilberr: «Hz. Âise 'nin hacci hakkindaki iztirâbi büyüktür. Ulemâ bu husustaki rivayetleri tevcih için pek çok seyler söylemis, fakat bu rivayetlerin arasini bulamamislardir.» diyor.
Hadîsin râvilerinden Kaasim , Hz. Âise'nin hacca niyet ettigini söylemis. Urve ise: «Âise ömreye niyet etti.» demistir.
Aynî diyor ki: «Hz. Âise 'den sabit olan meshur rivayete göre kendisi yalniz hacca niyet etmisti. Peygamber (Sdllallahü Aleyhi ve Seîlem), ona ömreyi terketmesini emir buyurmustu. Hz. Âise 'nin:
— Arkadaslarim hacc ve ömreyle dönerken ben yalniz haccla dönüyorum; sözü buna delildir.»
2- îhrâma giren bir kadin hayiz görürse tavâfdan mâada bütün hacc fiillerini ifâ edecekdir. Böylesi temizlenmeden tavaf ederse bir deve kesmesi icâb eder. Cünub ve nifâsli olarak Kabe'yi tavaf etmenin hükmü de budur.
Âbdestsiz tavafa gelince: Yapilan tavaf, tavâfi-u kudüm ise sadaka vermek gerekir. îmam Safiî 'ye göre bu

tavafa îtibar yoktur. Çünkü temizlik, tavafin sartlarindandir.
Tavâf-i ziyareti âbdestsiz yapan, bir koyun kesmelidir.
3- Ibâdete mâni zuhur ettigi zaman aglamak caizdir.
4- Bir kimse zevceleri nâmina sigir kurban edebilir.
Nevevî ; «Bu hadîs, Peygamber (Salhtlahü Aleyhi veSellem) 'in zevceleri namina, i: ur hân kesmek Için onlardan izm aldigina hnmledilmistir. bir Kimsenin izinsiz, baskasi nâmina kurban kesmesi caiz degildir.- diyor.
Nevevî"iiin bit m'izü vâcib olan kurban hakkindadir. Nafile kurban için, izin sart delildir.
îmam Mâlik bu hadîsle istidlal ederek, kurban için sigirin, deveden efdal oldugunu söylemistir.
Diger imamlara göre deve, sigirdan efdaldir.
5- Mekke 'den Ömreye niyet eden kimsenin hüle yâni harem disina çikmasi îcâb eder. Bu rivayetlerde ömre için Tenî'm 'in tâyin buyurulmasi, Harem-i Serife en yakin yerlerden oldugu içindir.
Bâzilari, Mekkeliler için Ci'râne'nin; ondan sonra Hudeybiye 'nin efdal oldugunu söylemislerdir.
6- Kadin, seferde olsun hazarda olsun nikâhi haram olan akrabasi ile bir arada kalabildigi gibi, onun terkisine binmesi de caizdir.

135- (1212) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe üe Ibni Nümeyir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Amr'dan [29] rivayet etti. Ona da Amr b. Evs haber vermis. (Demis ki) : Bana Abdurrahman b. Ebî Bekr haber verdi kî, Peygamber (SdllaUahü Aleyhi ve Sellem), Âise'yi terkisine alarak Ten'îm'den ömre yaptirmasini kendisine emir buyurmus.

136- (1213) Bize Kuteyfaetu'bnü Saîd ile Muhammed b. Rumh hep birden Ley s b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Kuteybe (Dedi ki) : Bize Leys, Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir (Radfyatlahüanh)'âa.n naklen rivayet eyledi. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte biz haec-i ifrâda; Âise (Radiyallahü anha) ise ömreye niyet ederek (Mekke'ye) geldik. Serife vardigimizda Âise hayzini gördü. Mekke'ye gelince biz, Kabe'yi ve Safa ile Mervr arasini tavaf ettik. Resûlüllah (SaUaüahü Aleyhi ve Sellem), yaninda Hedy bulunmayanlarimiza ihramdan çikmamizi emir buyurdu.
— «Bize ne helâl olacak?» dedik; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ihrâmliya haram olan her sey!» buyurdular.
Bunun üzerine kadinlarla cima' ettik, güzel kokular süründük ve elbisemizi giydik. Arafe günüyle aramizda ancak dört gece vardi. Senra terviye günü tekrar hacca niyet ettik. Bundan sonra Resûlüllah (SalUtllahü Aleyhi ve Sellem), ÂistfRadiyailahü anha)'nm yanma girdi. Âise agliyordu. Ona:
— «Hâlin nedir?» diye sordu. Âise:
— «Hâlim hayiz görmüs olmamdir; baskalari ihramdan çikti, ben çikamadim; beyti de tavaf edemedim. Âlem simdi hacca gidiyorlar.» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) .
— Bu, Allah'in, Âdem kizlarina tekdir buyurdugu bîr seydir. Yikan sonra hacca niyet et!» buyurdular.
Âise de öyle yapti. Ve bütün vakfe yerlerinde durdu. Temizlendigi vakit Kabe'yi ve Safa ile Merve'yi tavaf etti. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Haccinla ömrenin ikisinden beraberce hille çiktin.»buyurdu. Âise:
— «Yâ Re sû la Ilah! Ben, içimden hacca gidip, beyti tavaf etmedigimi hissediyorum» dedi. Peygamber
— «Dyle Ise yâ Abdirrahmân! Bunu götür de Ten'îmden ömre yaptir!» buyurdular. Bu vak'a Hasbe gecesi olmustu.

(...) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. HumeyJ rivayet ettiler. Ibni Hatim (Haddesenâ), Abd (Ahberamâ) tâbirlerini kullandilar. Abd (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi, o da Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anhüma)'yi sunu

söylerken isitmis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) , Âise (Radiyallahû anha)'mn yanina girdi, Âise agliyordu...»
Râvî, hadîsi sonuna kadar Leys hadisi gibi rivayet etmis, fakat bundan önce Leys hadîsinden bir sey söylememistir.

137- (...) Bana Ebû Gassân El-Mismaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz yâni Ilmi Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Matar'dan, o da Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet eyledi ki «Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Seltem)'m haccinda Âise (Radiyallahû anha) ömreye niyet etmis...»
Bâvi bu hadîsi Leys hadîsi mânâsinda rivayet etmis. Sunu da ziyâde eylemistir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüksek ahlâkli bir zât idi. Âise bir sey arzu etti mi onun arzusunu yerine getirirdi. Bu sebeple onu Abdurrahman b. Ebî Bekir'le gönderdi de Ten'îm'den ömre yapti.»
Matar demis ki: «Ebû'z-Zübeyir :
— Âise haccettigi vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)\\e beraber bulundugu haccda nasil yaptiysa öyle yapardi; dedi.»

138- (...) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zü-heyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyir, Câbir (Radiyallahü anh) dan naklen rivayet etti. H. .
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme, Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir (Radiyalîahü anh) 'dan naklen haber verdi. Câbir söyle demis: ResûlüM&h (Süllallahü Aleyhi ye Sellem) ile birlikte hacca niyet ederek yola çiktik. Yanimizda kadinlarla çocuklar da vardi. Mekke'ye varinca beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettik. Müteakiben Besûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem), bize :
— «Yaninda hedy olmayan ihramdan çiksin.» buyurdu. Biz:
— «Bize hangi sey helâldir?» diye sorduk;
— «H«r s«y h«MUclir.» buyurdu.
Bunun üzerine kafalarla cima1 ettik, elbisemin giydik ve koku süründük. Terviye günü gelince hacca niyet ettik. Bize Safa ile Merve arasinda yaptigimiz ilk tavaf kâfi geldi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) deve ile sigirda müsterek olmamizi emir buyurdu. Bizden her yedi kisi bir devede müsterek olacakti.

139- (1214) Bana Muhammed b. Hâtîm rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Yahya b. Saîd, îbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir, Câbir K. Abdülâh (Raâiyallahü anhüma) 'dan naklen haber verdi. Söyle demis:
«Ihramdan çiktiginiz vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mina'ya müteveccihen hareket ettigimizde (tekrar] ihrama girmemizi «mir buyurdu. Biz de Ebtah'da ihrama girdik.»

140- (1215) Bana (yine) Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vahyâ b. Saîd, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bize Aöd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. Kendisi, Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anh) 'i:
«Gerek Peygamber (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) gerekse ashabi Safa Ne Merve arasinda bir tavaf dan baska tavaf yapmadilar.» derken isitmis.
Muhammed h, Bekr, kendi rivayetinde: «Ilk tavafindan baska» kaydini ziyâde etmistir.

141- (1216) Bana (yine) Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, tbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ata' haber verdi. (Dedi ki) : Câbir b. Abdillâh (Radiyallahû anhüma) 'yi yânimda bulunan bâzi kimseler içinde sunu söylerken isittim:
«Biz, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabi yalniz hacca niyet ettik.»

Atâ' demis ki: Câbir sunu söyledi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Zi'1-Hicce'nin dördüncü sabahi gelerek ihramdan çikmamizi bize emir buyurdu.»
Yine Atâ' söyle demis: «Câbir : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—Ihramdan çikin da kadinlarinizla cima' edin ! buyurdular; dedi.»
Atâ' sunu da söylemis: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabina (kadinlarla cima' etmeyi) kat'î olarak emir buyurma mi s, lâkin kadinlari, onlara helâl kilmistir.»
(Hz. Câbir sözüne söyle devam etmis) : «Biz:
— Arafe ile aramizda ancak bes gece kalinisken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadinlarimizla cima' etmeyi, sonra zekerlerimizden meni damlayarak Arafat'a gelmemizi bize emir buyurdu? dedik.» Câbir (bunu söylerken) eliyle isaret ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda ayaga kalkti, diye isaret etti. Elini hareket ettirerek yaptigi isareti hâlâ görür gibiyim. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmus:
— Bilirsiniz ki ben, sizin Allah'dan en ziyâde korkaniniz, en dogru söyleyeniniz ve en iyinizi m. Yanimda neciyim olmasaydi mutlaka ben de sizin çiktiginiz gibi ihramdan çikardim. Arkamda biraktigim su is bir daha önüme çiksaydi yanimda hedy getirmezdim. Öyle ise ihramdan çikin!
(Câbir dedi ki) : «Bunun üzerine hemen ihramdan çiktik (Resûlüllah (Sdllallahü Aleyhi ve SellemYin emrini dinledik ve itaat ettik.»
Atâ' diyor ki: Câbir sunlari söyledi.
«Az sonra Ali vergi toplamaktan geldi, Resûlüllah (Salla'-lahü Aleyhi ve Sellem) ona:
— Neye niyet ettin? diye sordu. AH:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) neye niyetlendiyse ben de ona niyet ettim; cevâbini verdi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— Hedy gönder ve Ihrâmli olarak beklet buyurdu. Alî, ona bir hedy kurbani verdi. Bunun üzerine Sürâkatü'bnü Mâlik b. Cü'sum:
— Yâ Resûlallah! Bu is, yalniz bu seneye mi mahsûs, yoksa ebediyen devam edecek mi? diye sordu. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Selîem) :
— Ebediyen devam edecek! buyurdular.

142- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Ebî Süleyman, Atâ'dan, o da Cabir b. Abdillâh (Radiyallahü anfiüma) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca niyet ettik. Medine'ye varinca ihramdan çikmamizi ve haccimizi ömreye tebdîl etmemizi emir buyurdu. Bu bize agir geldi. Bu sebeple içimiz sikildi. Oysa ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duymus. Bu hususta semâdan bir sey mi nazil oldu yoksa insanlar tarafindan mi haber verildi? bilmiyoruz. Bunun Üzerine:
— «Ey cemâat! Ihramdan çikin! Yanimdaki hedy olmasaydi, ben de sizin yaptiginiz gibi yapacaktim.» buyurdular.
Hemen ihramdan çiktik. Hattâ kadinlarla cima bile ettik. Ve ihrâm-siz bir kimsenin yaptigi her seyi yaptik. Terviye günü gelip de Mekke'yi arkada biraktigimiz vakit hacca niyet ettik.

143- (...) Bize lbni Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Nu-aym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. NâfI' [30] rivayet etti. (Dedi ki) : Terviyeden dört gün evvel ömreye niyet ederek Mekke'ye geldim. Hacilar bana:
— «Simdi senin haccm Mekke usûlü oluyor.» dediler.
Bunun üzerine Atâ' b. Ebî Rabâh'in yanma girerek, ondan fetva istedim. Atâ' sunlari söyledi: .
«Bana, Câbir b. Abdillâh El-Ensârî (Radiyallahû anhüma) rivayet etti ki, kendisi Resûlüllah (Saüaltahü Aleyhi

ve Sellem)'m beraberinde hedy götürdügü sene onunla birlikte haccetmis. Hacc-i ifrâda niyet etmisler, sonra Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Bu ihrâmimzadn çikin da beyti ve Safa ile Merveyi tavaf edin! Saçinizi kestirin! (Böylece) ihram sn olarak durun, Terviye günü geldimI hacce niyet edin! (Evvelce) niyet ettiginizi müt'a yapin! buyurdular. Ashâb:
— Biz, hacca niyet etmisken, onu nasil müt'a yapabiliriz? dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Size emrettigimi yapin! Eger ben hedy getirmemis olsaydim mutlaka size emrettigim gibi yapardim. Lâkin hedy yerini buluncaya kadar haram olan bir seyi yapmak, bana helâl degildir; buyurdular.
Bunun üzerine ashâb da emrolunduklari seyi yaptilar.»

144- (...) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'î EI-Kaysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hisâm, Mugiratü'bnü Selemete'l-Mahzûmî'den, o da Ebû Avâne'den, o da Ebû Bisr'den, o da Atâ' b. Ebî Rabâh'dan, o da Câbir b. Abdillâh (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Câbir
söyle demi;:
__ Resûlûftah (SalUtltahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca niyet ederek (Mekke'ye) geldik de Kesûlüllah (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem) t bu hacci. Ömre yapmamizi ve ihramdan çikmamizi bize emir buyurdu.
Onun yaninda hedy kurbani vardi. Bu sebeple haccim, Ömreye tebdil edemedi.»
Hz. Câbir rivayetlerini Buhâri «Kitâbü'l-Î'tisâm», «Ki-tâbü'l-Megazî» ve «Kitâbü'1-Ömre-de; Ebû Dâvûd «KItâbü'l-Hacc-da. tahrîc etmislerdir.
Bu rivayetler dahî Hz. Aise rivayetlerinin delâlet ettigi ahkâmi bildirmektedir.
Simdi bunlarin da sirasiyla bâzi cümlelerini îzâh edelim:
«Terviye günti»nden murâd: Zi'1- Hicce'nin 8. günüdür.
Ebû Gassân rivâyetindeki «Âise bir sey arzu etti mi, onun arzusunu yerine getirirdi.» cümlesinden murâd: Dînen nakîsa sayilmayan bir sey istedigi zaman istedigini yerine getirirdi, demektir. Mü-teâkib hadîsdeki «Bizden her yedi kisi, bir devede müsterek olacakti.» ifâdesinde sigir da dâhildir. Çünkü «Bedene»: deve ve sigir, mânâlarinda kullanilir. Yalniz deve hakkindaki istimali daha çoktur.
Ebtah: El.Muhassab'a bitisen Mekke vâdisidir.
Muhammed b, Hatim rivayetinde Resûlüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Hedyim obaydi, mutlaka ben de sizin gibi ihramdan çikardim.» buyurmasi, hedy kurbani götürenler için hacci bozarak Ömreye niyetlenmenin caiz olmadigini anlatmak içindir. Hedy kurbani götüren hacilar, onu kesmedikçe ihramdan çikamazlar. Kurban ise ancak bayram günü kesilir.
Ibni Esir diyor ki: «Resûlüllah (SdlUdlahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle ashabinin gönüllerini almak istemistir. Çünkü kendisi ihrâmli oldugu hâlde ashabinin ihramdan çikmalari, onlara girân gelmisti. Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeUem) gücenmemelerini tavsiye etmis ve emrettigini yapmalari, onlar için daha faziletli olacagini bildirmistir.»
Hz. Alî, Yemen'de zekât me'mûru bulunuyordu. Hacca oradan geldigi anlasiliyor.
Hz. Sürâka "hm KesûlüllahfSaUallahü Aleyhive Sellem)fe bu sekildeki haccin yalniz o seneye mi mahsûs yoksa ebediyen böyle mi devam edecegini sormasi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in de ebediyen böyle devam edecegini bildirmesi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Cumhûr-u ulemâ'ya göre bundan murâd: Ömrenin kiyamete kadar hacc aylarinda yapilabilecegini anlatmaktir. Bununla Resûlüllah (Scillallahü Aleyhi ve Sellem) câhiliyet devrinden kalma bir âdeti yikmak istemistir. Câhiliyet devrinde Araplar hacc aylarinda ömre yapilamiya-cagina inanirlardi.
Ikinci bir kavle göre bu cümlenin mânâsi: Kiran haccmm caiz oldugunu bildirmektir. Bu haccda ömre fiilleri de dâhildir ve kiyamete kadar böyle devam edecektir.
Nevevî diyor ki: «Bu feshin sahabeye mahsûs olmak üzere yalniz o sene mi yapildigi yoksa kiyamete kadar hükmünün bakî mi kalacagi ve bu suretle hacca niyet edip de beraberinde hedy kurbani götürmeyenlerin hacclarini ömreye tebdil, edebilecekleri hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir.

îmam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ebû Hanîfe ile Selef ve Halef 'in cumhuruna göre bu mes'ele o seneye mahsûstur. Sonraki yillarda hacci, ömreye tebdil etmek caiz degildir. O sene Ashâb-i kiram'a tebdil emri verilmesi, câhiliyet devrindeki îtikaada muhalefette bulunmalari içindir.
Cumhûr-uulemâ 'nin istidlal ettikleri bir hadîs de Hz. Ebû Zerr'den rivayet olunmustur. Mezkûr hadîsde:
«Haca feshederek Ömre yapmak, Muhammed (ScdUtllahü Aleyhi ve Sellemym ashabina mahsus idi.» denilmektedir.
Nesâî 'nin Haris b. Bilâl vasitasiyla babasi Bilâl'-den rivayet ettigi bir hadîsde söyle deniliyor:
«Yâ Resûlallah! Hacci feshetmek bize mi mahsûstur, yoksa bütün insanlara ânim ve sâmil midir? diye sordum; Resûlüllah
— Hayir, yalniz bize mahsûstur; buyurdular.»
Hadîs-i Serîf, teniettu'un caiz olduguna, bir kimsenin ihramini, baskasinin ihramina tâ'lîk edebilecegine delildir.
Diger ahkâmi, Hz. Âise rivâyetlerindeki gibidir.
îmam Safiî ile ona muvafakat eden ulemâ bu hadîslerle istidlal ederek hacc-i kiran için bir tavafla bir sa'yin kâfi gelecegini söylemislerdir.
Ibni Ömer, Câbir b. Ab di Ilâh ve Âise (Radiyallahü anha) hazerâti ile Tâvûs, Atâ' , Hasan-i Bas-rî, Mücâhid, Imam Mâlik, IbniMâcisûn, Imam Ahmed, Ishâk, Dâvûd-u Zahirî ve îbni Münzîr 'in mezhepleri budur.
Sa'bî, Ibrahim Nehaî, Câbir b. Zeyd, Ab-dur rahman b. Esved, Sevrî, Hasan b. Salih ve Imam A'zam'a göre hacc-i kiran için iki tavaf ve iki sa'y lâzimdir.
Bu kavil Hz. Ali ile Ibni Mes'ûd (Râdiyallahü anh) 'dan nakledilmistir.

18- Hacc Ile Ömrede Mut'a Yapmak Babi

145- (1217) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Katâde'yi, Ebû Nad-ra'dftn naklen rivayet ederken dinledim. Ebû Nadra söyle demis: Ibni Abbâs, müt'ayi emir; Ibni'z-Zübeyir ise nehyederdi. Ben, bunu Câbir b. Abdillâh'a anlattim da Câbir:
«Bu hadîs, benim huzurumda deveran etti. Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikte müt'a yaptik. Ömer hilâfete geçince:
— «Süphesiz ki Allah, Resulüne dilegini helâl kilar ve süphesiz ki Kur'ân yerli yerince nazil olmustur. Siz, Allah için hacc ve ömreyi Allah'in emrettigi vecihle tamamlayin! Bu kadinlarla müt'a yapmayi kesini Sayet bana bîr müddet için bir kadini nikâh eden bir adam getirirlerse, onu mutlaka taslarla recmederim! dedi.»

(...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet, etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde bu isnâdla rivayette bulundu. Bu hadîsde o, sunu da söyledi ;
«Siz, hocanizi örn ren izden ayirin! Çünkü (bu sekilde hareket) ha caniz için daha mükemmel, ömreniz Için daha tamam olur.»

146- (1216) Bize Halef b. HIsâm ile Ebû'r-Rabî' ve Kuteybe hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan rivayet etti. (Demis ki) : Ben, Mücâhid'I, Câbir b. Ab-dillâh (Radiyallahü anhüma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Câbir söyle dedi:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \?e Seilem) ile birlikte hacc için:
— «Lebbeyk : diyerek (Mekke'ye) geldik de bize, bu hacci örn reye çevirmemizi emir buyurdular.»
Temettü' haccmin nasil yapildigim yukarda görmüstük, Hadîs-i Serîfde de isaret olundugu vecihle temettü' hacci evvelâ
ömre için tavaf ve sa'y yaparak ihramdan çikmak, sonra terviye günü
hacca niyet ederek tekrar ihrama girmek suretiyle yapilan haccdir. Hz. Ebû Mûse'l-Es'arî hacci temettu'a fetva

verir; Hz.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu- bâbdaki emri ve Ömer (Radiyallahü anh)'m sözleriyle istidlal edermis.
Rivayete nazaran Hz. Osman (Radiyallahü anh) temettu'dan neh-yedermis. Hz. Alî ona muhalefet ederek temettü' hicci yapmis.
Mâzirî diyor ki: «Haccda Hz. Ömer 'in yasak ettigi müt'a-nin ne oldugu ihtilaflidir. Bâzilari bunun hacci bozup, Ömre yapmak oldugunu; bir takimlari da ömreyi hacc aylarinda yapip da arkasindan hacci ifâ etmekden ibaret bulundugunu söylemislerdir. Bu taktirde Ömer (Radiyallahü anh) 'n nehyi efdal olan hacc-i ifrâda tergîp ve tesvik içindir. Yoksa ömrenin bâtil veya haram oldugunu îtikaad etmemistir.»
Kaadi îy âz: «Câbir, Imrân ve Ebû Müsâ hadîslerinin zahirine bakilirsa ihtilâf olunan müt'a: hacci, ömreye bozmaktan ibarettir. Onun içindir ki, Ömer (Radiyallahü anh) Ömre yapanlari döver, fakat hacc aylarinda mücered temettü' yapanlari dövmez-mis. Dövmesinin sebebi gerek kendisinin gerekse diger sahabenin hacci, ömreye bozma isinin o seneye mahsûs oldugunu îtikaad etmeleridir.» diyor.
Ibni Abdilberr dahî hacc âyetindeki Temettü 'dan evvelâ Ömre, sonra hacc kastedildigi hususunda ulemâ arasinda ihtilâf olmadigini söylemis:
«Kiran dahî temettu'dan sayilir.» demistir.
Nevevî'ye göre Hz. Ömer ile Hz. Osman'in ve sâiç-ashâbin müt'ayi nehyetmeleri evleviyete hamlolunur. Onlar hacc-i ifrâ-di.efdal gördükleri için ona tesvik olmak üzere müt'ayi yasak etmislerdir.
Nevevî : «Bundan sonra hacc-i ifrâd, temettü' ve kiranin kerâ-hetsiz olarak cevazina icmâ mün'akid olmustur. Bu zevat ancak hangisi efdal oldugu hususunda ihtilâf etmislerdir.» diyor.
Nikâh müt'asina gelince : Bundan murâd: Bir kadini muayyen bir müddet için müt'a lafziyla nikâhi altina almaktir.
Islâm'in, ilk devirlerinde nikâh-i müt'a mufc*h idi, sonra hayber vak'-asiada neshedildi.BiFâhara Mekke'nin fethinde tekrar mubah kilmdiysa da az sonra bu da neshedilmis ve ilelebet haram kilinmistir.
Ilk zamanlarda nikâh müt'anin caiz olup olmadigi ihtilafliydi. Sonra bu ihtilâf kalkmis; bütün ulemâ" müt'anin ilelebet haram olduguna ittifak etmislerdir.
Yeri gelince müt'a hakkinda daha fazla izahat verilecektir.

19- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Hacci Babi

147- (1218) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe tte tshâk b. Ibrâhîm hep birden Hâtîm'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi kî: Bize Hâtûn b. Ismail El-Medenî, Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Söyle demis: Câbir b. Abdillâb'in yanina girdik. Girenlerin kimler oldugunu sordu. Sira bana gelince:
— «Ben: Muhammed b. Alî b. Hüseyin'im» dedim. Bunun üzerine eliyle basima uzanarak üst dügmemi çikardi. Sonra alt dügmemi de çikardi. Sonra avucunu memelerimin arasina toydu. Ben, o uman genç bir çocuktum. (Bana) :
— «Hos geldin kardesim oglu! Diledigini sor.» dedi. Bern de sordum.
Kendisi âmâ idi. Namaz vakti gelince bir dokumaya sarinarak (namaza) kalkti. Dokuma küçük oldugu için omuzlarina koydukça iki tarafi geriye dönüyordu. Cübbesi de yanibasinda askida duruyordu. Bize namazi kildirdi. Müteakiben (kendisine) :
— «Bana UesûliiMah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haccmi haber ver.» dedim; Câbir eliyle dokuz isareti yaparak:
«Süphesiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccetmeden dokuz sene durdu, sonra onuncu sene kendisinin haccedecegim halka bil-,dirdi. Bunun üzerine Medine'ye birçok insan geldi. Bunlarin hepsi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uymanin çâresini ariyor, onun ameli gibi amelde bulunmak istiyorlardi. Derken onunla birlikte yola çiktik. Zü'I-Huleyfeye varinca Esma binti Umeys, Muhamnied b. Ebî Bekri dogurdu

da, ben ne yapacagim diye Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e haber gönderdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona:

— Yikan da bir elbise ile kusak sarin ve ihrama gir! cevâbini verdi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradaki) mescidde namaz kildi, sonra Kasvâ'ya bindi, devesi kendisini Beydâ düzüne çikardigi vakit onun önünde gözümün görebildigi kadar binekli ve yayali gördüm. Bir o kadar saginda, bir o kadar solunda; bir o kadar da arkasinda vardi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aramizda bulunuyordu. Kur'ân ona iniyor; te'vîlini de o biliyordu. O ne yaparsa biz de onu yapiyorduk. Derken tevhidle gürledi:

— Tekrar tekrar icabet sana yâ Rabbî! Tekrar icabet sanal. Tekrar icabet sana, senin serikin yoktur, tekrar icabet sana!.. Hiç süphe yoktur ki ha m d ve nîmet sana mahsûstur; mölk de senindir; senin serikin yoktur!..

Halk hâlen getirmekte oldugu telbiyeyi getirdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan dolayi kendilerine bir sey demedi. O, kendi telbiyesine devam etti. (O siralarda) biz ancak hacca niyet ediyor; ömreyi bilmiyorduk. Onunla birlikte Kabe'ye varinca rüknü istilâm buyurdu ve Uç tur hizli, dört de (âdi) yürüyüsle tavaf yapti. Sonra Ibrahim (Aleyhisselâm)\n makaanuna ulasarak:

— (Ibrahim'in makaamindan namazgah ittihaz edin!..) [31] âyetini okudu.

Makaami, kendisiyle Beyt-i serif arasina aldi. —Babam, onun kildigi iki rek'at namazda Ihlâs ile Kâfirûn sûrelerini okurdugunu söylerdi. Bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmeden söyleyecegini hiç zannetmem.

Sonra yine rükne dönerek onu istilâm buyurdu. Sonra (Safa) kapi (sin) dan Safâ'ya çikti. Safâ'ya yaklasinca : '

(Süphesiz ki Safa He Merve, Allah'in seâirindendirler.)[32] âyet-i kerîmesini okudu ve:

— Allah'in basladigindan basliyorum; diyerek Safa'd an basladi, onun üzerine çikti; Beyt-i serifi görünce kibleye döndü Allah'i tevhid eyledi ve ona tekbîr getirdi;

— Bir tek Aüahdan baska hiç bir ilâh yoktur. Onun seriki yoktur. Mülk onundur, hamd de ona mahsûstur. Hem o, her sey'e kaadirdir! Bir tek Allah'd an baska ilâh yoktur. Vaadini yerine getirdi; kulunu muzaffer kildi. Yalniz basina bütün hizipleri bozguna ugratti; dedi.

bu arada dua okudu ve söylediklerinin mislini üç defa tekrarladi. Sonra Merve'ye indi. Ayaklari, vadinin ortasina indigi vakit hizlica yürüdü. Ayaklan vadiden çilanca mûtâd yürüyüsi'ne devam etti. Nihayet Merve'ye geldi. Merve'de dahî Safâ'da yaptigi gioi hareket etti. Merve üzerinde son tavafini yaparken:

— Arkamda biraktigim is tekrar karsima çiksaydi hedyi getirmez bu haca, ömre yapardim. Imdi sizden hanginizin yaninda hedy yoksa hemen ihramdan çiksin ve haccini ömreye çevirsin! buyurdu.

Bunun üzerine Sürâkatü'bnü Mâlik b. Cü'sum ayaga kalkarak:

— Yâ Resûlallah! Bu is, bizim bu senemize mi mahsûs, yoksa ilelebet devam edecek mi? diye sordu. Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) "parmaklarini birbirine kenetledi ve Üd defâ:

— ömre, hacca dâhil olmustur, hayir, ebedî olarak devam edecektir! buyurdu.

Alî (Radiydllahü anh) , Yemen'den Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYin develerini getirdi, Fâtime (RadiyMllahâanfia) 'yi da ihramdan çikanlar meyâninda buldu. Fâtime boyali esvâb giymis ve sürme çekinmisti. Alî, onun bu yaptigini begenmediyse de Fâtime:

— Bunu, bana babam emretti! dedi. tiz. Ali, Irak'ta iken söyle derdi:

— Bunun üzerine ben Fâtime'yi bu yaptigindan dolayi, azarlatmak ve KesûlüUah (Sallaîtahü A leyhi ve Sellem) nâmina söylediklerini sormak için Resûlüllah (Sdllallahü A leyhi ve Sellem) 'e gittim; Fâtime'nin yaptiklarini begenmedigimi ona haber verdim de:

(Dogru söylemis. Dogru söylemis. Sen, haçça niyetlenirken ne dedin?) buyurdu. Ben :

(Yâ Rabbî! Resulün neye niyetlendiyse, ben de ona niyet ettim.) cevâbini verdim.

(Benim yanimda hedy'im var. Sen ibramdan çikma!) buyurdular.

Hz. Alî'nin Yemert'den getirdikleri ile Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) "vi beraberinde getirdikleri hedy kurbanlar yüz adettiler. Derken cemâatin hepsi ibramdan çikip, saçlarini kisalttilar. Yalniz Peygamber

(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ile yanlarinda hedy bulunanlar müstesna idi. Terviye günü gelince Mina'ya müteveccihen hareket ettiler ve hacca niyetlendiler. Resyliillah(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) hayvanina binmisti. Mi-na'da ögle, ikindi, aksam, yatsi ve sabah namazlarini kildi. Sonra günes doguncaya kadar biraz durdu. Ve kendisine Nemira denilen yere kildan bir çadir kurulmasini emir buyurdu.

Müteakiben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) yola revân oldu. Kureys kendilerinin câhiliyet devrinde yaptiklari gibi onun da Mes'ari Haram'da duracaginda süphe etmiyorlardi. Hâlbuki Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) o yeri geçerek Arafat'a Vardi. Ve Nemira denilen yerde Çadirinin kuruldugunu görerek, oraya indi. Günes zevale inince Kasvâ'-uin hazirlanmasini emir buyurdu ve hayvana semer vuruldu.

Müteakiben Urane vârisine geldi ve cemaata hutbe okuyarak söyle buyurdu:

— Süphesiz ki sizin kanlariniz ve mallariniz su beldenizde, su ayinizda, su gününüzün hürmeti gibi birbirinize haramdir. Dikkat edin! Câhiliyet umuruna âIt her sey ayaklarimin altina konmustur. Câhiliyet devrinin kan dâvâlan sakittir. Bize âit olan kan dâvalarindan ilk Iskaat ettigim dâva ibni Rabîate'bnI'l-Hâris'in kan davasidir. Ibni Rabîa, Benî Sa'd kabîlesînde süt anadaydi. Onu HüzeyIl kabilesi öldürdü. Câhiliyet devrinin ribâsi da sakittir. Ilk iskaat ettigim ribâ bizim (yâni) Abbâs b. Abdilmuttalib'in rIbâ-s;dir. Bu ribânin hepsi muhakkak sakittir. Kadinlar hakkinda Allah'dan korkun. Çünkü siz, onlari Allah'in emâniyla aldiniz ve onlari Allah'in ke-limesiyle kendinize helâl kildiniz. Döseklerinize, sevmediginiz bîr kimseye ayak bastirmamalari sizin, onlar üzerindeki hakkinizdir. Bunu yaparlarsa, onlari zarar vermemek sartiyla dövün. Onlarin sizin üzerinizdeki hakki da, yiyeceklerini ve giyeceklerini mâruf sekilde vermenizdir. Sîze öyle bir sey biraktim ki ona simsiki sarilirsaniz bir daha asla sapmazsiniz. Size Kitâ-bullah'i biraktim. Size, ben sorulacagim, acaba ne diyeceksiniz?

Ashâb:

— Risâletini teblig, vazifeni edâ ve nasîhatta bulunduguna sehâdet ederiz; dediler.

Bunun üzerine sehâdet parmagini semâya kaldirip onunla insanlara isaret ederek:

— Uç defa: Yâ Rab! Sah id ol! Ya Rab! Sâhid ol I buyurdular.

Sonra ezan okuyup ikaamet getirerek ögle namazini kildi. Sonra ikaamet getirerek ikindiyi de kildi. Bunlarin arasinda baska namaz kilmadi. Bundan sonra hayvanina binerek vakfe yerine geldi. Devesi Kasvâ'nin gögsünü kayalara çevirdi. Ya yalilarin toplandigi yeri Önüne aldi ve kibleye döndü. Artik günes kavusuncaya kadar vakfe hâlinde kaldi. Günesin sariligi biraz gitmisti. Nihayet bütün cirmi kayboldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem , Üsâme'yi arkasina aldi ve yola revân oldu. Kasva'nin yularini o kadar kasmisti ki, nerdeyse basi, semerinin altindaki deriye çarpiyordu. Sag eliyle de:

— Ey cemâat! Sükûneti muhafaza edin, sükûneti! diye Isaret buyu-ruyordu.

Kum tepeciklerinden birine geldikçe hayvanin dizginini, düze çikincaya kadar biraz gevsetiyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardi ve orada aksamla yatsiyi bir ezan iki kaametle kildi. Aralarinda hiç bir nafile namaz kilmadi. Sonra Resûlüllah (Sallaildhü Aleyhi ve Seilem) fecir doguncaya kadar uzandi. Sabah aydinlaninca bir ezan ve bir kaametle sabah namazini kildi. Sonra Kasva'ya binerek Mes'ar-i Harâm'a geldi.

Kibleye karsi dönerek Allah'a duâ etti, tekbîr getirdi, tehlîl ve tevhidde bulundu. Ve ortalik cidden aydinla yincaya kadar vakfeye devam etti,

Müteakiben günes dogmadan yola revân oldu. Terkisine de Fadl b. Abbâs'i aldi. Fadl saçi güzel, beyaz ve yakisikli bir zâtdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yola çikinca yanindan kosarak, bir takim ka dinlar geçtiler. Fadl onlara bakmaya basladi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) elini Fadl'in yüzüne koydu. Fadl da yüzünü öbür tarafa çevirerek bakmaga basladi. Bu sefer Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) de elini öbür tarafa çevirerek Fadl'm yüzüne kapadi, Fadl yüzünü öbür tarafa çevirerek bakiyordu. Nihayet batn i muhassire vardi ve hayvani biraz sürdü. Sonra büyük cemreye çikan orta yolu tuttu. Nihayet agacin yanindaki cemreye vardi. Oraya, yedi ufak tas atti. Bunlar, atilan ufak taslar gibiydi. Onlari vadinin içinden atti. Her birini atarken tekbir getiriyordu. Bilâhara kurban yerine giderek kendi eliyle altmisüç deve bogazladi. Sonra (biçagi) Ali'ye verdi. Geri kalanini da o bogazladi. Ve Atî'yi hedyine müsterek yapti. Sonra her deveden bir parça alinmasini emir buyurdu. Bunlar bir çömlege konarak pisirildi. Ikisi de develerin etinden

yeyip, çorbasindan içtiler. Ondan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) oradan sökün ederek Beyti Serife gitti. (Ta-vâfi müteakip) Mekke'de Ögle namazini kildi. Arkasindan zemzem sâ-kiligi yapan Benî Abdilmuttalib'e gitti. Ve onlara:
— «Ey Abdilmuttalib ogullari! Suyu çikarin! Su çikarmaniz hususunda baskalarinin size galebe çalacagindan endîse etmesem, ben de sizinle beraber çikarirdim; buyurdu. Onlar da kendisine bir koya su takdim ettiler. Resulü Ilah (Sallallahü Aleyhi ve SeIIem) bu sudan içti.»

148- (...) Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : «Câbir b. AhdiUâh'a giderek Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) f\n haccini sordum...»
Râvî, hadisi Hatim b. Ismail'in hadisi gibi rivayet etmis, sunu da ziyâde eylemistir: «Câhiliyet devrinde Araplari Ebû Seyyare çiplak bir merkep üzerinde sevk ederdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîtem) Müz-delife'den Mesar'i Harâm'a geçince Kureys orada kalacaginda ve menzilinin orasi olacaginda süphe etmediler. Hâlbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oraya sapmadan geçti. Taa Arafat'a vardigi vakit hayvanindan indi.»
Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Müslim gibi rivayet etmis; Buhâri rivayet etmemistir.
Hadîsin bâzi cümlelerini izah edelim:
Hz. Câbir'in, Muhammed b. Alî 'ye husûsî bir muamele yaparak dügmelerini çözmesi, ona iltifat içindir. Çünkü nefs-i ha-dîsde de beyân edildigi vecîhle Muhammed b. Alî küçüktü. Aynî muameleyi büyüklere yaparak elini onlarin elbisesine sokmak dogru degildi. .
Resûlüllah CSa/toüoAüAleyhiveSeUem)'in Hz. Esma 'ya: «Kusak sannl» buyurmasindan murâd: Beline kusak gibi bir sey dolayarak, kan gelen yerin üzerine genisçe bir bez koyduktan sonra bezin iki ucunu ön ve arka taraflarindan o kusaga baglamaktir. Buna husûsî tabiriyle is-tisfâr derler.
Kasvâ: Peygamber (SdlUûîahü Aleyhi ve Sellem) ;in devesidir. Esâs itibariyle bu kelime: genisligine kulagi kesilmis, mânâsina gelir.
Hadîsin diger rivayetlerinde bunun yerine «Harmâ'»; diger bâzilarinda «Adbâ»; bir rivayette «Muhadrame» denilmistir.
Harmâ: Kulagi yirilmig;
Adbâ: Kulaginin dörtte birinden fazlasi kesilmis;
Muhadrame: Kulaklari kesilmis, mânâlarina gelir.
Tabiîn 'den Muhammed b. îbrâhîm Et-Teymî ile diger bâzilarina göre : Adbâ'; kasvâ' ve ced'â: Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Efendimizin devesinin ismidir. Fakat bâzi rivayetlerden anlasildigina göre Kasvâ' ile Adbâ': ayri ayri iki devenin ismidirler.:
Rüknü istilâmdan murâd: Hacer-i Es'ved'i tekbir ve teh-lîl ile öpmek yahut buna imkân yoksa eliyle veya sopa gibi bir seyle dokunarak, dokundugu sey'i öpmektir. Istilâm kelimesi: Seleamdan alinmadir. Binâenaleyh lügat itibariyle istilâm: Hacer-i Esved'i selâmlamak mânâsina gelir.
Hamel: Sik sik adim atmak suretiyle hizli yürümektir.
Safa ile Merve : Kabe civarinda bulunan iki küçük dagdir.
«Sa'y» denilen hacc ibâdeti bunlarin arasinda yapilir. Safa 'dan baslayarak Merve 'ye gitmek bir sayilmak sartiyla bu iki dagin arasinda yedi defa gidip gelmeye sa'y derler.
Nemire: Arafat civarinda bir yerdir; Arafat 'dan sayilmaz.
Mes'ar-i Haram: Müzdelife denilen yerde bulunan bir dagdir. Ulemâdan bâzilarina göre Müzdelife 'nin her yeri mes'ar-i haramdir. Câhiliyet devrinde Araplar hacc esnasinda Müzdelife'-ye iner, orada vakfe yaparlarmis.
Vakfe: Ibadet yapmak için durmaktir.
Re&ûlülhihfSallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda bulunan Kureys kabilesi mensuplari eski âdetleri mucibince orada mutlaka vakfe yapacagini zannetmislerse de Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) orada durmayarak dogruca Arafât'a gitmisti*. Çünkü Teâlâ Hazretlerinden aldigi emir buydu.

Câhiliyet devrinde Kureys'in Müzde1ife'de vakfe yapmalari, Müzdelife Harem-i Serîf 'ten sayildigi içindir. Kureysliler: «Biz, Haremullah ahâlîsiyiz; ondan disari çikamayiz!» derlerdi.
Batn-i Vâdî: Urane vâdîsidir. Bu yer Arafat 'tan degildir. Ulemâdan onu yalniz imam Mâlik, Arafat 'dan saymistir. Allah'in kelimesinden muradin ne oldugu ihtilaflidir.
Bâzilari: «Bundan murâd: Kelime-i tevhîddir. Çünkü bir müslüman kadim gayr-i müslim erkege nikâh edilemez.» demislerdir.
Bir takimlarina göre bundan murâd: «Gize helâl olan kadinlari nikâh edin!» âyet-i kerîmesidir. Sahîh olan da bu kavildir.
Kayalardan murâd: Cebelü'r-Rahme, denilen dagin eteklerindeki taslardir.
Cebelü'r-Rahme: Arafât'in ortasinda bulunan bir dagdir.
Vakfe'yi burada yapmak müstehabdir.
Müzdelife: Arafat 'dan dönen hacilarin geceleyip vakfe yaptiklari yerdir.
Batn-i Muhassir: Vaktiyle fil ordusunun münhezim oldugu vadidir.
Cemre-i Kübrâ: Seytan taslanan üç yerden birinin ismidir. Vaktiyle burada bir agaç varmis.
Kaadî îyâz diyor ki; «Müslim'in bâzi râvileri îbni Rabiâ'mn kan dâvasi yerine Rabîa'nin kan dâvasi demislerdir. Ebû Dâvûd 'un rivayeti de bu sekildeyse de bunun vehim oldugu söylenir. Dogrusu Ibni Rabîa 'dir. Çünkü Rabîa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sonra Hz. Ömer devrine kadar yasamistir...»
îbni Rabîa küçük çocukken evlerin arasinda emekleyip gezdigi bir sirada basina bir-tas isabet ederek ölmüstür. Bu tas, Benî Sa'd ile Benî Leys kabileleri birbirleriyle harp ederken çocuga isabet etmistir.
Ribâ': Alis veristeki karsiliksiz ziyâdedir. Bugün «faiz» dedigimiz sey budur.
Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi ve Setlem)'in : «Hoslanmadiginiz bir kimseyi döseklerinize ayak bastirmamalari kadinlar üzerinde sizin hakkinizdir.» ifâdesi hakkinda Mâzirî sunlari söylemistir: «Bâzilarina göre bundan murâd: Kadinlarin erkeklerle basbasa kalmamalaridir. Zinalari maksût degildir. Çünkü zina hadd-i ser'î îcâb eder. Ve erkek hoslansn hoslanmasin karisinin her adamla zina etmesi haramdir.»
Kaadi lyâz'in beyânina göre îslâmiyetten önce Araplarin âdeti erkeklerle kadinlarin beraberce oturup sohbette bulunmalanymis. Bu, onlarca ayip sayilmadigi gibi, hiç bir süpheye de sebep olmazmis. Tesettür âyetî nazil olunca kendilerine bu gûnâ sohbetler yasak edilmis.
Hâsili bu cümlenin sâyân-i tercih olan mânâsi: Kadinlarin, kocatan izin vermedikçe evlerine erkek kabul etmemeleridir. Bu hususta gelen kimsenin ecnebî bir erkek olmasiyla kadinin veya kocasinin yakin akrabasindan olmasi arasinda hiç bir fark yoktur.
Kaadi Iyâz diyor ki: «Ulemâ bu hadîsdeki fikih mes'elelerî hakkinda pek çok sözler söylemistir.
Ebü Bekir, Ibnü '-Münzir bu hususta büyük bir cüz kitap telif etmis ve 150 küsur mes'ele tahrîc eylemistir. Daha da tetkik etse tahrîc ettigine yakin bir miktar ziyâde edebilirdi.»
Hadîsin bâzi ahkâmi geçen rivayetlerde görülmüstür.

Geri Kalan Ahkamindan Bazilari da Sunlardir:

1- Gelen misafir veya ziyaretçiye kim oldugunu sorarak, ikramda bulunmak ve lâyik oldugu yere oturtmak müstehâbdir. Bu hususta Hz. Aise'den hadîs rivayet edilmistir. . . .
2- Resklüllah(Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in ehl-i beytine hürmet ve ikramda bulunmak gerekir.
3- Âmâ bir kimse, gözü görenlere imam olabilir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
Yalniz efdaliyet hakkinda ihtilâf edilmistir.
4 - Ev sahibi imam olmaya daha lâyiktir.
5- Fazlasina imkân varken bir elbise içinde namaz kilmak caizdir,
6- Mühim isler karsisinda hazirlikta bulunmak için imamin ilânda bulunmasi müstehâbdir.
7- Kaadi îyâz'a göre bu hadîs, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte yola çikanlarin haçça niyet

ettiklerine delildir. Çünkü Resf&ûUahfSaMlahü Aleyhi ve Sellem) hacca niyet etmisti. Ashâb-1 kirâm'1 ona muhalefette bulunmazlardi. Onun için Câbir (Radiyatlahüanh); «Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem) ne yaparsa, biz de onu yapardik.» demistir.

Yukarki rivayetlerde görüldügü vecîhle Resûlüilah (Sdliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihramdan çikmadigina bakarak, ömreden çikmamalari da bunu gösterir.

8- Nifâsli kadinlarin ihrama girmek için yikanmalari müstehâbdir.

9- Nifâsli bir kadin ihrama girebilir. Bu mes'elede ulemâ ittifak etmislerdir.

10- Ihrama girmek için iki* rek'ât namaz kilmak müstehâbdir.

11- Hacca giderken yürümek ve hayvana binmek caizdir. Ulemâ bu meselede dahî ittifak etmislerdir. Çünkü cevazina kitap, sünnet ve. icmâ-i ümmet delâlet etmektedir. Yalniz yürümek1 mi yoksa binek gitmek mi ef dal oldugu ihtilaflidir. Cumhûr.u ulemâ'ya göre Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e uymus olmak için, vâsitaya binerek gitmek efdaldir. Bir de vâsitayla* gitmek, vücûdu yipratmiyaeagi için hacc vazifelerinin kolaylikla ifâsina yardim eder.

D.âvûd-u Zahirî 'ye göre yürüyerek gitmek evlâdir. Zîrâ daha mesakkatlidir. Fakat bu kavil kabul edilmemistir. Çünkü mesakkat matlûb degildir.

12- TeIbiyeye ResÛlüllah (S&ûtllahü Aleyhi ve Sellem) fin sözlerinden fazla kelimeler katmak caizdir. Nitekim Hz. Ömer, oglu Abdullah ve Enes (Radiyailahü anh) hazerâtinin fazla kelimelerle telbiye yaptiklarini geçen rivayetlerde görmüstük. Bununla beraber ekser-i ulemâya göre Resûlüllah (SaîiaUahü Aleyhi ye SeUem) 'in telbiyesiyle iktifa etmek müstehabdir.

13- Hadîs-i Serîf hacc-i ifrâdi efdâl görenlere delildir. Ulemânin bu bâbdaki kavillerini yukarki rivayetlerde görmüstük.

14- Mekkeye, Arafat'a gitmeden girerek tavâf-i kudûm'u yapmak sünnettir. Bu cihet dahî ittifâkîdir

15- Tavaf, yedi turdan ibarettir.

16- kavafin ilk üç turunda ramel yapmak yâni sik adimlarla sür'-atlice yürüyerek omuzlarini sallamak, kalan dört turunda âdi yürüyüsle yürümek sünnettir.

Ulemâ ramelin yalniz hace veya ömrede bir defa müstehab oldugunu söylemislerdir. .

Hacc veya ömreden gayri zamanlarda yapilan tavaflarda bilittifâk ramel yoktur.

17- Tavâfda ittibâ' sünnettir.

Ittibâ': Üzerindeki Örtüyü sag omuzunun altindan geçirerek sol omuzunun üzerine atmak, bu suretle sag omuzunu çiplak,birakmaktir. Ittibâ ramel yapilan tavâfda sünnettir.

18- Kabe'yi tavaftan sonra Makaam-i îbrâhîm'e giderek iki rek'at namaz kilmalidir.

Ulemâ, bu namazin sifati hususunda ihtilâf etmislerdir.-

Hanefiîler'e göre vâcibdir. Sâfî1er'den bu hususta üç kavil rivayet olunmustur. Bunlarin esah olanina göre tavaf namazi, sünnettir.

Ikinci kavle göre vâcib; üçüncü kavle göre*: yapilan tavaf vâcibse namaz da vâcib, sünnet ise namaz da sünnettir. Bu namazi Makaam-i Ibrahim'de kilmak sünnettir.-

îmkân bulamayanlar Hicr-i Ismail'de, ona da Imkân bulamayanlar mescidin neresinde olursa olsun kilarlar.

Bir kimse birkaç defa tavaf ederse, her tavafin arkasindan iki rek'at namaz kilmasi müstehab olur. Evvelâ tavaflari jrâpip sonra-her tavaf için iki rek'at namaz kilmak caiz ise de evlânin hilâfinadir. Fakat mekruh degildir. Ashâb-i kirâm'dan Mis ver b. Mahreme ve Âise (Radiyallahü anha) ile Tâvûs, Ata' Saîd b. Cübeyiv , Imam Ahmed, îshâk ve Hanefiîler'den Imam Ebû Yûsuf 'un kavilleri budur.

îb;ii Ömer (Radiyallahü anh) , Hasan-i Basrî, Züh-rî, Imam A'zam, Imam Muhammed, Imam Mâlik, lbni Münzir ve Sevrî, bunun mekruh oldugunu söylemislerdir.

Kaadî Iyâzbu kavli cumhûr-u fukahâdan nakletmistfr.

19- Tavaf namazinin ilk rek'âtinda Fatiha 'dan sonra Kâfirûn sûresini, ikinci rek'âtta ihlâsi okumak sünnettir.

20- Ulemâdan bâzilari bu hadîsle istidlal ederek: «Tavaf-i kudûm-dan sonra iki rek'at namaz kildiktan sonra

Hacer-i Esved'e dönerek, onu istilâmda bulunmak, sonra Safa kapisindan çikarak Sa'y yapmak sünnettir.» demislerdir.

21- Sa'ye Safa 'dan baslamak îcâb eder. Cumhuru ulemâ 'nin kavli de budur. Çünkü Resû\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Allah'in basladigindan basliyorum» buyurarak Sa'ye Safa 'dan baslamistir.

Nesâî'nin sahîh bir isnâdla rivayet ettigi bir hadîste : «Allah'in basladigindan baslayin!» buyurulmustur.

22- Safa ile Merve 'nin üzerine çikmak gerekir. Bu çikisin hükmü ihtilaflidir.

Bâzilari sart oldugunu söylemisse de ekser-i ulemâya göre sart degil ?imnettir.

23- Safa ile Merve 'nin üzerine çiktikta Kâbe'ye karsi dönerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yaptigi gibi zikirde bulunmak .sünnettir.

Meshur olan kavle göre üç def'â zikir ve dua etmelidir.

24- Saf ile Merve arasindaki vâdîden hizlica geçmek, geri kalan yerlerde âdî yürüyüsle gitmek müstehabdir.

Imam Mâlik 'den bir rivayete göre Safa ile Merve arasindaki vâdîden süratle yürümeden geçenlerin, o sa'yi iade etmeleri vâcibdm

25- Cumhur-u ulemâ'ya göre Safa ile Merve arasinda yapilacak yedi turdan her biri, birinden digerine varmakla olur.

Dönüs ayri turdur. Bu suretle sa'y Safa'dan baslar, Merve'-de biter. Sâfiîler 'den îbni Binti SâfIî ile Ebû' Bekr-i Sayrafî'ye göre Safa'dan Merve'ye gidis ve dönüs bir tur sayilir. Ve sa'y Safa 'dan basladigi gibi yine Safâ'da biter.

Bu hadîs, onlarin aleyhine delil oldugu gibi yüzyillarca müslüman-lann amali dahî onlarin aleyhine delildir.

26- Terviye gününden Önce Mina'yta. gitmemek sünnettir. Hatta îmam Mâlik 'e göre gidilirs.e kerânet islenilmis olur.

Maamâfih Selef-i Sâlihîn 'den bâzilari bunda bir beis görmemislerdir.

27- Mina'ya ve sair yerlere giderken vâsitaya binmek efdaldir.

28- Mina'da bes vakit nemaz kilmak sünnettir,

29- Zi'1-Hicce 'nin 9. gecesini Mina'da geçirmek sünnettir.

30- Günes dogmadan Mina'dan hareket etmemek, bütün ulemâya göre sünnettir.

31- Mina'dan hareket ettikten sonra Nemira denilen yere inmek sünnettir. Arafât'a zevalden sonra varmalidir.

32- Ihramda bulunan bir kimsenin çadir ve agaç gibi seylerin gol-. gesinde oturmasi caizdir. 'Yalniz yolda giderken semsiye gibi bir sey kullanarak gölgelenmenin caiz olup olmadiginda ihtilâf edilmistir. Ekser-i ulemâya göre bu da caizdir, îmam Mâlik ile îmamAhmed'e göre ise mekruhtur.

33- Hacc esnasinda çadir kurmak caizdir.

34- Arafe günü imamin hacilara hutbe okumasi cumhûr-u ulemâ'-nin ittifaki ile sünnettir.

Bu hususta muhalefet edenler yalniz Mâ1ikî1er'dir.

îmam Safiî 'ye göre hacc esnasinda dört yerde hutbe okumak mesnûn olmustur. Bunlardan birincisi Zi'1-Hicce 'nin yedinci günü Beyt-i Serîf'de ögle namazini kildiktan sonra okunur.

Ikincisi: Arafat 'da.Batn-i Urane denilen yerde;

Üçüncüsü: Bayram günü;

Dördüncüsü de: Tesrik günlerinin ikincisindedir.

Hanefiîler'e göre haceda üç yerde hutbe mesru olmustur. Bunlarin birincisi Zi'1-Hicce 'nin yedisinde; ikincisi Araf t günü Arafat'ta; üçüncüsü de Zi'1-Hicce 'nin enbirinci günü Mina *da okunur.

35- Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUeniyîn.:

«Süphesiz ki sizin kanlariniz ve mallariniz birbirinize su gününüzün hürmeti gibi haramdir...» buyurmasi bir sey'i misâlle anlatmanin ve kiyâsin caiz olduguna delildir.

36- Câhiliy«t zamanindan kalma fiil ve âdetler bâtildir.

37- Kadinlarin n.kkina riâyet ve onlara iyi muamelede bulunmak lâzimdir. Onlarin hukukuna riâyet hususunda

birçok hadisler vârid olmustur.

38- Te'dîb ve terbiye için bîr kimse karisini dövebilir. Ancak bu hususta seriatin verdigi Izin haddini asmamak sarttir.

Nevevî : «Döverken kadin ölürse, diyet ve keffâret lâzim gelir.» diyor.

39- Vakfe günü Arafât'ta ögle ile ikindiyi beraberce kilmak mesrudur. Bu hususta icmâ'-i ümmet Vardir. Yalniz sebebinde ihtilâf edilmistir.

Bâzilarina göre bu iki namazi beraberce kilmanin sebebi hacc ibâdetleridir.

Imam A'zam 'la bâzi Sâfiîle.r'in mezhebi budur.

Ekserdi Sâfiîler'e göre sebeb: seferdir. Onlara göre Arafat'ta mukîm olanlarla iki konaktan az mesafeden gelenler, iki namazi bir vakitte kilamazlar.

40- Cemi' evvelâ ögleyi, sonra ikindiyi kilmak .suretiyle yapilir.

41- ögle ile ikindiyi,, ögle zamaninda beraberce kildiktan sonra hemen vakfe yerine gitmek âdâbtandir.

42 - Vakfeyi hayvan üzerinde mi yoksa yerde mi yapmanin efdal olacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir.

43- Vakfeyi Cebel ü'r-Rahme nâmi verilen dagin eteklerindeki kayalar üzerinde yapmak müstehabdir.

44- Vakfe hâlinde Kabe 'ye karsi dönmek müstehabdir.

45- Vakfeyi günes kavusuncaya kadar uzatmalidir. Maamâfih günes kavusmadan yola çikmak da caizdir. Sâfiîlerden bu hususta iki kavil rivayet olunur.

Birinci kavle göre: günes kavusmadan yola çikan kimsenin bu kusurunu bin hayvan kesmek suretiyle tamamlamasi müstehab;

Ikinci kavle göre: vâcibdir,

Cumhûru ulemâ 'ya göre vakfenin zamani, Arafe günü günesin zevalinden baslayarak bayram gününün fecrine kadar devam eder. Bu müddet zarfinda az da olsa bîr müddet rafât'ta kalmakla vakfe edâ edilmis olur.

Vakfeyi yapmayanin hacci sahîh degildir.

îmam Mâlik'e göre yalniz gündüzün yapilan vakfe sahîh degildir. Gecenin bir cüz'ünü de vakfeyle geçirmek îcâb eder.

Fakat yalniz, gece yapilan vakfe kâfidir.

46- Hayvan güçlü kuvvetli olmak sartiyla terkisine bir kimseyi almak caizdir. Bu hususta birçok hadîsler vardir.

47-Arafat 'tan çekilirken sükûnetle hareket etmek sünnettir. .

48- Arafat 'tan Müzde1ife'ye gelenlerin aksamla yatsi namazlarini yatsi zamaninda kilmalari mesrudur.

Hanefiilei'e göre iki namazi bir vakitte kilmak yalniz hacc. esnasinda caizdir.

Bunlarin birincisi Arafat 'ta; ikincisi Müzdelife 'dedir.

Arafat 'dakine cem-i takdim; Müzdelife 'dekine cemi te'hîr; denilir.

Sâfiîlerle Evzâî, Esheb, hadîs ulemâsi ve Ha-nefiîler 'den Ebû Yûsuf -a göre aksamla yatsi namazini Arafât'ta yahut yolda aksam namazinin vaktinde kilmak caiz oldugu gibi her iki namazi vakitlerinde kilmak dahî caizdir. "Yalniz efdaim hilâfina hareket edilmis olur.

Bu kavil sahabe ve Tâbiîn'iri bâzilarinda rivayet olunmustur.

Imam A'zam ile diger Kûfe ulemâsina göre btfnamaz* lan yatsidan önce kilmak caiz olmadigi gibi Müzdelife'den baska bir yerde kilmak da sahih olamaz.

Imam Mâ1ik'in kavli de budur. Ancak ona göre kendisi, yahut hayvani özürlü. olanlar günes kavusmus olmak sartiyla 'bu namazlari Isüzti e1iie'ye varmadan kilabilirler.

49- Cemi' coretiyle kilinan namazlarin pesi pesine eda edilmesi mesru olmustur. Bu hususta ulemâ ittifak etmislerdir.

Yalniz namazlarin bu sekilde kilinmasi san midir? degil midir? mes'elesi ihtilaflidir.

Bâzilari sart oldugunu iddia etmis; bâzilari da müstehab olduguna kaail olmuslardir.

50- Arafat'dan dönüste bayram gecesini Müzde1ife'de geçirmek bil'ittifâk hacc ibâdetlerinden ma'dûttur. Yalniz bunun farz veya vâcib yahut sünnet oldugunda ihtilâf vardir.

51- Müzdelife 'de sabah namazini erken erken kilmak sünnettir.
52- Müzde1ifede kuzah denilen yerde vakfe yapmak, hacc ibâdetlerindendiç.
Bu husus dahî ittifaki ise de oradan ne zaman yola çikmak îcâb et: tigi mes'elesi ihtilaflidir,
tbni Mes'ûd, îbni Ömer (Radiyallahü anh), Ebû Hanîfe, Safiî ve Ciimhûr-u ulemâya göre ortalik iyice aydinlayincaya kadar vakfe hâlinde kalinir.
îmam Mâ1ik'e göre iyice aydinlamadan yola çikmak caizdir.
53- Hadîs-I Serif, ecnebi vt: kadinlari:, birbirlerine bakmamasini tesvik etmekledir.
54- Mui.ketâUan bir spy islendigini yün kimse, imkân nîsbe-tind»* onu izâleye çalismalidir
55- Ara l.â t 'tan dönerken orta yolu tutmak sur.iu'tür. Bu yol Arafât'a gidileri yoldan baskadir.
56- MüzdeIife'den Mina 'ya gelince seytan taslamaya cemre-i Akabe 'den baslamak sünnettir.
57- Seytan taslamak, fasulye büyüklügünde yedi tas atmak suretiyle yapilir.
58- Her tasi atarken tekbir getirmek ve taslan birer birer atmak sünnettir,
59- Taslan atarken Mina, Arafat ve Müzdelife'yi sagma; Mekke'yi sol'.'na almak sünnettir.
Bâzilari tas atarken Kâbe'ye karsi durulacagini söylemislerdir. Bayram günü yalniz Cemre-i Akabe'de tas atilir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.
60- Kaadî îyâz: «Bu hadîste kurban kesilecek yerin Mina 'da muayyen bir yer olduguna-delîl vardir. O yerin yahut Ha-rem-i Serifin neresinde kesilse caizdir.» diyor.
61- Çok kurban kesmek müstehabdir. Resûlüllah (SalUUlahü Aleyhi veSellem)in o sene hedy kurbani olarak götürdügü develerin sayisi «yüz»dü.
62- Hedy kurbanim bizzat kesmek müstehabdir. Maamâfih baskasina kestirmek de bilittifâk caizdir. Yalniz kesenin müslüman olmasi sarttir.
Nevevî : «Bize göre kitabi olan bir kâfir de kesebilir. Yalniz sahibinin kurbani teslim ederken yahut keserken niyet etmesi sarttir.» diyor.
63- Kurbani keserken acele davranmak müstehabdir. Kesilecek kurbani çok bile olsa onlari tesrik günlerinden sonraya birakmamalidir.
Resûlüllah (Sâllallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz beraberinde Medîne'den getirdigi altmisüç deveyi bizzat kendisi bogazlaniistir. Geri kalan develeri, Tirmizî'nin rivayetine göre Hz. Alî, Yemen 'den getirmis, yüz adedi bunlarla tamam olmustu.
64- Gerek hedy gerekse nafile kurbanindan sahibinin yemesi müstehabdir. Ulemânin beyânina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} in kendi nâmina kesilen her kurbandan yemesi sünnet; yüz deveden ayri ayri yemek ise külfetli bir is oldugu için develerin etlerini bir çömlekte pisirterek çorbasindan yemis, bu suretle her kurbandan yemis sayilmistir.
65- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kurban etini yedikten sonra Mekke'ye giderek yaptigi tavaf: Tavaf-i ifâzadir. Buna Ta-vâf-i ziyaret ve Tâvaf-i Yevmi Nahr dahî derler.
Tavâf-i ifâza bilittifâk haccin rükünlerindendir.
Bayram günlerinden sonraya birakilmasi mekruhtur. Bundan maada iki nev'î tavaf daha vardir. Bunlardan birine Tavâf-i Kudüm yahut Tavâf.i Tahiyye;
Digerine Tavâf-i Sader yahut Tavaf.i'Vedâ denilir.
Tavâf-i Kudüm: Uzaktan gelenler için sünnettir. Mekke1iler'e sünnet degildir.
Tavâf-i Veda: Hanefiî1er'e göre vâcibdir. Bu uzaktan gelenlere mesru olmustur.
66- Mina'dan Mekke'ye ve Mekke'den Mina'ya gidip gelirken vâsitaya binmek müstehabdir.
67- Zemzem sakiliginde bulunmak ve zemzem suyu içmek müstehabdir.
Zemzem: Kabe 'ye otuzsekiz arsin kadar mesafede bulunan meshur su kuyusudur. Bâzilari suyunun çoklugundan dolayi, bir takimlari da hacilarin kalabaligi sebebiyle ona bu ismin verildigini söylemislerdir.
Baska sebepler gösterenler de vardir. .

20- Arafat'in Her Tarafi Vakfe Yeri Oldugunu Bildiren Hadisler Babi

149 - (...) Bize Ömer b. Hafs b. Giyâs [33] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Ca'fer'den rivayet etti. (Demis ki) Bana, babam, Câbir'-den bu husustaki hadîsinden naklen rivayet etti ki ResûlUUah (Saîlalîahi A Ieyhi ve Sellem)
«Ben, surada kurban kestim. Miira'nin her tarafi, kurban yeridir. Binâenaleyh siz konakladiginiz yerlerde kurban kesin!
Ben surada vakfe yaptim. Arafat'in her tarafi vakfe yendir. Ben, surada da vakfe yaptim. Müzdelife'nin her tarafi vakfe yeridir.» buyurmuslar.

150- (...) Bize Ishale b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize SüfyâH, Cafer b. Muhammenden, o da babasindan, o da Câbir b. Abdillâh (Radjyallahûanhüma)'düti naklen rivayet etti ki, Hesûlü\\a.h (SaîlallahüAl£yhiveSellem), Mekke'ye vardigmda Hacer-i Esved'e giderek onu öpmüs sonra sagindanyürüyerek üç defâ ramel ile dört turda da adî yürüyüsle yürüyerek tavaf yapmis.
Görmüyor (Sallalîahü Akyhi ve SeUJmjmina'ya isaretle, onun her tarafinin kurban yeri; Arafat'a isaretle, onun her tarafinin vakfe yeri; Müzdelife'ye isaretle, onun da her tarafinin vakfe yeri oldugunu beyân Duyurmustur.
Resûliillah (Sallalfahü AUyhi ve SelIem)£iendimizin bu sözleri ümmetine karsi besledigi muhabbet ve" sevkatin sonsuzluguna delildir. Fabr-i Kâinat (!Salla8M Aleyhi ve Selkm) Efendimiz dînî,-dünyevî hiç bir maslahat hususunda ümmetine lâzim gelen tenbihât ve nasâyihdan bit an geri kalmazlardi.
.
Burada da ümmetine kurban ve vakfenin en mükemmel'sekliyle.caiz olan miktâruii fceyân buyurmaktadir.
En mükenimel kurban ve yakfe yerleri süphesiz ki, onun" bizzat kurban kestîgî ve vakfe yaptigi yerlerdir. Geri kalan yerlerde dahî bu ibâdetleri yapmak caizdir.
Arafat 'm hududu Irane vadisinden baslayarak karsiki daglara dogru uzanan sâhadir.
Ezrakî'ninHz. tbni Abbâs'dan rivayetine göre Aratât*in hududu Urâne vadisine bakan dagdan, baslayarak Arafat daglarina ve Vasîk denilen yere kadar uzanan sahadir. Baska tahdîdler yapanlar da olmustur. Bunlar hep birbirine yakmdir.
Urane vadisi Arafat 'dan mâdût degildir.
Cumhûr-u müfessirîn ile siyer ve hadîs ulemâsina göre Müzde1îfe'nin her tarafi Mes'ar-i Haram'dir. Fukahâya göre ise Mes'ar-i Haram Kuzeh dagidir. Vakfe yeri de burasidir.
Ikinci rivayet. Mekke'ye varan hacilarin her seyden evvel ta-vâf-i kudûmu yapmalarinin ve bu tavafa Haceri Esved'i öpmekle baslamalarinin sünnet olduguna delildir.

21- Vakfe ile Teala Hazretlerinin: Sunra Siz de Baskalarinin Akin Ettigi Yerden Akin Edin; Âyet-i Kerimesi Hakkinda Bir Bab

151- (1219) Bize Yahya b. Yahya rivayet «tti. (Dedi M) : Bize Ebû Muâvtye, Hisâm b. Urve'den, o da babasin dant o da vÂise (RadiyaUahiî anha)*âtm naklen haber verdi. Âise söyle demis:
«Kureys Ile onlann dîninde bulunanlar Müzdelife'do vakfe yaparlardi. Kendilerine Hums denilirdi. Sâir a rap kabileleri ise Arafât'fa vakfe yaparlardi. Islâm gelice Allah (Azze ve Cette), Peygamber {Sallalkthü Aleyhi ve Sellem)'e Arafâta giderek orada vakfe yapmasini, sonra oradan akin etmesini emîr buyurdu. Bu da Teâlâ Hazretlerinin:

(Sonra sîz de baska insanlarin akin ettigi yerden âkin edin [34] âyet-i kerimesidir.»

152- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, babasindan rivayet etti. (Demis ki) : Humus müstesna, bütün Araplar Beyti çiplak olarak tavaf ederlerdi. Humus, Kureys kabilesiyle unlarin çocuklaridir. Arap kabileleri çiplak tavaf ederlerdi. Meger ki, Humus onlara elbise vermis olsun. Er-kekler, erkeklere; kadinlar da kadinlara elbise verirlerdi. Humus kabilesi Müzdelife'den çikmazlardi. Sâir insanlarin hepsi Arafat'a ulasirlardi.
Hisâm demis ki: Baha, babam, Âise (Raâtyalkthü anha) 'dan rivayet etti ki, sunu söylemis:
«Humus kabilesi, haklarinda Allah (Azze ye Ce/^Pnin (sonra sîz de baska Insanlarin akin ettigi yerden akin edin!» âyeti kerîmesini indirdigi kimselerdir. Baska insanlar Arafat'tan, Humus ise Müzdelife'den akin ederler:
— Biz ancak Harem'den akin ederiz! derlerdi, (siz de baska insanlarin akin ettigi yerden akin edin!) âyet-i kerîmesi inince Arafat'a döndüler.» .
Bu hadîsi Buhârî «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.
Ifâza: Suyu tasa tasa dökmek, mânâsina gelir.
Hacilarin Arafat 'tan sökülerek, yollari doldurmalari: Dereleri doldurup tasiran sellere benzedigi için Kur'ân-i Kerîm 'de bu bâbda ifâza tâbiri nazil olmustur.
Arafat ismi marifetle ilgilidir. Bir ihtimâle göre bu yer Ibrahim (Aîeyhisselam) fa tarif edilmis ve gördügü vakit orayi tanimis oldugu için verilmis; baska bir ihtimâle göre de Hz. Âdem ile Havva (Aîeyhisselam) orada bulusup tanistiklari için verilmistir. Muhtelif hacilarin orada tanistiklari yahut Hz. Ibrâhîm'in gördügü rüyanin hakikat oldugunu orada bildigi için verilmis olmasi da. muhtemeldir.
Daha baska ihtimâller ortaya atanlar da vardir.
Hadîs-i Serîf'de zikredilen âyet-i kerîme'nin. tefsirinde ihtilâf edilmistir. Dahhâk'e göre âyet-i kerîme'deki «baska insanlar» dan mu-râd: Ibrahim (Aîeyhisselam) 'dir.
Tirmizî'nin..rivâyet ettigi bir hadîs de bu mânâyi te'yid etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve SeUemyin.;
«Mesairinizde bulunun! Çünkü siz Ibrahim (Aîeyhisselam) 'dan kalma bir miras üzerindesiniz.» buyurdugu nakledilmistir.
Tirmizî , bu hadîsin hasen sahîh oldugunu söylemistir.
Mesâirden murâd: Hacc ibâdetlerinin yapildigi yerlerdir. •Yine Dahhâ k'den bir rivayete göre âyet-i kerîme'deki insanlardan murâd: Imam yâni haccin emîridir.
Ulemâdan bâzilari bundan muradin Âdem (Aleyhisselâm) oldugunu söylemislerdir.
Bir takimlarina göre de zahiri mânâ murâddir.. Yâni «Siz de baska insanlarin akin ettigi yerden yola çekilin» demektir. Ibni Tîn : «Sahîh olan budur.» demistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

Arafat'ta vakfeye durmak haccin en büyük rükünlerinden biridir. Bu cihet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in fi'li ve kavliyle sabittir.
Araplarin Kabe'yi çiplak olarak tavaf etmeleri hususunda Nevevî sunlari söylemektedir: «Bu, Araplarin câhiliyet devrinde irti-kâb ettikleri çirkin fiillerden biridir.
Allah Teâlâ Hazretlerinin
«Onlar, bir, kötülük islediler mi, biz babalarimizi böyle yaparken bulduk, derler.» âyet-i kerîmesi onlar hakkinda nazil oldugu söylenir.
Bundan dolayidir ki Hz. Ebû Bekir'in 9. yil yaptigi haccda bir münâdî çikararak: (Kabe'yi kimse çiplak tavaf etmesin!) diye ilân ettirmesi, kendisine emir Duyurulmustu.»

153- (1220) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe ile Amru'n-Nâkid hep birden ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr

(Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr'dan rivayet etti. O da Muhammed b. Cübeyir b. Mut'im'i babasi Cübeyir b. Mu tim'den naklen rivayet ederken dinlemis. Cübeyir söyle demis: Bir devemi kaybettim de Araf e günü onu aramaga gittim ve ResûlüUah (SfifM/aAü Aleyhi ve SeiIem) 1 halkla birlikte Arafat'ta vakfe hâlinde gördüm. Bunun üzerine;

— «Vallahi bu, Hums'tandir; onun burada ne isi var?» dedim. Ku-reys, Hums'tan sayilirdi.

Bu hadîsi Buhari «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.

Hz. Cübeyir'in: «Vallahi bu, Hums'tandir. Onun burada ne isi var?» diye isaret ettigi zât Peygamber (Saîtatlahü Aleyhi ve Sellemydir.

Hums: Ahmes'in cem'idir.

Ahmes: Sert yer mânâsina gelir.

Kureys, Kinâne ve onlara tâbi olan bâzi kabileler dînlerinde salâbet'gösterdikleri yahut «Hamsâ»ya (yâni Kabe'ye) sigindiklari için kendilerine Hums lâkabi verilmistir.

Hamaset: Her seyde siddet göstermektir.

Câhiliyet devrinde Kureys, Kinâne ve Cedîle gibi kabileler bir yabanciya kiz verirlerse dogacak çocugun kendi dînlerinde olmasini sart kosarlarmis.

Ibni îshâk diyor ki: «Bilemiyorum} Fil vak'asindan önce mi, sonra mi Kureys kabilesi Hums mes'elesini kendi fikirleriyle ortaya atmis ve Arafat'ta vakfeyle oradan ifâzayi terketmislerdir. Hâlbuki bunun mesâirden ve haccdan oldugunu bilir, ikrar ederlerdi.

Bununla beraber: Biz, harem ehliyiz; Hums biziz. Hums, Harem halkidir. Hums'a ihram halindeyken kurutulmus Süt ve yag yemek, kildan yapma çadirlara girmek, deriden baska çadirlarin gölgesinde gölgelenmek gibi seyler memnudur.

Mikaat disinda yasiyanlarin, hacc veya Ömre için Hareme getirdikleri yiyecekleri yemeleri caiz degildir. Beyt-i Sçrîfe geldikleri vakit ilk tavafi da ancak Hums elbisesi içinde yaparlar... derlermis.»

Sühey1î bunlarin .Rahbâniyyet mezhebini tuttuklarini, kadinlarinin yün ve yapagi gibi seyleri dokumadiklarini söylüyor.

tbrâhim-i Harbî dahî: «Kureys hacc veya ömreye niyet ettiler mi et yemezler; Mekke'ye geldikleri vakit üzerlerindeki elbiseyi çikarirlardi.» diyor.

Kabe'ye: «Hamsa» adini vermeleri: Taslarinin siyaha çalar beyaz olmasindandir.

Hz. Cübeyir'in: «Onun burada ne isi var?» sözü, teaccüb ve inkârinin ifadesidir.

Kaadi Iyâz'in beyânina göre Cübeyr (Radiyallahü anh) m devesini kaybetmesi hicretten önceki haccindadir. O zaman henüz müslüman olmamisti. Müslümanligi kabulü ya Mekke'nin fethinde yahut Hayber gazâsindadir.

Kirmânî bu hususta sunlari"söylemistir: «ResûIüUah (SallaUahü Aleyhi ve Sellent) 'in Arafat 'taki vakfesi hicretin 10 uncu yilinday-di. Cübeyi r b. Mutim o zaman müsl uman ligi kabul etmis bulunuyordu. Çünkü Cü.beyir, Mekke 'nin fethinde hattâ daha evvel Hay ervak'asinda müslüman olmustu. Su hâlde Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i görünce inkâr ve taaccüb yoluyla sordugu bu suâlin hikmeti nedir?»

Bu suâle yine kendisi cevap vermis ve: «Ihtimâl ki o zaman Hz. Cübeyir, Teâlâ Hazretlerinin:

(Sonra sizde bankalarinin akin ettigi yerden akin edinl) âyet-i kerîmesini henüz duymamistir. Yahut suâli inkâr ve teaccüb için degil, Kureys'e gösterdigi muhalefetin hikmetini anlamak içindir.

Ve ihtimâl ki Resûltillah (SallaUahü Aleyhi ve Setlemi'in Arafat'taki vakfesi hicretten öncedir.»' demistir.'

Aynî, ResûUUlah (SallaUahü Aleyhi veSellem) 'in nübüvvetten evvel ve sonra birçok defalar haccettigini, hicretten sonra ise yalniz bir defa hacca gittigini kaydettikten sonra . 1bni Huzeyme ile Ishâk b. Râhuye 'nin rivayet ettikleri Cübeyir hadîsini naklediyor. Bu hadîste:

«Vaktiyle Kureys yalniz Müzdelife'den dönerler ve:

«.— Biz, Humsuz. Binâenaleyh Haremden çikamayiz! derlerdi.

Arafâtta vakfeyi terketmislerdl Ban, ResûIÜllah (SallaUahü Aleyhi veSellem)'i câhiKyet devrinde halkla birlikte Araüfatta devesinin üzerinde vakfe yaparken görmüsümdür. Sonra kavmi ile birlik Müzde1ife'de sabahlar,

onlarla beraber vakfe yapar, onlar döndügü vakit o da dönerdi.» denilmektedir,
îshâk'in rivayetinde Hz. Cübeyir'in:
«Ben, câhiliyet devrinde esegimi kaybettim de Arafat'ta buldum. Ve Resûlüllah (SalhiilahU Aleyhi ve Seltem)'i Arafât'ta sâir insanlarla birlikte vakfe yaparken gördüm. Müslüman oldugum zaman anladim ki Allah, onu, bu ise tevfik buyurmus.» dedigi bildiriliyor.

22- Îhramdan Çikmanin Nesih ve Hacci Tamamlamanin Emir Buyurulmasi Hakkinda Bir Bab

154- (1221) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile tbni Bessâr rivayet ettiler. Îbnül-Müsennâ (dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bizj Su'be, Kays b. Müslim'den, o da Târik b* Si-hâb'dan, o da Ebû Musa'dan naklen haber verdi. Ebû Mûsâ söyle demis: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bathâ'da mola verdigi bir sirada yanma vardim. Bana:
— «Hacc ediyor musun?» diye sordu. Ben:
— «Evet!» cevâbini verdim.
— «Neye niyetlendin?» buyurdu. Ben:
— «Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Seilem)'in niyeti gibi niyetlenerek : Lebbeyk dedim;» cevâbini verdim.
— «Iyi etmissin. Beyt-i serif Ile Safa ve Merve'yi tavaf et de ihramdan çik!» buyurdular.
Bunun üzerine ben, Beyt-i Serifi ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Sonra Beni Kays'dan bir kadinin yanina vardim da basim bitlendi. BI-lâhara hacca niyet ettim. Baskalarina da böyle fetva verirdim.
Ömer (Radiycdlahü anh) hilâfete geçince bir adam:
— Yâ Ebâ Mûsâ! — yahut yâ Abdallah b. Kays! — Bir fetvan hususunda biraz agir ol! Çünkü sen, Emîrü'l-Müminin hacc ibâdetleri hakkinda senin giyabinda ne ihdas ettigini bilmiyorsun! dedi. Bunun üzerine ben:
— Ey cemâat! Biz, kime bir fetva verdikse, o kimse teenî ile hareket etsin! Çünkü Emîri'l-Mü'miiiîn yaniniza gelmektedir. Siz, ancak ona uyun! dedim.
Müteakiben Ömer (RadiyaUahü anh) geldi. Ben, bunu ona anlattim da:
— Eger Allah'in kitabi ile amel edeceksek Kîtâbullah tamamlamayi emrediyor. ftesûltillah (Sü&tfto/iü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetiyle amel edersek o da hedy kurbani yerini buluncaya kadar ihramdan çikmamistir; dedi.

(...) Bize, bu hadisi Ubeydullab b. Muâz da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, rivayet: etti. (Dedi ki) : Bize, Su'be bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etti.

155- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bire, Abdurrahmân yâni Ibni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Süf-yâa. Kays'dan, o da Târik b. Sihâb'dan, o da Ebû Mûsâ (Radiyallahü anh) dan naklen iivâyet etti. Söyle demis: «ResûlüIIah (Salîailahtl Aleyhi ve SW/em,)Bathâ'da mola verirken yanma vardim:
— Neye niyetlendin? diye sordu. Ben ;
— Peygamber (Salla^akü Aleyhi ve Sellem) 'in niyetlendigine niyet ettim! dedim.
— Kurban gönderdin mi? diye sordu.
— Hayir! dedim.
— OyJe is» Beyti ve Sa'fcr ile Merveyt tavaf et de sonra ihramdan çik! buyurdular.
Bunun üçerine ben, Beyti ve Safa ile Merve'yi tavaf ettim. Sonra kavmimden bir kadinin yanina vardim. Kadin benim saçimi taradi ve basimi yikadi. Artik Ebû Bekir ile Ömer'in hilâfetleri zamân m da halka bu sekilde fetva veriyordum. .
Bir defa hacc mevsiminde ayakta bulundugum bir sirada anîden baha bir adam gelerek:
— «Sen, Emîri'l-Mü'minîn'in hacc ibâdetleri hakkinda ne ihdas ettigini biimcisin.» dedi.
Bunun üzerine ben de:
— «Ey halk! Biz, kime bir fetva vermissek teenî ile hareket etsin! Iste Emîri'I-Müminin yaniniza geliyor. Siz,

ancak ona uyun!» dedim. Ömer (Radiyallahü atih) geldigi vakit (kendisine) :
— «Yâ Emîre'l-Mü'minîn! Hacc ibâdetleri hakkinda ihdas ettigin nedir?» diye sordum, Ömer (Radiyallahü anh) :
— «Eger Kitâbullah ile amel edersek Allah (Azze ve Ceîlc): (Allah için hacc ile Örn reyi tamamlayin! [35] buyuruyor. Peygamberimiz
(Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetiyle amel edersek süphesiz ki Peygamber (Salla\lahü Aleyhi ve Sellem) kurban kesmedikçe ihramdan çikmamistir.» dedi.

156- (...) Bana Ishâk b. Man sûr ile Abr b. Humeyd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ca'fer b. Avn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Umeys, Kays b. Müslim'den, o da Târik b. Sihâb'dan, o da Ebû Mûsâ t Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Ebû Mûsâ söyle demis: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , beni Yemen'e göndermisti. Kendisiyle, haccettigi yil bulustum. Resûlüllah (SalUtMahü Aleyhi ve Sellem), bana:
— «Yâ Ebâ Mûsâ! Ihrama girerken nasil dedin?» diye sordu. Ben:
— «Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in niyeti gibi niyet ederek: Lebbeyk, dedim.» cevâbini verdim.
— «Kurban gönderdin mi?» diye sordu.
— «Hayir!» dedim.
— «öyle îse git. Beyti ve Safa ile Merve orasini tavaf et de sonra ihramdan çik!» buyurdular.
Râvi, bu hadîsi Su'be ile Süfyân hadîsi gibi nakletmistir.

157- (1222) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhainmed b. Ca'ier rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den, o da Umâratü'bnu Umeyir'den, o da Ibrahim b. Ebî Musa'dan [36] , o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti ki Ebû Mûsâ müt'a yapilmasi için fetva verirmis. Bir adam, ona:
— Bir fetvan hakkinda biraz agir ol! Çünkü sen, Emîri'l-Mü'minîiin hacc fiilleri hakkinda ne ihdas ettigini henüz bilmiyorsun; demis. Sonra Ebû Mûsâ, Hz. Ömer'e tesadüf edince mes'eleyi ona sormus. Ömer (Radiyallahu anh) ;
— Biliyorum ki, Peygamber (Salla^ahU Aleyhi ve Setlem) ile ashabi bunu yapmistir. Lâkin halkin Erâk denilen yerde kadinlarla cima ederek, sonra baslarindan su damlar bir hâlde hacca gitmeye devam etmelerini iyi görmedim, demis.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc. et-mislerdir.
Resû\ünah(Sallatlahü Aleyhi ve Setlem), Hz. Ebû Mûsâ'yi Yemen'e hicretin onuncu yilinda veda haccmdan evvel göndermisti.
Ebû Bürde (Radiyallahu anh) 'dan rivayet olunduguna göre Resûlüllah (SalUdlahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Mûsâ iîe Muâz, b. Cebel (Radiyallahu anh) 'yi Yemen 'in birer vilâyetine göndermisti. Zâten o zaman Yemen iki vilâyetten ibaretti.
Bathâ'dan murâd: El-Muhassab denilen yerdir. Esâs itibariyle bu kelime : Sel vâdîsi, mânâsina gelir.
Bâzilari Hz. Ebû Müsâ'nin yanina ugradigi kadinin, kardeslerinden birinin zevcesi oldugunu söylemislerse de dogru degildir. Çünkü kardes kana mahrem degildir. Onun için Kirmani:
«Bu söz, kadinin Ebû Mûsâ'ya mahrem olduguna hamledilir.» demistir.
Dogrusu da budur. Ve kardeslerinden birinin kizi olduguna hamledilir.
Anlasiliyor ki, Hz. Ebû Mûsâ temettü' haccina fetva vermis, Ömer (RadiyaHahü mh) ise âyet-i kerîmeyle istidlal ederek, haccin ömreye tebdil edilmesini kabul etmemistir.
«Allah için hacc ile Ömreyi tamamlayin!» âyet-i kerîmesinin mânâsi : «Bunlara niyet ederseniz, bütün fiillerini tamamlayin!» demektir.
Hz. Alî ile Ibni Abbâs (Radiyallafiüanh)"dan ve keza Saîd b; Gütheyir ile Tâvâs'dan rivayet edildigine göre bu

âyetten murâd: Bir kimsenin evindeyken niyet etmesidir.
Hz. Ömer'in: «Tamamdan murâd: Hacc ile ömreyi ayri ayri yapmak ve ömreyi hacc aylarindan baska zamana birakmaktir.» dedigi rivayet olunur.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler :

1-Uadîs-i sertf; muallâk, ihramin caiz olduguna, delildir. Imam Safiî'nin mezhebi budur.
2- Haca; ömreye: tebdil etmek caizdir.
Mâzir-î diyor ki: «Hz. Ömer'in menetigi müt'anin hacc aylarinda hftcci bozarak ömre yapmak, sonra yine, o sene hacc etmek oldugu söylenir.
Ikinci bir kavle göre : Ömer (Radiyaliakü anh) 'in müt'ayi menetmesi haccH ifrâda- tergîb içindir.
Hz. ömer onu. efdal görüyordu. Yoksa müt*anin bâtil ve haram oldugun» kân! degildi.»
Kaadi Iyâz ; «Zahire bakilirsa Ömer (Radiyallahü anh) feshi yasak etmistir: Onun içindir ki, feshedenleri döverdi. Bu da feshin Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)y'w emir verdigi seneye mahsûs olduguna binâendi.» diyor.
Rtvivt'y» göre Hz. Ömer hacc aylarinda yapilan malûm sak etmistir. Yalniz bu nehiy hacc-i ifrâda tergîb içindir.
Sonlalari .temettu'un kerâhetsiz olarak cevazina icmâ'-i ümmet vâki olmustur.
Bâzilarina göre Hz. Ömer'in müt'a'dan nehyetmesine sebep: Kadinlarla cima' ederek yikandiktan sonra basindan su damlar bir hâlde hacca gitmektir. Çünkü ona göre haec esnasinda refah yoktur.
Nitekim rivayetlerin birinde : «Bilirim, Peygamber (SaUaUahü Aleyhi ye Sellem) ile ashabi bunu (yâni müfayi) yapmislardir, ilâh...» seklinde söz etmesi de bu ihtimâli te'yîd eder.
3- Bu hadîs: «Ömre yapan bir kimse kurban götürmüsse bayram günü kurbanini kesmedikçe ihramdan çikamaz.» diyen Imam A'tam ile Imam Ahmed'in delîllerindendir.
îmam Mülik ile Imam Sâ1iî'ye göre ömreye niyet eden bir kimse, tavaf ile sa'yini yapti mi kurbani olsun olmasin ihramdan çikabilir. Ve Tcendisine her sey helal
Bu hadis, onlarin aleyhine delildir.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ye Sellem), Ebû Mûsâ'ya ihramdan çikmasini emretmis, Hz. A1î-ye böyle bir emir vermemistir. Hâlbuki bunlarin ikisi de: "Peygamber (Sallaltehü Aleyhi ve Scllem) 'in niyeti neye ise ben de ona niyet ediyorum, diyerek ihrama girmislerdi.»
Bu suâlin cevâbi sudur: Hz. ebû Mûsâ'nin yaninda kurbani yoktu. Hz. A1î'nin ise ya kurbani vardi yahut Peygamber (Saüallahu •Aleyhi velSellem), ona kendisi -kurban -vermege niyet etmisti..
Ona hususî bir muamelede bulunmus olmasi yahut Yemen'den gelirken bir sürü deve getirdigi için onu kurban getirenler hükmünde tutmasi da birer ihtimaldir.
Besâlüilah (Sallallahii Aleyhi ve Seliem) 'in bu develer sadaka mali zannedilmesin diye bu sekilde hareket etmesi mümkündür. Çünkü sadaka almak ve sadaka malindan baskasina kurbanhk vermek, P«sygwrtber {SaJlaUûhü Aleyhi ve Seiiemf 'e caiz degildir.
Bu hususta en ziyâde akla yatan cihet: Hz. Alî'nin bu develeri Ye-men'de iken satin almis olmasidir.
Nitekim Peygamber (SalUtUahü Aleyhi ve Sellem) de yaninda getirdiklerini, Medine'deyken satin almisti.
4- Muallâk Ihram: «Filânca neye niyet ettiyse, ben de ona niyetlendim.» demek suretiyle yapilan niyettir.
Böyle bir niyetin Hanefiîler'e göre caiz olmadigini görmüstük.

23- Temettu'un Cevazi Babi

158- (1223) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler, tbni Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den rivayet etti. (Demis ki) : Abdullah î>. Sakîk

sunlari söyledi: Hz. Osman müt'ayi yasak eder, Alî ise yapilmasina, emir verirdi. Bunun üzerine Osman, Alî'ye bir söz söyledi. Sonra Alî:
. — «Vallahi bilirsin ki, biz Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacc-i temettü' yapmisizdir.» dedi. Osman :
— «Evet ama biz korkuyorduk.» mukaabelesinde bulundu.

(...) Bana, bu hadîsi Yahya h. Habîh JEl-Hârisi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tikV.,1 yâni IbnI Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu Isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi.

159- (...) Bize Muhammedü'bnul-Müsennâ ile Muhammed b. Bes-,sâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize. Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Drdi kî) r Bize Su«>o, Amr b. Mürra'dan, o da Saîd b. Müsoyyeb'deii nak-Icit rivayet etti. Söyle demis: Alî ile Osman (RadiynUtihü (inhiima) Usfân-ri:i bii yere geldiler, Osman müt'adnn yahut umreden nehyedîyordu. Alî:
— Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellemyin yaptigi bir ise karsi ne demek istiyorsun? Onu neden yasak ediyorsun? dedi. Osman :
— Bunu, bize sormaktan vazgeç, dedi. AH:
— Ben, seni birakamam! mukaabelestnde bulundu. AH hunu caiz gördügü için mtit'a ile Ömrenin ikisine birden niyetlendi.
Nevevî diyor ki: «Muhtar olan k^vle göre Hz. Osman "in yasak ettigi müt'a haceda mâruf olan temettu'dur. Hz. Ömer ile Osman. (Radiyallaküanhym ikisi de bundan tenzîhen nehyetmislerdir.
Çünkü onlarca hacc-i ifrâd daha faziletlidir.»
Hz. Osman'm «lâkin biz korkuyorduk.» sözünden muradi: Mekke 'nin fethinden Önce hicretin 7. yilinda yapilan ömreye ait olacaktir. .
Hadîs-i Serif, ilmin yayilmasi lâzim geldigine, bu hususta Ülü'1-Emir ve saire ile münazara yapilabilecegine ve müslüniana nasihat gerektigine delildir.
Hacc-i kirani efdal görenler Hz. Alî 'nin bu fiili ile istidlal ederler.

160- (1224) Bize Said b. Mansûr, Ebû Bekir b. Ebî Sey be ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize, Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrâhîm-i Teynî'den, o da babasindan, o da Ebû Zerr (Radiyallahii anh)'dan naklen rivayet etti. Ebû Zerr:
«Haceda müt'a yapmak Muhainmed 'SallaUahii Aleyhi veSeltem)'in ashabina mahsûstu.» demis.

161- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdi, Süfyân'dan, c da Ayyâs-i Âmirî'den [37], o da Ibrâhim-i ayinî'den, o da babasindan, o da Ebû Zerr f Raâiyattahü anIi) dan naklen rivayet etti. Ebû Zerr haceda mttt'ayi kastederek:
«O, bize bir nihsatdi.» demis.

162- (...) Bîm, ^Kuteybetü^bim Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr» Fndayl'dan, o da Zübeyd'den, o da 1br«hîm-i Teyroî'den, « da babasindan naklen -rivayet etti. -Söyle demisi
«Ebû Zerr (RadiyaHahü anh) kadinlar mutasi ile taaec Tniit'asrai kas-dederek :
— Iki intifa vardir ki, bunlar yalniz bize mahsûs «Imek iraere ^caizdir, dedi.»

163- (...) Brae Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Beyândan, o da Abdurrabmân b. Bbu7s-Sa'sâ'dan naiden rivayet etti. (Demis ki) Ibrahim Nehaî ile Ibrâhrm-i Teymi'ye giftCTöic:
— Ben, bu sene ömre ile hacei bir arada yapmak istiyon∋ Sedrai. Banim üzerine Ibrahim Nebaî:

— Lâkin babam böyle niyet «tmeidi, dedi.
Kuteybp dedi ki: -Bize Cerrr, Beyân'dan, o da tbrâbhn-i Teymi-den, o da babasindan naklen rivayet etti ki babasi, Ebû -Eerr CRadhdllahü anh) Rabeze'deyken unun yanma ugramis da bu mes'eteyi anlatais.
Ehû Zerr:
— Bu is, yalniz bize mahsostu; «ize degil! cevâbini vermis.» Ulemânin beyânina göre bu rivayetlerin mânâsi, hacci bozarak ömre yapmaktir.
Fakat bu'mes'ele yalniz o seneye mahsûs olmak üzere Ashab-i kiram 'a caizdi. As hâb-i kirani, Resâfüllsh (SaliaUahü Aleyhi veSellem) ile birlikte veda haccina gidiyorlardi. O seneden sonra böyle bir sey caiz degildir.
Hz. Ebû Zerr 'in muradi: Müt'ayi tamâmiyle iptal degil, hac-cin feshedildigini anlatmaktir. Bunun hikmeti evvelce de beyân olundugu vecîhle câhiliyM devrinden kalma bir âdeti yikmaktir.
Câhiliyette Araplar, hacc aylarinda ömre yapmanin caiz olmadigina inanirlardi.
Hz. Ebû Zerr'in: «Iki müt'a vardir ki bunlar yalniz bize mahsûs olmak üzere caizdir.» sözünden muradi: «Yalniz o zaman eâizdi, sonra haram kilindilar.» demektir.

164- (1225) Size, Saîd h. Mansûr ile Ibni mî -Ömer bep birden Fe-zârî'den rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Biae Mervân h. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Süleymân-i Teymî, Gnaeym b. Kays'dan [38] naklen baber verdi. Guneym söyle demis:
«Sa'dü'bnü Ebî Vahkaiis (RadtyalIahü anh) 'a müt'ayi sordum da:
— Biz, ona ysptik; dedi. Ve "Mekke'nin evlerini kastederek :
— Bu, o gün Urns'ta fcaIîr olarak bulunuyordu! dedi.»

(...) Biae, bu hadîsi Ebu Bekir b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Tabya b. «aîd, Süleymân-i Teymî'den bti isnâdla rivayette bulundu.
O, rivayetinde «^âni Muâviye .» demisiir.

(...) Sana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Anmed Ez-Zttbeytft rivayet etti. (Dedi ki) : *Bfaee Süfyân rivayet.
Bana Mubammed b. Ebî Halef de rivayet etti. (Dedi ki) : Brac Ravh b. Ubâde rivayet «tti. (Dedi ki) : BIze Su'be rivayet eyledi. Bu râvîler hep birden SiöeyBiân-i Teymî'den bu isnârfla yukaikilerin hadîsi gibi rivayette bultmmuslardrr.
Süfyân'in hadisinde: «Haccda müt'a...» kaydi da vardir.
Mekke- 'nin evlerine «Urus» denilmesi: Dikili agaçlardan yapildigi ve iglerinde gölgelenildigi Içindir. Bu kelime *Urûs» Seklinde de rivayet edilmistir.
Mânâ itibariyle ikisi de bir olmakla beraber «Urus»un müfredi «Aris»; «Urûs»un müfredi ise «Ars» gelir.
Hz. Sa'd'in «Bu, o gün kâfirdi.» diye isaret ettigi zât: Muâviyetü'bnu Ebî Süfyan (RadiyaUahilanh)'dir.
Ulemâ buradaki küfürü iki vecihle îzâh etmislerdir.
Mâzirî ile diger bâzilarina göre küfürden inurâd: Sakin olmaktir.
Sa'leb, bunun köyde yasamak, mânâsina geldigim söylemistir.
Bu taktirde cümlenin mânâsi: Hz. Muâviye o zaman Mekke'de yasardi.» demek olur.
Ikinci veçhe göre: Küfürden murâd : Kelimenin zahirî mânâsi yâni Allah'a inanmamaktir.
Hz. Sa'd, bu cümle ile: «Biz, Hacc-i müt'a yaptik, hâlbuki Muâviye henüz müslüman olmamis Mekke'de yasayan bir kâfirdi.» demek istemistir.
KaadiIyâz ile diger hadîs ulemâsinin ihtiyar ettikleri vecih budur. Nevevî : «Sahîh ve muhtar olan da budur.» diyor.
Buradaki müt'adan murâd: Hicretin 7. senesinde îfâ edilen ömre-i kazadir. Filhakika Hz. Muâviye o zaman

henüz müslüman olmamisti. Onun ayni sene ömreden sonra müslümanligi kabul ettigi söylenirse de sahîh olan kavle göre bir sene sonra yâni hicretin 8. yilinda müslüman ^olmustur.
Muâviye (Radryallahü anh) Resûlüllah (Saliallahit Aleyhi ve Sellem) in îfâ buyurdugu diger ömrelerin hiç birinde kâfir olarak bulunmadigi gibi Mekke'de degil, dâima Peygamber (Salla^ahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmustur.
Kaadi 1yâz'in beyânina göre ulemâdan bâzilari bu hadisdeki «Kâfir» sözünü «Allah'in ars-i âlâsina inanmazdi.» mânâsina almislarsa da bu söz, bir hatâ ve tashîften ibarettir.
Hadîs-i Serif, haccda müt'anin caiz olduguna delildir.

165- (1226) Bsze Züheyir b, Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî, Ebû'I-AIâ'dan, o da Mutarrifden naklen rivayet etti. Mutarrif söyle demis: Bana, Inirâ-nu-bnü Husayn sunlari söyledi:
«Sana, bugün öyle bir hadîs rivayet edecegim ki Allah, seni, onunla bundan sonra faydalandiracak. Bilmis ol ki Resûlüllati (SallaUahü Aleyhi yeSelîem) yakinlarindan bir taifeye Zi'1-Hicce'nin bu günü zarfinda ömre yapmayi mubah kilmis; bunu nesneden bir âyet de inmemistir. Kendisi de vefatina kadar bundan nehy etmem istir. Ondan sonra herkes istedigi kadar kendi re'yi üe söz söyledi.

166- (...) Bize, bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. Hatim hep birden Vekî'den rivayet ettiler, (Dediler ki) : Bize Süfyân, Cüreyrî'den bu isnâdda rivayet etti.
Ibni Hatim, kendi rivayetinde Hz. Ömer'i kastederek: «Bir adam, kendi re'yi ile diledigi kadar söz söyledi.» dedi.

167- (...) Bana Ubeydiillah b,. Muâz rivayet etti; (Dedi ki),: Bize babam rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Su'be, Humeyd b. Hüâl'den, o da Mufurrifden naklen rivayet eyledi. (Demis ki) : Bana, îmrânu'bnü Husayn sunu söyledi:
«Sana, Öyle bir hadîs rivayet edecegim ki Allah'in, onunla seni faydolandirmasi ümid oltmur. Resûinllah (SatlaÜakü Aleyhi ve Sellem) haecla ömrenin arasim cem etmistir. Sonra vefatta» kadar bundan nehy buynrmamis, bunu haram kdan bir Kurbân «yeli ^dabî inraeraistir. (Bir zamanlar) bana selimi verenler olurdu. Nihayet ben daglan (mak suretiyle tedaviye kalkis) mca selâm kesildi. Sonra daglanmayi biraktim, ge&m verme isi yine avdet etti.»

(...) Bire, bu hadîsi Mufaammedo'bnin-M&seiina Ile Ifani Bessâr rivtyct etiller. (Dediler ki) : Bize Mabammed b. Cafer rivayet etti, (Dedi ki) : Biae SnTre, Hunaeya b. HnâTden rivayet etti. Bcmis ki: Ben, Mu-tarrîfi: *Bana, Imramrfbira Bosayn anialti...» derken isittim.
Sâvi, fan badî^- Muâi hadîsi tamuda rivayet etmistir.

168- (...) Boe Mahammedü'lmâl-IIIöfteiinâ ile Iteli Bessâr rivayet ettiler. tbni'HIIÖMfraâ (Dedi ki) : Bize Mahammed b. Ca'fer, Su*be'den, o da Kotade1», o da MntairiTden naklen riviyet eüi. (Demis ki) : Im-rânu'laui Husayn vefatina annrerr »lan na»talignda bana haber RÖn-derdi de (Dedi ki) : «Sana bir takim hadîsler «öyleyere|rim! UimAur ki benden -sonra Allah sem miat dan mösteüd 4afat! Sayet yasarsaan bunlari benim namima gizli tut. ÖJorsem diledigin takdirde (baskalarina) anlat!
Bana gerçekten selâm veriMi. Bir de bîhzûs u\ ü, (Sidlalkûtü Aleyhi ye Selhm) b*cc öe onrreyi «em* etmistir. Stmra Ira babta ne Kitâbaîlab indi, ne de NebtyyBttafa (SaUatiahü Aleyhi ve Settem) netti buyurdu. (Yalniz) bir adani bu bosûsia kendi re'yi Ile diledigini söyledi.

169- (...) m« fehâk b. Iferâfaîîn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Isa b. Yûnus rivayet etli. (Dedi ki) : fifre Said b. Ebî Arûbe, Katâde'den, o da Mütarrif b, AMiüak bu Silihîr den* o da Imrân b. Hasayn (Radiyüllahü anh)'thui naklen

rivayet eyledi. Söyle demis:
«BUmis ol ki, RfesâJS!laa< (SaülaIlahü Aleyhi veSellem) hacc Ue ömmyi cemetmistir. Sama bu bofeda ira kitfib indi, ne cb RwûluWah (SalîaUahü AieyhiveSdtem) bandan mhî buyurdu. (Yalna) bu busûxia bir adam Imn- m'yi te düecbgid

170- (...) Bne MuhammedüT>nü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bboa Abdüssamed ri»âyet etti,. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : ffiae Ka*We MtOarrifdenv o da Imrân b. Husayn (Radiyaliahü atth)'Aan naklen rivayet eyledi. Sfiyle demis:
«Siz Ruulvlkth (Satkdlahü^AkyteveSeüem) H« birJiktk temettü' hk. Bu bâbAh Kuran nâcil oimacb. (Yalniz) bir adam kendi m'yi ile digini söyi*di»

171- (...) Bana bu hadîsi Haccâc b. Sah- de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize UbeydulUh b. Ahdilraecid rivayet etti. . (Dedi ki) : Bize Ismail b.
Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Vâsi7, Mutarrif b. Abdülâh b. Sihhîr'den, o da Imrân b. Husayn (Radiyaliahü anh)"dan bu hadisi rivayet eyledi. (Yalniz bu rivayette):
«Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) temettü' yapti; onunla birlik-de biz de temettü' yaptik.» demis.

172- (...) Bize Hâmid b. Ömer el-Bekrâvî ile Muhammed b. EM Bekr el-Mukaddemî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Bisr b. Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Imrân b. Müslim, Ebû Recâ'dan naklen rivayet eyledi. (Demis ki) : Imrân b. Husayn sunu söyledi:
«Kita bulla hda kî m üt'a (yani hacc mutasi) âyeti nazil oldu. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dahi onu bize emir buyurdu. Sonra hacc müt'asini nesheden bir âyet inmedigi gibi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj de vefatina kadar ondan nehî buyurmadi. (Yalniz) bir adam ondan sonra kendi reyi ile diledigini söyledi.»

173- (...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Sâîd, Imrân-i Kasîr'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Recâ1 Imrân b. Husaynîdan bu hadîsin mislini rivayet eyledi. Su kadar var ki, O: «Biz bunu Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) ile birlikde yapmisizdir.» dedi; «Onu bize emir buyurdu» demedi.
Bu hadîsi Buhâri ile Nesaî «Kitabü't-Tefsîr»de tahrîc etmislerdir.
Hadîsin metninde, biri sahâbî olmak üzere üç Imrân'in bir araya gelmesi garîb tesadüflerdendir.
Hz. Imrân: «Peygamber (Sallaiiaiüi Aleyhi ve Sellem) hacc ile öm-reyi cem'etti» sözünden «bu husûsda emir verdi» mânâsini kasdetmistir. «Bana selâm verenler olurdu.,.» cümlesinden murâd: meleklerin selâmidir. Hz. Imrân bâsûr illetine mübtelâ imis. Onun verdigi elem ve istiraba sabreder; melekler kendisine selâm verirlermis. Bilâhare bâsûru daglamak sureti ile tedâvîye tevessül edince melekler selâmi kesmisler. Tedaviden vaz geçince tekrar selâm vermeye baslamislar. Bu husûsda bizim söz söylemeye hakkimiz yoktur. Cenabi Hak diledigi kulunu diledigi sekilde imtihan ettigi gibi, kulun sabrina da diledigi sekilde mükâfat verebilir. Hz. Irhiân'i da dünyâda meleklerine selâm verdirmek sûretîle taltîf buyurmustur.
Hz. Imrân'in gizli tutulmasini istedigi cihet meleklerin selâmidir. Fitneye sebeb olur endîsesi ile sagliginda bunu kimsenin duymamasini istemistir.
«Bir adam»daii muradi: Ulemâdan bâzilarina göre Hz. Osman, diger bâzilarina göre ömer. (Radiyalkdiü anh)'dir. 'Çünkü bunlarin ikisi de temettu'a razi degildiler. Maksadlarinin bunu haram i'tikad etmek degil, halki hacc ile ömreye tesvik oldugunu yukarida görmüstük.
«Mut'a âyeti»nden murâd : Bakare süresindeki: «Mahsur kalmaktan emin oldugunuz vakit, kim hacc zamanina kadar ömreden istifâde etmek isterse kolayina gelen hedy kurbanini kesmesi îcâbeder.» âyet-i kerîmesidir. Ömreden istifâde, hacc zamanina kadar ömre yapmak sûretîle ibâdette bulunmakla olur. Bu da ya hacc-i kiran

veya hacc-i temettu'da mütesavverdir. Ve her iki takdirde de iki ibâdet ni'metini birden nasîb eden Allah'a sükür için kurbân kesmek îcâbeder.
îmrân (Radtyallahü anh)\n: «Sana bir takim hadîsler söyleyecegim» sözünden en az üç hadîs söyleyecegi anlasilirsa da o bunlardan yalniz birini yâni hacc ile ömrenin beraberce yapilabilecegini bildiren hadîsi rivayet etmis: Ötekilerini söylememistir^ Meleklerin selâmi hacjîs degildir.

24- Temettü' Yapan- Kimseye Kurban Vacib Olmasi, Bulamayana Üç Gün Haccda, Yadi Gün de Âilesi Nezdine Döndügü Vakit Oruç Tutmak Lazim Gelecegi Babi

174- (1227) Bize Abdülmelik b. Suayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ukayl b. Hâlid, Ibni Sihâb'dan, o da Salim b. AbdiIIâh'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah b. Ömer söyle demis:
ResûlüHah (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem) Veda' haecuida ömre ile hacca temettü1 yapti ve hedy kurbani kestik Hedyi Zülhuleyfe'den beraberinde götürdü. Ise Umreden baslayarak (evvelâ) ömreye, sonra da hacca tel-biye getirdi. Halk da Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) ile biriikde ömre ile hacca temettü' yaptilar. Halkdan banlari hedy kurbani almis; ve göndermis; bâzdan da almamisti. Resûlüllnh (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye varinca halka (hitaben) :
«Sizden her kim hedy kurbani getirdi ise o kimse hocam edâ edinceye kadar kendisine haram olan hiç bir seyden hille çikamaz. Sizden kim hedy getirmedi ise hemen Beyti ve Safa He Merve'yi tavaf etsin? ve saçini ktsalSarak ihramdan çiksin! Bilâhare» hacca telbiye getirerek kurban kessin! Hedy kurbani bulamayan^ hacc esnasinda öç, ailesi nezdin© döndügü zaman da yedi gön oruç tutsun» buyurdu .
Resulüllah (SallaUahü\ Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye vardiginda tavaf yapti; ve ilk isi rüknü istilam oldu. Sonra yedi tavafin üçünde ramel ile, dördünü ise (âdi yürüyüsle) yürüdü. Badehu Beyti tavafini bitirince Makaam-i Ibrahim (Aleyhisselâm) 'in yaninda iki rek'at namaz kildi. Sonra selâm vererek namazdan çikti ve Safâ'ya giderek Sofa ile Merve arasmda yedi tavaf yapti. Sonra kendisine haram olan hiç bir seyden hac-cini bitirinceye kadar hille çikmadi. Bayram günü hedyini bogazladi; ve i fânisini yapti. Beyti iavâf etti. Ondan sonra, kendisine haram olan her seyden hille çikti. Halkdan hedy götürenler de ResölüUah (Sallallahii Aleyhi ve SeHem)'in yaptigi gibi yaptilar.»
Bu hadisi Buhâri, Ebû Davut ve Nesâî hacc bahsinde tahric etmislerdir el Muhellebin beyanina göre Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'m temettuundan murâd onu emir buyurmasidir. Ömre-den baslamasi dahî aynî mânâyadir. Yani ashabina evvelâ ömre yapmalarini sonra hacca niyetletmelerini emir buyurmustur. El Mühel1e b bu te'vü'in lâbud oldugunu söylemistir. Bâzilari mezkûr te'vili pek uzak görmüslerdir. Kaadi îyâz temettü kelimesinin lügat mânâsina hamledildigini söylemisdir. Bu takdirde temettug netice itibari ile kiran olur yani Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) evvelâ hacc-i ifrada niyet etmis, sonra ömre için ihrama girerek hacc-i kiran yapmistir. Kiran ile temettug lügat itibari ile ayni mânâya gelirler. Fakat Ayni bu te'villeri begenmemis, en güzel te'vili Nevevi'nin yaptigini söylemisdir. Onun te'viline göre Resûlüllab (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) m temettuunun mânâsi evvelâ hacc-i ifrada niyet edip, sonra Ömre için ihrama girmesinden ibarettir.
Ihlalden murâd ihrama girerken telbiye getirmektir. Bunu evvelâ ömre, sonra da hacc için ayri ayri ihrama girdi mânâsina almamalidir. Zira sair rivayetlere muhalif düser.
«Halk da Peygamber (Salla^îahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte temettü' yaptilar.^ cümlesi bu te'vîli te'yîd eder. Çünkü Ashâb-i kiram evvelâ hacc-i ifrada niyet etmislerdi. Sonra bu hacci, Ömreye tebdil ettiler. Ve bu suretle temettü' yapmis oldular.
Gerçi Beyhakî, bu hadîsi «Sünen-i Kübrâ»smda tahric etmis, sonra : «Bize Âise ile îbni Ömer (Radiyallahü anh) 'dan buna muânc bir hadîs rivayet olundu. O hadîsde hacc-i ifrâd yapildigi bildiriliyor. Bu da "tesûlüllah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in temettü' yapmadigini gösterir.» demisse de bu söz Küfe fukahâsinin kavlini reddedemez. Çünkü onlara göre temettü' yapan bir kimse kurban götürürse haccini bitirmedikçe ihramdan

çikamaz.
Sadedinde bulundugumuz hadîs dahî Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc-i ifrâd yapmadigini göstermektedir. Çünkü kurban götürmek, hacc-i ifrâd yapanin Ihramdan çikmasina mâni degildir.
Binâenaleyh hadîs, Beyhakî 'nin aleyhine hüccettir.
Nevevî diyor ki: «Bizce Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi w Sellem) 'in kiran temettu'undan baska suretle haccetmis olmasi dogru degildir. Zîrâ Peygamber (SallaNahü Aleyhi ve Selleml'm umresinden, hille çikmayip; kurbani sebebiyle ihramda kaldigi hususunda ulemâ arasinda hilaf yoktur.
Hacc-i kiran yapanin hükmü de budur.»
Ebû'l-Hasen El-îsbîlî «Muvatta*» serhinde sunlari söyleninistir :
«Bence Resûlülîah (Sailallahü Aleyhi ve Seliemj'in temettu'u, Temettu'-u kirandan baska bir sey olamaz. Çünkü ömresinden, hille çikmadiginda hilaf yoktur.
Hattâ ashabina hille çikmalarim ve hacclarmi, Ömreye tebdil etmelerini emir buyurmustur.
Hacci feshedip ömre yapmak ashâb-i ResûIüIlah'a mahsûstur. Sahâbe ile diger ulemânin ekserisine göre bugün bu caiz degildir. Çünkü Teâlâ Hazretleri hacca niyet edenlerin, onu tamamlamalarini emir buyurmustur. Sahâbe'den Ibni Abbâs 'dan baska buna cevaz veren bilmiyorum.»
Imam Ahmed ile Dâvûd-u Zahirî bu bâbda Isbî1î'ye tabî olmuslardir.
Resûlülîah (SallaUahu Aleyhi ve Sellemi 'in üç gün oruçtan muradi Zi'1-Hicce'nin 7., 8. ve 9. günleridir. Bu orucu tutanlar memleketlerine döndükleri vakit yedi gün oruç daha tutarak on günü tamamlayacaklardir.
Imam Safiî, hadîsin zahirî ile amel ederek, orucun hakikaten memlekete döndükten sonra tutulacagina kaail olmustur. Hane-fiî1er'e göre dönmekten murâd : Hacc fiillerini bitirmektir. Zîrâ onlari bitirmek memlekete dönmeye sebeptir.
Cümlede müsebbibi zikir, sebebi irâde kabilinden mecaz vardir. Binâenaleyh yedi gün orucu Mekke'de tutmak dahî caizdir. Imam Sâfiî'ye göre Mekke'de ikaamete niyet etmedikçe, bu caiz degildir. Üç gün orucu bayram gününe kadar tutmayanlarin mutlaka kurban kesmeleri îcâb eder, zîrâ bayramdan sonra bu orucu tutamazlar.
Imam Safiî 'ye göre bayrama kadar üç gün orucu tutamayanlar onu tesrîk günlerinden sonra tutarlar. Imam Mâlik tesrîk günlerinde tutulabilecegine kaail olmustur.
Bu hususta baska kaviller de vardir.
Rüknü istilâmdan murâd: Hacer-i Esved'i öpmek veya ona^ dokunarak, dokundugu seyi öpmektir.

175- (1228) Bana, bu hadîsi Abdülmekik b. Suayb da rivayet etii. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ukayl, Ifcni Sihâb'dan, o da Urvetü'bnü Züfceyir'den naklen rivayet etti. Urve'ye de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âise, Resûfüllah (SaîlaItahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen, onun hacc üe ömreye temettü yaptigini, onunla birlikte halkm da temettü' yaptiklarini bana Salim b. Ab-dillâh'in, Abdullah (Radiyallahü anh) 'dan, onun da Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdigi sekilde ihbarda bulunmus.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir. - «Bana, Salim b. Abdi Ilâh'in... haber verdigi sekilde ih-barda bulunmus.» sözü Ibni Sihâb 'indir.
Bu rivayette Urve'nin Hz. Âise'den nakli fahis bir hatâ sayil-'mistir. Hatânin, hadîsi yazan nâsih tarafindan yapildigi anlasiliyor.
Ebû Nuaym dahî «El-Müstahrec»inde bu sekilde rivayet etmistir.

25-Hacc-i Kiran Yapan Bir Kimsenin-Ihramdan, Ancak Hacc-i Ifrad Yapanin Çiktigi Vakit Çikabilecegini Beyan Babi

176- (1229) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nâfi'den dinledigim, onun da Abdullah b". Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Peygamber (Sallatyahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevcesi Haf-sa'

(RadIyallahü anha) :
«Yâ Resûlalîah! Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömrenden hille çikmadigin hâlde ihramdan çiktilar?» demis. Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem):
«Ben, basimi keçelerim, kurbanima nisan da taktim. Binâenaleyh kurban kesmeden hiüe çikamam.» buyurmuslar.

(...) Biie, bu hadîsi Ibni Nümeyp- de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ilâlid b. Mahled, Mâlik'den, o da NâfI'den, da IhM Ömer'den, o da Hafsa (RadiyallahUanh)'âaii naklen rivayet eti. Söyle demis:
«Yâ Resûlallah! Sen, neden hille çatmiyorsun? dedim.» ve yukarki hadîs gibi rivayette bulunmus.

177- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müseiinâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîdt Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâ-ti', Ibni Ömer'den, o da Hafsa (Radiyallahii anh)'dan naklen ha her verdi. J?oyle demis:
«Peygamber fSalkillafiii Aleyhi ve SeUem)'e :
— Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömreden hille çikmadigin hâlde Ihram den çiktilar?
dedim. RjsûlÜllah iSaUallahü Aleyhi veSeiîem) :
— Çünkü ben kurbanimi nisanladim, basimi da keçeledim. Binâenaleyh hacedan hille çikincaya kuuar ihramdan çikamam, buyurdular.»

178- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâmo rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Hafsa (RadiyaUahiianha):
«Yâ Resûlallah!..» demis.
Râvî, hadîsi, Mâlik hadîsinde oldugu gibi: «Kurban kesmedikçe ihramdan çikamam.* seklinde rivayet etmistir.

179- (...) Bize; Ibni Ehî Ömer rivayet etti. (Dodî ki) : Bize Hisâm b. Süleyman Ei-Mahzûrn [39] ile Abdiilme?îd, Ibni Cüreyc'den, o da Nâ-fi'ftcü o da Ibni Ömer'den naîden rivayet ettMer. Ibni Ömer söyle demis: Bana, Hatan (Radiyuliahü anh) rivayet etti ki: Peygamber (baltaVahii Aleyhi veSelkm) , Veda hacet yilinda zevcelerine ihramdan çikmalarini emir buyurmus.
Hafsa de :1i ki : «Ben :
— Senin iîuâmiîan çikmana mâni itedir? diye sordum; Resûlüllah {Sdllaüahü AUyhi ve Sillem) :
— Çünkü ben basimi keçelodini, kurbanimi da nisanladim. Binâenaleyh kurbarvmi kesmedikçe ihramdan çikamam, buyurdular.»
Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinin birkaç yerinde «KHâbü'l-Libâs» ve «KitâbiI'l-Megazî»de; Ebû Dâvûd, Nesâi ve Ibni Mâce «Hacc» bahsinde muhtelif râviJerden tahrîc otmislerdir.
Ebû Ömer Ibni Abdilberr diyor ki: «Ulemâdan bâzilari Nâfi'den rivayet edilen bu hadîsde Mâlik'den baska hiç bir kimsenin ömreden bahsetmedigini söylemislerdir. Fakat bu sözü Nâfi'den bîr cemaat rivayet etmistir. Ubeydu11ah b. Ömer ile Eyyûb b. Ebi Temime de bunlar meyârunriadir. Bu iki zâtla îmam Mâlik. Nâfi'n râvilpri olnn hafizlardir.
Bu bâbda birbirini muariz olarak rivayet edilen est-rlerle hiç bir âlimin amel etmesine imkân olmadigi, bunlardan birim tercîhder: baska da çâre bulunmadigi .için her âiim kendince sahih olan rivayeti, içtihadi de-recesinde tercih etmistir.
Sofâ. kisi. Uz.Hadis .)an (Bu insanlara ne oluyor ki, sen ömrend".;:;. hilîe çikmadigin hfürie onlar ihramdan çiktilar?) sözü iiak-kmda . ihtimâl, bundan hacci kaydetmistir. Çünkü ömre ile haccin mânâlari birbirine yakindir..- demis, bi: takimlari P'eygamber(SailaHahü Aleyhi veSeltem) 'in Serif de hacci f esnedi iv k ömre yapmayi emredince Hz. Hafsa'mn hacc tamamiyla feshciiIdigi zannettigini, bâzilari da Resûlüllah iSallailahü

Aleyhi ve Sellem) "n-. «mreye niyetlendigi kanaatinde oldugunu söylemelerdir.
Kuitubi'ye göre gerek Hz. Hafsa gerekse Ibni Abbâs (Radiyaîlahü anh) (ömreye ihram) tâbirinden hacc-i kirani kasdet-mislerdir.»
«Basi keçelemek» tâbirinden niurâd : Saçlari dagilmamak ve bitlenmemek için basa yapiskan bir madde sürmektir.
Kurbani nisanlamak : hayvanin boynuna bir sey asmakla olur.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hedy kurbani götüren hacilar, hacc ibâdetleri bitmedikçe ihramdan çikamazlar.
2- Imam A'zam ile ImamAhmed b. Hambe1'e göre kurban kesmedikçe ihramdan çaplamaz.
3- Basi yapiskan bir maddeyle taramak ve kurbanin boynuna nisan takmak müstehab'dir.
4- Hadîs-i Serîf, Eesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hacc-i kirân yaptigina delildir.

26- Muhasara Sebebiyle Ihramdan Çikmanin ve Hacc-i Kiranin Cevazini Beyan Babi

180- (1230) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Mâlike Nâfi'den dinledigim su hadîsi okudum: Abdullah b. Ömer (Radiyaîlahü anhüma) fitne (senesin) de Ömreye niyet ederek yola çikmis. Ve (içinden) söyle demis : «Eger beyti tavâfdan menediürsem, ben de Resûlül-Iah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber oldugumuz zaman yaptigimiz gibi yaparim.»
Böylece yola çikmis ve ömreye telbiye getirerek yürümüs. Beydâ düzüne çiktigi vakit arkadaslarina bakmis da «Bunlarin ikisinin hükmü ile bîrdir. Sizi sahit kilarim ki ben hacca, ömre ile birlikte niyet çitim,>• demis.
Ve yoluna revân olmus. Beyt-i serife varinca onu yedi defa tavaf etmis, Safa ile Merve arasinda daM yedi defa sa'y yapmis, yediden fazlaya uzanmamis. Bunun, kendisine kâfi gelecegine kaanî olmus ve kur-
sevketmis.

181- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân, Ubeydullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi' rivayet etti ki, Abdullah b. Abdillâh ile Salim b. Abdillâh, Haccâc tbni Zübeyir île harbe geldigi vakit Abdullah (Ibni Ömer) ile konusmuslar. Kendisine :
— Bu sene haccetmemen, sana zarar vermez. Çünkü halk arasinda Çarpisma olup da seninle beyt-i serif arasina girileceginden korkariz! demisler. Abdullah :
— «Eger benimle beyt-i serîf arasma girilirse ben de beraberinde oldugum hâlde Kureys kâfirleri Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ile beyt-i serifin arasina girdikleri vakit, o ne yaptiysa ben dahî onu yaparim. Sizi sahit kilarim ki ben ömreye niyet etmisimdir.» demis ve yoluna devam etmis. Zü'1-Huleyfe'ye varinca Ömre için telbiye getirmis. Sonra sunu söylemis:
«Bana yol verilirse ömremi ifâ ederim. Mâni olunursa beraberimde bulundugum zaman ResûlüUaU (SalfoIlahii Aleyhi ve Seîlem)ne yaptiysa ben de onu yapanin.»
Sonra su âyet-i kerime'yi okumus:

(Muhakkak i'i sizin için ResûlüIlcJi'da güzel bir örnek vardir. [40] Sonra yolun» devam etmis. Beydâ düzüne varinca : «Bunlarin ikisinin hükmü de birdir. Ömreme mâni olunursa, baççima da manî olunur. Sizi sahit kilarim ki ben, bir haccla bîr Ömreye niyet ettim» demis,
Ve; yine yoluna devam etmis Kudeyd denilen yerde bir kurban Katin almis, sonra haccia Ömre Için beyt-i serîfde ve Safa ile Merve arasinda bii- defa tavaf yapmis.
Bilâhara hîllc çikmamis, taa her iki ibâdeti haccla' tamamladiktan sonra bayram günü ihramdan çikmis.

(...) Bize, bu hadîsi Ibni Nümeyir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'der rivayet etti. NâfT: «Ibni Ömer, Haccâc ibni Zübeyr'in ürerine hÜcuin ettigi zaman haccetmek istedi.» diyerek, hadîsi yi; kar ki kissada oldugu gibi hikâye etmis., sonunda da : sunu söylemis:
«Ibni Ömer: Haccla Ömreyi beraber yapana bir tavaf kâfidir, hille çikmaz, sonunda her ikisi için birlikte ihramdan çikar; derdi.»

182- (...) Bize Muhammed b. Ritnih rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s haber verdi. H.
Bize Kuteybc de rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Leys. Nâfrden rivayet ett5 ki tbni Ömer, Haccâc'in Ibni Zübeyir üzerine h£cûm ettigi sene haccetmek istemis. Kendisine:
— «Halk arasinda çarpisma var. Seni menetmelerinden korkariz.» demisler. Ibni Ömer :
«Muhakkak ki sizin için ResûfüIlah'da güzel bir örnek vardir.» âyetini okuyarak:
— «Ben de Kesûlüllah (Sallallahü Aieyhi ve Sellemj'in yaptigi gibi yaparim. Sizi sâhIt kilarim ki, ben ömreye niyet ettim.» demis.
Sonra yola çikmis. Beydâ sirtina vardiginda :
«Hacri;i öinrcnm hükümleri birdir. Sahit olun — Ibni Rumh: Sahit kilarim! dedi.— ki ben ömremle birlikte hacca niyet ettim.» demis.
Ve Kudeyd'den satin aldigi bir kurbanligi Harem-i Serife göndermis. Sonra her iki ibâdet içi» telbiye getirerek yola revân olmus. Mekke'ye varinca Beyt-i serifi ve Safa ile Merve'yi tavaf etmis. Bundan fazla bîr sey yapmamis. Kurban kesmemis, tras olmamis, saçini kisaltmamis, kendisine haram olan hiç bir seyden hilîs çikmamis. Nihayet bayram günü gelince kurbanini kesmis ve tras olmus. Böylece yaptigi ilk tavaf ile hem haccinm hem de umresinin tavafini ifâ ettigine kaanî olmus,
Ibni Ömer: «Resulü Ilah (Sallallahü Aleyhi veSetlem) böyle yapti.» demis.

183- (...) Bize Ebû'r-Rabi' Ez-Zehrânî ile Ebû Kâmil rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd rivayet etti. H.
Bize Züheyf b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ismail rivayet etti. Hammâd ile Ismail hep birden Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen bu kissayi rivayet etmislerdir. (îbni Ömer) Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellemyi yalniz hadîsin basinda kendisine (Seni Beyt-i serîf den menederler.) denildigi zaman zikretmis :
— O hâlde, ben de Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Seîiemyin yaptigi gibi yaparim, demis, hadîsin sonunda Leys'in zikrettigi gibi Resûlüllah (tSallallahü Aleyhi ve Sellem) iste böyle yapti, dememistir.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin müteaddii yerlerinde tah-rîc etmistir.
Rivayetlerin mecmuundan anlasiliyor ki vak'a, Haccâc-i Zâlim'in Mekke üzerine yürüyerek Abdullah b. Zübeyir ile harp ettigi senede geçmistir.
Haccâc.i Zâlim: Irâkeyn vâlisiydi.
Bu harbin sebebi: Hz, Abdullah b. Zübeyir'in Abdülraelik b. Mervân'a bey'at etmemesidir. Abdülme1ik halife olmus; Hz. Abdullah 'i kendisine taey'ata davet etmisti. Abdullah (Radiyaîlahü anh) bunu kabul etmeyinde Abdülmelik, Haccâc'i ordusuyla Mekke'ye gönderdi. Bu vak'a, târihte meshurdur. Ve hicretin 72. yilinda vukûbulmustur.
Abdullah b. Ömer (Radiyaîîahü anh) tam bu sirada haccetmek istemis; ogullan Abdullah ile Salim, bu isi tehlikeli görerek kendisini o sene hacedan vazgeçirmeye çalismislardir. Ibni Ömer (Radiyaîlahü anh) ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hudeybiye vak'asmdaki hâlini nazar-i itibâra alarak niyetinden dönmemistir. Hudeybiye vafc'asi Hicretin 6. senesinde olmustur. Müsrikler, Resûltollah (SalUiUahü Aleyhi ye Sellem)"in hacema manî olmus, o da ihramdan çikarak kurban kesmis ve tra$ olmustu.
Bu da Ömreye niyet eden bir kimsenin muhasara zamaninda hacc-i ifrâd yapanlar gibi ihramdan çikabilecegini gösterir.
Hz. îbni Ömer'in niyetle iktifa etraiyerek sahit davet etmesi, kendisine uymak isteyenlere keyfiyeti bildirmek

içindir.
Beydâ: Mekke ile Medine arasinda Zü'1-Huleyfe'ye yakin bir yerdir. Esasen bir çölden ibarettir.
Kudeyd dahî: Mekke ile Medine arasinda bir yerdir.
Bu isim aslen orada bulunan bir suya verilmis olup. sonradan bu mevkiye tesmil edilmistir.
Hadîs-i serîf, hacc-i kiran için bir tavafla bir sa'y kâfidir diyenlerin deliüerindendir.
Imam Safiî 'nin mezhebi de budur.
Hanefiîler'e göre hacc-i kiran için mutlaka iki tavaf ve iki sa'y lâzimdir. Delilleri Hz. A1î hadîsidir. Mezkûr hadîse göre A1i (Radiyallahü anh) hacc ile örmeyi beraber yaparak, her ikisi için ayri ayri tavaf ve ayri ayri sa'y yapmis; sonra: «Ben, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Selîem)'i böyle yaparken gördüm.» demistir.
Bu hususta ulemânin sözleri çok ve uzundur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Düsmanin muhasarasina mâruz kalan bir kimse ihramdan çikabilir. Bu husûsda hacca yahut ömreye niyet etmis olmasi hüküm itibariyle birdir. Kurbanim keser, tras olur yahut saçini kisaltir.
2- Ömre üzerine hacc idhâl edilebilir. Ancak cumhûr-u ulemâya göre ömrenin tavafina baslamadan niyet degistirmesi sarttir. Hanefiîler'e göre ömre için tavafin dört turunu yapmadan Önce hacca niye.t sahihtir. '
Mâlikîler'e göre ise : Hacca niyet, ömrenin tavafi tamâm olduktan sonra yapilir.
3- Hacc-i kiran yapan kimse hedy kurbani keser. Ibni Hazm'e göre kiran yapana hedy lâzim degildir.
4- Âkibetinden korkulan yola ibâdet niyetiyle çikilabilir. Yalniz neticede selâmet ümîdi bulunmalidir.

27- Hacc-i Ifrad ile Hacc-i Ömreyi Beraber Eda Babi

184- (1231) Bize Yahya b. Eyyûb ile Abdullah b. Avn El-Hilâlî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abbâd b. Abbâd EI-MüheUebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. — Yahya'nin rivayetinde — Ibni Ömer: «Biz Resûlüllah (SalUiiiahü A iv m ti ve Sellem} ile yalniz hacca niyet ettik» Ibni Avii rivayetinde : «Resûlüllah iSaHut'.chii Ale\hi w SeUcm) yalniz hacca niyet etti.» demistir.

185- (1232) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Bekir'den, o da Enes (RadiyaUahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Enes (Radiyaüahü anh\ söyle demis:
«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'i hacc ile umrenin her ikisi için telbiye getirirken isittim."
Bekir demis ki: «Ben, bunu Ibni Ömer'e anlattim da :
— Resûlüllah (SallaHahü Ateyhi ve Sellem) yalniz hacc için telbiye getirdi, dedi. Müteakiben Enes'e rasti;; firak, Ibni Ömer'in sözünü ona anlattim, Enes:
— Siz, bizi gâlibâ çocuk sayiyorsunuz? Ben, Resûlüllah (Sallalltüiü Aleyhi ve Sellem) 'i:
(Ömre ve hacc için Lebbeyk!) buyururken isittim; dedi.»

186- (...) Baivi Ümeyyetu'bnu Bistâm EI-Aysî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd yâni Ibni Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HabIb h. Schîd, Bekir b. Abdillâh'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize, E*i«s (RadiyaUahü anh) rivayet etti ki, kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Se-ilem) 'i bunlarin yâni hacc ile ömreninaralarini cem' ederken görmüs.
Bekir demis ki: «Sonra bu mes'eleyi Ibni Ömer'e sordum, Ibni Ömer:
— Biz, hacca telbiye getirdik; cevâbini verdi.
Dönerek Ibni Ömer'in söyledigini Enes'e haber verdim, Enes:
— Gâlîbâ biz, çocuk olduk! dedi.»

Bu hadîsi Buhâri «Hacc» ve «Megazî» bahislerinde tahrîc etmistir.
Kaadi Iyâz diyor ki : «Hz. Ibni Ömer'in bu rivayeti yukarda Âise, Câbir ve Ibni Abbâs hadîslerine muvafik ulup, baska rivayetlerden hâsil olan iskâli beyân etmektedir.
Ibni Ömer (Radiyallahü atiht'm buna muhalif olan rivayeti te'-vil edilmistir.»
Hz. Enes ise Ee.sûlüHah (SatlaîiahIi Aleyhi ve Sellein/m hacc Ile öm-reye birlikte telbiye getirdigini bildirmis, kendisine Hz. Ibni ömer'in söyledikleri nakledilince ; «Siz, bizi gâlibâ çocuk sayiyorsunuz!» diyerek, ResûlüMah (Salialiahii Aleyhi veSellem) 'den bu sekilde isittigini bir daha te'kid eylemistir.
Resû\ü\\ah(SallaHahii Aleyhi ve Sellem)'in o haccda kiran yaptigini ve hacc-i kiranin efdal oldugunu söyleyenler Enes (RadiyaUahu Ltih) hadî-siyle istidlal etmislerdir.
Yukarda da gördügümüz vecihle sahih ve muhtar olan kavle göre mezkûr haccinda. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ihrama girerken evvelâ hacc-i ifrâda niyet etmis, sonra ömreyi ona ilâve ederek kiran yapmistir.
Binâenaleyh Ibni Ömer Hazretlerinin bu hadîsi Resûlüilah hacc-i kiranin efdal oldugunu söyleyenler Enes (RadiyaUahii anh) hadî-(SallaIlaIiii Aleyhi ve Sel'em) 'in ilk ihrama girdigi zamana. Enes hadîsi ise sonuna yahut ihram esnasina hamledilmistir
Her hâlde Enes (Radiyallahüanh>, Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve 'in hacc-i ifrâda niyet ettigini isitmemis olacaktir.
Nevevî : «Hz. Enes rivayetinin ekseri rivayetlere uymasi için bu te'vîl mutlaka lâzimdir.» diyor.

28- Hacc Için Ihrama Girerek, Mekke'ye Gelen Kimseye Lazim Olan Tavaf ve Sa'y Babi

187- (1233) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-ser, Ismail b. Ebî Hâlid'den, o da Vebera'dan [41] naklen haber verdi. Vebera söyle demis :
«Ibni Ömer'in yaninda oturuyordum. Derken bir adam gelerek:
— Ben, vakfe yerine gelmeden beyti tavaf etsem olur mu? diye sordu. Ibni Ömer:
— (Evet olur; cevâbini verdi. Adam: Ama Ibni Abbâs: Vakfe yerine gelmeden beyti tavaf etme! derdi) mukâabelesinde bulundu. Bunun üzerine Ibni Ömer sunlari söyledi:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haccetti de vakfe yerine gitmeden önce beyti tavaf eyledi. Binâenaleyh eger samimi isen Resûlüllah (Sallallahü A le'yhi ve Sellem) 'in sözüyle amel etmen mi, yoksa Ibni Abbâs'in kavlini alman mi daha dogrudur?»

188- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Beyân'dan, o da Vebera'dan naklen rivayet etti. Sb'yle demîs : «Bir adam, Ibni Ömer (Radiyallahû anhütna) 'ya :
— Ben, hacc için ihrama girdigim hâlde beyti tavaf edebilir miyim? diye sordu. Ibni Ömer:
— Sana manî olan -nedir? dedi. Adam:
— Ben, filânin bunu mekruh addettigini gördüm. Ama sen, bize ondan daha makbulsün. Çünkü onu dünyânin fitneye giriftar ettigini gördük; dedi. Bunun üzerine Ibni Ömer (Radiyallahû anh):
— Dünyâ hangimizi — yahut hanginizi — fitneye giriftar etmemistir; dedi. Sonra sunu söyledi:
— Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc için ihrama girip de, beyti tavaf ettigini ve Safa ile Merve arasinda sa'y yaptigim gördük. Binâenaleyh eger samîmi isen Allah'in sünnetiyle, Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine tabî olman, filânin sünnetinden daha iyidir.»

189- (1234) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siif-yân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan rivayet etti. Amr söyle demis : Ibni Ömer'e, b'mreye niyet ederek gelip de beyti tavaf eden, fakat Safa ile Merve arasinda sa'y yapmayan bir adamin karisina yakinlik edip edemi yecegini sorduk. Ibni Ömer söyle dedi:

«Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hacca) geldi de, beyti yedi defa tavaf etti, Makaam-i Ibrahim'in arkasinda iki rek'at namaz kildi, Sa£â ile Merve arasinda da yedi defa sa'yde bulundu. Muhakkak ki, sizin için Resûlüllah'da güzel bir örnek vardir.»

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû'r-Rabî'Ez-Zehrânî, Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bekir haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Hammâd ile Ibni Cüreyc) hep birden Amr b. Dinar'dan, o da Ibni Ömer (RadiyaltahiI anhüma)'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Ibni Uyeyne hadisi gibi rivayette bulunmuslardir.
Bu hadîsin Amr .b. Dînâr rivayetini Buh âri «Namaz» ve «Hacc» bahislerinde; Nesâî ile Ibni Mâce «Haco bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Vakfe yerinden murâd: Arafat'tir.
îbni Ömer hadîsi tavâf-i kudûmu isbât etmektedir. Bu tavaf, Arafat'ta vakfe yapmadan îfâ edilebilir.
Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan mâada bütün ulemânin kavilleri budur.
Tavâf-i Kudüm: Mekke'ye varir varmaz yapilan tavaftir. Uzaktan gelenler Için, bunu yapmak sünnettir.
Sâfii1er'den bâzilari vâcib oldugunu, yapilmadigi taktirde kurban kesmek îcâb ettigini söylemislerde de Sâfit1er'in meshur kavline göre de sünnettir.
Tavâf-i Kudüm: Mekke'de yasiyanîara sünnet degildir. Buna Tavâf-i Tahiyye dahî derler,
Hz. 1bni Ömer'in : «Eger samîmi isen» sözünden muradi: Müslümanligindare Resûlüllah (Saîlaîlalüi Aleyhi veSellem)'e tâbi olusunda samimi isen, onun yolunu birakip da tbnI Abbâs ve baskalarinin sözüyle amel etme! demektir.
Dünyâ fitnesinden murâd ; Ibni Abbâs (Radiyaüahü anh) 'in Basra valiligidir. Vâlîlikde bulunmak dinen tehlikelidir; fitneye sebep olabilir.
Ibni Ömer (RaitiyaUahii anh) ise hiç bir valilikle bulunmamisti. Bununla beraber :
«Dünyâ hangimizi fitneye giriftar etmemistir?» demesi, tevâzu'unun. insaf ve takvasinin ifadesidir.
Hadîsin bâzi nüshalarinda Hz. Ibni Ömer 'in sözü «Hangimizi» seklinde tesbit edilmistir. Her iki rivayet de dogrudur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- ömrede sa'y, vâcibdir. Bütün ulemânin mezhebi budur. Yalniz Hz. Ibni Abbâs 'in, tavâfdan sonra sa'y yapmadan ihramdan çikmayi tecviz ettigi rivayet olunursa da, bu rivayet zayif ve sünnete muhaliftir.
2- Tavaf için mutlaka Kabe 'nin etrafinda yedi defa dolasmak lâzimdir.
3- Tavaftan sonra Makaam-i Ibrahim'in arkasinda iki rek'at namaz kilmak mesrudur.
Bu namaz, ulemâdan bâzilarina göre sünnet; bâzilarina göre vâcibdir. Tavafa tâbi oldugunu söyleyenler de vardir.
Bu taktirde, yapilan tavaf sünnet ise namaz da sünnet; vâcib ise tavaf namazi da vâcibdir.

29- Beyti Tavaf Edip, Sa'y Yapana Ihramda Kalmak ve Hille Çikmamak Lazim Galdigi Babi

190- (1235) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni tbni Haris, Muhanimed b. Abdirrahmân'dan naklen haber verdi ki Irakli bir adam ona söyle demis:
«Benim için Ürvetü'bnü Zübeyir'e sor (bakalim) : Bir adam hacc için telbiye getirir de beyti tavaf ederse ihramdan çikar mi, çikmaz mi? Sayet: Çikamaz! derse, sen de ona:
— Ama bir adam bunun caiz oldugunu söylüyor! de.»
Muhammed demis ki: «Bunun üzerine ben, mes'eleyi Urve'ye sordum; Urve:

— Hacc için telbiye getiren, ancak hacc (x bitirmek) ile ihramdan çikar; cevâbini verdi. Ben:
— Ama bir adam bunun caiz oldugunu söylüyormus (!) dedim. Urve:
— Ne çirkin söylemis! dedi.
Müteakiben o adam bana rastliyarak, sordu; ben de (aldigim cevâbi) kendisine anlattim. (Adam tekrar) :
— Sen, ona söyle ki bir adam Resûlüllah (Saîlcâîahü A leyhi ve Sellem) in bunu yaptigini haber verirdi. Bunu yapmis bulunan Esma ile Zübe-yir'in hâlleri ne olacak? (de!)
Bunun üzerine ben (tekrar) Urve'ye gelerek bunlari kendisine söyledim. Urve:
— O adam kimdir? diye sordu.
— Bilmiyorum! dedim.
— Ona ne oluyor da bana gelip bizzat sormuyor? Zannederim bu adam Irakli olacak! dedi. Ben (yine) :
— Bilmiycrum! cevâbini verdim. Urve:
— Bu adam bata etmis. Evet! Resûlüllah (Saltaltahü Aleyhi ve Sellem) haccetmistir. Bana, Âise (Radiyallahii anha) haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Mekke'ye vardigi vakit yaptigi ilk is abdest alarak beyti tavaf etmek olmus. Sonra Ebû Bekir de haccetmis, onun da ilk isi beyti tavaf etmek olmustur. Bundan sonra bir sey yapmamistir. Ebû Bekir'den sonra gelen Ömer de böyle yapmistir. Bilâhara Osman haccetti, onu (gözümle) gördüm; ilk isi beyti tavaf etmek oldu. Sonra baska bir sey yapmadi. (Osman'dan) sonra Muâviye ile Abdullah b. Ömer (de ayni sekilde haccettiler.) Daha sonra ben, babam Zübeyir b. Avvâm ile birlikte haccettim, onun da ilk isi Beyti tavaf etmek oldu. Ondan sonra baska bir sey yapmadi. Sonralari muhacirlerle Ensârin da böyle yaptiklarini gördüm. Baska bir sey yapmadilar. Bunu yaparken gördügüm en son zât tbni Ömer'dir. Haccjm, omreye bozmadi. Iste Ibni Ömer yanlarindadir. Ona sorsalar ya!
Geçenlerden hiç biri Mekke'ye ayak bastiklari vakit beyti tavaftan önce bir seyden baslamazlar; tavaftan sonra ihramdan da çikmazlardi. Annem ile teyzemi de görmüsümdür. Mekke'ye geldikleri vakit Beyti tavaftan önce hiç bir seyden ise baslamazlar, sonra ihramdan çikmazlardi.
Ama bana, annemin haber verdigine göre kendisi, kiz kardesi Âise, Zübeyir, filân ve filân sirf Umreye niyet ederek Mekke'ye gelmisler, rüknü istilâm edince hillc çikmislar.
O zât, bu hususta sana söylediklerinde hatâ etmis; dedi.
Bu h;idisi Buhari «Hacc» bahsinin bir-iki yerinde muhtasar ve mufassal olmak üzere tahrîc etmistir.
Kaadi Iyâz cümlesinin bütün nüshalarda bu
sekilde rivayet edildigini, fakat bunun bir tashîf ve hatâ oldugunu söylemis :
«Dogrusu (Sonro bu hacc, ömre olmadi.) seklindedir. Urve'ye soran zât haccui ömreye tebdilini tervîc edenlerin mezhebine göre bu mes'eleyi sormus ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in veda haccinda bunu yaptigini delîl göstermistir. Urvede Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve-Sellemj'in bunu bizzat kendisi yapmadigi gibi ondan sonra gelenlerin de yapmadigini bildirmistir.» demisse de Nevevî bu mütâlâayi begenmemis ve: «Mes'ele Kaadi 'nin dedigi gibi degildir. Bilâkis bu cümle hem rivâyeten hem de manen sahih-dir. Çünkü (ilk isi beyti tavaf etmek oldu, baska bir sey yapmadi.) sözü ömreye ve sâir hacc fiillerine sâmildir. Bu cümle: (Sonra hacci degistirip de onu ömreye veya kirana nakletmedi) takdirindedir.» demistir.
Hadîsin sonundaki: «Rüknü istilâm edince hille çikmislar.» cümlesinden murâd: Hz. Âise'den baskalaridir. Çünkü Âise (Radiyallahu onAaJvedâ haccinda kirana niyet etmis; Arafat'ta vakfeden önce rüknü istilâmda bulunmamisti. Hayzi sebebiyle bayram gününden Önce tavaf da yapamamisti.
Hz. Urve 'nin annesi Esma binti Ebî Bekir *dir.
«Rüknü istilâm edince hille çikmislar.» cümlesinden hazf vardir. Maksat tavaf ve sa'yi yapip saçlarini kisalttiktan sonra ihramdan çikmis olmalaridir.
Hazfe sebep, bu husûsatin malûm olmasidir.
Dâvüdi'nin beyânina göre Hz. Osman'a ait olan söz Ur-v e 'nin, ondan öncekilere âit olan ise Hz. Âise'nindir,
Ebû Abdi1me1ik: «Hz. Âise 'nin sözü (Sonra baska bir sey yapmadi.) cümlesinde biter.
Ebü Bekir 'in haccindan itibaren Urve'nin sözü baslar.» demistir.

Su hâlde Dâvûdî *nin kavline göre hadis, muttasil; Ebû Abdi1me1ik'in kavline göre bâzi yerleri munkati' demektir.
Çünkü Urve, Hz. Ebû Bekir ile Ömer 'e yetismemistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Tavaf için, namazda oldugu gibi taharetin vâcib oldugunu söyleyenler bu hadîsle istidlal ederler.
Maamâfih hadîsde buna delâlet yoktur. Çünkü ResûlülIah (Sailallahü Ateyhi ve Sellem)in abdest almasi, taharetin kat'î surette vâcib olduguna delâlet edemez.
Müstehab oldugu için abdest almasi muhtemeldir.
2- Hacc-i ifâdin efdal oldugunu söyleyenler dahî bu hadîsle istidlal etmislerse de hadisde onlara da bir delü yoktur. Çünkü ResûlülIah (Sailallahü Aleyhive Seîlem) 'in hacc-i kiran yaptigini gösteren birçok rivayetler vardir.
3- Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed ve diger birçok ulemâya göre tavaf sahîh olabilmek için abdest sarttir. Imam A'zam'a göre ise sart degil müstehabdir.
4- îhrâmh bir kimse Mekke'ye varir varmaz her seyden evvel Tavâf-i kudûmu yapmalidir.

191- (1236) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. H.
Bana Züheyir b. Harb da rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mansûr b. Abdirrahmân, annesi Safiye binti Seybe'den, o da Esma binti Eiî Bekir (Radiyallahû atthüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Esma söyle demis.:
«Ihrama girerek yola çiktik. Müteakiben Resûlüllah (Sallaülahü Aleyhi ve Seikm):
— Kimin yaninda hedy varsa ihrami üzere kalsin! Yaninda hedyi olmayan hille çiksin! buyurdular.
Benim yanimda hedy yoktu. Onun için ihramdan çiktim. Zübeyir'in beraberinde hedy vardi. O sebeple o, hille çikmadi. Ben, elbisemi giydim, sonra disari çikarak Zübeyir'in yanma oturdum. Zübeyir:
— Yanimdan kalk! dedi. Ben :
— Üzerine çullanacagim diye mi korkuyorsun? mukaabelesinde bulundum.

192- (...) Bana Abbâs b. Abdilazîm El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hisâm Mugîratü'bnü Selemete'l-Mahzûmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr b. Abdirrah-mân, annesinden, o da Esma binti Ebî Bekir (Radiyailahü anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis: «Resûlüllah (Sallatkihü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacca telbiye getirerek Mekke'ye geldik...»
Râvi bundan sonrasini Ibni Güreye hadîsi gibi rivayet etmis; yalniz sunu da söylemistir:
«Zübeyir:
— Benden uzaklas! Benden uzaklas! dedi. Ben de :
— Üzerine çullanacagimdan mi korkuyorsun? mukaabelesinde bulundum.»

193- (1237) Bana Harun b. Suîd El-Eyli ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana Amr, Ebû'l-Esved'den naklen haber verdi. Ona da Esma bînti Ebî Bekir i Raâiyallahü anhütna 'nin azatlisi Abdullah rivayet etmis ki, kendisi Es-mâ'nin Hacûn'dan her geçtikçe :
— «Allah, Resulüne salât-ü selâm eylesin! Onunla birlikte buraya inmistik. O RÜn, hizim heybelerimiz hafif, binek hayvanlarimiz az, yiyeceklerimiz de azdi. Ben, kiz kardesim Âise, Zübeyir, filân ve filân ömre yapmistik. Beyti istilâm ettigimiz vakit hille çikmis, sonra geceleyin hac-ra Mbiye etmistik.» derdigini isi t irmis.
Harun, kendi rivayetinde: «Esmâ'mn azatlisi.» dedi.
»Abdullah» ismini söylemedi.

Bu hadisi Buhari «Hacc» bahsinde tahric etmistir.
Hz. Esma'mn : - Elbisemi giydim.* sözünden muradi: Zînetli es-vâb) olacakta. Aksi taktirde ihram hâlinde kadinlarin dikisli elbise giymesi memnu olmadigi için ihramdan çikarken mütâd elbise giymelerine hacet yoktur
Hz Esma giyinerek kocasi Zübeyir'in yanina oturunca, zübeyir iRadiyoüahu unlu yanindan kalknv>mi emretmisti
Hükmü yti A'bi . Selnvtle dokunmak gibi bir §cy vukûbulacagmdan. çekinmesidir.
Hacûn : Mekke'nm yukarisinda Harem-i serif dâhilinde kalan bir dagdir. Bâzilari bunun Hz. Ebû Mûsil Es'ari'ye ait evin karsisindaki mezarlik oldugunu söylerler.
Hu yer, Mekke'ye birbuçuk mil mesafededir.
Vâkidi'nm rivayetine göte bu yere evvelâ Kusayy b. KiIab defnedilmis, ondan sonra kabristan hâline gelmistir.
Babimizin Saiiyyv binli Seybe rivayeti ile Hz. Esmâ'nin azatlisi Abdu1lah'in rivayetleri birbirine muhalif görün-mektedir. Çünkü Safiye rivayetinde Hz. Zübeyir'in yaninda hody bulundugu için ihramdan çikmadigi: Abdullah rivayetinde ise Beyti tavaf ettikten sonra ihramdan çiktigi bildiriliyor.
Nevevi bu hususta sunlari söylemistir: «Hz. Zübeyir 'in umre için ihrama girmesi ve ihramdan çikmasi Veda hacemda degildi.»
Bâzilari Nevevi'tun sözünü ihtimâlden uzak görmüs; Buhâri'ye göre Abdullah rivayetinin müraccah oldugunu, bu sebeple Safiye rivayetini kitabina almadigini söylemislerse de Aynî:
«Iste Müslim!.. Birbirine muhalif olmakla beraber her iki rivayeti tahrîc etmistir. Binâenaleyh iki rivayetin arasini bulmak için Nevevî'nin sözünü kabul etmekten baska çâre yoktur.» diyerek Nevevî'nin te'vîlini müdâfaa etmistir.
Son rivayette Ömre yaptiklari bildirilen zevâtdan Hz. Âise'yi istisna etmek gerekir. Çünkü yukarki hadîsde de isaret olundugu vecîhle Âise (Radiyallahü anha) o anda beyti tavaf edenler meyâmnda degildi.
Kaadi tyâz'a göre Hz. Esma 'mn kiz kardesi Âise'yi de beraber zikretmesi, Âise (Radiyallahü anha) 'nin haccdan sonra kardesi Abdurrahmân ilte birlikte Ten'îm'den ihrama girdigi ömreye isaret etmis olabilir.
Safiyye rivayetinde Hz. Zübeyir 'in ihramdan çikmadigi tasrîh edildigine göre son rivayette ihramdan çiktiklari bildirilen zevattan Hz. Âise ile birlikte onu da istisna etmek gerekir. Yahut Hz. Zübeyir'in ömre için ihrama girip, sonra ihramdan çikmasi, Veda haccindan baska bir seferde vukûbulmustur.
Evvelce de isaret olundugu vecîhle Beyti istilâmdan murâd: Haceri Esved'i öpmek veya ona dokunmaktir.
Mücerred Hacer-i Esved'i öpmekle ihramdan çikmak bütün ulemâya göre caiz degildir. Binâenaleyh Beyti istilâm ederek ihramdan çikmakdan murâd: Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra Safa ile Merve arasindaki sa'yi tamamlamak ve tras olmaktir.

30 — Haccin Mütasi Hakkinda Bir Bab

194- (1238) Bize Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Müslim-i Kurrî'den rivayet etti. Söyle demis:
Ibni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'ya haccin müt'asim sordum da onun hakkinda ruhsat verdi. Halbuki, Ibni Zübeyir bundan nehyederdi. Th_ Abbâs (RadiycUlahü anh) sunlari söyledi:
«Iste Ibni Zübeyrin annesi!.. ResûIüMah (SaHatlahÜ Aleyhi ve Sellem) 'in buna ruhsat verdigini söyleyip duruyor! Yanina girin de ona sorun!»
Bunun üzerine onun yanma pildik. Bir de baktik ki. sisman bîr kadin!.. (Meseleyi sorunca).
— Resûlüilah (SaHatlahÜ Aleyhi ve Sellemj buna ruhsat verdi.» dedi.

I95- (...) Bize, bu hadîsi Ibnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivâye* etti. H.
Bisc, hunu îbni Bessâr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâpi Ibni Ca'fer rivayet etti.
Bu rûvîlerin ikisi birden bu isnâdla Su'be'den rivayet etmislerdir. Abdurrahmân rivayetinde «müt'a» lâfzi vardir.

Fakat «Haccin müt'asi» dememistir.
Ibni Ca'fer ise söyle demistir:
«Su'be dedi ki:
— Müslim: Haccin müt'asi mi, dedi yoksa kadinlarin m üt'a si mi? bilemiyorum; dedi.»

196- (1239) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Biee Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müslim-i Kurrî rivayet etti. O da Ibni Abbâs (Radiyallahü anhüma) 'yi söyle derken isitmis:
«Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ömreye, ashabi da hacca tel-biye getirdiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabindan hedy kurbani gönderenler ihramdan çikmadilar; geri kalanlari çikti.
Tâlhatü'bnü Ubeydillâh kurban gönderenler arasindaydi. Bu sebeple o da ihramdan çikmadi.»

197- (...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bnü Bessâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni tbni Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu i sn adla rivayette bulundu.
Yalniz o: «Beraberinde hedy kurbani ohn a yanlardan biri de Tâ Iha -tü'bnü Ubeydillâh ile baska bur adam idi. Bu sebeple onlar ihramdan çiktilar.» dedi.
Übbî diyor ki : «Hadîs sarihleri, bu hadîs üzerinde bir sey söylememislerdir. Hâlbuki Hadîs-i Serif, Resûlüllah (Sallailcûiü Aleyhi ve Sellem) 'in müt'aya niyet ettigi hususunda kuvvetli bir delildir. Bu taktirde ihramdan çikmamasinin mânâsi: Niyetini feshetmemekten ibarettir. Çün-, kü niyetini ancak, hacca niyet eden feshedebilir.
Bu hadîsle, Resûlüllah (Saîlaüahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc-i ifrâd için ihrama girdigini bildiren sahih hadîslerin aralan bulunmak istenirse Enes hadîsinde oldugu gibi teVîle gidilir...»

31- Hacc Aylarinda Ömrenin Cevazi Babi

198- (1240) Bana Muhanuned b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus, babasindan, 6 da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis:
«Câhiliyet devrinde Araplar hacc aykirinda ömre yapmayi yeryüzünde en büyük günahlardan sayarlardi. Muharremi Safere tebdil eder ve:
— Bere iyilesip eser kalmadigi ve Safer geçtigi vakit ömre yapmak isteyene ömre helâl olur! derlerdi. Peygamber (Saîlaüahü Aleyhi ve Sellem) ashabi ite birlikte dördüncü gecenin sabahinda hacca telbiye getirerek (Mekke'ye) geldiler de ashabina bu hacci, om reye tebdil etmelerini emir buyurdu. Bu is, ashaba girân geldi ve :
— Yâ Resûlallah! Hangi bili? diye sordular. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Helâl olan her sey; buyurdular.

199- (...) Bize Nasru'bnu Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su"be, EyyûVdan, o da Ebû'l-Âliyete'l-Berrâ'dan [42] naklen rivayet eyledi. O da tbni Abbâs (Radiyallahu anh) 'yi söyle derken isitmis :
«Resûlüllah (Sallallahü A \eyhi ve Sellem) hacca telbiye getirerek Zi'l-Hicce'nin dördünde (Mekke'ye) geldi. Ve sabah namazim kildi. Namazi kildiktan «onra:
— Bu hacci, ömre yapmak isteyen ö m rey e tebdil ed iversin ! buyurdular.

200- (...) Bize, bu hadîsi Ibrahim b. Dîn ar 4a rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. H.
Bize Ebû Dâvûd-u Mübârekî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kbû Sihâb rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bfete Yahya b. Kesir rivayet eyledi. Bu râvîlerin

fcepsI Su'fee'de» bu i sn adla rivayette bulunmuslardir.
Ravh ile Yahya b. Kesîr, Nasr'in dedigi gibi: «Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Seltem) hacca telbiye getirdi.» demislerdir.
Ebû Sihâb'a gelince: Onun rivayetinde :
Resûlüllah (SüUaihihü Aleyhi ve Seltem i ile birlikte hacca telbiye getirerek yola çiktik.» ifâdesi vardir.
Hepsinin rivayetlerinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazini Bathâ'da kildi.» cümlesi vardir. Yalniz Cehdamî, bunu söylememistir.

201- (...) Bîze Hârûn b. AbdIUâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Fadl [43] Es-Sedûsî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebû'l-Âliyete'I-Berrâ'dan, o da Ibni Abbâs (RadiyaltahiIanhiimayAan naklen haber verdi. Söyle demis:
«Peygamber (SalUühhü Aleyhi ve Sellem) ashabi ile birlikte, on günlerin dördünde hacca telbiye ederek geldiler de ashabina bu haca, om-reye tebdil etmelerini emir buyurdu.»

202- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Ebû'l-Aliye'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahû<uihüma)'4mn naklen haber verdi. Söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namaiini ZtHavâ'da kildi ve (Mekke ye) Zi'l-Hicce'nin dördünde geler «It ashabina —yaninda hedyi olanlar müstesna— ihramlarini örmeye çevirmelerini emir buyurdu.»
Bu hadisi Buhâri «Ki t âh u Taksîri's-Salât»da; Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir
Ulemânin beyânina göre Muharrem1! Safere çevirmek, câhiliyet devri Araplarmin «Nesi1» denilen âdetiydi. Muharrem'e Safer adim vererek, onu helâl îtikaad ederler; Muharrem ayinin hürmetini Safer'den sonraya birakirlardi. Bunu arka arkaya üç haram ay gelip de yapacaklari baskin ve yagmalara manî olmasin diye ya-parlardi. .
«Bere iyilesip eser kalmadigi vakit.» sözlerinden murâd: Develerin sirtinda yük tasimaktan Kasil olan berelerin düzelmesi ile yollardaki deve izlerinin kaybolmasidir, Haccdan döndükten bir müddet sonra bunlardan eser kalmazdi. Araplar bu sözleriyle seci' yapmak istedikleri için cümlelerin sonunda durulacagina isaret olmak üzere kelime sonlan sakin okunmustur.
Rivayetlerin birindeki «On günler»den murâd: Zi'1-Hicce'-nin basindan itibaren on günüdür. Yâni Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye Zi'1-Hicce 'nin dördünde gelmistir.
Nitekim diger rivayetlerde bu cihet tasrîh olunmaktadir.
Zûtavâ: Mekke'ye yakin bir vâdîdir.
Tava kelimesi: «Tuvâ» ve «Tivâ» sekillerinde de okunabilirse de meshur olan kiraati «Tavâ»dir.
Bunu Kur'ân-i Kerîm 'deki: Mukaddes «Tuvâ» vadisi ile karistirmamalidir. O vâdî Sam'da Tûr dagina yakin bir yerdedir.
Hz. Enes (Radiyallahüanh)'dan rivayet olunan bir hadîsde Peygamber (Sgllatkthü Aleyhi ve Sellem) 'in haca esnasinda Mekke'de on gün kaldigi bildirilmektedir.
Bu hadîsde Mekke'ye Zi'l-|iicce 'nin dördünde vardigini görüyoruz. Bu on gün söyle tamamlanmistir:
Pazar günü Zûtavâ'ya varmisdir. O sene Zi'1-Hicce 'nin ilk günü Persembe'ye tesaadüf ettiginden, Pazar 'dan Persembe'ye kadar Mekke'de kalmis, Persembe sabahi Mina'ya gitmis, o günü ve Cuma gecesini Mina'da geçirdikten sonra Cum'a günü zevalden sonra Araîât'a varmis, orada da günes kavusuncaya kadar kalmis, Cumartesi gecesi Müzde1îfe'ye dönmüs, sabah namazina kadar orada kaldiktan sonra Cumartesi günü günes dogarken Mina'ya dönmüstür. O gün Kurban Bayrami'dir. Cemre-i Akabe 'de taslan attiktan sonra ayni gün Mekke 'ye dönmüs, zevalden önce Beyt-i Serifi tavaf ederek yine ayni gün Mina'ya gelmis ve orada Cumartesinin kalan kismiyla Pazar, Pazartesi ve Sali günlerini geçirmistir.

Tesrik günlerinin sonu olan Sali günü ögleden sonra El-Muhas-saVa gelmis, orada ögle namazini kilmis ve Çarsamba gecesini geçirmistir.
Hz. Â ise'nin kardesi Abdurrahmân ile Ten'îm 'den ömre yaptigi gece: bu gecedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan sonra Çarsam''ba günü sabah namazindan evvel veda tavafini yapmistir.
Bu Çarsamba ayin ondördüne tesadüf etmektedir. Bu suretle Enes (Radiyallahü anh) hadîsinde zikredildigi gibi Mekke'de on gün kalmis olur. Bundan sonra Mekke'ye müteveccihen hareket etmistir.
Hadîs-i Serîf, aynen, yukardaki rivayetlerde oldugu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ihrami ömreye tebdil ettirdigini bildirmektedir.
Ulemânin bu husustaki kavillerim geçen rivayetlerde görmüstük.

203- (1241) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. H.
Bize Ubeyduîlah b. Muâz da rivayet etti. Bu lâfiz onundur. (Dedi-ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem'den, o da Mücâhid'den, o da Ibni Abbâs (Radiyalîahü anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu bizim yaptigimiz bir ömredir. Imdi kimin yaninda hedy yekta derhal tamamîle hille çiksin! Zira ömre, kiyamet gününe kadar hacca dâhil olmustur.» buyurdular.
Bu hadîs dahî Fetih yilindaki ömreye isaret etmektedir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem):
«Bu bizim yaptigimiz bir Ömredir.» sözü ile ashabini kaydetmistir. Ömrenin hacca dahil olmasi meselesi geçen rivayetlerde görülmüstü.

204- (1242) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammedü'bnü Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Cemrete'd-Diibaî'den dinledim; sunu söyledi: Ben, muta yaptim da bir takim insanlar beni, bundan menettiler. Ben de Ibni Abhâs'a giderek bu meseleyi sordum. O, bana müt'ayi emretti. Sonra eve giderek, uyudum. Derken rüyamda bana biri geldi ve :
— «Makbul ömre mebrûr hacc.» dedi.
Bunun üzerine ben, Ibni Abbâs'a giderek gördügümü kendisine haber verdim. Ibni Abbâs:
«AHahu ekber! Allaîiu ekber! Ebû'\-Kaas\m (Saltaltahü Aleyhi ve Selleni) in sünneti!» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.
Aynî 'nin beyânina göre vak'a Abdullah b. Zübeyr zamaninda geçmistir. Abdullah b. Zübeyr müt'ayi meneder yalniz mahsur kalanlara caiz görürmüs. Bu hususta Â1kane ile Ibrahim Nehaî dahî ona muvafakat etmislerdir.
Cumhur.u ulemâya göre hacc-i temettü' mahsur kalanlara mahsûs degildir.
«Makbul ömre mebrûr hacc.» cümleleri: müptedâ haber cümlesidir. Yâni «bu makbul bir ömre ve makbul bir haccdir.» demektir.
Hz. Ibni.Abbâs'm :«Ebû'l-Kaasim (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in sünneti!» sözü dahî böyledir. Yâni «Bu, Peygamber (Saîtallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetidir.» mânâsina gelir.
Bununla beraber «Sünnet» kelimesini mansûb okumak da caizdir. Bu takdîrde cümlenin mânâsi: «Peygamber (SctllatIahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetine uygun is yaptin.» demek olur.
Buhârî'nin rivayetinde su ziyâde vardir:
«Bunun üzerine Ibni Abbâs, bana:
— Yanimda kal da malimdan sana bir hisse ayirayim! dedi.» Râvî Su'be diyor ki: «Ben, Ebû Cemre'ye:
— Niçin? diye sordum;
— Gördügün rüyadan dolayi; cevâbini verdi.»

Ibni Abbâs (RadIyallahü anhl'm bu teklifine sebep: Salih rû-yânin, Peygamberligin kirkalti cüz'ündeit bir cüz olmasidir

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Selef-i sâlihin hayirli islerde yardimlasirlardi. Hz. Ebû Cemre bir seferde haccla ömreyi yapmakla ecrinin noksan olacagindan endîse ediyordu. Kendisine hacc-i ifrâdi tavsiye- edenler Resûlüllah (Saitaliahü Aleyhi ve Sellem)'in fiillerine bakarak hareket etmislerdi. Nihayet Allah Teâlâ rüya" hâlinde Ebû Cemre'ye nacce ömresinin makbul oldugunu bildirdi.
2- Sâdik rüya, uyanikken yapilan islere sahittir. Çünkü Peygamberligin kirkalti cüz'ünden bir cüzdür.
3- Âlim talebe okuttugu için ücret alabilir.

32- Ihrama Girerken Hedy Kurbanina Nisan Takmak ve Sirtina Alamet Çizmek Babi

205- (1243) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr hep birden Ibni Ebî Adiyy'den rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize îbni Ebî Adiyy Su'be'den, o da Kat âdiden, o da Ebû Hassân'dan, o da Ibni Abbâs (Raâiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Salldtlahü Aleyhi ve Selîem) ögleyi Zü'1-Huleyfe'de kildi, Sonra devesini istedi ve onu hörgücünün sag tarafindan msanladi, da kan akti. Boynuna iki .nalin takti. Sonra devesine bindi. Deve, kendisini Beydâ düzüne çikarinca hacca telbiye getirdi.

(...) Bize Muhammedü'bnul-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den bu isnâdda Su'be hadîsi mânâsinda rivayette bulundu. Yalniz o: «Nebiyyul-lah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) Zti'l-Huleyfe'ye geldigi vakit...» dedi: «Orada ögleyi kildi.» demedi.

206- (1244) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den rivayet etti. (Demis kj) : Ebû Hassan El-A'rac'dan dinledim, sunu söyledi:
«Beni Hüceyni kabilesinden bir adam Ibni Abbâs'a:
— Halkin kalplerine isleyen yahut halki firkalara ayiran bu fetva nedir? Beyti tavaf eden hille çikarmis? diye sordu. Ibni Abbâs (Radiyaîlahu cmh):
— Patla san iz da yine Peygamberimiz (Sallaüahü Aleyhi ve Seltem) 'in sünnetidir! cevâbini verdi.»

207- (...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ahmed b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm b. Yahya, Katâde'den, o da Ebû Hassân'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Hassan söyle demis:
«Ibni Abbâs'a:
— Bu is halk arasina a yayilmistir. Güya Beyti tavaf eden hille çikarmis. Tavaf: Ömredir; dediler. Ibni Abbâs:
— Patlasaniz da, bu Peygamberimiz (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)"m sünnetidir! cevâbini verdi.»

208- (1245) Bize Ishâk b. îbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu ha mm ed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ata' haber verdi. (Dedi ki) : Ibni Abbâs :
«Beyti tavaf eden haci olsun, hacidan baskasi olsun ihramdan çikar.» Derdi. Atâ'ya:
— «Acaba bunu neye istinaden söylüyordu?» diye sordum.
—«Allah Teâlâ'nm: (Sonra onun hill yeri Beyt-i Atîk'dir,) [44] âyet-i kerîmesine istinaden.» cevâbini verdi.
— Ama bu Arafat'ta vakfeye durduktan sonra olacaktir, dedim; Atâ:
— tbni Abbâs, Arafat'tan önce ve sonra olacagini söylerdi. Bunu Peygamber (SalUtitahü Aleyhi ve Sellemyin

veda haccinda kendilerine verdigi hille çikma emrinden aliyordu. Dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Megazî»de tahrîc etmistir.
«Es'are»: Aslinda nisanlamak, alâmet takmak; mânâsina gelir.
Burada ondan maksat: Devenin hörgücünü sag tarafindan biçak veya sivri bir demirle çizerek kan akitmaktir. Bu, o hayvanin Harem-i Serife gönderilecek bir kurban olduguna alâmettir.
Baska hayvanlara karistiginda kolayca ayrilmasi, kaybolduguna bulan kimsenin getirmesi için bunu yapmak müstehabdir. Bir de bununla bir siâr-i dînî ilân edilmektedir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Harem-i Serife götürülecek kurbanlik develeri nisanlamak ve boyunlarina alâmet takmak müstehabdir. Cumhûr-u 'ulemâ'-nzn kavli budur.
îmam A'za'm'a göre is'âr yâni hayvanin sirtini çizerek kan akitmak bid'attir.
Imam Mâlik'e göre devenin sirti, hörgücünün sol tarafindan çizilir.
Gönderilecek kurban, koyun olursa boynuna nisan takmak, bütün ulemâya göre müstehabdir.
Bu hususta muhalefet eden yalniz Imam Mâlik olmustur. Ona göre koyunun boynuna bir sey takilmaz.
Kaadi Iyâz: «Ihtimâl sabit olan bu hadîsi Imam Mâlik duymamistir.» diyor.
Koyunun sirti çizilmeyecegi hususunda bütün ulemâ müttefiktir. Çünkü koyun zayif oldugu için yaraya dayanamaz. Bir de sirti yapagili oldugundan sirtindan çikan kan görülemez.
Sâfiîler'le onlara muvafakat eden sâir ulemâya göre sirtini çizmek ve boynuna nisan takmak hususunda sigirin hükmü de deve gibidir.
2- Hadîs-i Serîf, devenin boynuna nalin takmanin müstehab olduguna delildir. Sâfiîlerle diger ulemânin mezhebi budur.
Maamâfih deri ve iplik gibi seyler takmakta da beis yoktur.
3- Hacca giderken vâsitaya binmek yürümekten efdaldir.
4- îhrâma, vâsitaya bindikten sonra girmek müstehabdir.
5- Kabe'yi tavaftan sonra ihramdan çikmak Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'nin mezhebidir. Cumhûr-u ulemâ buna muhaliftir. Onlara göre mücerred Tavâf-i kudûmu îfâ etmekle ihramdan çikmak caiz degildir. Ihramdan, ancak Arafât'ta vakfe yapilarak Mina'da seytan taslandiktan ve tavâf-i ziyaret îfâ olunduktan sonra çikilir.
Nevevî diyor ki: «Hz. Ibni Abbâs'in âyetle istidlali dogru degildir. Çünkü âyet-i kerîme'de bu hususa delâlet yoktur. Âyet, kurbanin yalniz Harem-i Serifte kesilecegini bildirmektedir. Onda ihramdan çikma hususuna dâir bir kayit yoktur. Çünkü âyetten murâd, ihramdan çikmak olsaydi, tavafa lüzum kalmadan mücerred kurbanlik Harem-1 Serife varmakla ihramdan çikmak îcâb ederdi. Ibni Abbâs 'm veda haccinda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) 'in verdigi hille çikma emriyle istidlali de dogru degildir. Zîrâ bu emir de mücerred Kâbe'yi tavaftan sonra ihramdan çikilacagina delâlet yoktur. Ite&viltillah(SallatIahü Aleyhi veSellem) 'in emri o seneye mahsûs olmak üzere hacci, ömreye tebdil hakkindadir.
Bâzilari Hz. Ibni Abbâs'in kavlini tevîl etmis ve: «Onun maksadi hacci tamamlayamadan kalanlardir. Böyleleri tavaf ve sa'yden sonra ihramdan çikarlar, demek istemistir.» seklinde mütâlâa yürütmüslere de bu te'vîl ihtimâlden uzak görülmüstür.
Çünkü rivayetlerin birinde Ibni Abbâs 'in:
«Haci olsun olmasin, Beyti tavaf eden kimse hille çikar.» dedigi bildirilmektedir.

33- Ömrede Saç Kisaltma Babi

209- (1246) Bize Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Hisâm b. Huceyr'den, o da Tâvûs'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Ibni Abbâs sunu söyledi:

«Bana Muâviye:
— Haberin var mi ben Merve'de Hesû\ü\lah (SaHaUahü Aleyhi ve Sellem) in saçnii makasla kisalttim? dedi. Ben de ona;
— «Ben, bunun ancak senin aleyhine bir hüccet oldugunu bitiyorum! diye cevap verdim.»

210- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hasen b. Müslim, Tâvûs'dan, o da tbni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Ibni Ab-bâs'a da Muâviyetü'bnü Ebî Süfyân haber vermis. Demis ki:
— «Ben, Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'in saçim Merve'dey-ken makasla kisalttim. Yahut Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi veSeltem) Mer-ve'deyken saçinin makasla kisaltildigini gördüm.»
Bu hadîsi Buhari «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs, Hz. Muâviye 'nin Ci'râne ömresindeyken Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in saçini ki* salttigina hamledilmistir. Çünkü Veda haccmda Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) hacc-i kirana, niyet etmisti. Bu haccda Mina'da tras oldugu ve saçlarini Ebû Tâlha 'nin halka dagittigi sabit olmustur.
Binâenaleyh Muâviye'nin onun saçini kisaltmasi veda haccina hamledilemez. Bunu hicretin 7. senesinde yapilan ömre-i kazaya hamletmek dahî dogru degildir. Çünkü Muâviye o gün henüz müs-lüman olmamisti. O, hicretin 8. yilinda Mekke 'nin fethedildigi gün niüslüman olmustur. Meshur olan kavil budur.
Bu hâdiseyi veda haccina hamledenlerin kavli dogru degildir, fahis bir hatâdir.»
Bâzilari: «Ihtimâl Hz. Muâviye Resûlüllah (SallallahüAleyhi veSellemyin saçim Ci'râne ömresinde kisaltmis da, sonra unutmus ve Haccetü'l-Vedâ'da oldugunu zannetmistir.» demislerdir.
Bâzilarina göre de hadîsin buradaki cümlesinde hazf bulunmak ihtimâli vardir.
Cümlenin taktiri sudur: «Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrinden dolayi, ben kendi saçimi kisalttim.»
Fakat bu ihtimâl vârid degildir. Çünkü Imam Ahmed'in rivayetinde Hz. Muâviye 'nin : «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)\n saçim Merve'de iken kisalttim.» dedigi tasrîh olunmaktadir.
îbni Hazm , bu saç kisaltma isinin bayram günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tras olduktan sonra ötede beride kalan bâzi killari kesmekten ibaret olmasi ihtimâli üzerinde durmus, fakat bu ihtimâl dahî kabule sayan görülmemistir. Çünkü berber Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in basinda sonradan makasla kesmeyi îcâb edecek saç birakmamistir.
Bahusus Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçlari teberrüken ashâb arasinda birer ikiser taksim edildigi için saçinin gelisi güzel tras edilmesine jhtimâl yoktur.
Miskas: Bâzilarina göre genisligi olmayan uzun ok demiridir.
Bir takimlari: Içinde genis ok bulunan yay, demek oldugunu, bâzilari da makam oldugunu söylemislerdir.
Buraya yakisan mânâ: Makas, olmasidir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükünmler

1- Nevevi diyor ki. «Tras olmak efdal ise.de sâdece saç kisaltmakla iktifa etmek caizdir. Bu hususta hacc ile Ömre müsavidir. Yalniz temettü' yapanin ömre için saç kisaltmasi, haccdan sonra da tras olmasi müstehabdir.
2- Ömre için saçi Merve'de kisaltmak veya tras olmak müstehabdir.
Nitekim hacc için de Mina'da tras olmak veya saç kisaltmak müs-tehabdir.

211- (1247) Bana Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüla'lâ b. Abdil'a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dâvûdj Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte hacc için avazimizin çiktigi kadar yüksek sesle telbiye

getirerek yola çiktik. Mekke'ye vardigimiz zaman bize bu hacci, ömreye tebdil etmemizi^ yalniz hedy götürenlerin bundan müstesna oldugunu emir buyurdu.
Terviye günü gelip de Mina'yâ gitmek istedigimiz vakit hacc için telbiye getirdik.

212- (1248) Bize Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muallâ b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b. Hâlid, Dâvûd'dan, o da Ebû Nadra'dan, o da Câbir ile Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahii anhUma) Man naklen rivayet etti. Söyle demisler:
«Peygamber (Saltatkthü Aleyhi ve Sellem) ite birlikte hacc için avazimizin çiktigi kadar yüksek sesle telbiye getirerek (Mekke'ye) geldik.»
Bu hadîs telbiyeyi yüksek sesle -getirmenin müstehab olduguna delildir. Bu cihet ulemâ arasinda müttefekun aleyh ise de kendine zarar verecek sekilde bagirmamak sarttir. Kadinlar kendileri isitecek kadar telbiye getirirler. Çünkü kadinin sesi, fitneye muhaldir.
Zahirî ler'e göre erkeklerin yüksek sesle telbiye getirmeleri vâ-cibdir. Mescid-i Haram ile Mina ve Arafat'ta ve keza mescid olmayan yerlerde telbiye yüksek sesle getirilir.
Bunlardan baska mescidlerde telbiyenin yüksek sesle getirilip geti-rilemiyecegi ulemâ darasinda ihtilaflidir.
Imam Mâlik ile îmam Safiî 'den bu hususta iki kavil rivayet olunmustur. Bunlarin esah olanina göre sâir mescidlerde de yüksek sesle telbiye getirmek müstehabdir.
Hadîs-i Serîf, hacc aylarinda ömre yapilabilecegine de delildir. Ulemâ bu hususta dahî ittifak etmislerdir.
Terviye günü Mina'ya sabahtan mi, yoksa ögleden sonra mi gitmenin müstehab oldugu ihtilaflidir.

(1249) Bana Hâmid b. Ömer El-Bekravî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid, Âsi m'dan, o da Ebû Nadra'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Câbir b. Abdillâh'in yanindaydim. (Bir ara) ona biri gelerek:
— Ibni Abbâs ile Ibni Zübeyir iki müt'a hakkinda ihtilâf ettiler; dedi. Bunun üzerine Câbir:
— Biz, onlari Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSeltem) ile (beraber bulundugumuz zamanlar) yaptik. Sonra Ömer, bunlarin ikisini de yapmaktan bizi men etti. Bir daha biz de onlari yapmadik; dedi.»
îki müt'adan murâd: Hacc-i temettü ile nikâh-i müt'adir. Nikâh-i müt'anm ne olduguna biraz yukarda isaret ptmistik. Bu bahis, yeri gelince görülecektir.
Nikâh-i müt'amn hükmü ilelebet kaldirilmistir.
Buradaki hacc-i temettu'dan murâd : Hacci, ömreye tebdil etmektir.
Bu mes'elenin ihtilafli oldugunu geçen rivayetlerde görmüstük.

34- Peygamber (Sallatlahü A îeyhi ve Seîlem) 'in Telbiyesi Île Hedyi Babi

213- (1250) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Selim b. Ha yy ân, Mervân-i Asfar (Asgar)'dan, o da Enes (Radiyaîlahü anhy'dan naklen rivayet eyledi ki, Hz. Alî, Yemen'den gelmis, Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeIlem) kendisine :
— «Ne için tel biye getirdin?» diye sormus. Alî (Radiyaîlahü anh):
— «Peygamber (SallaÜahÜ Aleyhi ve Sellem) ne için telbiye getirdiyse, ben de onun için telbiye getirdim.» cevâbini vermis. Rcsûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve SeIlem) :
— «Beraberimde hedy olmasaydi, ben de ihramdan çikardim.» buyurmuslar.

(...) Bana, bu hadîsi Haccâc b. Sâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamet rivayet etti. H.
Bana Abdullah b. Hasini de rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti.
Bu râvîlerin ikisi de : «Bize Selîm b, Hayyân bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.» demislerdir.
Yalniz Behz'in rivayetinde: yerine denilmistir.

214- (1251) Bize Yâhyâ b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hti-seyn, Yahya b. Ebî Ishâk ile Abdülazîz b. Suhayb ve Humeyd'den naklen haber verdi ki, bu zevat Enes' (Radiyaîlahü anh) 'i söyle derken isit-misler:
«Ben, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)'i ömre ile haccin ikisine birden:
— «Ömre Ile hacc için Lebbeyk; ömre Ile hacc için Leb bey k! buyururken isittim.»

215- (...) Bana bu hadîsi Alîyyu'bnü Hucr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. IbrâhSm, Yahya b. Ebî Ishâk ile Humeyd-i Tavîlden naklen haber verdi. Yahya demis ki: Ben, Enes'i suhu söylerken isittim :
«Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
— Hacc ve Ömre için Lebbeyk! buyururken isittim.»
Humeyd demis ki: «Enes: Ben, Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
— «Ömre ile hacca Lebbeyk! derken isittim.»

216- (1252) Bize Saîdü'bnü Man sûr ile Amru'n-Nâkid ve Züheyir b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Saîd dedi ki: Bize Siifyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Hanzaletü'1-Esle-mi'den rivayet etti. (Demis ki) : Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'i Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken dinledim. (Efendimiz) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki Meryem oglu hacc veya Ömre yahut ikisini birden yapmak için mutlaka Fecc-i Ravhâ'da telbîye getirecektir.» buyurmuslar.

(...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnu Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys, Ibni Sihâb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. O : «Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a...» dedi.

(...) Bana, bu hadîsi Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Sihâb'dan, o da Hanzaletü'bnü Aliy El-Eslemî'den, naklen haber verdi. Hanzale Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'i sunu söylerken isitmis :
«Resûlüllah (Saiîaliahü Aleyhi ve Selîem) :
— «Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki...» buyurdular.
Râvî, bu hadîsi yukarkilerin hadîsleri gibi rivayet etmistir.
Bu rivayetler, Peygamber (SalUtUahü Aleyhi ve Selîem)'in hacc ile ömreye birlikte niyet ettigini göstermektedirler.
Fecc-i Ravhâ: Mekke ile Medine arasinda bir yerdir. Medine 'den alti mil uzakta oldugu söylenir. Resûiüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Selîem) Bedir gazasina, Mekke 'nin fethi ile Haecetü'l-Vedâ'ya giderken buradan geçmistir.
Hz. îsâ'nin hacci, âhir zamanda semâdan yere indigi zaman olacaktir.
Übbî diyor ki: «Bu hadîs Hz. îsâ (Aleyhisselâm) 'in sag olduguna nassan delildir. îbni Husd «Câmiu'l-Beyan» nâm eserinde onun hayati hakkinda iki kavi zikretmistir.»

35- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setiem)in Ömrelerinin Sayisini ve Zamanini Beyan Babi

217- (1253) Bize Heddâb b. Hfilid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem m âni rivayet ettit. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet etti. Ona da Enes (Radîyailahü anh) haber vermis ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) dört defa ömre yapmis. Hacci ile birlikte yaptigi Ömre müstesna olmak üzere bunlarin hepsini Zü'1-Kaade ayinda ifâ etmis. Bir ömre Hudey-biye'den yahud Hudeybiye zamaninda Zü'1-KaadeMe, bir Ömre ertesi yil Zü'1-Kaade'de, bir ömre Zü'1-Kaade ayinda Huneyh ganimetlerini taksim ettigi sirada Ci'râne'den, bir ömre de hacci ile beraber yapmis.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde rivayet eyledi. (Dedi ki) : Enes':
Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sstlem) kaç defa haccetti? diye sordum.
— «Bir hacc ve dört ömre yapti.» cevâbini verdi.
Katâde bundan sonra Heddâb hadîsi gibi rivayette bulunmustur.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «Cihâd» ve «Megâzî» bahislerinde, Ebû Dâvud ile Tirmizî de «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir. Tirmizi : «Bu hadîs hasen sahihtir.» demistir.
Hudeybiye: Ibni Esîr'in beyânina göre Mekke 'nin büyük köylerinden biridir. Mekke'ye bir konak mesafede olup Medîne yolu üzerindedir. Bu isim bâzilarina göre orada bulunan bir kuyu, bir takimlarina göre de egri bir agaç sebebîle verilmistir.
Ci'râne: Mekke ile.Tâif arasinda bir yerdir. Mekke'-ye daha yakindir.
Huneyn: Mekke'ye üç mil mesafede bulunan bir vadidir. Hicretin sekizinci yilinda burada Hevâzin harbi olmustu. Bu harb Mekke 'nin fethinden az sonra Sevval ayinda vuku* bulmustur.
Hadîs-i Serîf, Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellem) 'in dört defa ömre yaptigini, bunlarin üçünü Zi1ka'de ayinda, birini hacci ile birlikde yâni Zi1hicce'de îfâ ettigini göstermektedir. Bu husûsdaki tafsilât az sonra görülecek Hz. Âise hadîsindedir.

218- (1254) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-seii b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Ebû Ishâk'dan naklen haber verdi. Demis ki: Zeydü'bnü Erkanva :
— Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber kaç gazada bulundun? diye sordum.
— On yedi; cevâbint verdi. Zeydü'bnü Erkam'in bana anlattigina göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Selkm) on dokuz gaza yapmis; hicretten sonra yalniz bir hacc (yâni) veda' haccini îfâ buyurmus.
Ebû Ishâk: «Mekke'de baska bir hacc (daha yapmistir) demis.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu'I-Megâzî»nin bir iki yerinde! Müs1im ayni bahisde, Tirmizî «Kitâbu'l-Cihâd»da tahrîc etmislerdir. Hadîsin metni Buhâri'nin bir rivayetinde söyledir :
«Zeydü'bnü Erkam'in yaninda oturuyordum. Kendisine:
— Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kaç gaza yapti? diye sordular. Zeyd:
— On dokuz! cevâbini verdi.
— Onunla beraber sen kaç gazada .bulundun? dediler.
— On yedi! cevâbini verdi. Ben :
— Ilk gaza hangisidir? diye sordum. Zeyd:
— Useyre yahud Useyr'dir, dedi. (Sube demis ki).:
— Ben (bunu) Katâde'ye söyledim, de Katâde:
— Useyr'dir, dedi.»
Müslim'in rivayet ettigi bir hadîsde Hz. Cabir (Radiyallahu anh): «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde on dokuz gazada bulundum. Yalniz Bedr ile Uhud gazalarina istirak edemedim. Babam mani oldu. Uhud harbinde babam Abdullah sehid edilince Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile hiç bir gazadan geri kalmadim.» dedigine göre Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yirmibir gaza yapmis olmasi iktiza eder. Çünkü Câbir (RadiyatlahU anh) Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile ondokuz gazada bulundugunu iki gazaya da istirak edemedigini bildiriyor. Megâzi ve siyer kitaplarinda gaza adedi daha çok gösterilmis hattâ Ibn-i Sa'd'in beyânina göre Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) yirm'iyedi gaza yapmis; bu maksatla kirkyedi seriyye göndermistir.
Ebû Ishâk'in «Mekke'de baska bir hacc daha yapmistir.» sözü Hicretten önceki zamana aittir. Bu söz Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi've, Sellem) 'in Hicretten önce de yalniz bir hacc yaptigi îhâmini verir. Halbuki Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Hicretten önce birçok defalar hacc etmistir.

219- (1255) Bize Harun b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi b. Bekr ElBürsânî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibn-i Cüreye haber verdi. (Dedi ki) : Atâ'yi haber verirken dinledim. (Dedi ki) : Bana Urvetu'bnü Zübeyr haber verdi. (Dedi kî) : Ben ve Ibn-i Ömer Âise'nin hücresine dayanmis oturuyorduk. Misvak kullaniyor biz de mis-vâkinin sesini isitiyorduk. Ben îbn-i Ömer'e:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Re-vâkinin sesini isitiyorduk. Ben tbn-i Ömer'e:
— Evet, cevabini verdi. Bunun üzerine Âise'ye:
— Ey annecigim! Ebû Abdirrahmân'in ne söyledigim isitmiyor musun? dedim. Âise:
— Ne söylüyor? dedi.
— Peygamber (Sallattahü Aleyhi ve Se/femJReceb ayinda Ömre yapti diyor dedim. Bunun üzerine Âise' (Radiyallahü anha):
— Allah Ebû Abdirrahmân'i magfiret buyursun! Ömrüm hakki için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); Beceb'de ömre yapmamistir. Ve hiç bir ömre yapmamistir ki, Ibn-i Ömer de onunla beraber bulunmasin, dedi.
Ibn-i Ömer bunlari isitiyordu. Ama ne hayir ne de evet demeyip sükût etti.

220- (...) BIze Ishak b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Man s ur'dan, o da Mücâhii'den naklen haber verdi. Söyle demis: Ben ve Urvetu'bnu Zübeyr mescide girdik. Bir de baktik Abdullah b. Ömer Âise'nin hücresine dayanmis oturuyor. Cemâat da mescidde kusluk namazi kiliyorlar. Kendisine bunlarin namazini sorduk.
— Bidattir, dedi. Urve ona :
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Resûlüllah (SaÎîaliahü Aleyhi ve Selietn) kaç ömre yapti? diye sordu. Abdullah:
— Dört Ömre yapti. Bunlarin biri Receb'dedir, cevâbini verdi. Biz kendisini tekzib edip red cevâbi vermekten çekindik. (Bu arada) hücrede Âise'nin m is v aklandigini duyduk. Urve (ona) :
— Ey mü'minlerin annesi! Ebû Abdirrahmân'in söylediklerini isitmiyor musun? dîye sordu. Âise (Radiyallahü anha):
— Ne söylüyor? dedi. Urve:
— Peygamber (SaihUahü Aleyhi ve Seüem) 'in dört ömre yaptigini, bunlardan birinin Receb'de oldugunu söylüyor, dedi. Bunun üzerine Âise (Radiyallahü anha) :
— Allah Ebû Abdirrahmân'a rahmet buyursun! Resûlüllah (Saliallaiiü Aleyhi ve Sellem) hiç bir ömre yapmamistir ki, kendisi de onunla beraber bulunmasin. O Receb ayinda hiç bir ömre yapmamistir, dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbii'l Ömre»de tahrîc etmistir.
Yahya b. Saîd, Ibn-i Ma'yîn, Ebû Hatim ve diger bazi hadîs ulemâsi Mücâhid'in Hz. Âise 'den hadîs isitmedigini iddia etmislerdir. Bu hadîs onlarin aleyhine delildir. Çünkü bizzat Hz. Âise 'den hadîs dinledigini göstermektedir,
Bid'at: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda olmayan bir seyi îcad etmektir. Yerinde de görüldügü vecihle bid'at-i hasene ve bid'-at-i seyyie namlari ile iki kisim olur, Ancak mutlak söylenildigi zaman bu kelimeden ekseriyetle bid'at-i seyyie kasdolunur. Hz. Abdullah'in kusluk namazi için «Bid'attir» demesi bazilarina göre «bid'at-i hasenedir» mânâsina gelir. Nitekim Hz. Ömer Teravih namazi hakkinda: «Bu ne güzel bid'at» demistir. Resûlüllah (SallallahüAleyhive Sellem) 'in kusluK namazi kildigi sabit olmustur. Hz. Abdu11ah'in sözünü çirkin bid'at mânâsina alanlar onun bu hadîsi duymadigi ihtimâli üzerinde durmuslardir. Ulemâdan bâzilarina göre Abdullah (Radiyallahü anh) kusluk namazinin aslina degil toplu halde mescidde kilinmasina bid'at demistir. Aynî: «En güzel tevcih de budur» diyor.
Hz. Âise'nin misvakinin isitilmesinden murad bâzilarina göre misvâkinin, bâzilarina göre de kullandigi suyun sesidir.
Ebû Abdirrahmân, Hz. Abdullah b. Ömer'in künyesidir. Hz. Âise'nin onu ismiyle degil de künyesiyle anmasi

hürmet ve ta'z'm içindir. Âise (Radiyallahü anhâ) Hz. Abdu11ah'in bu meseleyi unuttuguna isaret etmis ve unuttugunu mübalaga ile ifâde için: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) hiç bir ömre yapmamistir ki, Abdullah da onunla beraber bulunmasin» demistir. Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seilem) 'in yaptigi ömrelerin tafsilâtina gelince:

Görülüyor ki, Mansûr'un Mücâhid 'ten rivayetine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Receb ayinda ömre yapmistir. Ebû Ishak ise bu hususta Mansûr'a muhalefet ederek yine Mücâhid tarikiyle Abdullah b. Ömer (Radiyallahüanh) in Veygumher (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in iki defa ömre yaptigini söyledigini, Hz. Âise 'nin bunu duyunca : Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seilem)dört defa ömre.yapti dedigini rivayet etmistir. Bu hadîsi Imam Ahme'd'le Ebû Dâvud tahrîc etmislerdir. Su halde Mansûr'un rivayetine göre ihtilâf ömrenin yapildigi aylara, Ebû Ishak'm rivayetine göre ise ömrelerin sayisina aittir.

Müs1im'in rivayet ettigi Berâ' b. Âzib hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in hacc etmezden önce Zi1 kaade ayinda iki defa ömre yaptigi; Ebû Davud'un tahrîc ettigi Hz. Âise hadîsinde Sevval ayinda; Dârekutnî 'nin rivayet ettigi Âise hadîsinde Ramazan'da ömre yaptigi bildirilmektedir.

Ibn-i Battal diyor ki: «Sahîh olan sudur ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç ömre yapmistir. Dördüncü ömre'nin ona nis-bet edilmesi, ashabina emrettigi ve huzurunda yapildigi içindir. Yoksa kendisi o ömreyi yapmamistir. Hz. Âise'nin (Receb'de hiç ömre yapmamistir) sözü de bu kavlin dogrulugunu gösterir.»

Ebû Abdi'I-Melik, Hz. Abdullah 'in sözü için: «Bu söz îbni ömer'in bir vehmidir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in üç defa ömre yaptigina müslümanlarin icmâi vardir.» demektedir. Beyhakî'nin rivayet ettigi Hz. Âise hadîsinde :

«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç ömre yapti. Bunlarin biri Sevval 'de, ikisi Zi1kaade'de idi denilmis, yine Beyhakî'nin Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet ettigi bir hadîsde : «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) üç Ömre yapti. Bunlarin hepsi Zilkaade'de idi.» buyrulmustur. Ulemâdan bâzilarina göre ihtimâl Hz. Âise , Sevval ömresiyle Hudeybiye 'deki ömreyi kasdet-mistir. Sahîh kavle göre bu ömre Zilkaade ayinda idi» Nitekim Hz. Enes hadîsinde de Zi1kaade'de oldugu bildirilmistir. Zührî , Hz. îbni Ömer'in âzadhsi Nâfi ' , Katâde, Musa b. Ukbe, Muhammed b. îshak ve diger hadîs ulemâsinin kavilleri de budur. Mezkûr rivayette Urvetu'bnü Zübeyr üzerinde ihtilâf edilmistir. Oglu Hisâm'in rivayetine göre Hudeybiye ömresi Sevval 'de; Ibn-i Lehîa 'nin rivayetine göre Zilkaade ayinda yapilmistir. Beyhakî : «Sahîh olan budur. Resûlüllah (SaUalîahü Aeyhi ve Sellem} Beyti tavaftan men edilerek kurbanini kesmis ve tras olmussa da halk bunu dahî onun ömreleri meyâninda saymislardir.» diyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)'in ikinci ömresi Hicretin yedinci yilinda Zilkaade ayinda vâki olmustur. Bu hususta Ulemâ hemen' hemen ittifak etmislerdir. Yalniz îbn-i Hibbân'in «Sahîh»mda Ramazanda oldugu bildiri imi sse de Muhibb.i Taberî bunu Ibn.i Hibbân 'dan baska nakleden olmadigini söylemis: «Meshur kavle göre bu ömre Zilkaade'de yapilmistir» demistir. Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) 'in bu ömresirie ömre-i.kazâ ve Ömre-i kisas nâmlari verilmistir.

Üçüncü ömre Hicretin sekizinci yilinda yine Zülkaade ayinda yapilmistir. Buna Ci'râne ömresi derler.

Dördüncü ömre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'In hacci ile birlikte yapilan ömredir. Mezkûr ömre için Zilkaade. ayinin sonlarinda ihrama girilmis ömre fiilleri Zilhicce 'de yapilmistir. Bâzilari bunu saymayarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üç ömre yaptigini söylemislerdir. Kaadî Iyâz bu kavli sahîh bulmaktadir. Filhakika Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Veda Haccmi yaptigi bu seferde sirf Ömreye niyet etmemis, sahîh olan kavle göre Hacc-1 Kiran yapmistir. Yani evvelâ hacca niyet etmis, sonra ömre için Akîk vadisinde ihrama girmisti.

Hâsili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dört ömre yaptigini söyleyenler Veda Haccmi da hesaba katmis; üç ömre yaptigini söyleyenler bunu saymamis; iki ömre yaptigini iddia edenler Hudeybiye ömresiyle Veda Haccmi hesaba katmamislardir.

Faide : Kirmani: «Veda Haccmda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ya Temettu'a, ya Kirân'a yahut Hacc-i îfrâd'a niyet etmistir.» diyerek isi tereddüde birakmissa da onun hu sözü dogru bulunmamistir. Çünkü

mes'ele ihtilafli olmakla beraber ulemânin ekserisine göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hacc-i Kirân'a niyet etmistir. Birçok rivayetler bahusus Hz. Enes'in hacc ile ömreye beraberce dahil oldugunu bildiren rivayeti bunu göstermektedir. Çünkü hacc ile ömreyi beraber yapmak aynen Hacc-i Kiran demektir. Ibn.i Hazm'in beyânina göre hadîsi Enes (Radiyallahu artk) 'dan rivayet eden onalti mutemet râvî ResûlüUah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hacc ile ömreye beraberce telbiye getirdigine ittifak etmis ve Hz. Enes'in bunu Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)den isittigini sarahaten söylemislerdir.
Bu zevat: Bekr b. Abdillâh El-Müzenî, Ebû Kilâbe, Humeyd-i Tavî1 , Ebû Kazea , Sâbit-i Bünânî, Humeyd b. Hilâl, Yahya b. Ebî Ishâk, Kat'âde, Ebu'1-Esmâ, Hasan-i Basrî, Mus'-ab b. Selim, Mus'ab b. Abdillâh b. Zeberkan, Salim b. Ebî'l.Ca'd, Ebû Kudâme, Zeyd b. Eslem ve Alî b. Zeyd hazerâtidir. Kendilerinden Tahâvî de hadîsi rivayet etmistir. Bütün bu zevatin rivayetleri Hacc-i Kira n 'in diger hacc nevilerinden efdal oldugunu sarahaten ifâde ettigi halde, Kirmânî ile ona muvafakat edenlerin «Hacc-i ifrâd efdâl-dir» iddiasinda bulunmalarini Aynî delilsiz bir dâva olarak kabul etmekte, bunun mükâbere yani kuru bir inattan ibaret oldugunu söylemektedir.
Ulemânin beyânina göre Peygamher(Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in öm-relerini Zilkaade ayinda yapmasi bu ayin faziletinden-dolayidir. Bir de câhiliyet devrinde Araplar Zilkaade ayinda ömre yapmayi en çirkin kabahatlardan saydiklari için onlara muhalefette bulunmak üzere bu ayi tercih etmistir.
Hz. Aise'nin ömrüne yemin etmesi, bu sekil yeminin caiz" olduguna delildir. Imam Mâlik ömre yemin etmeyi kerîh görmüstür. Çünkü böyle bir yeminde AUah'dan baskasini ta'zîm vardir.

36- Ramazanda Yapilan Ömrenin Fazileti Babi

221- (1256) Bana Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ibn-i Cüreyc'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki) : Ibn-i Abbâs'i bize hadîs rivayet ederken dinledim. Sunu söyledi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensâr-dan bir kadina:
— Senin bizimle beraber hacc etmene mâni olan nedir? buyurdu. (Râvi Ibn-i Cüreyc : Ibn4 Abbâs bu kadinin adini da söyledi ama ben unuttum demis.) Kadin:
— Bizim su tasiyan iki devemizden baska, malimiz yoktur. Oglum ile babasi develerin birine binerek hacca gittiler. Bize su tasimak için yalniz bir deve biraktilar, dedi. Resûlüllah (SallaItakü Aleyhi ve Sellem):
— Öyleyse Ramazan geldigi vakit ömre yap. Çünkü Ramazanda yapilan ömre hacca bedeldir, buyurdular.

222- (...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Yezîd yani Ibn-i Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habîb EI-Muallira, Atâ'dan, o da Ibn-I Abbâs'tan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ensârdan Ümmü Sinan denilen bir kadina :
— Seni bizimle hacc etmis olmaktan men eden nedir? diye sormus; kqdin kocasini kasdederek :
— Ebû fülânin su tasiyan iki devesi vardi. Kendisi oglu ile birlikte birine binerek hacca gitti. Digeriyle de hizmetçimiz su tasiyor cevâbini vermis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
—öyle ise Ramazanda yapilan bir ömre, bir hacc —yahut benimle birlikte bir hacc— yerini tutar, buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Ömrcde, Nesâî «Hacc» ile «Oruç» bahislerinde tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bazi rivayetlerinde Resûlüllah (Salfallahu Aleyhi ve Sellem) in bu sözü Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'e söyledigi bildirilmektedir. Yalniz bu rivayet biraz zayif görülmüstür.
Nadîh: Üzerinde su tasinan devedir. Ibn.i Battal: «Nâ-dih ; Deve,' öküz veya merkep gibi üzerinde su tasinan hayvana denir. Lâkin burada murad devedir. Çünkü Bekr b. Abdi'l:Müze-n î 'nin Ibn-i Abbâs 'dan rivayet ettigi hadîste erkek deve oldu-du tasrîh edilmistir.» diyor. Bununla beraber tasrîh edilmese bile bundan yine deve anlasilir. Çünkü Araplar su tasimakta ekseriyetle deve kullanirlardi.
(Digeriyle de hizmetçimiz su tasiyor) cümlesi hakkinda Nevevî (631-676) sunlari söylemistir: «Bu cümle memleketimizdeki Müslim nüshalarinda bu sekilde rivayet edilmistir. Mezkûr cümleyi Kaadi Iyâz, Abdulgâfir-i

Fârisî ile baskalarindan ayni sekilde rivayet etmis; Ibn-i Hâmân rivayetinde: (Hizmetçimiz onun üzerinde su tasiyor) denildigini söylemistir. Kaadi îyâz: (Bence bunlarin hepsi degistirmeden ibarettir. Dogrusu: Üzerinde su tasiyarak bir hurmaligimizi suluyoruz; olacaktir. Hurmalik yerine yanlislikla hizmetçi kelimesi konulmustur. Birinci rivayetteki: Üzerinde su tasidigimiz; kaydi da sözümüzün dogru oldugunu göstermektedir.) demisse de muhtar olan kavle göre buradaki rivayet sahihtir. Kaadi 'nin söyledigi ziyâde, mukadder ve mahzûftur. Bu gunâ mahzûflar Arap lisaninda çoktur.»

Ramazan'da yapilan ömrenin bir hacca bedel olmasi bâzilarina göre sevap husûsundadir. Buna karine, hakîkatta ömrenin hacc yerine kâim olamiyacagma icmâ' bulunmasidir. îbni Huzeyme: «Bir sey digerine bâzi mânâlarinda benzerse, o seyi digerine benzetmek ve onun dengi addetmek caizdir» diyor. Ömre her cihetle farz olan hacc gibi degildir. Çünkü farz olan hacc onunla ödenmez. Fakat sevap hususunda ona benzer.

Tirmizî'nin rivayetine göre îshâk b. Râhuye: «Bu hadîsin mânâsi îhlâs sûresinin Kur'ân-i Kerîm'in üçte birine muâdil oldugunu bildiren hadîs gibidir.» demistir.

Ibnü'l.Arabi diyor ki: «Bu ömre hadîsi sahîh olup Allah'in bir fazl-u nimetidir. Gerçekten Ramazâni da katmak suretiyle ömre hacc mertebesini bulmustur.» Bu bâbda Ibnü'l-Cevzî: «Amelin sevabi vaktin serefi nisbetinde artar. Nitekim kalbin huzuru ve niyetin ihlâsi ile de artar.» diyor. Bâzilarina göre bu hadîsden murad Ramazan'da yapilan farz bir ömre gene Ramazanda yapilan nafile hacc ile nafile Ömre gibidir mânâsina gelebilir.

îbni Tîn'e göre hadîs-i seriften muhtemelen zahirî mânâsi mak^uddur ve Ramazah-i serifin bereketiyle bu ayda yapilan ömre hacca muâdil olur. Bazilari bu ömrenin yalniz hadîs-i serifte zikri geçen Üm-mü Sinan'a mahsus oldugunu söylemislerdir. Ahmed.b. Menîin «MüsnecUinde sahîh bir isnadla tahrîc ettigi rivayette: «Bunun yalniz bu kadina mahsus oldugunu biliyoruz.» denilmis. Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde kadinin: «Bunu ResûlnUahfSallallahü Aleyhi ve Sellem) hassaten benim için mi "söyledi? Yoksa bütün insanlara âmm ve sâmil midir? Bilmiyorum.» dedigi bildirilmistir. Zahire bakilirsa mânâ her müs-lümana sâmildir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce'nin muhtelif yollardan tahrîc ettikleri bâzi rivayetlerden kadinin Ümmü Ma'kil oldugu ve Benî Esed kabilesine mensup bulundugu anlasilmaktadir. Bâzilari bu kadinin Ensâ-riyye, bâzilari da Escaiyye oldugunu söylemislerdir. Bâzi rivayetlerde Ümmü Talîk 'dan bahsedilmistir. Ulemâdan bâzilari Ümmü Ma'kil ile Ümmü Talîk 'm ayni kadin oldugunu, bu kadinin iki tane künyesi bulundugunu söylemislerdir. Hattâ babimiz rivâ-yetindeki Ümmü Sinan 'm Ümmü Ma'kil oldugunu söyleyenler de vardir. Gerçi Ümmü Sinan 'in Ensâr 'dan, Ümmü Ma'kil'in ise Benî Esed kabilesinden oldugu bil-dirilmisse de onun Ensâr 'dan oldugunu söyleyenler vardir. Bu takdirde rivayetlerde ayri ayri ismi geçen kadinin Ümmü Ma'kil oldugu anlasilir. Tirmizî (209-279) Ümmü Ma'kil hadîsini rivayet ettikten sonra: «Bu bâbda îbni Abbâs, Câbir, Ebû Hureyre, Enes ve Vehb b. Hanbes haze-râtindan da rivayetler vardir.» demistir.. Bunlardan maada Yûsuf b. Abdillâh ile Ebû Talîk ve Ümmü Talîk 'tan. da rivayetler vardir. Bu rivayetlerin bâzisini Buhârî ile Müslim , bâzisini îbni Mâce, Nesâî, Taberânî, Ibni Adiyy ve îbni Menden tahrîc etmislerdir. Bunlarin hepsinde Ramazanda yapilan bir ömrenin hacca muâdil oldugu bildirilmektedir.

37- Mekke'ye Yukarki Yoldan Girip Asagiki Yoldan Çikmanin ve Bir Yere Baska Yoldan Girip Baska Yoldan Çikmanin Müstehab Olusu Babi

233- (1257) Bize Ebî Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nüraeyr rivayet etti. H.

îîize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Medine'den çikarken) agacin bulundugu yoldan çikar; (girerken) Muarraz yolundan girer-mis. Mekke'ye giderken dahî yukarki yoldan girer asagiki yoldan çikarmis.

(...) Bana bu hadîsi Züheyr b. Harb ile Muhammedu'bnü'l-Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya

yani El-Kattan, Ubeydul-lah'dan bu isnadla rivayet etti. Züheyr'In rivayetinde : «Bathâ'daki yukarki yoldan...» demis.
Bu hadisi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî hacc bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Agaçtan murâd Zülhuleyfe mescidinin yanindaki agaçtir.
El-Muarras: Medine'ye alti mil mesafede bulunan bir yerdir.
Seniyyu : Aslinda her dagin sarp yeri yahut yüksek yoludur. Burada ondan murad Mekke 'nin El-MuaUât denilen meshur kabristaninin yukarsuidaki yoldur. Bu yol vaktiyle çikilmasi güç, sarp bir yermis. Sonra Hz. Muaviye tarafindan düzeltilmis. Daha sonra Abdul ineli k ve Mehdi zamanlarinda ve sekizyüz onbir tarihlerinde mevziî tamirler yapilmis. Misir Sultani El-Müeyyed zamaninda kamilen tamir olunmustur. Mekke'ye girilen yukarki yola Kedâ , çikilan alt yola da Kiidâ derler. dan girip asagiki yoldan çikmasinin hikmeti ibrahim (Aleyhisselâm) in nidasi yüksek, yerden yapildigi içindir. Bir de maksada yüksek yerden girmek ve alçak yerden çikmak daha münâsiptir. Bâzilarina göre Mekke'ye üst yoldan girilirse Kabe.i Muazzama karsisina geldigi için girerken bu yol tercih edilmistir. Münafiklara Islâmiye-tin kuvvet ve sevketini göstererek onlari kizdirmak için bu yoldan girdigini söyleyenler oldugu gibi bu hususta baska kaviller de vardir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine 'den Mekke'-ye gitmek istedigi zaman Zülhuleyfe yolunu tutar, geceyi Zü1-hu1eyfe'de geçirdikten sonra yoluna devam edermis. Dönüste yine burada gecelermis Teymî'ye göre bu hadîsden murâd Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke 'den çikarken Zülhuleyfe yolundan, Mekke'ye girerken ise El.Muarras yolundan girmis olmasidir. Fakat Buhâri'nin rivayeti bu izahin aksine yani bizim izah ettigimiz sekildedir. Ibni Battal ResûlüJlali (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'n bu seferleri ayri ayri yollardan yapmasini bayram namazlarina baska yoldan gidip baska yoldan dönmesine benzetmistir. Bâzilari ayri ayri yollardan gidip gelmenin kasdî degil bir tesadüf eseri oldugunu söylemislerse de bu iddia dogru degildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu tefâülen yahut gidip geldigi yollar kendisine sahit olsunlar diye yapmis olur. Nitekim buna kail olanlar da vardir.

224- (1258) Bize Muhammedu'bnü'l-Müsennâ ile Ibni Efaî Ömer hep birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ibnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Süfy&n, Hisam b. Urve'den, o da babasindan, o da Aise'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'Mekke'ye geldigi vakit üst tarafindan girer; alt tarafindan çikarmis.

225- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me Hisâni'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, Kesûlüllah (SaUaîUthil Ateyhi ve Seliem) fetih yilinda Mekke'nin yukarisin-daki Kedâ yolundan girmis. Hisâm demis ki: «Babam Mekke'ye her iki yoldana girerdi. Ama ekseriya Kedâ'dan girerdi.»
Bu hndisi Buhâri *Hacc» ve «Megâzî» bahislerinde, Ebû Dâvûd , Tirmizi ve Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Hisâm'in babasi Urve'nin ekseriya Kedâ 'dan yani .yukarki yoldan girmesi evinin oraya daha yakin o imasi ad an dir. Aksi takdirde Mekke 'ye girip çikma hususunda iki yoldan birini tercih etmedigi nefs-i rivayetten anlasilmaktadir. Hz. Urve'nin Mekke'-ye her iki yoldan girip çikmasi halka kolaylik gösterme maksadiyladir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Mekke'ye yukarki yoldan girerek asagiki yoldan çikmak müstehabdir. Bu huâusda haci olanlarla. olmayanlar müsavidir. Nevevî diyor ki: «Mekke 'nin yukarki yolu Medîneliler'le Samlilar gibi ayni cihetten gelenlerle Yemenliler gibi aksi cihetten gelenler için ayni hükümdedir. Binâenaleyh Yemen 'den gelenlerin istikâmet degistirerek Mekke 'nin yukariki tarafindaki yoldan girmeleri müstehabdir.»
2 - Memleketinden çikan bir kimsenin dönüste baska yoldan gelmesi müstehabdir.

38- Mekke'ye Girmek Istenildikte Zü Tava'da Gecelemenin, Oraya Girmek Îçin Yikanmanin ve Mekke'ye

Gündüz Girmenin Müstehab Olusu Babi

226- (1259) Bana Züheyr b. Harb ile Ubeydullah b. Sâîd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni El-Kattân, Ubeydullah'tan rivâyet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi', tbni Ömer'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ye Sellem) geceyi sabaha kadar Zû tavâ'da geçirmis; sonra Mekke'ye girmis. Nâfi': «Abdullah da bunu yapardi» demis. Ibni Saîd'hi rivayetinde: «Hattâ sabah namazini kildi» kaydi vardir. Yahya yahut sabahlayin caya kadar dedi seklinde rivayet etmis.

227- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb Nâfi'den rivayet etti ki, tbni Ömer Zû Tavâ'da gecelemeden ve sabahlayip da yikanmadan Mekke'ye gelmezmis» Sonra Mekke'ye gündüzün girer Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve SellemYâen naklen onun da böyle yansadigini söylermis.

228- (...) Bize Muhammedu'bnü-Ishâk El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes yani tbni Iyâz, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi'e de Abdullah anlatmis ki, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye gelirken Zû Tavâ'ya iner, orada geceler hattâ sabah namazini kilarmis. ResûlüUah'fSallallahü Aleyhi ve Sellem)'in burada namaz kildigi yer sarp bir' tepenin üzerinde imis. Sonradan orada yapilan mescidde degil ondan daha asagida sarp bir tepenin üzerinde imis.

229- (1260) Bize Muhammed b. Ishâk El-Müseyyebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Enes yâni tbni lyâz, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi'a da Abdullah haber vermis ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) kendisi ile uzun dagin arasindaki dagin iki tepesini Kabe'ye dogru karsisina almis oraya (sonra) kurulan mescidi tepe tarafindaki mescidin soluna almis. Resûlüllah (SallalIahii Aleyhi ve Selietn) in namaz kildigi yer ondan daha asagida kara tepenin üzerindeymis. Tepeden on arsin yahut ona yakin bir mikdâr asagi imis. Sonra insanin kiblesine düsen uzun dagin iki tepesine karsi namaz kilmis.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'1-Hacc» ile «Kitâbü's-Salât»da tah-rîc etmistir.
Ekeme : Tepe mânâsina gelir.
Furda: Dagin yüksek yeri ve daga giden yolun giris yeri, bogaz mânâlarina gelir. Burada ondan mürâd dagin tepesidir. Hz Abdu11ah'in ibâdet için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kildigi yerleri arastirdigi ve oralarda namaz kildigi meshurdur. Bu sebepledir ki, Zû tava 'daki mescidin tam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)'in namaz kildigi yere yapilmadiginin farkina varmis ve bunu bildirmistir.
Bu rivayetlerden T&esûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Mekke'ye gündüz girdigi anlasiliyorsa da baska rivayetler gece dahî girdigini ifâde etmektedir.

Hadisi Serif'ten Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Mekke'ye girmek için yikanmak sünnettir.
Nevevî diyor ki: «Yikanmaktan âciz olanlar teyemmüm ederler ve bununla Mekke Ve girmek için yikanmayi niyetlenirler.» Kirmânî'nin menâsikinde bu yikanmanin herkese hattâ hayizli ve nifasli kadinlarla çocuklara bile müstehab oldugu bildiriliyor. Zâhirî1er'e göre bu gusül farzdir. Bu kavil Ikrime ile Hasan b. Ebi'l-Hasen 'den de rivayet olunmustur.
Ebû Ömer îbni Abdi'1-Berr , Mâlikîler'e göre yikanmanin Sünnet-i Müekkede oldugunu, binâenaleyh özürsüz terk edilmesine ruhsat vermediklerini söylemistir. Ancak AbdülmeIik'in beyânina göre unutarak veya kasden terkedildigi takdirde kurban ve fidye lâzim degildir. Imam. Mâlik'e göre bu guslün Cuma namazi için yikanmaktan daha müekked oldugu rivayet edilir.
Imam Azam, Evzâî ve Sevrî'ye göre Mekke'ye girmek için abdest dahi kâfidir. Ibrahim Nehaî 'nin kavli de

budur.
2- Zû tava 'da gecelemek müstehabdir.* Bu yer Mekke civarindadir. Bittabiî orada gecelemek yolu oradan geçenlere mahsustur.
3- Mekke'ye gündüzün girmek müstehabdir. Bazilari bu hususta gece ile gündüzün müsâvî oldugunu söylemislerdir.

39- Tavaf Ile Ömrede ve Haccin Ilk Tavafinda Ramelin Müstehab Olusu Babi

230- (1261) Bize Ebî Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Hümeyr rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nafi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki; Besûlüllah (SalUtllahü Aleyhi veSellem) Beyti ilk defa tavaf ederken üç defa ramel yapar, dört defa da alelade yürürmüs. Safa ile Merve arasinda sa'y yaparken dahî Mesîl vadisinde hizli yürürmüs. Bunu Ibni Ömer de yaparmis.

231- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni tbni Ismail, Musa b. Ukbe'den, o da Nafi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, ResûlüIlah (Sallalfahu Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye ilk geldiginde hacc ve ömre için tavaf ederken Beyti üç defa hizlica dolasir sonra dört defa alelade yürürmüs. Sonra iki rekât namaz kilar; arkasindan Safa ile Merve arasinda sa'y yaparmis.

232- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletu'bnu Yahya rivayet ettiler, Harmele dedi ki: Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Salim b. Abdillâh haber vermis ki, Abdullah b. Ömer sunu söylemis:
«Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seliem) 'i Mekke'ye geldiginde ilk tavafini yaparken Hacer-I Esved'i istilâm buyurarak yedi tavafin üçünde ram el yaparken gördüm. »

233- (1262) Bize Abdullah b. Ömer b. Ebân El-Cu'fî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni'l-Mübârek rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer (Radiyallahü anh) Man naklen haber verdi. Söyle demis:
«Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) Hacer-i Esved'den Hacer-I Es-ved'e kadar üç defa ramel yapti dört defa da alelade yürüdü.»

234- (...) Biie Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sttlcym b. Ahdar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâ-fi'den naklen rivayet etti ki, tbni Ömer hac«rd«n hacere ram«l yapmis ve Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'In bunu yaptigini söylemis.

235- (1263) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Malik rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Mâlike, Ca'fer b. Muhammed'den dinledigim, onun da babasindan, onun da Câbir b. AbdiIIâh (Radiyaliahû anhüma)'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Câbir: «Ben (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in üç tavafda Hacer-i Esved'den bashyarak yine ona varincaya kadar ramel yaptigini gördüm.

236- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik ile Ibni Cüreyc, Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasindan, o da Câbir b. Abdillah'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (SalUdlahü Aleyhive Sellem) üç tavaf da hacerden hâcere ramel yapmis. Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinde tahrîc etmistir.
Evvelce de görüldügü vecihle ramel sik sik adimlarla hizlica yürümek ve yürürken omuzlari sallamaktir. Habeb dahî bu mânâya gelir. Yedi tavafin ilk üçünde ramel ile yürümek müstehabdir.

Ilk tavaftan murâd arkasindan Safa ile Merve arasinda sa'y yapilan tavâfdir. Bu da tavâf-i kudüm ile tavâf-i ifâza'da mütesav-verdir. Tavâf-i vedâda sa'y yoktur. Ramel bir defaya mahsus olmak üzere mesru' kilinmistir. Kadinlara tavaf ve sa'y esnasinda ramel mesru' degildir. Bu hususta ulemâ müttefiktir.
Mesîl; Sâfâ ile Merve arasindaki MI çukurudur. Buradan geçerken hizlica yürümek bilittifâk müstehabdir. Hadîs-i serîfd Safa ile Merve arasindaki sa'ye de mecazen tavaf denilmisdir. Çünkü sifatlari baska baska ol»a da tavafla sa'yin her ikisinde hizli yürüme vardir.
Iki secdeden murâd iki rek'ât namazdir. Bu namazin ulemâdan bâzilarina göre vacip, bâzilarina göre sünnet oldugunu yukarida görmüstük. Hadîs-i serîfde tavafla sa'y arasinda tertîb vâcib olduguna delîl vardir. Yâni evvelâ tavaf sonra sa'y yapilacaktir. Cumhuru u1emâ'ya göre evvelâ sa'yi yapip sonra tavaf etmek caiz degildir. Nevevi bu hususta seleften bâzilarinin zayif bir hilafi bulundugunu kaydediyor.
Rükn-ü Esved 'den murâd Kabe 'nin bir kösesinde bulunan Hacer-i Esved 'dir. Tavafa baslarken bu tasi istilâm etmek biliîtifâk tavafin sünnetlerindendir. Rame1 dahi bu tastan bas-liyarak yine onda bitirmek suretiyle yapilir. Rivayetlerin bazilarindaki «Hacerden hacere» tâbirinden murâd budur.

237- (1264) Bize Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ciireyrî, Ebu't-Tufeylî'den rivayet etti. Söyle demis: Ibni Abbâs'a: Ne buyurursun. Beyti su üç tavaf ramel ve dört tavaf âdî yürüyüs meselesi sünnet midir? Kavmin bunun sünnet oldugunu söylüyorlar, dedim. Ibni Abbas :
«Hem dogru söylemisler kem yanlis!» cevâbini verdi.
— (Bu) h*m dogru sftytemisier hem yanlis sözünün manasi nedir? dedim, thni Abas san* söyledi
— EeiûlttUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mekke'ye geldi de müsrikler : Hakiykaten Munammed Ile ashabi yilliktan Beyti tavaf edemiyorlar, dediler. Ona haset ediyorlardi. Bunun tilerine ResulüIIah (Sallallahü AtetfiiveSeltem^ ashabina öç tur ramel yapmalarini, dört tur da alelade yürümelerini emir buyurdu. Ibai Abbâs'a:
— Bana Sala ile Merve arasinda vasitaya binerek sa'y yapmayi haber ver. Bu da sünnet midir? ZIrâ kavmin hunun sünnet oldugunu söylüyorlar, dedim. Ibni Abbâs:
— Hem dogru söylemisler hem yanlis cevâbini veiil Ben:
— (Bu) hem dogru söylemisler hem yanlis sözünün mânâsi nedir? dedim. Ibni Abbâs sunu söyledi:
— Resûlüllah ("Sa/fa/iö/iH Aleyhi ve Sellem)'in yanma halk üsüstüler, iste Muhammedi Iste Muhammedî diyorlardi. Hattâ evlerden genç kizlar bile çikmislardi. Resulüllali (Saltailahü Aleyhi ve Sellemj'in huzurunda halk dÖvtilemezdi. Basina birçok kimseler toplaninca hayvana bindi ama yürüyerek sa'y yapmak efdaldir.

(...) Bize Muhammedu'bnü'l-Mûsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî bu isnâdla bu hadîsin mislini, haber verdi. Yalniz o: «Mekkeliler hasetçi bir kavim idiler» dedi. «Ona haset ederlerdi» demedi.

238- (-..) Bize Ibni EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân, Ibni Ebî Hüseyin'den, o da Ebu't-Tufeyl'den naklen "rivayet etti. Söyle demis: Ibni Abbâs'a :
Kavmin Resûlü\\ah(Sa!lallahu Aleyhi ve Sellem)'in Beyti tavaf ederken ve Safa ile Merve araslnda ramel yaptigini, bunun sünnet oldugunu söylüyorlar, dedim. îbni Abbâs:
— Hem dogru söylemisler hem yanlis cevâbini verili.

239- (1265) Bana Muhammed b. RâfI' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr, Abdülmelik b. Saîd b. Eheer'den, o da Ebu't-Tuieyl'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Ibni Abbâs'a :
— Btn. Retûlü\lah(SalUillahü Aleyhi ve Sellem)>i gördügümü sannedi-yorura, dedim. Ibni Abbâs:
— O halde onu bana tavsif et, dedi.
— Onu Merve'de disi bir deve üzerinde gördüm. Etrafina birçok insanlari toplanmislardi dedim. Bunun üzerine

Ibni Abbâs:
— Iste Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) odur. Halk onun huzurundan kovulmaz ve zorlanmazlardi, dedi.

240- (1266) Bana Ebu'r-Rebî-Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yâni Ibni Zeyd, Eyyûb'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashâbiyla Mekke'ye geldi. Kendilerini Yesrib'in sitmasi zayiflatmisti. Müsrikler: Yarin size öyle bir kavim gelecek ki sitma kendilerini bitirmis. Ondan çok elem çekmisler dediler. Ve hicrin arkasina oturdular. Peygambet(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de müsrikler müslümanlarin celâdetini görsünler diye ashâbma tavafin üç turunda ramel yapmalarini, iki köse arasinda da adî yürüyüsle yürümelerini emir buyurdu. Bunun üzerine müsrikler:
— Sitmanin kendilerini bitirdigini söylediginiz adamlar bunlar mi? Bunlar filân ve filândan daha saglammislar, dediler. Ibni Abbâs (sözüne devamla) :
«Resûlüllah (Salkllahü Aleyhi ve Sellem) 'i ashabina bütün turlarda ramel yapmalarini emir buyurmaktan men edtn say ancak anlara acimasi olmustur.» demis.

241- (...) Bana Amru'n-Nâkid ile Ibni Ebî Ömer ve Ahmed b. Abde hep birden tbni Uyeyne'den rivayet .ettiler. Ibni Abde (dedi ki) :
Bize Süfyân, Amr'dan, o da Atâ'dan, o da îbni Abt&s tan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs:
«Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Beyti ancak müsriklere kuvvetini göstermek Için ramel ve hizla tavaf etmistir.» demis.
Bu hadîsi Buhâri hacc bahsinin bir-iki yerinde ve «Kitâbü'I-Megâzî»de; Ebû Dâvûd ile Nesâî hacc bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Nevevî diyor ki: «îbni Abbâs'm bu hadîsi bundan önceki rivayetlerle nesh edilmistir. Çünkü îbni Abbâs hadîsi Hicretin yedinci yilinda Mekke fethedilmezden önce îfâ olunan kaza Ömresine aittir. O zaman müslümanlar bedenen zayif idiler. Tavaf esnasinda ramel yapmalari kuvvetli görünmek içindi. Buna iki rüknü Yemânî'den gayri yerlerde muhtaçtilar. Çünkü müsrikler Hicr denilen yerde oturuyor, rükn-ü yemânî denilen iki köse arasinda müslü-manlari görmüyor, diger köseler arasinda tavaf ederken görüyorlardi. Peygamber (Sallallahu Âieyhi ve Selîem) Hicretin onuncu yilinda Veda haccini îfâ ettigi vakit Hacer-i Esved 'ten bashyarak yine Haceri Esved 'e kadar ramel yapmisdir. Binâenaleyh bu son fi'liyle amel etmek vâcib olur.»
Nevevî'nin bahsettigi nesh bir tur tavafin yarisinda ramel yapip yarisinda yapmamaya aittir. Çünkü îbni Abbâs (Radiyaîlahü anh) hadîsinde iki rüknü yemânî arasinda ramel yapilmaiyacagi bildirilmektedir. Bu mes'ele îmam Nevevî 'nin dedigi gibi nesh edilmistir. Bugün tavafin ilk üç turunda Hacer-i Esved 'den baslayarak yine onda bitmek suretiyle ramel yapilir.
Hicr: Hatîm denilen yerin içidir. Hatîm Kâbe.i Muazzama'nin altin oluk tarafindaki yarim duvarla çevrilmis yerdir. Vaktiyle bu yer Kabe'den ma'dûd idi. Hükmen yine Kabe'nin içinden sayildigi cihetle tavaf Hatîmin arkasindan yapilir
îbni Abbâs (Radiyallahu anh): «Hem dogru söylemisler, hem yanlis» sözü ile Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) 'in fi'li oldugunu dogru söylemisler, fakat bunun bir sünnet-i müekkede oldugu iddiasinda hatâ etmisler demek istemistir. Çünkü ona göre ramel meselesi senelerce tekrari matlûb olan bir is degil, küffâra kuvvetli görünmek için yalniz o seneye mahsustur. Hz. îbni Abbâs 'in mezhebi bu ise de sahabe ve tabiîn ile onlardan sonra gelen bütün ulemâ bu hususta ona muhalefet ederek tavafin ilk üç turunda ramelin sünnet oldugunu söylemislerdir. Bu sünneti terkeden faziletten mahrum kalir. Bununla beraber tavafi yine de sahihtir. Kurban lâzim gelmez.
Abdullah b. Zübeyr'e göre ramel tavafin yedi turunda da sünnetdir.
Hasan-i Basrî, Sevrî ve M âli kiler'den Abdülmelik b. Mâcisûn'a göre tavaf esnasinda rameli terk edene kurban

kesmek lâzim gelir. Vaktiyle Imam Mâlik'in dahî buna kail oldugu, fakat sonra rücû ettigi söylenir.
Cumhur-u ulemâ 'nin delili ResûlüMah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem)in veda haccinda tavafin ilk üç turunu ramel ile yapip geri kalan dört turunda alelade yürümesi ve sonra :
«Hac fiillerini nasil yapacaginizi benden alin» buyurmus olmasidir.
Ibni Abbâs (Radiyailahü anli) kendisine Safa ile Merve arasinda vâsitaya binerek sa'y yapmanin hükmü soruldugu ve «Kavmin bunun sünnet oldugunu söylüyorlar» denildigi vakit yine : «Hem dogru söylemisler, hem yanlis» diye cevap vermistir. Gerçi ibarede «Ke-zebû» lâfzi kullanilmistir. Bunun asil mânâsi «yalan söylemisler» demek ise de bu gibi yerlerde mezkûr kelimenin hatâ mânâsinda kullanildigini kitabimizin bas taraflarinda görmüstük. Hz. Ibni Abbâs bu sözüyle : «ResûlüllahfSallalîahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üzerinde sa'y yaptigini dogru söylemisler, fakat bunun yürümekten efdal oldugunu söylemekte hatâ etmisler. Çünkü yürümek daha faziletlidir.» demek istemis ve Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in özürden dolayi hayvana bindigine isaret etmistir. Ulemâ bu kavlinde Ibni Abbâs (Radiyailahüanh)ile beraberdir. Yâni Safa ile Merve arasinda vâsitaya binerek sa'y yapmak caiz ise de sa'yi yürüyerek yapmak efdaldir. kelimesi bâzi nüshalarda seklinde rivâye4
olunmustur. Mânâsi «kendilerine surat asilmazdi» demektir. Kaadi Iyâz bu rivayetin daha dogru oldugunu söylemistir.
Yesrib: Medîne-i Münevvere'nin câhiliyyet devrindeki ismidir. Hadîs-i serifin muhtelif rivayetleri vardir. Ismâîlî'nin rivayetinde : «Müsrikler : Size çiplak bir kavim gelecek demisler. Onlarin bu sözünü Allah Peygamberine bildirmis, o da ashabina hem ramel yapmalarim, hem de âdi yürüyüsle yürümelerini emir buyurmusdu» denilmis: Ibni Mâce'nin rivayetinde: «Resûlüllah (SallalîahüAleyhi ve Sellem) Hudeybiye 'den sonraki Ömresi için Mekke'ye girmek istedigi vakit ashabina : Yarin kavminiz sizi görecektir. Ama sizi zinde görmelidirler buyurmus, Mescid-i Haram'a girdikleri vakit as-hâbiyla beraber Hacer-i Esved'i istilâm ederek ramelle tavaf etmislerdir.» buyrulrnus; Taberânî'nin rivayetinde :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ömreye niyet edince Mekkeli-lerin ashabi hakkinda zayiflamislar diye söz ettiklerini duymus ve Mekke'ye vardik&i ashabina : Haydi bakalim kollarinizi, paçalarinizi sivayin da ramelle yünü yün! Tâ ki kavminiz kuvvetli oldugunuza kaani olsun, buyurmusdur.» denilmektedir. Bir rivayette ashabin ramel yaptigini gören Küre y g kâfirlerinin: «Bunlar ceylânlar gibi adamlarmis» dedikleri bildirilmistir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Tavaf esnasinda ramel yâni omuzlari sallayarak hizla yürümek mesru'dur. Ulemâ bunun sünnet olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir. Hz. Ömer, oglu Abdullah ve Ibni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hazerâtma £öre sünnettir. Imam-i Âzam, Imam Mâlik', Imam Sâfiî ve Imam Ahmed'in mezhepleri de budur. Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) ile Tabiîn 'den Tâvûs , Atâ ' , 'Hasan-i Basrî, Kaasim ve Salim'e göre ramel sünnet degil mübahdir. Onu isteyen yapar, isteyen yapmaz.
2- Tavafin bir turuna savt denilebilir. Imam Safiî'nin bunu kerîh gördügü onun yerine devr denilecegini söyledigi rivayet olunur.
3- Küffâra karsi kuvvetli ve silâhli görünerek onlari korkutmak caizdir. Bu sekildeki hareket riya sayilmaz.
4- Kavlen oldugu gibi fi'len gösteride bulunmak caiz hattâ bazen evlâdir.

40- Tavafda Iki Rükn-ü Yemaniyi Istilam Etmenin Müstehab Olusu, Diger Iki Rüknün Istilami Gerekmedigi Babi

242- (1267) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ibni Sihâb'dan, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Abdullah:

«Ben, Resûlüllah (Satlaliahü Aleyhi ve Sellemi'm beyî'ten IkI rükn-ü Yemân'dan baska bir meshederken görmedim.» demis.

243- (...) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Ebû't-Tâhîr dedi ki : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana -Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Sâlim'den, o da babasindan naklen haber verdi. Babasi (Abdullah) :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem), beytin rükünlerinden rükn-ü Esved ile ondan sonra gelen Cumahlilarin evleri tarafindaki rükünden baska* bir yeri istilâm etmezdi.» demis.

244- (...) Bize Muhammedü'bnu'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Abdullah'daii naklen rivayet etti. Abdullah, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)'in Ha-cer4 Esved ile Rükn-ü Yemânî'den baska hiç bir yeri istilâm etmezdi-gini söylemis.

245- (1268) Bize Muhammedü'bnü'li-.Müsennâ ile Züheyir b. Harb ve Ubeydullah b. Saîd hep birden Yahyfl-Kattân'dan rivayet, ettiler. Ibnü'I-Müsennâ dedi ki: Bize Yahya, ITBfeydullalvdan rivayet etli. (Demis ki) : Bana Nâfi îbni Ömer'den rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis :
«Bu iki rüknü (yâni) Rükn-ü Yem ani ile Hac er-i Esved i, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltetn) 'in istilâm buyurdugunu*-gördüm göreli ine siddette ne de serbest zamanda istilâmi terketmedim.»

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyir hep birden Ebû Hâlid'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den naklen rivayet etti. Nâfi' söyte demis:
«Ibnt Ömer'in eliyle Hacer-i Esved'i istilâmda bulundugunu gördüm. Sonra elini öptü ve:
— Ben, bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1™ yaptigini gördüm göreli terk etmedim! dedi.»
Bu hadîsi Buhâri ile Nesâî «Haco bahsinde tahrîc etmislerdir.
Iki Rükn-ü Yemânî'den murâd : Hacer.i Esved'in bulundugu köse ile ondan sonra gelen kösedir.
Hacer-i Esved: Kâbe-i Muazzama'nin sarkinda ve kapisinin yanindaki kösededir. Asil rükn-ü Yemânî , ondan sonraki kösenin ismidir.
Ancak Araplar, taglîb tarikiyle anne ile babaya ebeveyn; günesle aya : Kamereyn, dedikleri gibi, bu iki rükne de «Yemâniyeyn» adini vermislerdir.
Diger iki rüknüne de Sâmiyyeyn adi verilmistir.
Hacer-i Esved'in bulundugu rükne : Rükn-ü Esved de derler.
Evvelce de beyân olundugu vecîhle Rükn-ü Esved'in iki fazilet ve meziyeti vardir. Bunlardan biri mezkûr kösenin Hz. Ibrâhim (AleyhIsselam)'m kurdugu temel üzerinde bulunmasi, digeri de Haceri'1 Esved'in kurdugu temel üzerinde bulunmasi, digeri de Hacerü'1- Esved'in bu kösede olmasidir.
Rükn-ü Yemânî 'nin bir fazileti vardir. O da Ibrahim (Radiyalîahü ank) 'in kurdugu temel üzerinde bulunmasidir.
Diger rükünlerde bu meziyetler yoktur.
Bu sebepledir ki Hacer-i Esved istilâm ve öpülmfek hu-sûsiyetleriyle temayüz etmisdir. Rükn-ü Yemânî'de bir fazilet oldugu için, o yalniz istilâm olunur.
Diger iki rükünde husûsî fazilet bulunmadigi sebeple, onlar ne istilâm olunur, ne de öpülürler.
Nevevî diyor ki: «Iki Rükn-ü Yemânî'yi istilâm etmenin müstehab oldugunda ümmetin bütün ulemâsi müttefiktir. Öteki rükünlere istilâm yapilamiyacagma da cumhûr-u ulemâ ittifak etmislerdir.
Yalniz selefden bâzilari, onlara istilâmi da müstehab saymislardir.
Hz. Hasan ve Hüseyin ile Abdullah b. Zübe-yir, Câbir b. Abdi.Ilâh, Enes b. Mâlik, Urvetü'bnü'z-Zübeyir ve Ebû's-Sa'sâ Câbir b. Zeyd (Radiyattahüanhr hazerâti bunlar meyânindadir.
Kaadi Ebû Tayyib'in beyânina göre sehirler imamlariyla fukahâ, geri kalan iki rüknün istilâm edilmiyecegine bilittifâk kaail olmuslardir.

Bu bâbda sahabe ile Tabiîn arasinda bir gûnâ hilaf vâkî olmussa da onlardan sonra hilaf kalmamis ve bütün ulemâ mezkûr iki rüknün istilâm edilmiyecegine ittifak eylemislerdir.»
Rüknü meshetmekten murâd: Istilâmdir.
«Ne siddetde ne de serbest zamanda istilâmi terketmedim.» cümlesinden mtfrâd: «Tavaf esnasinda kalabalik olsun obuasin istilâmi terketemedim.» demektir.

247- (1269) Bana Ebû't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris haber verdi. Ona da Katâdetü'bnü Diâme, ona da Ebû't-Tufeyl-i Bekri rivayet etmis ki kendisi (Ebû't-Tufeyl), Ibni Abbâs'i:
«Ben, Resûlüllah (SallalUthü Aleyhi veSellem) 'i, iki rükn-ü yem anîden baskasini istilâm ederken görmedim.» derken isitmis.
Ibni Abbâs hadîsini Buhârî, Ebû's-Sa'sâ 'dan su lâfizlarla tahrîc etmistir :
«Ebû's-Sa'sâ: Bu beytin bir yerine istilâmdan kim çekinir? Muâviye (Radiyallahü anh) da bütün rükünleri istilâm ederdi! demis Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) :
— Bu iki rükün istilâm olunmazlar... mukaa Itelesin de bulunmus. Bunun üzerine Ebû's-Sa'sâ:
— Beyt-i serifin hiç bir yeri terkedilemez. Ibni Zübeyir (Radiyallahü anh) bütün rükünleri istilâm ederdi! demis.
Imam Ahmed b. Hanbel'in «Müsned»inde Hz. Ebû't -Tufeyi1'den rivayet edilen bir hadîsde Ebû't-Tufeyil (Radiyallahü anh) söyle demektedir : «Ibni Abbâs ve Muâviye ile beraberdim. Muâviye hiç bir rüknü istilâm etmeden geçmezdi. Ibni Abbâs ona:
— Bu iki rükün istilâm olunmaz!» dedi.»
Ayni hadîsi Tirmizî ile Hâkim dahî rivayet etmislerdir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- îbni Abbâs. ve Ömerü'bnü'l-Hattâb (Radiyallahü anh) 'm mezheplerine göre Kabe'nin yalniz Rükn-ü Esved'iile Rükn-ü Yemânî'si istilâm olunur.
Hanefiîler'in mezhebi de budur.
2- Muâviye, Abdullah b. Zübeyir, Câbir b. Zeyd, Urvetü'bnü Zübeyir, Süved b. Gafe1e hazerâtma göre Kâbei Muazzama'mn bütün rükünleri istilâm olunur. îbni Münzir'in beyânina göre Câbir b, Abdi11âh , Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) hazerâtinin mezhebleri de budur.

41- Tavafda Hacer-i Esved'i Öpmenin Müstehab Olusu Babi

248- (1270) Bana Harmeletü'bnii Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus ile Amr haber verdiler. H.
Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî dahî rivayet etti.- (Dedi ki) : Bana Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Ibni Sihâb'dan, o da Sâlim'den naklen haber verdi. Sâlim'e de babasi rivayet etmis. Demis ki: Ömerü'-biiü'l-Hattâb, Hacer (-i Esved)'i öptü, sonra sunu söyledi:
«Vallahi pekâlâ bilirim kî sen, bir tassin! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'in, seni öptügünü görmeseydim, seni öpmezdim.»
Hârûn kendi rivayetinde sunu da ziyâde etmis:
Amr dedi ki: Bana, bunun mislini Zeydü'bnu Eslem, babasi Es-lem'den rivayet etti.»

249- (...) Bize Muhammed b. EM Bekir El-Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ömer Hacer-i Esved'i öperek:
«Ben, seni öpüyorum ve senin bir tas oldugunu pekâlâ biliyorum. Amma Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve

Sellem)'l seni öperken gördüm.» demis.

250- (...) Bize Halef b. Hisâm ile El-Mukaddemî, Ebû Kâmil ve Kuteybetü'bnu Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Halef dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Âsim-i Ahvel'den, o da Abdullah b. Sercis'den naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Dazlagi yâni Ömerü'bnu'l-Hattâb'i Hacer-i Esved'i öperken gördüm. Hem sunlari söylüyordu:
«Vallahi seni Öpüyorum, senin bîr tas oldugunu, zarar ve fayda vermedigini de pekâlâ biliyorum. Eger Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seni öptügünü görmüs olmasaydim, seni ben de öpmezdim.»
El-Mukaddemî ile Ebû Kâmil'in rivayetinde:
De»;lakçagizi gördüm.» ifâdesi vardir.

251- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe, Zü-lieyir b. Harb ve tbnî Nümeyir hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Abis b. Kabi a'dan [45] naklen haber verdi. Abis söyle demis :
«Ömer'i Hacer-i Esved'i Öperken gördüm; söyle diyordu: — «Ben, seni öpüyorum, ama bir tas oldugunu da biliyorum! Eger Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeüem) seni öperken görmüs olmasaydim, ben de Öpmezdim.»

252- (1271) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe üe Züheyir b. Harb, hep birden Veki'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Vekî', Süfyân'-dan, o da Ibrahim b. Abdila'lâ'dan» o da Süveyd b. Gafele'den naklen rivayet etti. Süveyd söyle demis : Ömer'i, Hacer-i Esved'i öpüp kucaklarken gördüm. Hem :
— Resûlüllah (Sallallahü A ley hi ve Selle m) % sana îtinâ ederken gördüm! dedi.

(...) Bana, bu hadisi Muhammedü'bnu'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Siîfyân'dan bu i sn adla rivayette bulundu. O:
«Lâkin ben, Ehû'\-Kaasim.(SaUaîIahü Aleyhi ve Sellem)'i sana îtina ederken gördüm,..» dedi;
«Onu kucakladi.» demedi.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Hacc» bahsinde tahric etmislerdir.
Hadîs sarihleri Hz, Ömer'in «Bilirim, sen zarar ve fayda vermeyen bir tassin.» sözünden neyi kasdettigini tâyîn hususunda hayli söz etmislerdir.
îbni Cerîri Taberî'ye göre Ömer (B.adtyaUahü anh) 'm bunu söylemesine sebep: Müslümanlarin putperestlik devrinden yeni kurtulmus olmalaridir. Ömer (Radiyallahü atih) sayet Hacer-i Esved'i öperse câhillerin bu isin eski hâl üzere d'»vâm ettigi zannina kapilmalarindan korkmus ve istilâmdan maksadinin yalniz Allah'i ta'zîm ve Peygamberi (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in emrine itaat oldugunu, bunun Allah'in ta'zîminî emrettigi hacc seâirinden mâdût bulundugunu, kendi istüâmimn cahiliyet devrindeki putperestli.k olmadigini anlatmak istemistir. Çünkü c hiliyet devrinde Araplar putJ.ann, insani Allah'a yaklastirdigina inanirldi.
Ömer (Radi allahüanh) bu îtikaada muhalif hareket etmek gerektigine, ibâdetin fay asi, zarari olmayan seylevi yaratan Allah-u Azîmü's-Sân'a yapilacagina embîhde bulunmustur.
Muhibb-i Taberîde sunlari söylemistir : «Hz. Ömer'-in bu sözü, âsâri tetîk ve mânâlarini arastirmak istemektir. Hacer-i Esved'in öpüld i günü, ancak bunun 'hissen veya aklen zahir olan bir sebebi bilinmedigin görünce, bu husus tt. y ve kiyâsi birakmis, ramel-de oldugu gibi sirf sünnete tabî olmustur.»
Hattâbî diyor ki: Ömer'in sözünde fikih itibâri ile su hükümler vardir:
1- Mâkûl sebep ve illetleri bilinmese bile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'m sünnetine tâb?. olmak vâcibdir.

2- ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Selîemyin hadîsini duyan bir kimse, o hadîsin mânâlarini anlanvasa bile;

hadîs hüccettir. Malûmdur ki tasi öpmek, onun hakkinda bir ikram ve ta'zîmdir. Allah, bâzi taslan, diger bâzilarindan faziletli yaratmistir. Nitekim bâzi yerleri, digerlerinden, bâzi gecelerle günleri sairlerinden faziletli kilmistir.»

Nevevî'ye göre Haceri Esvedin bulundugu rüknü öperek istilâmda bulunmadin hikmeti : Bu rüknün Hz. îbrâhîm'in temelleri üzerine kurulmus olmasi ve bir de Hacer-i Esved'in orada bulunmasidir.

«Zarar ve fayda vermezsin!» sözünden murâd: «Allah'in izni olmazsa, zarar ve fayda vermezsin.» demektir.

Hâkim'in Hz. Ebî Saîd'den rivayet, ettigi bir hadîsde söyle denilmektedir: «Hz. Ömer ile beraber haccettik, tavafa girince Hacer-i Esved'i karsisina aldi ve :

«Bilirim ki sen, zarar ve fayda vermeyen bir tassin! Eger ResûluUah <Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seni öptügünü görmemis olsaydim, ben de öpmezdim! dedi, sonra tasi öptü. Bunun üzerine Hz. Alî (Radiyalhhü anh/

—Bunu, neye istinaden söylüyorsun? diye sordu. Hz. Alî:

— Allah'in kitabina istinaden söylüyorum. Teâlâ Hazretleri: (Hani Rabbîn, Âdem ogullari Ile zürriyetlerinden daha babalarinin sû Iplerin dey kefi söz almis ve onlari kendi aleyhlerine sahit kilarak:)

— Bu tas, hem zarar verir, hem fayda! dedi. Ömer (RadIyallahu anh)

— Ben sizin Rabbiniz degil miyim? buyurmus, onlar da:

— Evet Rabbimizsin! (demislerdi.) buyurmustur. Bu, söyle olmustur: Allah Teâlâ, Âdem'i yaratinca yed-i kudreti ile onun sirtina dokunmus ve inslara kendisinin Rabb, onlarin da kul olduklarini anlatmis; onlardan ahd-ü pey m ân alarak, bunu bir kâgida tesbit buyurmustur.. Bu tasin iki gözü ve bir dili vardi. Teâlâ Hazretleri ona:

— Agzini aç: buyurdu; o da açti. Bu kâgidi, onun agzina tikarak: sana gelene kiyamet gününde geldigi için sahit ol! buyurdu.

Ben sehâdet ederim ki, Resûlüllah (Sallallahü AleyhiveSellem)'i söyle buyururken isittim:

— Kiyamet gününde Hacer-i Esved selis bir dil! oldugu hâlde getirilecek ve tevhidie kendisine istilâmda bulunana sehâdet edecek.

Binâenaleyh yâ Emîre'l-Mü'mînin, o hem zarar verecek, hem fayda!» dedi. Bunun üzerine Ömer (Radryaltahü anh) :

— Içinde senin bulunmadigin bir kavimden, Allah'a siginirim yâ Ebâ El-Hasân! dedi.

Yalniz bu hadîsin senedinde Ebû Hârûn Uraâratü'bnü Cüveyn isminde zayif bir râvi vardir.

Ayni hadîsi Ezrakî dahî «Târîh-u Mekke» adli eserinde rivayet etmistir. Onun rivayetinde Hz. Ömer'in: «Içlerinde senin bulunmadigin bir kavim arasinda yasamaktan Allah'a siginirim.» dedigi bildirilmistir.

Hacer-i Esved'i öpmenin hikmeti meyânmda, onun cennetten çikma bir tas oldugu dahî söylenmistir. Bu hususta bir hadîs vardir.

Hâl böyle olunca onu öpmek cennete ve cennet eserlerine îstiyâk ifâde eder.

Hikmetlerden biri de Hacer-i Esved'in yeryüzünde Ye-mînullah olmasidir.

Ibni Abbâs (Radiyallahü anh} 'dan rivayet olunan bir hadîsde :

«Süphesiz ki Hacer-i Esved yeryüzünde Allah'in yeminidir. Allah, onun vasitasiyla bir adamin kardesi ile musafhada bulunmasi gibi kullariyla musafaha edsr.» buyurulmustur.

Bu mânâda baska hadisler de rivayet olunmustur.

Yeminin asil mânâsi: Sag el, demekse de Allah Teâlâ hakkinda bu kelime mecazdir.

Muh Ibni Taberî 'nin beyânina göre burada bir benzetme vardir.

Pâdisâhin huzuruna girilince sag elini öpmek âdet oldugu gibi, hacilar Kabe'ye varinca Hacer-i Esved'i öpmeleri, pâdisâhin elini öpmeye benzetilmistir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hacer-i Esved'i öpmek sünnettir.

Tirmizi diyor ki: «Ulemânin ameli bu sekildedir. Onlar Haceri Esved 'i öpmeyi müstehab görmüslerdir. Imkân bulamayip ona varamayani eliyle istilâm edip elini öper. Buna da imkân bulamayan onun hizasina geldigi vakit yüzünü ona dogru dönerek tekbîr alir. Safiî'nin kavli de budur.»
Imam Mâlik 'e göre istilâmda el öpmek yoktur. Bu kavil, Safiî 'den de rivayet olunmustur.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre eliyle Hacer-i Esved'e dokunarak, elini öpmek mesrudur. Ashâb.i kiram 'dan Ibni Ömer, îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd ve Câbir (Radiyallahü anh) hazerâti ile Tabiîn 'den Atâ' b. Ebî Rabâh, Ibni Ebî Müleyke, îkrimetü'bnü Hâlid, Saîd b. Cübeyir, Mücâhid ve Amrb. Dinârin kavilleri bu oldugu gibi Ebû Hanîfe, Imam Ahmed, Evzâî ve Safiî 'nin mezhepleri de budur.
2- Öpülmesi hususunda ser'î bir delil bulunmayan taslari ve sâi-reyi öpmek mekruhtur.
Mübarek yerleri ve keza sûlehâmn ellerini teberrük kasdiyle öpmek caiz ve makbuldür.
Ebû Hüreyr ç(Radiyallahii anh) , Hz. Hasan 'dan, Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öptügü yeri — ki göbegidir.— açmasini rica etmis ve teberrüken öpmüstür.
Sâbit-i Bünânî, Hz. Enes'in elini Öpmeden birakmaz ve:
«Bu el, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elini tutmustur.» dermis
Hattâ Imam Ahmed b. Hambel'in Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabri ile minberini öpmekte beis görmedigi rivayet olunur.
Muhibb-i Taberî: «Hacer-i Esved'in öpülme-sinden sâir seyleri, Allah'i ta'zîm niyetiyle öpmenin caiz olacagi mânâsi çikarilabilir.» demis, bâzi zevatin Mushafi ve hadîs cüzlerini öptüklerini rivayet etmistir.
3- Dîn umurunda Sâri' Hazretlerine tabî olmak, hikmetlerini Allah'a havale kilmak gerekir.
4- Hadîs-i .serif, büyük bir kaaideyi ihtiva etmektedir. Bu kaaide: hikmeti bilinmese bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiiline tâbi olmanin lüzumudur.
5- Hadîs-i serif, bâzi câhillerin : «Haceri Esved'de kendine mahsûs bir hâssa vardir.» iddiasini reddetmektedir.
6- Sünnetler kavlî oldugu gibi fi'lî de olurlar.
7- Müslümanlarin reisi, kendi fi'linden bir kimsenin îtikaadimn bozulacagini anlarsa, o fi'lI derhâl îzâh etmelidir.
8- Cemâdâtin konusmasi caizdir. Çakil taslarinin tesbihi, tasin konusmasi, Hacer-i Esved'in dili ve gözleri olmasi, bu cümledendir.
Aynî diyor ki: «Hacer-i Esved'e dil ve gözü, Allah Teâlâ kiyamette mi halkedecektir yoksa bunlar bugün onda mevcut mudur? Bu cihet gizlidir; her iki ihtimâl de mevcuttur...»
Hz. Enes'den rivayet olunan bir hadîste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Makap m ile rükün, cennet yakutlarindan Iki yakuttur.» buyurmustur.
Hâkim, bu hadîsin isnadinin sahîh oldugunu söylemistir.
Bu bâbda Hâkim ile Beyhaki, Müslim'in sarti üzere sahîh senetlerle rivayetler nakletmislerdir.
Bu mey ânda vaktiyle Hacer-i Esved'in cennetten çikarildigi ve beyaz bir cennet yakutu iken dünyâ halki, cennet zînetini görmemis olmak için Allah Teâla'mn, onu siyaha tebdîl buyurdugu beyân edilmistir.
Taberânî 'nin Hz. Âise'den rivayet ettigi bir hadîsde :
«Bu kara tastan, yer yüzünden kaldirilmadan önce istifâde edin. Çünkü o, cennetten çikmistir. Cennetten çikan bir sey'In kiyamet gününden önce oha dönmemesi gerekir.» buyurulmustur.
9- Bir kimseyi gücenmeyecegi lâkabi veya sifatiyla anmakta beis yoktur.

42- Deve ve Saire Üzerinde Tavafin ve Hayvan Üzerinde Bulunan Bir Kimsenin Hacer-i Esved'i Baston ve Benzeri Bir Sey Ile Istilam Etmesinin Cevazi Babi

253- (1272) Bana Ebû't-Tâhir ile Harmeletü'bnu Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Ubeydullah b. AbdIllâh b. Utbe'den, o da Ibni Ab-bâs'dan naklen haber verdi ki, Uesû\üll&h (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) veda haccinda rüknü bir baston ile istilâm ederek, deve üzerinde tavaf eylemis.

Bu hadîsi B.uhârî, Ebû Dâvûd ve Ibni Mâce «Hacc* bahsinde tahrîc etmislerdir.
MIhccn: Ucu kivrik* sopa yâni «Baston» dGmektir.
Hayvan üzerinde giden bir kimse bununla yere düsen esyasini kaldirir.
Ibni Battal (? — 444) : *nesû\ixl\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hayvan üzerinde tavaf ederek bastonla istilâmda bulunmasi, rahatsizligindan dolayi olabilir» diyor.
Filhakika Ebû Dâvûd 'un rivayetinde «Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) rahatsiz olarak Mekke'ye geldi de hayvani üzerinde tavaf etti. Rükne vardigi zaman onu bastonla istilâm etti. Tavafini bitirdikte hayvanini çöktürdü ve iki Tek'ât namaz kildi.» denilmektedir.
Nevevî'nin beyânina göre Sâfiîler'ce tavafi yürüyerek yapmak efdaldir. Hayvan üzerinde tavaf, ancak hastalik gibi bir özür sebebiyle yahut cevazini beyân için yapilir.
Özürsüz, hayvan üzerinde tavaf etmekte kerahet yoksa da evlânin hilâfinadir.
Sâfiî1er'den Imâmü'l-Haremeyn (419-478) : «Bir kimse mescidi pisleyeceginden emin olmadigi hayvani mescide sokar da pisletmemek imkâni bulursa bu caizdir. Aksi takdirde o hayvani mescide sokmak mekruhtur-» demistir.
Hayvan üzerinde tavaf hususunda erkekle kadin müsavidir. Omuzlar üzerinde tasinarak tavaf ettirilen kimse dahî hayvana binmis hükmündedir. Imam Ahmed ile Pâvûd-u Zahirî ve Ibni Münzir'in kavilleri de budur.
Imam A'zam'la Imam Mâlik'e göre bir Özürden dolayi hayvan üzerinde tavaf etmek caizdir. Özürsüz olursa kurban kesmek îcâb eder.
Imam A'zam'a. göre Mikke'de bulundugu müddetçe tavafi iade eder. Yürümeye kudreti varken sürünerek tavaf etmek sahih olmakla beraber mekruhtur.
Bâzilari yürümekle sürünmek arasinda fark görmemislerdir.
Bunlar, Peygamber-(SallaUahü Aleyhi ve Seilem) 'in hayvan üzerinde yaptigi tavafin, ya kalabalik sebebiyle yahut caiz oldugunu göstermek için veya hastaligindan dolayi bir özüre mebnî oldugunu söylerler.
Mâlikîler bu hadîsle istidlal ederek devenin bevli temiz oldugunu söylemislerdir.
Imam A'zam, Imam Safiî ve diger ulemâya göre devenin bevli necistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hacer-i Esved'i öpmekten âciz kalan bir kimse, onu eliyle yahut bastonu ile istilâm ederek, elini veya bastonunu öper.
Kaadi Iyâz bu hususta yalniz Imam Mâ1ik'in cum-hûr-u ulemâdan ayrildigini- ve elin Öpülmeyecegine kaail oldugunu söylemistir.
Hacer-i Esved.'e dokunmak imkânim bulamayanlar elleriyle yahut ellerindeki bir seyle ona karsidan isaret ederler. Kibleye agizla isaret yapilmaz. Çünkü Resûlüllah (Sallallakü A ieyhi ve Seltem) 'den böyle bir rivayet nakledilmemistir.
Tavaf esnasinda bunlardan hiç birini yapamayana bir sey lâzim gelmez.
EI-Mühelleb: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi 'etlem)in bastonla istilâmda bulunmasi, istilâmin farz degil, sünnet old'u unu gösterir.
Nitekim Ömer (Radiyallahü anh) 'in : «Resûlüllah (Sailall'ahü Aleyhi ve: Seltem)%\n seni öptügünü görmüs olmasaydim, ben de öpmezdim.» sözü de bunu göstermektedir, diyor.
2- Hadîs-i serîf, «Haccetü'1-Vedâ» tâbirini kerîh görenlerin sözünü reddetmektedir.
3- El-Mühelleb'e göre cemaatla namaz kilinan vakitte tavaf eden bir kimsenin cemâatin arkasindan geçmesi, aralarina girmemesi îcâb eder. Çünkü cemaatla Beyt-I serifin arasina girmek hem imama hem cemaata eziyet olur. Bir müslümana eziyet etmemek, cemaatla namaz kilmaktan efdaldir.

254- (1273) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyu'bnü Müshir, Ibtii Cüreyc'den, o da

Ebû'z-Zübeyir'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir (Radiyallahü anh) söyle demis :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seltem) , Veda Haccinda Beyt-i serifi hayvani üzerinde tavaf etti. Halk kendisini görsünler de suâl sorsunlar diye yüksek yerde bulunmak için Hacer-i Esved'i bastoniyle istilâm etti. Çünkü halk .etrâftna üsüsmüslerdi.»

255- (...) Bize AHyyü'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus, Ibni Cüreyc'den naklen haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni Ibni Bekir haber verdi (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu Zübeyir haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillûh'i sunu söylerken isitmis ;
«Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Veda Haccinda Beyt-i serifi ve Safa ile Merve arasini, halk kendini görsünler de suâl sorsunlar diye yüksekte bulunmak için hayvani üzerinde tavaf etti. Çünkü halk etrafina üsüsmüs terdi.»
Ibni Hasrem yalniz: «Ona sorsunlar diye...» ifâdesini zikretmedi.
Bu hadîs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvan üzerinde tavaf etmesinin sebebini beyân etmektedir.
Bâzilari bunu caiz oldugunu bildirmek için yaptigini söylemislerdir.
Yukarida da isaret ettigimiz vecihle Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde rivayet ettigi bir hadîsde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seilein)fin bu tavafinda hasta oldugu bildirilmistir. Buhâri , bu mânâya isaret olmak üzere hastanin hayvan üzerinde tavafina bir bahis tahsis etmistir.
Maamâfih Resûlüllah(Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sebeplerin hepsinden dolayi hayvan üzerinde tavaf etmis olmasi da ihtimâl dahilindedir.

256- (1274) Bana Hakem b. Mûsâ El-Kantarî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Suayb b. Ishâk, Hisâm b. Urve'den, o da Urve'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise (Radiyallahü anha):
«Peygamber (Saîlaiîahü Aleyhi ve Sellem), halk kendisinden menedîl-mesin diye Kabe'nin etrafinda devesi üzerinde tavaf efti. Rüknü istilâm ediyordu.»

257- (1275) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'rûf b. Harrebûz [46] rivayet etti. Dedi ki : Ebû't-Tufeyl'i sunu söylerken isît-
«Ben, Resûlüllah (Sallaflahü Aleyhi ve Sellem) 'i Beyti tavaf ederken gördüm,- rüknü elindeki baston ile istilâm ediyor ve bastonu öpüyordu.» tim:

258- (1276) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammed b. Abdirrahmân b. Nevfel'den dinledigim, onun da Urve'-den, onun da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, onun da Ününü Seleme'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Ümmü Seleme söyle demis:
«Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e rahatsizligimdan sikâyet ettîm de:
— Hayvana binerek halkin arkasindan tavaf et! buyurdular.
Ben de (o suretle) tavaf ettim. O anda Resûlüllah (Saüaliahü A leyhi ve Setfem)Beyt-i serifin yani basinda namaz kiliyor ve Tür sûresini okuyordu.»
Ümmü Seleme hadîsini Buhâri «Kitâbu's-Salât»in bir-iki yerinde ve «Kitâbu't-Tefsîr» ile «Kitâbü'l-Hacc»da; Ebû Dâvûd ile Nesâî ve Ibni Mâce «Kitâbü'l-Hacc»da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hacer-i Esved'i istilâmda bulunmak müstehabdir.
2- Eti yenen hayvanlari hin-i hacette mescide sokmak caizdir. Sâir hayvanlar mescide sokulamazlar. Imam Mâlik'in mezhebi budur.
3- Kadinlarin, erkeklerin arkasindan tavaf etmeleri gerekir. Çünkü tavaf namaza benzer. Namazda kadinlar erkek saflarindan geride dururlar.
4- Hayvan üzerinde giden bir kimsenin mümkün mertebe yürüyenlere karismamasi îcâb eder.
5- Mazurun hayvan üzerinde tavafi caizdir.
Hanefiîler'e göre özürsüz hayvan üzerinde yapilan tavâfdan muteberdir.
Imam Safiî'ye göre ise özürsüz bu caiz degildir.

43- Safa Ile Merve Arasindaki Sa'yin Bir Rükün Oldugunu, Haccin Ancak Onunla Sahih Olabilecegini Beyan Babi

259- (1277) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Urve söyle demis:
Âise'ye:
— Ben Öyle zannediyorum ki bir adam Safa ile Merve arasinda sa'y . yapmasa, zarar etmez! dedim. Aise;
— Niçin? diye sordu.
— Çünkü Allah Teâlâ:
(Süphesiz ki Safa Ile Merve Allah'in seâirindendir ilâh.) [47] buyuruyor; dedim. Bunun üzerine Aise (Radiyalhhü anha) sunu söyledi:
— Allah Safa ile Merve arasinda sa'y yapmayan bir kimsenin ha cani da örn resini de tamam kabul etmez. Eger mes'ele senin dedigin gibi olsaydi âyet-i kerime (Onlarin arasinda sa'y yapmamasi, ona zarar etmez!) seklinde olurdu. Sen, bu âyetin ne hususta nazil oldugunu bilir misin? Ayet-i kerîme su hususta nazil olmustur:
Câhiliyet devrinde Ensâr deniz kenarinda bulunan iki put için tel biye getirirlerdi. Bunlara îsâd ve Naile denilirdi.
Sonra (Mekke'ye) gelerek Safa ile Merve arasinda sa'y yaparlar, bilâharu tras olurlardi. Islâmiyet gelince câhiliyet devrinde bakarak Safa Uf Mcrvc arasinda sa'y yapmaktan çekindiler.
Bu sebeple Allah (Azze ve Celteii
(Süphesiz iti Safa ile Merve, Allah'in seâirindendir.) âyet-l kerîmesini somuta ktuhir inzal buyurdu. Bir daha Ensâr e* tavaf ettiler.»

260- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsânie rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Urve rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam haber verdi. (Dedi ki) : «Aise'ye:
— Ben, Safa ile Merve arasinda sa'y yapmamakta, kendim için bir beis görmüyorum! dedim. Âise :
— Niçin? diye sordu:
— Çünkü Allah (Azze ve Cette)-.
(Süphesiz ki Safa ile Merve, Allah'in »eâirindendir,.) » dedim.
Bunun üzerine Âise:
— Mes'ele sen In dedigin gibi olsa, âyet-i kerime:
(O kimseye Safa Ile Merve arasinda tavaf etmemekte bir beis yoktur!) seklinde inerdi. Bu âyet-I kerîme Ensâr'daii bîr takim insanlar hakkinda nazil olmustur. Câhiliyet devrinde bunlar ihrama girerken Menât için telbiye getirirlerdi. Bu sebeple Safa ile Merve arasinda sa'y yapmak onlara helâl degildi. (Bu zevat) Peygamber (SallalUihü. Aleyhi veSetlem) ile birlikte, hacca geldikleri vakit, bunu kendisine andilar, Allah Teâlâ da bu âyeti indirdi.

Ömrüme yemin ederim kî Safa ile Merve arasinda sa'y yapmayan kimsenin hacctni, Allah k;ibûl etmez!»

261- (...) Bize Amru'it-Nâkid ile Ibni Ebi Ömer hep birden IbnI Uyeyne'den rivayet ettiler, tbiii Ebî Ömer (Dedi ki) : Bize Süfyâii rivayet etti. (Dedi ki) : Zührî yi Urvetü'bnü'z-Zübeyir'den naklen rivayet ederken dinledim. Urve söyle demis:
*Yeyg»mbei(SaHallahü Aleyhi ve Setlem)'in zevcesi Âise'ye :
— Ben, Safa ile Merve arasinda sa'y yapmayan bir kimseye bir sey tazim geldigini zannetmiyorum. Onlarin arasinda sa'y yapmamis olmama da aldiris etmiyorum! dedim. Âise:
— Ne çirkin söz söyledin, ey kiz kardesim oglu! Resûlüllah (Sallulhihii Aleyhi ve Sellem) sa'y yapmis, Müslümanlar da bunu îfâ etmislerdir. Binâenaleyh bu, bir sünnet olmustur. Safa ile Mcrvc anisinda sn'y yapmayanlar ancak Müsellel'deki azgin Menâta telbiye getirenlerdir. ts!âmi>el gelince biz, bunu Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Scllrm) sorduk. Bunun üzerine Allah \.izze ve (elle)-,
(Süphesiz ki Safa ile Merve, Allah'in seâirindendir. Imdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa, bunlarin arasinda sa'y yapmasindan bok yoktur.) âyet-i kerîmesini indirdi.
Ege dedigin gibi olsaydi, âyet-i kerîme:
(O kim sa'y yamamakta bir beî$ yoktur.) seklinde inerdi; dedi.»
Ztfhrl 4#jnif ki: «Ben, bunu Ebtit Bekir b. Abdirrahman b. Haris b. Hisam'a ityltdtm de onun hosuna gitti ve söyle dedi:
— Iste iRm budur! Vallahi ben, ulemâda» bir takim kimseleri sunu söylerken Isittim: Araplardan Safa ile Merve arasinda »a'y yapmayanlar:
(Bizim, Ita iki tag arasindaki sa'yimiz câbiliyet devrinden kalma kir âdettir.) derlerdi. En sar dan diger bir takim Araplar :
(BH attCftk beyti tavaf etmeye memur olduk. Safa ile Mevve arasinda sa'y yapmakla me'mûr degiliz!) diyorlardi.
Bunun tilerine Allah (Azze ve Ceîle):
(Süphesiz kî Safa ile Merve, Allah'in seâirindendir.) âyet-i kerîmesini indirdi.»
Ebû Bekir b. Abdirrahmân : «Zannederim bu âyet her iki firka hakkinda n&zil olmusdur.» dedi.

262- (...) Bana Muhammed b. Râfî rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Huceyn b. Müseimâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ley s, U kay T den, o da tbni Sihâb'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Urvetü'bnu*z Zübeyir haber verdi; «Aise'ye sordum...» diyerek hadisi, yukarki hadîs tarzinda rivayet etmis, sunlari da söylemistir:
«Onlar, bunu Re&ûlüU&h (SalUtltahü Aleyhi ve Sellem)'e sorarak:
— Yâ Resûlallah! Biz Safa ile Merve arasinda sa'y yapmaktan çekiniyoruz! dedikleri vakit. Allah (Azze ve Celle) de:
(SüphMIz ki Safa ile Merve, Allah'in seâirindendir. Imdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa bunlarin arasinda sa'y yapmasindan beis yoktur) âyet-i kerimesini indirdi, Âise:
— Gerçekten (SaUalIahü Aleyhi ve Seilem) , Sa£â ile Merve arasindaki s&'yî» sünnet (olarak mesru) kilmistir. Binâenaleyh onlarin arasindaki sa'yi terketmek kimsenin hakki degildir! dedi.»

263- (...) Bize Harmeletu'imu Yahya rivayet etti. (Dedi i) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihab'dan, o da Urvetü'bnu'z-ZübeyIr'den naklen haber verdi. Urveye de Aise haber vermis ki: Müslüman olmazdan evvel Ensâr ile Gassân Menât için telbiye getirirler, Safa ile Merve arasinda sa'y yapmaktan çekinirlermis. Bu, onlarin babalarindan kalma bir âdetiymis. Menât için ihrama giren, Safa île Merve arasinda sa'y yapmazmis. Isîâmiyeti kabul ettikleri vakit bunu (Azze ve Celle)(SalIal!ahüAîeyhiveSeîlem)'e sormuslar da Allah Resûlüllah bu bâbda:
(Süphesiz ki Safa ile Merve, Allah'in sea irindendir. Imdi her kim Beyti hacceder yahut ömre yaparsa, onlarin

arasinda sa'y yapmasinda bir beis yoktur. Kim kendiliginden bir hayir islerse bilmeli ki, Allah sükrü kabul •den ve bileridir.) âyeti kerîmesini indirmis.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» bahsinin bir-iki yerinde; Nesâi «Hacc» ÎIe «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmislerdir.
Hadîsin birinci rivayetinde deniz boyunda Isaf ve Naile adlarinda iki put bulundugu bildirilmekteyse de Kaadi tyâz bunun hatâ oldugunu söylemis, deniz tarafindaki putun sâir rivayetlerde de bildirildigi vecihle Menât oldugunu bildirmistir.
Menât: Amr b. Lühey tarafindan Müsellelin deniz tarafina dikilmis bir puttur.
Câhiliyet devrinde Ezd ve Gassân kabileleri hacc için bu puta telbiye getirirlermis.
Miisellel; Kudeyd yakininda bulunan bir tepedir. Deniz kenarinda Isaf ile Naile isimlerinde put yoktur.
Seâîr : Saîre'nin cem'idir.
Saîre: Nisane, alâmet, demektir.
Safa ile Merve 'nin seâirden sayilmalari ibâdet edilecek yerler olduklari içindir.
Anlasiliyor ki Hz. Urve âycti kerimeden Safa ile Mervi- arasindaki sti'yin vâcib olmadigini anlamistir. Ona göre âyetten mun'id : Sa'yi Urketmekten dolayi bir sey lâzim gelmemesidir.
Fakat Hz. Âise bu mânâyi kabul etmemis, âyetten muradin sa'yi terk degil, sa'yi yapmak oldugunu bildirmis ve sayet sa'yin terki murâd edilse âyet-i kerîmede: «Tavaf etmemekte beis yoktur,» buyurulmasi îcâb ettigini söylemistir.
Hz. Urvenin te'vili «Cünah» tâbiri yoktur. Ekseriyetle mubah olan seylerde kullanildigina nazarandir.
Âise (Radiyallahüanha) , kendisine âyette vücûba veya adem-i vü-cûba âit bir sey-bulunmadigini, mezkûr kelimenin vacibin sukutu hakkinda nass olmadigini anlatmak istemistir.
Bu sebeple âyet-i kerîmenin Ensâr hakkinda nazil oldugunu da bildirmistir.
Gerçi sâzz bir kiraata göre âyet-i kerîme Hz. Âise'nin . dedigi
gibi «Onlarin arasinda tavaf etmemekte bir beis yoktur.»
seklinde de okunmussa da Taberî buradaki «Lâ» kelimesinin ziyâde oldugunu binâenaleyh bu kirâata göre de mânânin «Onlarin arasinda sa'y etmekte beis yoktur.» demek oldugunu söylemistir.
Tahâvi , sâz kirâatlarin. meshur olan kirâata muhalif mânâlarinin hüccet olmadigini nakletmistir. Ona göre âyette sa'yi müstehab görenlere de delil yoktur. Çünkü âyetteki tetavvu'dan murâd sa'y degil; hacc ve ömrenin aslidir.
Vahidi 'nin Ibni Abbâs (Rtidiyallahii aiiJi) 'dan rivayetine göre vaktiyle Safa üzerinde erkek suretinde bir put varmis; buna Isaf denilirmis. Merve üzerinde de kadin suretinde bir put olup Naile adini tasirmis.
Ehl-i Kitabin züûmlarinca güyû bunlar vaktiyle insanmislar. Kâbe'de zina ettikleri için Allah, onlari tasa kalbetmis de, ibret için Safâ ve Merve üzerine çikarilmislar. Aradan uzun müddet geçince câhiliyet devri halki bunlara tapmaya baslamislar, onlara tavaf ederken elleriyle dokunurlarmis.
Islâmiyet gelince bu putlar kirilmistir. Müslümanlar bunlar sebebiyu- Safa ile Merve arasinda sa'y yapmaktan çekinmis. Nihayet ayet inerek sâ'ym mesru oldugunu beyân buyurmustur.
Hz. Âise'nin «Binâenaleyh bu bir sünnet olmustur. murâd: Mesru kilinmistir, demektir.
Kirmâni bu sözü «Haccin rüknü, olmustur.» mânâsina almis, bâzilari da : «Buradaki sünnetten murâd farzdir.» demislerse de Ayni , buna itiraz etmis ve sünnet lâfzindan rükün mânâsi çiknnlamiya-cagim, aksi taktirde sünnetle rükün arasinda bir fark kalmayacagini söylemistir. Çünkü rükün: Bir seyin mâhiyetinde dâhil olan malzemedir.
Safa ile Merve arasindaki sa'yin ise haccin mâhiyetinde dâhil olduguna kaail olan yoktur.
Hz. Aise'nin sözü nihayet sa'yin vâcib kuvvetinde bir sünnet-i müek-kede oldugunu göstermektedir ki, Haneiiî1er'm kavli do budur.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

Hadîsti serif «Safa ile Merve arasinda sa'y yapmak, haccin vâciblerindendir.» diyen Hanefiîler'in delilleri ndendir.
Bu kavil Hasan.i Basri, Katâde ve Sevrî 'nin de mezhebidir. Onlara göre sa'yi terkedene kurban lâzim gelir.
Ata 'dan bir rivayete göre sa'y, sünnettir.
îmam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmcd, îshâk, Ebû Sevr ve Dâvûd-u Zahiri, sa'yin farz olduguna kaaildirler. Onlara göre hacc, ancak sa'y ile tamam olur.
Mervezî, îmam Ahmed 'den sa'ym müstehab oldugunu nakletmistir.
Hâsili bu hususta üç kavil vardir :
Birinci kavle göre : Safa ile Merve arasinda say yapmak haccin rüknüdür. Ashâb-i kiram 'dan Abdullah b. Ömer. Aise ve Câbir f RtutiyatUihii anh) hazerâtinin kavilleri budur.
Ikinci kavle &öre : Sa'y vncibdir. Yapilmadigi taktirde; kurban kesmekle hacc tamnm olur,
Üci'incit kiivk> göre: Sa'y sünnettir. Bu kavil Ibni Abbâs (Radimtiunu unhi ile Ibnî Sirin, Atâ' ve Mücâhid 'den rivayet olunmustur. Imam Ahmed 'in bir kavli de budur.

264- (1278) Bize Ebû Bekir b. EM Seyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Asimdan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Enes (Radiyaîlahu anh) söyle demis:
«Ensâr Safa ile Merve arasinda sa'y yapmaktan çekinirdi. Nihayet: (Süphesiz ki Safa il* Merve, Allah'in seârindendir. Imdi her kim beyti hacceder yahut ömre yaparsa, onlarin arasinda sa'y yapmasinda bir beis yoktur.) âyet-i kerîmesi nazil oldu.»
Bu hadisi Buhâri «Hacc» ve «tefsir» bahislerinde; Tirmizî «Tefsir» bahsinde; Nesâî de «Haco bahsinde muhtelif râvi-lerden tahrîc etmislerdir.
Buhâri'nin rivayetinde hadîs "söyledir: Asim demis ki: «Enes b. Mâlik (Radiyaîlahu anha)& : «Siz Safa ile Merve arasinda sa'y yapmayi eyi görmez mi idiniz? diye sordum.
— Evet! Çünkü o câhiliyyet devrinin seârindendi. Nihayet Allah: (Süphesiz ki Safa ile Merve Allah'in seârindendir. Imdi her kim beyti hacc eder veya ömre yaparsa onlarin arasinda sa'y yapmasinda bir beis yoktur.) âyet-i kerimesini indirdi.»

44- Sa'yin Tekerrür Etmedigini Beyan Babi

265- (1279) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi &) : Bize Yahya b. Saîd, îbni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. O da Câbir b. Abdillâh/i:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) ile ashabi Safa ile Merve arasinda bir sa'yden baska sa'y yapmadilar.» derken isitmis.

(...) Bize Abd b. Hum ey d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed tf; Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc bu isnâdla bu hadîsin mislini haber verdi. Ve:
«Yalniz bîr tavaf, birinci tavafini yapti...» Dedi.
Bu hadîs, hacc ile ömrede sa'ym tekrar edümiyecegine delildir.
Ulemânin bu husustaki kavillerini geçen rivayetlerde görmüstük. Bâzilari TeygamheT(Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)in hacc-i kiran yaptigina bununla istidlal etmisler; ve Kiranda bir tavaf ile bir sa'yin kâfi gelecegini söylemislerdir. Hanefîler'e göre kiranda iki tavif ve iki sa'y lâzimdir.

45- Telbiyeyi Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Tas Atmaga Baslayincaya Kadar Devam Ettirmenin Müstehab Olusu Babi

266- (1280) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnu Saîd ve Ibni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail

rivayet etti. H.
Biie Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ca'fer, Muhammed b. Ebî Harmele'den, o da Ibni Abbâs'in azatlisi Küreybden, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi. Üsâme söyle demis :
-Arafâttan (çekilirken) RcsûliiHah(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in terkisine bindim. He&û\ü\\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Müzde\iie yakinindaki sola giden dag yoluna varinca devesini çökertti de küçük abdest bozdu. Sonra geldi. Ben, kendisine abdest suyu döktüm. Hafif bir abdest aldi. Sonra :
— (Haydi) namaza yâ Resûlallah! dedim. O:
— Namaz ilerde kilinacaktir! buyurdu.
Müteakiben Resûlüllah (SallallahiI Aleyhi ve Sellem) hayvanina binerek Müzdelife'ye geldi ve namazi (orada) kildi. Sonra Müzdelife sabahi Re-sûlüllah (SallallahiI Aleyhi ve&//em)'in terkisine Fadl bindi.»
Bu hadîsi Buhari «Hacc» ve «Abdest- bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Si'b: Dag yolu, demektir.
Burada ondan murâd: Hacilarin geldigi malûm yoldur.
ResCdîHlah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem)m aldigi hafif abdestten murâd ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Bâzilarina göre âdetinden az su kullanmistir.
Bir takimlari bundan, abdestin lügat mânâsini anlamis ve «bâ/i âzâ-smi yikamistir.» Demislerse de bu kavil ihtimâlden uzaktir.
Hz. Üsâme'nin su dökmesi ve akabinde:
Hafif abdesti taharetlenmek mânâsina alanlar da olmustur.
Bittabi bu daha garîbdir.
«Haydi namaza yâ Resûlallah!» demesi, onun abdest aldigina delildir. Zîrâ abdest almamis olsa Üsâme 'nin onu namaza davet etmesine imkân yoktur.
Bâzilari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hafif abdest almasini Müzdelife'ye hareket için acele ettigine hamleylemislerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :' «Namaz il«rdt kilinacaktir.» sözüyle, namaz yerinin Müzdelife olduguna isaret buyurmustur.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif bes vakit namaz için tâyin edilen vakitleri tahsis etmektedir.
Hacilar Arafat 'tan Müzdelife 'ye döndükleri vakit aksam namaziyla yatsiyi, yatsi zamaninda birlikte kilarlar.
îmam A'zam 'la, Imam Muhammed'e göre aksam namazini yolda kilmak caiz degildir.
Onu yatsiyla beraber kilmak vâcibdir. Hattâ yolda kilanin iadesi lâzim gelir. Imam Züferile Küfe ulemâsindan bir cemâatin kavilleri de budur.
Imam Mâlik'e göre aksam namazini bir Özürden dolayi yolda kilmak caizdir.
S'fifiller'e göre aksam namazinin vaktinde Aralât'ta yahut yolda yatsiyla aklimi bi-iaii'i kilman caiz oldugu gibi her iki namazi kendi vakitlerinde kilmak da caizdir.
Yalniz ofdiil olan bunlari Müzde1ife'de yatsi zamaninda be-raburco kilmaktir.
Sahabe-ve Tabiîn 'den bir cemaatla Evzâî, Esheb ve Hanefiîler'den .Imam Ebû Yûsuf ile hadîs ulemâsinin kavilleri budur.
2- Cem-i tehir denilen bu iki namazin arasini ayirmakta beis yoktur. Zîrâ Ashâb-i kîrâm iki namaz arasinda develeriyle bir parça mesgul olmuslardir.
3- Bir kimse kendinden faziletli bir zâtin unuttugunu tahmin ettigi bir sey hususunda ona tembîhde bulunabilir.
Hz. Üsâme'nin tembihi, buna delildir.

4- Arafat 'tan Müzde1ife'ye vâsita üzerinde dönmek mesrudur.
5- Aksamla yatsiyi ve keza ögle ile ikindiyi beraber kilmak hacca mahsûstur.
6- Hayvan üzerinde bir kimseyi terkisine almak caizdir.
7- Abdest alirken baskasindan yardim görmek caizdir.

1281- Küreyb dedi ki: Bana da Abdullah b. Abbâs, Fadl'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemreye varincaya kadar tel biye getirmeye devam etmis.

267- (...) Bize Ishâk h. Ibrahim ile AHyyu'bnu Hasrem ikisi birden tsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. Ibni Hasrem dedi ki: Bi/c îsâ, Ibiii Ctireyc'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Atâ' haber verdi. (Dedi ki): Bana Ibni Abbâs haber verdi ki Peygamber (SulUilltihii Aleyhi \e Sellem) Müzdelife'den Fadl'i terkisine almis.
Atâ' sunu da söylemis: Bana tbni Abbâs haber verdi. Ona da Fadi haber vermis ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de taslari atincaya kadar telbiyeye devam etmis.

268- (1282) Bize Kuteybe'tü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Ibni Runih da rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Leys, Ebû'z-Zübeyir den, o da Ibni Abbâs'in azatlisi Ebû Mâbed'den, o da tbnî Abbâs'dan, o da Fadl b. Abbâs'dan naklen haber verdi. Fadl, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in terkîsindeymis. Arafe gecesi ve Müzdelife sabahi halk yola çekildikleri vakit Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in:
— Sükûneti muhafaza «din! buyurdugunu söylemis.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin yularim kasiyormus. Mina'dan mâdût olan Muhassir'e girince:
— Cemrede atilacak ufak taslari toplayin! buyurmuslar.
Fadl: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de taslarini atmcaya kadar telbiyeye devam buyurdu.» demis.
(...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b, Saîd, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir bu isnâdla haber verdi. Yalniz o, hadîsde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe taslarini atincaya kadar telbiyeye devam etti.» cümlesini söylememis; kendi rivayetinde :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), insanin ufak tas atmasi gibi eliyle isaret bu yürüyordu.» ifâdesini ziyâde etmistir.
Bu hadîs, telbiyenin bayram günü cemre-i Akabe'de tes atincaya kadar devam ettigine delildir.
Imam A'zam ile Imam Safiî, Sevrî, .Ebû Sevr ve Sahabe ile Tabiin 'den birçok ulemânin kavilleri budur.
Hasan-i Basri'ye göre Arafe günü sabah namazinda telbiye kesilir.
Hz. Alî, Ibni Ömer ve Âise (Ra<tiyallahüanha) ile Imam Mâlik ve Medine fukahâsinin cumhuru telbiyenin, Arafe günü günesin zevaline kadar devam ettigine kaail olmuslardir.
Onlara göre vakfeye baslayinca telbiye kesilir.
Imam Ahmed, Ishâk ve Seleften bâzilarina göre telbiye cemre-i Akabe'de tas atmak sona erinceye kadar devam eder.
Cumhûr-u ulemâ 'nin delilleri bu hadîs ile ondan sonra gelen hadîslerdir.
Nevevi , muhaliflerin bir deîîli olmadigini söylüyor.
Gerçi bir rivayette:
«ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemre-i Akabe'de tas atincaya kadar telbiyeye devam etti.» denilmistir. Bu cümle Imam Ahmed ile Ishâk'a delil olabilirse de cumhûr-u ulemâ rivayetlerin arasini bulmak için:
«Bundan murâd: Taslari atmaya baslamaktir.» demislerdir.

Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in: «Sükûneti iltizâm edin!» buyurmasi, o gece yolda riâyeti gereken edep ve terbiyeye irsâd içindir
Sâir kalabalik yerlerin hükmü de buna kiyâs olunur.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tas atar gibi eliyle i§âret buyurmasi, îzâh ve beyân içindir.

269- (1283) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Husayn'dan, o da Kesir b. Müdrik'den, o da Abdur-rahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân söyle demis:
«Biz Müzdelife'deyken Abdullah sunlari söyledi:
— Ben kendisine Bakara sûresi indirilen zâtin bu makaamda : (Tekrar îcâbet sana yâ Rabbî! Tekrar îcâbet sanal) derken isittim.

270- (...) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-seyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüsayn, Kesir b. Müdrik-i Escai'den, o da Abdurrahmân b. Yezidden naklen haber verdi ki Abdullah, Müz-delife'den akin ettigi vakit tel biye getirmis. (Bunu görünce) acaba bu adam bedevi midir? diyenler olmus. Bunun üzerine Abdullah:
— Bu insanlar unuttular mi yoksa saptilar mi? Ben kendisine Bakara sûresi indirilen zâti bu yerde:
«Tekrar Icabet sana yâ Rabbî! Tekrar icabet sanal» buyururken isittim!» demis.

(...) Bize, bu hadisi Hasan-i HülvânI de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stifyân, Husa yirdan bu is-iiâdla rivayette bulundu.

271- (...) Bana bu hadisi Yûsuf b. Hammâd El-Ma'niy dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ziyâd yâni El-Bekkâî, Husayn'dan, o da Kesir b. Müdrik-i Escaî'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd ile Esved b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Söyle demisler:
Biz, Abdullah b. Mes'ûd'u Müzdelife'de sunu söylerken isittik: — Ben, kendisine Bakara sûresi indirilen zâti burada:
«Tekrar icabet sana yâ Rabbi! Tekrar Icabet sana!» derken isittim. Sonra telbiyc getirdi. Onunla birlikte biz de telbiye getirdik.
Abdullah ibni Mes'ûd (Radiyailahü anh) 'in Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) 'i kastederek :
«Kendisine Bakara sûresi indirilen zâti söyle buyururken isittim.»
demesi, Bakara sûresi, ekseriyetle Hacc ahkâmini ihtiva ettigi içindir.
Bu sözle o: «Arafât'ta vakfe yapan, telbiyeyi keser.» diyenlerin kavlini reddetmek istemistir.
Hz. Abdu11ah'in sözü «Burasi hacc ibâdetlerine dâir âyetlerin indigi makaamdir.» mânâsin dadir.
îbni Mes'ûd (Radiyailahü anh) kendisi hakkinda : «Bu bedevi midir?» diyenlerin sözünü redd için «Bu insanlar unuttular mi yoksa saptilar mi... ilâh...» demistir.

Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikabilmistir:

1- Telbiyeyi, Arafât'ta vakfeden sonra dahî devam ettirmek müstehabdir. Cumhûr-u ulemâ fnm mezhebi budur.
2- Kur'âni Kerîm'in sûrelerini Sûre-i Bakara ve Sûre-i Nisa gibi isimleriyle anmak caizdir.
Bâzilari bunun mekruh oldugunu söylemis, sûre-i Bakara degil, içersinde Bakara zikredilen sûre, demek lâzim geldigini, diger sûreler hakkinda dahî bu sekilde hareket edilecegini iddia etmislerdir.
Fakat bu iddia dogru degildir. Çünkü birçok sahih hadislerde sûrelerin isimleriyle anildiklari görülmüstür. Sahabe ve Tâbiin'in cumhûr-u ile onlardan sonra gelen ulemânin mezhepleri budur.

46- Arafe Günü Arafat'tan Mina'ya Giderken Telbiye ve Tekbir Getirilmesi Babi

272- (1284) Bize Ahmed b. Hambel [48] ile Muhammedu'bnu'1-Mü-sennâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Nümeyir rivayet etti. H.
Bize Saîd b. Yahya El-Emevî de rivayet etti, (Dedi ki) : Buna babam rivayet etti.
Her iki râvî: «Bize Yahya b. Saîd, Abdullah b. Ebî Seleme'den, o da Abdullah b. Ab di Ilâh b. Ömer'den, o da babasindan naklen rivayet etti.» demislerdir. Abdullah b. Ömer (Radiyallahiianh) :
«Biz Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sabah Uy in Mina'dan Arafat'a hareket ettik. Kimimiz telbiye getiriyor, kimimiz tekbîr aliyordu.» demis.

273- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Hârûn b. Abdillâh ve Yâ-kûb-u Devrâkî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Ebî Seleme, Ömer b. Hüseyin'den [49], o da babasindan naklen haber verdi. Söyle demis :
«Arafe sabahi Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlem) ile beraberdik. Kimimiz tekbir aliyor, kimimiz telbiye getiriyordu. Biz tekbîr aliyorduk.»
(Abdullah b. Ebî Seleme demis ki) : «Ben :
— Vallahi siz sasilacak adamlarsiniz! Ona niçin :
(Resûlüilah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)"i nasil yaparken gördün?) diye sormadiniz? dedim.»

274- (1285) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Muhammet! b. Ebî Bekr-i Sekafî'den dinledigim su hadisi okudum: Mu-hammed, Enfes b. Mâlik ile beraber Mina'dan Arafat'a giderken ona:
— Bu günde Resûlüllah (Sallallafiü Aleyhi ve Sellem) ile (beraber bulundugunuz zamanlar) ne yapardiniz? diye sormus. En e s (Radiyaüahuanh)
— Telbiye getirenlerimiz tel biye getirir, kendisine bir sey denilmez; tekbîr alanlarimiz da tekbîr getirir, ona da bir sey denilmezdi! sevabim vermis.

275- (...) Bana Süreye b. Yûnus rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Recâ' [50], Mûsâ b. Ukbe'den rivayet etti. (Demis ki) :Bana Muhammed b. Ebî Bekr rivayet etti. (Dedi ki) :
«Arafe sabahi Enes b. Mâlik'e;
— Bugün telbiye hakkinda ne dersin? diye sordum; Enes (Radiyallah'û
— Ben, bu yolu Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) ve ashabi ile birlikte yürümüsümdür. Kimimiz tekbîr alir, kimimiz telbiye getirirdi ama kimse kimseyi ayiplamazdi; cevâbini verdi.
Enes hadîsini Buhâri «Kitâbü'l-îdeyn» ile «Kitâbü'l-Hacoda; Nesâî ile Ibni Mâce «Kitâbü'l-Hacoda muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Bu rivayetlerde zikredilen tekbîrden murâd: Telbiye ile beraber getirilen tekbîrdir. Yoksa tekbîr getirenler telbiyeyi terketmis degillerdir. Çünkü Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)'in cemre-i Akabe'-de tas atmeaya kadar telbiyeyi kesmedigi rivayet olunmustur.
Imam A'zaffl ile Imam Sâiiî 'nin mezhepleri de budur.
Imam Mâlik 'den bu bâbda muhtelif kaviller rivayet plun-mustur. Bir kavline göre günesin zevalinden sonra telbiye kesilir.
Diger kavline göre vakfeye durulurken, baska bir kavline göre de Araf M mescidine varildikta kesilir!
Hattâbî diyor ki: «Bu bâbda meshur olan sünnet: Bayram günü cemre-i Akabe'de ilk tasi atmadan telbiyeyi kesmemektir. Ulemâ bununla amel etmislerdir.
Hz. Enes'in bu kavline gelince: Tekbir alanlarin telbiyeyi terk-etmeksizin ona bir nev'î zikir katmis olmalari ihtimâli vardir.»

Mühellil: Tehlîl getiren yâni «Lâ ilahe Illallah» diyendir. Burada ondan murâd: Ihlâl ve telbiyedir.
Bu rivayetler, Mina'an Arafât'a giderken telbiye ve tekbîr getirmenin müstehab olduguna delâlet ederler.
Nevevî , telbiyenin, tekbîrden efdal oldugunu söylemistir.
'Yine bu rivayetler, Arafe günü sabah namazindan sonra telbiyenin kesilecegini^ söyleyenler aleyhine delildirler.

47- Arafat'tan Müzdelife'ye Dönüs ve O Gece Aksamla Yatsi Namazlarini Müzdelife'de Beraberce Kilmanin Müstehab Olusu Babi

276- (1280) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Mûsâ b. Ukbe'den dinledigim, onun da IbnI Abbâs'in azatlisi Küreyb'deu, onun da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Küreyb, Üsâme'yi sunlari söylerken isitmis:
«Resölüllah (Salfallahü Aleyhi ve Setlem)\raikVtan sökün etti. Si'be geldigi vakit, hayvanindan inerek küçük abdest bozdu. Sonra abdest aldi, fakat abdesti mükemmel sekilde almadi. Ben, kendisine:
— Namaza buyurun! dedim; Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Namaz ilerdedir! diyerek hayvanina bindi.
— Müzdelife'ye gelince hayvanindan inerek abdest aldi, bu sefer mükemmel bir abdest aldi, sonra namaz için kaamet getirildi ve aksam namazini kildi. Sonra herkes hayvanini menziline yatirdi, ondan sonra yatsi için kaamet getirildi. Resûlüllah (Saliaîlahü Aleyhi ye Sellem) onu da kildi. Bunlarin arasinda baska namaz kilmadi.»

277- (...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Said'den, o da Zübeyr'in azatlisi Mûsâ b. Ukbe'den, o da Ibni Abbâs'in azatlisi Kureyb'den, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi. Üsâme söyle demis:
«Resû\ü\\ah(Sal!aUahü Aleyhi ve Sellem), Arafat'tan sökün ettikten sonra haceti için su dag yollarindan birine çekildi. Müteakiben ben kendisine su döktüm ve :
— Namaz kilacak misin? diye sordum. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
— Namaz kilacak yer ilerdedir! buyurdular.

278- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. H.

Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. Bu \ât\t onundur. (Dedi ki; : Bize Ibni Mübarek, Ibrahim b. Ukbe'den [51] o d» Ibni Abbâs'in azatlisi Ku-reyb'den naklen rivayet: etti. Küreyb söyle demis: Ben, t'Tsâmetü'bnü Zeyd'I $unu söylerken isittim:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, Arafat'tan çekildi, Si'be varinca (hayvanindan) inerek küçük abdest bozdu. — Üsâme: Su döktü, dememi;.— Müteakiben su isteyerek pek mübalagali olmayan bir aW*st aldi. Ben:
— Tâ Resûlallah! Namaza buyurun! dedim. Resûlüllah (SaUaUahii A leyhi ve Sellem) :
—- Namaz ilerdedir! buyurdu. Sonra yola revân olarak Müzdelife'ye vardi. Ve orada aksamla yatsiyi (birlikde) kildi.

279- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Hayseme Züheyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrâhîm b. Ukbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Küreyb haber verdi ki kendisi Üsâmctü'bnu Zeyd'e:
— Arafat gecesi HesûMiUahJSallallahü Aleyhi ve SellemY'in terkisine bindigin vakit ne süratle hareket ettiniz? diye sormus. Usâme:
— Halkin aksam namazi için develerini çöktürdükleri Si'be geldik. (Orada) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seîlem) de devesini çöktürdü ve

bevletti.
— Üsâme su döktü, dememis.— Sonra abdest suyu isteyerek pek mübalâgali olmayan bir abdest aldi. Ben:
— Yâ Resûlallah! Namaza buyurun! dedim; Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem) :
— Namaz ilerdedir! buyurdu ve hayvanina binerek Mtizdelife'ye geldik. (Orada) aksam namazini edâ etti. Sonra halk konak yerlerinde develerini çöktürdüler. Ama yüklerini çösm emisi erdi ki yatsi namazi için ika a met getirildi, Resûlüllah (Sa//fl//a/tM Aleyhi ve Sellem), onu da kildi. Sonra halk yüklerini çözdüler.
Ben (Üsâme'ye) :
— Sabahladiginiz zaman ne yaptiniz? diye sordum; Üsâme :
— (Bu sefer) onun terkisine Fadl b. Abbâs bindi. Ben yaya olarak Kureys'in önden gidenleriyle birlikte yola revân oldum; dedi.

280- (..) BUe Ishâk b. Ibrahim rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Vekî" haber verrii. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Muhammed b. Ukbe'den [52] o da Küreyb'ücn, o da Üsnmetü'bnu Zeyd'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (SiiUiüivkiiAkyiu've Sellem), Ümerânin konakladigi bogaza geldigi vakit (hayvanvarlari) inerek bevletmis. — Üsâme burada da: Su döktü, dememis.— Sonra ahdest suyu isteyerek hafif bir abdest almis.
(Üsâmr- demis ki) : «Ben :
— Yâ RcüiîlaHah! Namaza buyurun! dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Namaz ilerdedir! buyurdular.»

281- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o' da Sibâ'm azatlisi Atâ'dan, o da Üsâmetü'bnü Zeyd'den naklen haber verdi ki Ara-fâl'tan çekildigi vakit kendisi, Besûlüllah (Sallaîtahü Aleyhi ve Sellemyin terkisin dey mi s. Si'be gelince Peygamber (SalUdlahü Aleyhi ve Seüem) devesini çöktürmüs, sira helaya gitmis. (Üsâme demis ki) : «Heladan döndügü vakit ben, kendisine bir kaptan su döktüm de abdest aldi. Sonra hayvanina binerek Müzdelife'ye geldi ve orada aksamla yatsiyi birlikte kildi.
Bu hadîsi Buhârî «Abdest» ve «Hacc» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Hacc» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîf bundan bir bâb önce Müslim 'de de geçmis ve bâzi ahkâmi orada görülmüstü. Burada da bâzi yerlerinin îzâhi ile geri kalan hükümlerini görelim:
Hadîsin muhtelif rivayetlerinde râvinin «Üsâme su döktü, demedi.» seklinde îzâha lüzum görmesi, hadîsi isittigi gibi rivayet ettigini anlatmak içindir. Yâni hadîs, lâfzi ile degil de manâsiyla nakletmis olsa, bu gibi yerlerde bevlden kinaye olmak üzere «Su döktü» diyecekti.
«Ama yüklerini çözmemislerdi...» cümlesi «tamamen yerlerine yerlesmemislerdi.» mânâsina da gelebilir.
Ümerâ'dan murâd: Benî Ümeyye hükümdarlaridir.
Bu zevat, o yere geldiklerinde hayvanlarindan iner, aksam namazini yatsinin vakti gelmeden kilarlarmis. Rivayete göre Ikrime onlarin bu yaptigini begenmemis ve «Resuiiillah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bu yeri hela ittihâz etmisti, sizlerse namazgah yaptiniz.» demistir.
Rivayetlerin birinde zikri geçen «Sibâ'in azatlisi Ata'» bâzi nüshalarda «Ümmü Sibâ'in azatlisi.» diye kaydedilmisse de bunlarin ikisi de mâruf degildir.
Bu zâtin meshur olan ismi: Benî Sibâ'in azatlisi olmasidir.
Buhâri târihinde Ibni Ebî Hatim de «Kitâbü'1-Cerh ye't-Ta'dîl»inde onu bu isimle zikretmislerdir.

Bu Hadisten Su Hükümler de Çikarilmistir:

1- Gerek Arafat'taki cem'-i takdimde gerekse Müzdelife'-deki cem'i te'hîrde her iki namaz için ikaamet getirilir. Abdur rahman b. Yezîd, Esved, Imam Mâlik, îmam Safiî ve Imam Ahmed'in mezhepleri budur.

Kaadi îyâz, ashâb-i kiram 'dan Ömerubnü'l-Hattâb ile îbni Mes'ûd (RadiyalIahü anh) 'nin mezheplerinin de bu oldugunu söylemistir..
Mâ1iki1er'den îbni Kaasim'in rivayetine göre Imam Mâlik: «Imamla kilman her namaz için ezan ve ikaamet lâzimdir.» demistir.
Saîdü'bnü Cübeyir, Sevrî, Imam A'zam, îmam- Ebû Yûsuf ve Imam Muhammed'e görehacc-da iki yere mahsûs olan cemi' namazlarinda bir ezanla bir kaamet kâfidir.
Bu kavil Hz. Câbir, Abdullah b. Ömer ve Ebû Eyyûb El-Ensârî (Radiyallahü &vh) hazerâtmdan rivayet olunmustur.
Hadîs-i serîfde ezan zikr edilmemistir. Sâfiîler'in sahîh kavline göre iki namazin, evvelkisi için ezan okunur.
Imam Ahmed ile Ebû Sevr'in ve Mâlikîler 'den Abdülmelik b. Mâcesûn 'un mezhepleri budur.
Hanefiîlerden Tahâvî dahî bu kavli ihtiyar etmistir.
Imam Safiî ile Imam Ahmed'in ikinci kavillerine göre cemi' namazlari için ezan yoktur. Fakat her namaz için ayri ayri ikaamet getirilir.
Imam Mâlik, Imam Safiî ve Imam Ahmed1-den diger bir rivayete göre cemi' namazlari için iki ezan okunur.
2- Hîn-i hacette istiran vâki olmamak için tasrîhi hos görülmeyen sözleri kullanmakta beis yoktur.
Nitekim Hz. Üsâme , bevli: «Su döktü.» ibaresiyle ifâde etmek mümkünken bunu söylememis, sarahaten «bevletti,» demistir.
3- Abdest bir ibâdettir. Velev ki onunla namaz kilinmis olmasin. Ulemâdan bâzilarina göre abdest alan bir kimse, o abdestle namaz
kilmadan yeniden abdest alamaz. Çünkü ilk abdestle ibâdet yapilmamistir. Onun üzerine tekrar abdest almak bir abdestte âzâyi üç defadan fazla yikamaya benzer.
Sâfiîler'e göre esah olan kavil budur. Onlarca ilk abdestle farz veya nafile bir namaz kilmadan tekrar abdest almak mesnûh degildir.
4- El-Mühelleb'e göre seferde nafile namazi terketmek caizdir. El-Mühelleb, bu hükma, hadîsin: «Iki namaz arasinda baska namaz kümadi.» cümlesinden çikarmistir.
Sâir ulemâya göre hadîsde bu hükme delâlet yoktur. Fukahâ seferde nafile kilinmasini ihtiyar etmislerdir, îbni Battal: «ResulüHah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) gerek yaya gerekse hayvanla gittigi seferlerde nafile namaz kilmistir.» demektedir.
5- Kurtubî bu hadîsle, Arafat'ta ve Müzde1ife'de kilinan cemi' namazlarinin arasinda nafile namaz kilinabilecegine istidlal etmistir.
Fakat hadîs-i serif, onun bu istidlalini reddetmektedir. Çünkü Re-û\Ûl\»h(Sailaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'in iki namaz arasinda nafile kilmadigi hususunda nassdir. .
Sâfiîler'e göre Arafat 'taki cem'i takdimde iki namaz arasinda nafile kilmak caiz degil, fakat Müzdelife 'deki cem-i te-hîrde bu caizdir.
Hanefiîler'e göre her iki yerdeki cemi' namazlarinin arasinda nafile kilinamaz. Sayet nafile namaz kilinir veya baska bir isle mesgul olunursa, yeniden ikaamet lâzim gelir.

282- (1286) Bana Züheyir b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. EM Süleyman, Atâ'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Resûltillah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) , Arafat'tan, Üsâme terkisinde oldugu hâlde dönmüs. Üsâme:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selltm), Müzdelife'ye gelinceye kadar (Arafat'taki) hâli üzere yürümeye devam etti.» demis.

283- (...) Bik Ebûr-Rabi' Ez-Z«hrânî ile Kuteybetü'bnü Saîd, hep birden Hammâd b. Zeyd'den rivayet ettiler. Ebû'r-Rabî' (Dedi ki) : Bize Hanima d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, babasindan rivayet etti. Babasi (Urve) söyle demis:

«Ben yaninda bulundugum hâlde Üsâme'ye sordular —Yahut Üsâmetü'bnü Zeyd'e ben sordum.— Resûlüllah (SallallaJiü Aleyhi ve Sellem) Arafat'tan (dönerken kendisini terkisine almisti. (Üsâme'ye) :
— Arafat'tan döndügü vakit Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Seîlem) nasil yürüyordu? dedim. (Üsâme) :
—"Eskim giderdi. Meydan buldu mu kostururdu; cevâbini verdi.

284- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Kbî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnu Süleyman ile Abdullah b. Nümeyir ve Hü-meyd b. Abdirrahmân, Hisâm b. Urve'd en bu i sn âdi a rivayette bulundular.
Humeyd'in hadîsinde: «Hisâm dedi ki:
— Nass, anakin fevkindedir.» ziyâdesi vardir.
Bu hadîsi Buhâri «Hacc», «Cihâd» ve «Megazî* bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Buhâri'nin rivayetinden anlasildigina göre Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) in mevzubahis Arafat dönüsü, veda haccina aittir.
Anak: Hayvanin kendi hâline birakilarak yürümesidir.
Nass: Hayvanin var kuvvetiyle kosmasi, mânâsina gelir.
Ibni Battal diyor ki: «Arafat'tan acele dönmek Allah-u Âlem vaktin darhgindandir. Çünkü Arafat'tan Müzde1ife'ye günes indikten sonra hareket edilir.
Hâlbuki Arafat'la Müzdelife arasinda üç mil kadar mesafe vardir. Hacilarin aksamla yatsi namazlarini Müzdelife'de kilmalari îcâb eder.
Binâenaleyh acele namaza yetismek için yolda da acele davranirlar.»
Hadîs-i serif, Selef-i Sâlihînin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)9 bütün harekât ve sekenâtmda uymak için onun hâllerini sorusturmaya büyük ehemmiyet verirdiklerine delildir.

285- (1287) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Adîyyü'bnü Sabit haber verdi. Ona, da Abdullah b. Yezîd EI-Hat-mî [53] rivayet etmis, ona da Ebû Eyyûb haber vermis ki, kendisi veda hac cin da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de beraberce kilmis.
(...) Bize, bu hadîsi Kuteybe ile Ibni Bumh, Leys b. Sa'd'dan, o-da Yahya b. Saîd'den bu isnâdla rivayet ettiler. Ibni Rumh, kendi rivayetinde söyle dedi:
«Abdullah b. Yezîd El-Hatmî'den (rivayet etti.) Bu zât, Ibni Zübeyir zamaninda Kûfe'de emirdi.»
Bu hadîsi Buhâri «Hacc» ve «Megazî» bahislerinde; Müslim, Ebû Dâvûd. ve Nesâî, Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem)'in haccina ait uzun bir hadîsde; Nesâî «Namaz» bahsinde; Ibni Mâce «Hacoda tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif, cem'-i te'hîrin delîllerindendir.

286- (703) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâhVe, îbni Sihâb'dan dinledigim, onun da Salim b. Abdillâh'dan, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: 'Resû\ü]\ah(SallattahÜAleyhi veSellem), Müzdelife'de aksam ile yatsi namazlarini birlikte kilmis.

287- (1288) Bana HarmeletÜ'bnu Yahya rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize îbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Ömer'den naklen haber verdi. UbeyduIIah, babasinin söyle dedigini haber vermis:
«Resûlüllah (Sallalkihü Aleyhi ve Settem) Müzdelife'de aksam ile yatsiyi birlikte kildi. Aralarinda nafile namaz yoktu. Aksam namazini üç, yatsiyi Iki rek'ât olarak kildi.»
Bundan sonra Abdullah, Allah Teâlâ'ya kavusuncaya kadar Müzde-life'de bu namazlari böyle kilmis.

288- (...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Mehdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Hakem ile Selemetü'bnü KüheyFden, onlar da Saîd b. Cübeyir'den naklen rivayet etti ki Saîd, Müzdelife'de aksam ve yatsi namazlarini bir ikaametle kilmis. Sonra Ibni Ömer'in bu sekilde kildigini söylemis. Ibni Ömer de Peygamber (Salîaltahü AJeyhi ve Sellem)fîn böyle yaptigini rivayet etmis.

289- (...) Bana, bu hadîsi Züheyir b. Harb da rivayet ete. (Dedi ki) : Bize Vekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu isnâdîa- rivayette bulundu ve:
«Bu iki namazi bir ikaametle kildi.» dedi.

290- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Sevrî, Selemetü'bnu Küheyl'den, o da Saîd b. Cübeyir'den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi. Ibni Ömer söyle demis:
«Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Seilem) Müzdelife'de aksamla yatsiyi toptan kildi. Aksami üç, yatsiyi da iki rek'ât olarak bir ikaametle edâ etti.»

291- (...) Bize Ebû Bekir b. Efcî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bûe Abdullah b. Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b, Ebî Halid, Ebû Ishâk'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Saîd b. Cübeyir sunu söyledi:
«Ibni Ömer'le birlikte Arafat'tan döndük, Müzdelifc've gelince bize Aksamla Yatsi'yi bir ikaametle kildirdi, sonra namazdan çikti ve :
— Bu yerde RestitiüMah(Salfallahü Aleyhi ve Sellem), bize bu sekilde namaz kildirdi; dedi.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbii Taksîri's-SalâUda; Nesâi «Ki-tâbu's-Salât»da tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîf, kitabimizin «Namaz» bahsinde dahî geçmis, ihtiva ettigi hükümler orada görülmüstü.
Yalniz Buhâri 'nin rivayetinde :
«Peygamber (Salkülahü Aleyhi ve Seilem) acele yolculuk etmek istedigi vaVrt aksamla yaHiyi YmYiVte Vu\avdi.» se\&m&edir.
Ashâb.i kiram 'dan birçoklari bu bâbda hadîsler rivayet etmislerdir. Alîyyubnü Ebî Tâlib, Enes b. Itâ1ik , Abdullah b. Amr , Âise, îbni Abbâs, Üsâme-tü'bnü Zeyd, Câbir b. Abdillâh, Huzeyme-tü'bnü Sabit, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Kyûb El-Ensârî, Ebû Saîd-i Hudrî ve Ebû Hüreyre (Radryallahû anhûm) hazerâti bunlar meyânindadir.
Bu hadîslerin birçoklarinda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in seferde iki namazi cemederek beraberce kildigi beyân edilmektedir.
Ulemâdan bir takinilan mezkûr hadîslerin zahirine bakarak, seferde ögle ile ikindiyi ve aksamla yatsiyi beraber kilmayi tecvîz etmislerdir. Imam Safiî, îmam Ahmed ve tshâk'in mezhepleri budur.
Ibni Battal: «Cumhura göre sefer eden bir kimsenin ögle üe -ikindiyi ve aksamla yatsiyi mutlak surette cem ederek kilmasi caizdir.» demistir.
Bu mes'elede alti kavil vardir.
a) îbni Battal'm dedigi gibi iki namazi bir vakitte kilmak caizdir,
Bu kavil, ashâb.i kiram 'da Alîyyü'bnü Ebî Talib, Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas, Saîd b. Zeyd, Üsâmetii'bnü Zeyd, Muâzü'bnü Cebel, Ebû Mûsâ, Ibni Ömer ve îbni Abbâs (Radiyallahü$nh) hazerâti ile Tâbi î.n 'den Ata' b. Ebî Rabâh, Tâvûs , Mücâhid, Ikrime.Câbir b. Zeyd, Rabîa, Ebû'z-Zinâd, Muhammed b. Münkedir ve Safvâii b. Süleym 'den rivayet olunmustur.
Süfyân-i Sevrî, îmam Safiî, Imam Ahmed, Ishâk , Ebû Sevr, îbni -Münzir ve.Mâlikîler'den îbni Esheb'in kavilleri de budur.
Ibni Kudâme mezkûr kavli Imam Mâlik 'den dahî rivayet etmistir. Fakat Hz. Mâ1ik'in meshur kavline göre iki namazi bir vakitte kilmak, acele sefer îcâb ettigine mahsûstur.

b) Iki namazi bir vakitte kilmak acele sefer icâb ettigi zamana mahsûstur.
Bu kavil Üsâmetii'bnü Zeyd. ile îbni Ömer 'dan rivayet olunmustur.
Imam Mâlik'in meshur kavli cîe budur.
c) Iki namazi bir vakitte kilmak, yol almak istenildigi zaman caizdir. Mâ1ikî1er'den îbni Habîb'in kavli budur.
Îbnü'l-Arabî «Imam Safiî' nin kavli de budur. Çünkü sefer, zâten yol almak içindir.» demistir.
d) Iki namazi bir vakitte kilmak mekruhtur. Ibnü'l-Arabî: «Misirlilarin îmam Mâlik'den'rivayeti budur.» demistir.
e) Cem-i te'hîr caiz, cem-i takdim caiz degildir. Ibni Hazm bunu ihtiyar etmistir.
f) Sefer sebebiyle iki namazi bir vakitte kilmak, mutlak surette caiz degildir. Bu, yalniz haccda Arafat 'la Müzdelife'ye mahsûstur.
Hasan-i Basrî, Ibni Sîrîn, Ibrahim Ne-haî, Esved ve Hanefiîyye imamlarinin mezhepleri budur.
îbni Kaasim bu kavli îmam Mâlik 'den de rivayet etmis, kendisi de bunu ihtiyar eylemistir.
Ashâb-i kiram 'dan Ibni Mes'ûd, Sa'dü'bnü Ebî Vakkaas, îbni Ömer (Radtyallahü anh) hazerâti ile îbni Sîrîn, Câbir b. Zeyd, Mekhûl, Amr b. Dînâr, Sevrî, Esved, Ömeru'b nü Abdilazîz,
Salim ve Leys b. Sa'd'm dahî buna kaail olduklari rivayet edilmistir.
Ibni Ebî Seybe «Musannef»inde Hz. Ebû Mûsâ-nin: «Özürsüz iki namazi birlikte kilmak büyük günahlardandir.» dedigini rivayet etmistir.
Hanefiîler'le onlara muvafakat edenlerin delili Buhâri ile Müs1im'in rivayet ettikleri Abdullah b. Mes'ûd hadîsidir.
Mezkûr hadîsde tbni Mes'ûd (Radtyallahii anh):
«Ben, Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'i (j»iç bir namazi vaktinden baska zamanda kilarken görmedim. Yalniz Müzdelife'deki müstesna. Orada hakîkaten aksamla yatsiyi toptan kildi, ertesi gün sabah namazini da vaktinden önce kildi.» demistir.
Seferde Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seüemy'm iki namazi bir vakitte kildigini bildiren hadîsleri Hanefiî Urte'vîl etmis, «bunlardan murâd birinci namazi vaktinin sonunda, ikinciyi de vaktinin evvelinde kilmis olmasidir.» demislerdir.
Filhakika bu sekilde kilman namazlar sûret-i zahirede toptan kilinmis gibi görünürse de hakikatte her namaz kendi vaktinde kilinmistir.
Hanefiîler, hadîslerin arasini bu suretle bulmuslardir. Bu mânâyi te'yîd eden hadîsler de vardir.
Bu bâbda Hanefiîler'e îtirâz. edenler olmus, Hanefiîler tarafindan bunlara cevaplar verilmis ve söz bir hayli uzamistir.
Hadîs-i serif aksam namazinin hiç bir yerde iki rek'ât kihnamiya-cagina, seferde dört rek'âtli namazlarin da ikiser rek'ât kilinacagina de-lüdir
Bu hadîsin Ebû Bekir b. Ebî Seybe tarîkine Darakutnî îtirâz etmis:
«Bence burada Ismail vehmetmistir. Kendisine Su'be , Sevrî, Isrâîl ve daha baskalarinin da dâhil oldugu bir cemâat muhalefette bulunmus, hadîsi Ebû Ishâk 'dan, o da Abdullah b. Mâlik 'den, oda îbni Ömer 'den naklen rivayet etmislerdir. Ismâî1 her ne kadar mevsuk bir râvî olsa da bu zevat ondan daha kuvvetlidirler.» demisse de, Nevevî kendisine cevap vermis ve:
«Ebû Ishak'in bu hadîsi her iki tarîkten isiterek, iki vecihle rivayet etmis olmasi caizdir. Ne olursa olsun, hadîsin metni sahîhdir, dokunulacak bir yeri yoktur.» demistir.

48- Müzdelife'de Bayram Günü Sabah Namazini Fazla Erken Kilmanin ve Fecrin Dogdugu Tehakkuk Ettikten Sonra Bunda Mübalaga Göstermenin Müstehab Olusu Babi

292- (1289) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Ebû Küreyb toptan Ebû Muaviye'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Umara'dan, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den, o da

Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis:
«Ben, ResûlüEfah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vaktinden baska zamanda namaz kildigini görmedim. Yalniz iki namaz müstesna; Müzdelife'-deki aksamla yatsi! O gün sabah namazini dahî vaktinden önce kildi.»

(...) Bize Osman b. Ebî Seybe ile Ishâk b. Ibrahim hep birden Ce-iir'den, o da A'mes'den bu isnâdla rivayet ettiler. Abdullah:
«Sabah namazini vaktinden önce alaca karanlikta kildi.» demis.
Bu hadîsi Buhâriile Ebû Dâvûd «Hacc» bahsinde; Nesâî «Hacc» ve «Namaz» bahislerinde tahrîc etmislerdir.
Hadîsin râvisi Abdul1ah b. Mes'û'd 'dur. Sabah namazinin vaktinden Öhbe kilinmasindan murâd: Mûtâd olan vaktinden evvel kilinmasidir. Yoksa vakti1 girmeden kildi demek degildir. Çünkü -vakti girmeden hiç bir namaz kilinamaz. .
Maksat; Sabah namazinin çok erken yâni alaca karanlikta kilindigim anlatmaktir.
Hanefiîler'e göre sâir zamanlarda sabah namazini, ortalik iyice aydinlayincaya * kadar geciktirmek müstehab ise de bayram sabahi Müzdelife'de alaca karanlikta kilmak, onlara göre de efdaldir.
Ulemâ, Jtesülffliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o gün sabah namazini sâir hacc fiillerine vakit bulabilmek için erken kildigini söylemislerdir.
Sâfiîler'e göre sabah namazini erken kilmak her zaman için müstehab ise de o gün her zamankinden daha fazla müstehabdir.

49- Son Gecelerde Müzdelife'den Mina'ya Dönerken Kadinlarla Sair Zayif Kimselerin Halk Üsüsmeden Önce Yola Çikmalari ve Diger Hacilarin Sabah Namazini Kilincaya Kadar Müzdelife'de Kalmalarinin Müstehab Olusu Babi

293- (1290) Bize Abdullah b, Meslemete'bnI Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh yani timi Humeyd, Kaasim'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, söyle demis:
«Müzdelife gecesi Sevde, Besûlüllah (Sallallcûiü Aleyhi ye Sellem) 'den önce izdiham olmadan (Mina'ya dönmek için) ondan izin istedi. Sevde, sebita bir kadindi. — Kaasim, sebita'nin: Agir mânâsina geldigini söylemis.— Kesûlül\ah(Salkülahü Aleyhi ve Sellem), ona izin verdi. Bu suretle Sevde ondan önce yola çikti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) y bizi sabahlayincaya kadar alikoydu, biz de onunla beraber döndük.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den, Sevde'nin yaptigi gibi izin isteyerek, onun izniyle dönmüs olsam benim için bu her sevinilecek seyde daha iyi idi.»

294- (...) Bize Ishâk fa. Ibrahim ile Muhammedü'bnii'l-Müsennâ hep birden Sekafî'den rivayet ettiler. Ibnü'l-Müsennâ dedi ki: Bize Ab-dülvabhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da Kaasim'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise (Radiyallahü anh) söyle demis:
«Sevde sisman ve agir bir kadindi. Bu sebeple Müzdelife'den geceleyin dönmek için Resûlüllsih (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istedi. O da kendisine* izin verdi. Müteakiben Aigei(RadiyallahU attha) : «Keske Ee-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Sevde'nin istedigi gibi izin isteseydim.» demis. Âise (Radiyallahü anha) ancak imamla birlikte (Mina'ya) dÖnermis.

295- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Abdurrahmân b. Kaasim'den, o da Kaasim'den, o da Âise'den naklen rivayet etti, Âise söyle demis:
«Sevde'nin istedigi gibi ben de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletri) den izin isteyerek sabah namazini MIna'da kilmis olmami, sonra halk gelmeden taslari atmami dilerdim.»
Âise'ye : «Sevde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin Iste.,; miydi?» diye sordular. Aise :
— «Evet, çünkü Sevde agir, sisman bir kadindi. Bu sebeple Resûlül-\ah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYden izin

istedi. O da kendisine izin verdi.» dedi.

296- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf rivayet etti. H.
Bize Züheyir b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahniân rivayet etti. Bu râvilerden ikisi de Süfyâii'dan, o da Abdurrahmân b. Kaasim'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Buhârî ile Ibni Mâce «Hacc» bahsinde tah-fîc etmislerdir.
Hadîs-i serif Müzdelife 'den fecr dogmadan hareket edilecegine delildir,
Nevevî diyor ki: «Sâfiî1er'e göre Müzdelife 'den gece yansindan önce dönmek ve cemre-i Akabe'de gece yarisindan sonra tas atmak caizdir. Delilleri bu hadîstir.
Ulemâ hacilarin bayram gecesi Müzdelife 'de gecelemesi mese'lesinde ihtilâf etmislerdir. Imam Safiî 'nin sahîh olan mezhebine göre bu vâcibdir. Terkedene kurban kesmek lâzim gelir. Ve hacci sahindir.
Küfe fukahâsi ile hadîs ulemâsinin kavilleri de budur.
Ulemâdan bir taife Müzdelife'de gecelemenin sünnet oldugunu söylemislerdir.
Onlara göre bunu terkeden faziletten mahrum olur. Günâha girmis sayilmaz. Kurban ve sâire de lâzim degildir.
îmam Safiî 'nin bir kavli de budur.
Diger bir taifeye göre Müzdelife'de gecelemîyen hacinin hacci sahîh degildir. Bu kavil îbrâhîm Nehaî ile baskalarindan rivayet olunmustur.
Ulemâmizdan Ebû Abdirrahmân ibni Binti's-Safiî ve Ebû Bekir b. Huzeyme nâmlarinda iki büyük imam dahî buna kaail olmuslardir. Atâ' ile Evzâî'den rivayet olunduguna göre bayram gecesi Müzde1ife'de kalmak, haccin rükünlerinden; vâciblerinden, sünnetlerinden degildir.
Bunda hiç bir fazilet yoktur. Müzdelife sair konak yerleri gibi bir yerdir. Isteyen orada kalir, isteyen kalmaz.
Fakat bu kavil bâtildir.
Müzde1ife'de ne kadar kalmanin vâcib oldugu ihtilaflidir, îmam Safiî'n in sahih olan kavline göre gece yarisindan sonra bir saattir.
Bir rivayete göre: Gece yansindan sonra günes doguncaya kadar; Üçüncü bir rivayete göre: Gecenin ekserîsidir.
Imam Mâlik 'den dahî üç rivayet vardir. Bir rivayete göre: Bütün gece Müzdelife'de kalinir. Ikinci rivayete göre: Gecenin ekserisinde,
Üçüncü rivayete göre; Az bir zaman orada kalmak îcâb eder.» Hanefiîler'e göre bayram gecesinin bir cüz'ünde olsun Müzde1ife'de kalmak haccin vâciblerindendir.

297- (1291) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El-Mukaddemî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya yâni El-Kattan, Ibni Cüreye'den rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Esmâ'niii azatlisi Abdullah rivayet etti. (Dedi ki) : Baha Esma, Müzdelife sâhasindayken ay kavustu mu? diye sordu. Ben:
— Hayir! cevâbini verdim. Bunun üzerine bir müddet namaz kildi. Sonra;
— Yavrucugum, ay kavustu mu? diye (tekrar) sordu. Ben;
— Evet, cevâbini verdim. Esma:
— Beni götür! dedi. Beraberce yola çiktik. Nihayet cemre taslarini atti, sonra konakladigi yerde namaz kildi. Ben, kendisine:
— Ayol biz alacakaranlikta geldik! dedim. Esma (Radiyaîiahû anha):
— Hayir'yavrucugum, Peygamber (SalkiUahü Aleyhi ve Seîiem) kadinlara (bu hususta) izin verdi: dedi.

(...) Bana, bu hadîsi Alîyyü'bnü Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki) :
Bize Ssâ b. Yûnus, Ibni Cüreyc'den bu isnâdla haber verdi, Onun rivayetinde :
«Esma:
— Hayir yavrucugum. Süphesiz ki Nebiyyuliah (SaîlallaHü Aleyhi ve Seilem), kadinlarina izin vermistir! dedi.» ifadesi vardir.

Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Imam Ahmed ve Taberânî dahî rivayet etmislerdir.
Hz. Abdu11ah'in alaca karanliktan muradi: Mina'ya vardiklari zamani bildirmektir. Çünkü Müzde1ife'den ay kavustuktan sonra yola çikmislardi. O gece ay, gecenin son üçte birinin evvelinde dogmustu,
Zuun: Zaîne'nin cem'îdir. Aslinda zaîne: Deve üzerine yükletilen ve içinde kadin bulunan hevdeçtir.
Bâzilari içinde kadin bulunsun bulunmasin, deve hevdecine zaîne denildigini söylemislerdir. Sonralari mecazen kadina da zaîne denilmis ve kelime bu mânâda söhret bulmustur.
Hattâ kadinlarla erkeklerden mütesekkil cemaata zuun denildigini söyleyenler bile vardir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Ulemâdan bâzilari Müzde.life 'den erken yola çikip, günes dogmadan Mina'ya gelenlerin fecirle günesin dogmasi arasinda taslarini atabileceklerine bu hadîsle istidlal etmislerdir.
Atâ1 b. Ebî Rabâh ile Tâvûs b. Keysân, Mücâhid, Ibrâhîm Nehaî, Sa'bî, Saîd b. Cübeyir ve îmam Safiî 'nin mezhepleri budur.
Imam Mâlik'e göre Mina'da tas atmak, fecrin dogmasiyla helâl olur. Sevrî ile Nehaî 'nin mezheplerine göre 'günes dogmadan tas atilmaz.
Hanefiîyye imamlarindan Ebû Hanife, Ebû Yûsuf ve Muhammed dahî buna kaail olduklari gibi îmam Ahmed ile îshâk'in kavilleri de budur. Bu zevata göre günes dogmadan tas atmak kifayet ederse de isâet olur.
Hanefiî1er'den Kâsânî 'nin beyânina göre tas atmanin müstehab vakti günesin dogmasindan sonra baslar ve günün sonuna kadar devam eder. îmam A'zam'in kavli budur.
îmam Ebû Yûsuf'a göre tas atmanin müddeti zevale kadardir. Zevâldea sonra tas atmak kaza sayilir. Günes kavusuncaya kadar tas atmayan kimse ertesi günün fecrinden biraz önceye kadar atabilir ve kendisine bir sey lâzim gelmez.
bu hususta Imam Safiî 'den iki kavil rivayet olunmustur.
Bir kavline göre: Günesin kavusmasiyla, tas atma zamani geçmis olur ve fidye lâzim gelir.
Ikinci kavline göre : Günes kavusmakla, vakit geçmis sayilmaz. Bu yalniz tesrik günlerinin sonunda muteberdir.
îmam A'zam'a göre bir kimse Mina'da tas atmayi ikinci günün fecri doguncaya kadar te'hîr etse taslarini atar ve tehirden dolayi kurban keser.
îmam Ebû Yûsuf'la Imam. Muhammed'e göre kurban lâzim degildir. îmam Safiî 'nin kavli dahî budur.
2- Bâzilari zayif kimselerden, Müzdelife 'deki vakfenin sakit olduguna bu hadîsle istidlal etmislerse de sözleri kabul edilmemis, hadîs-i serif de bu hususa delâlet bulunmadigi bildirilmistir. Zîrâ Hz. Esma 'nin suâli vakfe içindir. ,

298- (1292) Baha Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Aliyyti'bnti Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bisse îsâ haber verdi. Bu râviler hep birden tbni Ctireyc'den rivayet etmislerdir. (îbni Cüreyc demis ki) : Bana Ata' haber verdi. Ona da tbni Sevval [54] haber, vermis ki kendisi Ümmü Habîbe'nin yanina girmis, Ümmti Habibe ona Peygamber (ScdlaUahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisini Müzdelife'den geceleyin gönderdigini haber vermis.

299- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki)-: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Arar b. Dinar rivayet etti. H.
Bire Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan, o da Salim b. SevvâVden, o da Ümmti Habîbe'den naklen rivayet etti. Ümniü Habîbe (RadtyaUahii anh}
«Biz, bunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) zamaninda yapardik. (Yâni) Müzdeliîe'den Mina'ya alaca karanlikta gelirdik.» demis. Nâkid'in rivayetinde : «Biz, Müzdelife'den alaca karanlikta çikardik.» ibaresi

vardir.

300- (1293) Bize Yahya.b. Yahya ile Kuteybctü'bnü Saîd hep birden Hammâd'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Uheydullah b. £bî Yezîd'den naklen haber verdi. Demis ki: tbni Abbâs'i sunu söylerken Isittim:
«Resulüllan (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) beni esya ile birlikte —yahut zayiflar arasinda— geceleyin Müzdelife'den gönderdi.»

301- (...) Bize Ebü Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ebî Yezîd rivayet etti ki, kendisi îbni AbbâVi:
«Ben, Resû\vH\&h (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'in ailesinin zayiflari arasinda ileri gön derdiklerinden im.» derken isitmis.

302- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr, Ata'dan, o da Îbni Abbâsdan naklen rivayet etti. Ibni Abbâs (KadiyallahU anh) söyle demis:
— «Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in ileri gönderdigi zayif ailesi efradi nieyânindaydim.»

303- (1294) Bize Abd b. Hunieyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu hammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : BIzc Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi kî) : Bana Atâ' haber verdi kî Ibni Abbâs sÖyI6 demis:
«Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi veSellem) beni seher vakti kendine ait agirbklarla birlikte Müzdelife'den gönderdi.» (îbni Cüreyc demis ki) : «Ben (Atâ'ya) :
— Ibni Abbâs'm (Beni uzun bir gecede gönderdi.) dedigini duydun mu? diye sordum.
— Hayir, yalniz bu sekilde seher vakti (dedigini biliyorum.) cevâbini verdi. Ben:
— Ama tbni Abbâs: Biz cemre taslarini fecirden önce attik! demis. Sabah namazini nerede kildi? dedim. Ata':
— Hayir, hadîs ancak söyledigim gibidir! cevâbini verdi.» îbni Abbâs hadîsini Buhâri «Hacc» bahsinde iki tarîk'-
den tahrîc etmistir.
Ayni hadîsi Tirmizî dahî rivayet etmis; ve bu hadîsin baskalari tarafindan da rivayet olundugunu söylemis, râvilerini bildirmemistir.
Hadîsi Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet edenler, Ubeydullah b. Ebî Yezîd, Atâ1 b. Ebî Rabâh, Hasan.i Urani, Miksem ve Küreyi 'dir.
Ubeydullah b, Ebî Yezîd rivayetini Buhâri, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tahrîc. ettikleri gibi Atâ' rivayetini Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce; Hasan-i Uranî rivayetini Ebû Dâvud, Nesâî, îbni Mâce ve Ibni Hibbân;
Miksem rivayetini Tirmizî;
Küreyb rivayetini Beyhakî tahrîc etmislerdir.
Agirliktan murâd: Esya ve sâiredir.
Bu rivayetler dahî hüküm itibâri ile yukarkiler gibidirler.

304- (1295) Bana Ebû't-Tâhîr ile Harmeletü'bnu Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Sihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Salim b. Abdillâh haber vermis ki: Abdullah b. Ömer ailesinin zayif olanlarini Önden gönderir de geceleyin MüzdelifVdeki Mes'ar-i Harâm'da vakfe yaparlar, hatirladiklari dualarla Allah'i zikrederlermis. Sonra imam (gelip) vakfe yapmadan ve oradan ayrilmadan yola çikarlar; kimisi Mina'ya sabah namazinda gelir, kimisi de ondan sonra ulasirmis. Geldikleri vakit cemreyi atar-îarmis. Ibni Ömer:
— Bunlar hakkinda Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) ruhsat verdi; dermis.

Bu hadisi Buhâri «Hacc» bahsinde tahrîc etmistir.
Mes'ar-i Haram 'dan murâd: Müzdelife'dir. Oraya bu ismin verilmesi ibâdeti bildirdigi içindir.
Kirmani bu hususta ihtilâf edildigini söylemis ve:
«Ulemâmizca mâruf olan kavle göre bu yer Kuzah'dir.» demistir. Kuzah: Müzdelif e.'de mâruf bir dagdir.
Bâzilari MüzdeIife 'nin iki ismi daha oldugunu söylemislerdir. Bu isimlerin biri «Cem», digeri «Mes'ar-i Haramadir.
Ibni Amr'dan bir rivayete göre MüzdeIife 'nin her yeri Mes'ar-i Haram'dir.
«KitâbiTin-Nevâdir»de MüzdeIife 'nin sonu Muhassir , Mina 'nm basladigi yer de Muhassir vadisi oldugu kaydedilmistir.
Müzdeli fe 'nin hudutlarini tâyîn hususunda muhtelif sözler söylenmistir.
Muhassire: «Vâdt'n-Nâr» dahî derler. Hacilar, buradan sür'atlice geçerler. Bunun sebebi: Vaktiyle hiristiyanlann vakfe yeri olmasidir.
Cemreden murâd: Cemre-i Akabe denilen yerdir. Buna Cemre.i-Kübrâ da derler kî, bayram günü tas atilan yerdir.
Selef ulemâsi Müzdelife'de gecelemenin hükmünde ihtilâf etmislerdir.
Hanefiîler'le Sevrî, Imam Ahmed, Ishâk ve Ebû Sevr'e göre Müzdelife'de gecelemek vâcibdir. Imam Safiî 'nin bir kavli de budur. Yâni Müzde1ife'de yatmak haccin rükünlerinden degildir. Bunu terkedenin kurban kesmesi lâzim gelir. Atâ' ile Zührî'nin mezhepleri de budur.
îmana Safiî 'den bir rivayete göre geceyi Müzdelife'de geçirmek sünettir. îmam, MâIik'in kavli de budur.
Sâfii1er'den Ibnî Huzeyme ile Ibni Binti Safiî'ye göre Müzde1ife'de gecelemek haccin rükünlerindendir.
Âlkame ile îbrâhîm Nehaî ve Sa'bî 'nin kavilleri de budur. Onlar: . .
«Müzde1ife'de gecelemiyenin hacci kazaya kalmistir.» demislerdir. Mâlikîler 'den bâzilari dahî bu kavli tercih etmislerdir.
MüzdeIife'de ne miktar vakfe yapilacagi' hususundaki kavilleri az yukarda görmüstük,

50- Cemre-i Akabe'de Taslari Vadinin Içinden Atmak, Mekke'yi Soluna Almak ve Her Tasi Atarken Tekbir Almak Babi

305- (1296) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezid'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân söyle demis:
«Abdullah b. Mes'ûd, Akabe cemresinde vadinin içinden yedi ufak tas atti. Her tasi atarken tekbîr aliyordu. Kendisine :
— Bâzi kimseler taslari vadinin üstünden atiyorlar! dediler. Abdullah b. Mes'ûd:
— Kendinden baska Ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zâtin makaami burasidir; dedi.»

306- (...) Bize Mincâb b. Haris Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Müshir, A'mes'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Ben Hac-câc b. Yûsuf'u minber üzerinde hutbe okuyarak söyle derken isittim;
«Kur'ân'i Cibril'in siraladigi gibi siraya koyun! (Evvelâ) içinde Bakara zikredilen sûre. (sonra) içinde Nisa zikredilen sûre ve içinde (daha sonra) Âl-i Imrân zikredilen sûre (okunmali) dir.
Sonra ben, Ibrahim'e rastlayarak Haccâc'in sözünü kendisine haber' verdim, tbrâhîm ona setmetti ve sunu söyledi:
— Bana Abdürrahmân b. Yezîd anlatti ki kendisi Abdullah b. Mes'-ûd ile berâbermis. Cemre-i Akabe'ye gelerek vadiye girmis. Vadiye yandan girmis ve orada vadinin içinden yedi tas atmis. Her tasi atarken tekbîr aliyormus.
tbrâhîm (sözüne devamla) dedi ki: Ben:
— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Baskalari bu taslari vadinin üstünden atiyorlar! dedim; Ibni Mes'ûd (Radiyaiîahü

anh):
— Kendinden baska ilâh olmayan Allah'a yemîn ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zâtin makaami budur; dedi.»

(...) Bana Yâkûb-u Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Ebî Zâîde rivayet etti. H.
Bize Ibni EH Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti.
Bunlarin ikisi birden A'mes'den rivayet etmislerdir. (Demis ki) :
«Ben, Haccâc'i:
— Bakara sûresi demeyin!..» derken isittim. Ibnî Ebî Zaide Ile Süfyân, hadîsi Ibnî Müshir hadîsi tarzinda rivayet etmislerdir.
307- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Su'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ ile Ibni Bessâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sube, Hakem'den, o da Ibrahim'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Abdurrahmân, Abdullah ile birlikte haccetmis. (Demis ki);
«Abdullah, Cemrede yedi ufak tas atti; Beyt-i serifi soluna, Mina'yi da sagina aldi. Ve:
— Kendisine Bakara sûresi indirilen zâtin makaami budur! dedi.»
308- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz o:
— «Cemre-i Akabeye gelince...» dedi.

309- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Muhayyât [55] rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi kî) : Bize Yahya b. Yala, Ebû'I-Muhayyât'dan, o da Selemetü'bnü Süheyl'den, o da Abdurrahmân b. Yezîd'den naklen hat er verdi. Abdurrahmân söyle demis:
«Abdullah'a, bâzi kimselerin cemreye, Akabenin Üzerinden tas attiklarini söylediler. Abdullah ise taslari vadinin içinden atti. Sonra sunu söyledi:
— Kendinden baska ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki üzerine Bakara sûresi indirilen zât, onlari buradan atmistir.»
Bu hadîsi Buhâri «Haco bahsinin bir-iki yerinde, Ebû Dâvûd , Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce dahî «Hacc» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Ebû -A'b dir rahman: Hz. Abdullah b. Mes'ûd'ün künyesidir.
Hz. Âbdu1lrah'm hiç bir sebep yokken yemîn etmesi, sözünü, te'kîd içindir. Abdurrahmân b. Yezîd'in söylediklerini isitince halkin vadinin üstünden tas atmalari gücüne gitmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve'Sellem)'in fiiline muhalif olan bu isi siddetle reddetmistir.
Bütün Kur'ân sûreleri Resûlüllah (Sallallahü A îeyhi ve Sellem) 'e indirildigi hâlde îbni Mes'ûd (Radiyalîahii anh) 'in yemininde yalniz Bakara sûresini anmasi: Hacc ibâdetlerinin ekserisi bu sûrede oldu-.gu içindir.
Ibni Mes'ûd (Raâiycâlahü anh) bu sözüyle: «Kendisine Hacc menâsikî indirilen ve seriatin me'hazi olan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) taslan iste buradan atti. Ona tabî olmak daha lâyiktir.» demis gibidir.
Hadîsin ikinci rivayetinde A'mes'in «Haccâc'dan isittim.» diyerek 'yaptigi rivayet, onun hatâsini göstermek içindir. Yoksa ondan hadîs -rivayet etmek istememistir. Çünkü Haccâc buna ehil degildi.
Haccâc'm hatâsi «Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa ve Sûre-i Âl-i Im-rân.» demeyip; «içinde Bakara zikredilen sûre, içinde Nisa zikredilen sûre ilâh...» seklinde konusmasidir.
Bilâhara A'mes bunu Ibrahim Nehaî'ye haber vermis; Ibrahim , Haccâ.c'a söverek hatâsini göstermis ve Pey-gamber (Sallaliahü Aleyhi ve Setîemyin güzîde ashabindan Abdullah b. Mes'ûd hazretlerinin dahî:
«Sûre-i Bakara.» dedigini isbât etmistir.
KaadiIyâz diyor ki: «Eger Haccâc (Kur'ân'i Cibril'in siraladigi gibi siraya koyun!) sözünden muradi: Âyetleri her

sûreye bugün Mushaf'ta oldugu sekilde dizin, demek ise zâten icniâ-i müs-limîn ile sabittir ki âyetleri Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz te'lîf ve tertîb buyurmuslardir. Sayet sûrelerin tertibini kastediyorsa fukahâ ile kurrâdan bâzilarinin kavilleri bu merkezdeyse de mu-hakkilardan bir cemâat bunu kabul etmemis : «Sûrelerin tertibi, tevkîfî degil; ümmetin içtihadi ile olmustur.» demislerdir.
Ebû'1. Fadl'a göre Haccâc'in Sûre-i Nisâ'yi ÂH Imran sûresinden önce zikretmesi : Sözünden, âyetlerin sirasini kasdettigine delildir. Çünkü H accâc , Hz. Osman'in Mushafina tabî olur, ona muhalefette bulunmazdi.
Cemre: Ufak taslarin toplandigi yerdir.
Cemre-i Akabe ?den murâd: Büyük cemredir. Bu yer: Mina'nin Mekke tarafindaki hududunda olup Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi veSelletn)'in Hicret için Ensârla bey'at akdettigi yerdir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Seytan taslama denilen vazife Cemre-i Akabe 'de vâdînin içinden icra edilir..
Bâzilarina göre vâdînin asagisindan veya yukarisindan atmak da caizdir.
Hz. Ibni Mes'ûd taslari vâdînin içinden atarmis. Atâ' ile Salim, Sevrî, tmam Sâfiâ, Imam Ahmed ve îshâk'in kavilleri de budur.
Imam Mâlik «taslan vâdînin asagisindan atmak bence daha makbuldür.» demistir.
Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'dan bunun aksi, yâni vâdînin üstünden attigi rivayet olunur.
2- Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa ilâh... demekde beîs yoktur. Ulemânin kavilleri budur. Tabiîn 'den bâzilari bunu mekruh görmüs, Sûre-i Bakara yerine «içinde Bakara zikredilen sûre.» denilecegini, diger sûrelerin isimleri dahî bu sekilde zikredilecegini söylemislerse de esah olan kavil cumhurun dedigi gibidir. Çünkü birçok hadîslerde Sûre-i Bakara, Sûre-i Nisa... ilâh... denilmistir.
3- Atilacak taslar yedi tane olmalidir.
4- Her tasi atarken tekbîr almalidir. Tekbîrin müstehab oldugu ittifâkî bir mes'eledir.
Hattâ vâcib oldugunu söyleyenler de vardir.

51- Bayram Günü Cemre-i Akabe'de Hayvan Üzerinde Tas Atmanin Müstehab Oldugunu ve Peygamber (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)in «Hacc Ibadetlerini Almalisiniz.» Hadisini Beyan Babi

310- (1297) Bize Ishâk b. ibrahim ile Alîyyti'bnü Hasrem hep birden îsâ b. Yûnus'dan rivayet ettiler. Ibiii Hasrem dedi ki: Bize Isa, Ibni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi ki, Câbir'i sunu söylerken isitmis:
«Ben, Peygamber(Sallaltahü Aleyhi ve SeUem)'\ bayram günü hayvaninin üzerinde tas atarken ve:
— Hac ibâdetlerini almalisiniz! Çünkü bilmiyorum; belki bu bacamdan sonra bir daha haccedemem! buyururken isittim.»
Bu hadîs-i serif «Menâsik-i hacc» denilen hacc ibâdetleri hakkinda büyük bir temeldir. Ve namaz hakkinda vârid olan :
«Benim nasil namaz kildigimi gordünüzse sizde öyle kilini» hadîsi gibidir.
«Hacc ibâdetlerini almalisiniz!» cümlesinden murâd : «Ben, bu ibâdetleri kavlen ve fi'len nasil yaptimsa, sizin için de bunlar ayni sekilde mesru olmustur; bunlari böylece belleyin, kendiniz bu suretle amel ettiginiz gibi baskalarina da ögretin!» demektir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) «Bilmiyorum, belki bu haccimdan sonra haccedemem!» buyurmakla vefatinin yakinligina isaret etmistir.
Hadîs-i serif, Mina'ya hayvan üzerinde vâsil olan kimsenin bayram günü cemre-i Akabe'de hayvan üzerinde tas atmasinin müste-hab olduguna delildir.
Maamâfih taslan yerde atmak da caizdir.

Mina'da tas atarken hayvan üzerinde mi, yoksa yerde mi bulunmanin efdal oldugu ihtilaflidir.

311- (1298) Bana Selemettt'bnü Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Zeyd b. EM Üney-se'den, o da Yahya b. Husayn'dan [56], u da ceddesi Ümmü'l-Husayn'-dan naklen rivayet etti. Yahya dedi ki: Ceddemi sunu söylerken isittim :
«Ben, Veda haccinda ResûlüIIah (SaÜailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte haccettim, onu Cemre-i Akabe'de tas atarken ve oradan ayrilirken hep devesinin üzerinde gördüm. Beraberinde Bilâl ile Üsâme de vardi. Biri devesini yediyor, digeri ResûlüIIah (SallaIlahii Aleyhi ve Sellem)'i günesten korumak için elbisesini onun basina kaldiriyordu. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (orada) birçok sözler söyledi. Sonra sb'yle buyururken Isittim:
— Eger size âzasi kesilmis bir kö'le emir tâyîn edilir de sizi Allah'in kitabi ile Idare ederse hemen kendisini dinleyip itaat edin!»
(Yahya: Ninemin «kara bir köle.» dedigini zannediyorum, demis.)

312- (...) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammedi!'bnü Seleme, Ebû Abdirrahinrden, o da Zçyd b. Ebi Üney-se'den, o da Yahya b. Husayn'dan, o da ninesi Ümmü'l-Husayn'dan naklen rivayet etti. Ümmül-Husayn söyle demis:
«Veda haccinda Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) ile birlikte haccettim de Üsâme ile Bilâl'i gördüm.
Biri Yeyg&mher(Sallallahü Aleyhi ve SellemYin devesinin yularini tutuyor; digeri elbisesini kaldirarak onu si caktan örtüyordu. Böylece Cemre-i Akabede taslari atti.»
Müslim der ki: «Ebû Abdirrahîm'in adi: Hâlid b. Ebî Yezîd'dir. Bu zât, Muhammed b. Seleme'nin da yisidir. Ondan V«kî ile Haccâc-i A'ver hadis rivayet etmislerdir.»
Mücedda': Uzuvlari kesilmis, manasinadir. Burnu, kulagi ve dudagi kesik olan kimseye «Ecda*», müennesine de «Ced'â» denir.
Kölenin muhtelif azasinin kesilmis olmasi, onun kiymetsizligine delildir.
Siyahligi da ayri bir noksanlik sayilir. Böyle hem köle, hem muhtelif uzuvlari kesik, hem de siyah olan bir insan âdette son derece ehemmiyetsiz ve kiymetsizdir.
KesûlMah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem), Allah'in kitabiyla hükmetmek sartiyle böyle bîr insan bile ÜIü'1-Emîr olsa kendisine itaati emir buyurmustur.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Bazi rivayetlere göre halîfenin Kurasi olmasi bile sart kilinmisken, köleden nasil Ülü'1-Emîr olabilir?»
Bu suâle iki türlü cevap verilmistir.
1- Ülü'1-Emîr 'den murâd: Halîfe degil, onun tâyin ettigi vâlî, kaymakam gibi me'mûrlardir.
2- Müslüman bir köle hükümetin idaresini cebren eline geçirse, ona da itaat vacib olur.

Hadisi Serif'den Su Hükümler Çikarilmistir

1- Veda haccina Haccetü'1-Vedâ denilebilir. Bâzilari bunu tecviz etmemis ve mekruh görmüslerse de hatâ etmislerdir.
2- Hayvan üstünde seytan taslamak mesrudur.
3- Ihrâmli bir kimsenin agaç, elbise v.s. ile gölgelenmesi caizdir. Bu hususta hayvan üzerinde veya yerde bulunmanin farki yoktur. Cumhûr-u ulemâ 'mn mezhebi budur.
imam Mâlik ile Imam Ahmed'e göre gölgelenmek caiz degildir. Bunu yapana fidye lâzim gelir.
Maamâfih Imam Ahmed 'den bir rivayete göre fidye lâzim degildir.
Çadir veya tavan gölgesinde oturmayi onlar da tecviz etmislerdir.

Imam Mâlik ile Imam Ahmed'in delilleri îbni Ebî Rabîa (Radiyaîlahü anh) hadîsidir. Bu zât: «Ömerü'bnü'l-Hattâb ile haccda beraber bulundum. Haccdan dönünceye kadar kendisine çadir kurdugunu görmedim.» demistir. Bu bâbda Ibni Ömer ve Câbir (Radiyaîlahü anh) haze-râtmdan da rivayetler vardir.
Cumhûr-u ulemâ 'nin delili Ümmü Husayn hadîsidir. Bu hadîsde lUsülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e elbise ile gölge yapildigi tasrîh edilmistir.
Ulemâ, Imam Mâlik ile Imam Ahmed b. Hambe1'in ihticâc ettikleri hadîslerin bâzilarini zayif bulmuslardir.
Ümmü'l-Husayn hadîsi, onlardan kuvvetlidir.

52- Cemre Taslarinin Fiske Tasi Kadar Olmasinin Müstehab Görülmesi Babi

313- (1299) Bana Muhammed b. Hatim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Ibni Hatim dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû'z-Zübeyir haber verdi, kendisi Câbir b. Abdillah'i söyle derken isitmis:
«Ben, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve SeUem)'\, Ctmrtde fiske tasi gibi taslar atarken gördüm.»
Fiske tasi: Nohuttan büyük, bakladan küçük; bâzilarina göre bakla kadar olan tastir.
Hadîs-i serîf, atilacak taslarin bu miktar olmasinin müstehab görüldügüne delildir.
Nevevî, bundan büyük veya küçük taslarin dahî atilabilecegini fakat mekruh görüldügünü kaydetmistir.

53- Tas Atmanin Müstehab Vaktini Beyan Babi

314- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar ile Idrîs, Ibni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyir'den, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir (Radiyalh.hu anh) söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram günü kusluk zamaninda tas atti. Bir daha bunu günesin zevalinden sonra yapti.»

(...) Bize, bu hadîsi Alîyyü'bnü Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyir haber verdi. Kendisi Câbir b. Abdillah'i yu-karki hadîsde oldugu gibi:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelîem)... tas atardi.» derken isitmis.
Bayram günü yalniz Cemre-i Akabe'de tas atilir. Bu hususta ulemâ müttefiktir. Sair tesrik günlerinde ise zevalden sonra atilir.
Nevevî diyor ki: «Bize göre bayram günü gece yarisindan îti-bâren Cemre.i Akabede tas atmak caizdir.
Tesrik günlerine gelince: Bizim mezhebimizle Imam Mâlik, Imam Ahmed ye cumhûr-u ulemâ 'nin mezheplerine göre üç tesrik gününde ancak zevalden sonra tas atilir. Delilimiz: Sahîh olan bu hadîsdir. Tâvûs ile Âtâ'ya göre tesrik günlerinde zevalden önce tas atmak kâfidir.
Ebû Hanîfe ile îshak b., Râhuye: (Üçüncü gün zevalden önce tas atmak caizdir.) demislerdir.»
Yine Nevevî'nin beyânina göre tesrik günlerinde tas atarken tertibe riâyet sarttir. Evvelâ Mescid-i Hayf yakinindaki Cemre.i Ülâ 'dan baslanir, sonra orta cemreye, daha sonra Cemre-i Akabe 'ye geçilir. Ilk cemrede taslari attiktan sonra uzun zaman kibleye karsi dönerek Allah'a duâ etmek, zikirde bulunmak müs-tehabdir.
Ikinci cemrenin hükmü de budur.
Üçüncüde durulmaz. Bu suretle hareket, tesrik günlerinin üçünde de müstehabdir.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre duâ ederken elleri kaldirmak da müstehabdir. Yalniz bu bâbda Imam Mâlik 'in kavli muhteliftir.
Maamâfih duâ için durmayana bilittifâk bir sey lâzim gelmez.
Yalniz Sevrî'den bir rivayete göre duâ için durmayan kimsenin fakirlere bir sey it'âm etmesi yahut kurban kesmesi gerekir.

54- Cemre Taslarinin Yedi Adet Olacagini Beyan Babi

315- (1300) Bana Selemetü'bnü Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma kil yâni Ibni Ubeydil-lâh El-Cezerî, Ebû'z-Zübeyirden, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câ-bir söyle demis: Resûlüllah (Sallattdhü Aleyhi ve Selîem) :
«Istincâ tek, cemre taslari tek. Safa ile Merve arasinda (yapilan) say'ak Tavaf da tek'dir. iriniz istincâ ettigi zaman, tek adet taslarla taharetlensin.» buyurdular.
K a adi îyâz diyor ki: «Hadîsin sonundaki:
(Biriniz istincâ ettigi zaman tek taslarla tehâretlensin!) cümlesi tekrar için degildir. Birinci istincâdan murâd: Fiil; ikinciden murâd Ise taslarin sayisidir. Seytan taslamaktaki tek adetten murâd: Onlarin yedi olmasidir. Tavaf ile sa'y dahî böyledir.
îstincâda ise tek adet üçtür. Eger bu miktarla temizlik hâsil olmazsa fazla tas kullanmak îcâb eder.
Tek tasla temizlik hâsil olursa ziyâde lâzim degildir. Fakat çift tasla temizlenirse sayiyi tek yapmak için bir tas daha kullanmak müstehabdir. Hattâ bir kavle göre vâcibdir.
Fakat ulemâ arasinda meshur olan kavil vâcib olmasidir.»

55- Tras Olmayi, Saç Kisaltmaya Tercih, Saç Kisaltmanin da Caiz Oldugunu Beyan Babi

316- (1301) Bize Yahya b. Yahya ile Muhammed fc. Rurnh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâfi'den rivayet etti ki, -Abdullah söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tras oldu. Ashabindan bir taife de tras oldu. Bâzdan saçlarini kisalttilar.»
Abdullah (Ibni Ömer) sunu da söylemis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki defa:
— Allah, tras olanlara rahmet buyursun! dedi, sonra:
— Saçini kisaltan la ra da!., buyurdu.»

317- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Yâ Rabbî! Tras olanlara rahmet buyurl dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!., dediler. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar)
— Yâ Rabbî! Tras olanlara rahmet buyur! dedi. Ashâb;
— Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlarada!., dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) •
— «Saçini kisaltanlara da!., buyurdular.»

318- (...) Bize Ebû Ishâk Ibrahim b. Muhamnied b. Süfyân, Müslim b. Haccâc'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bize Ibni Nümeyir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Ömer, Nâfî'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Allah tras olanlara rahmet buyursun!» demis. Ashâb:
— «Yâ ResûlaJlah! Ya saçlarini kisaltanlara da!..» demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine) :
— «Allah tras olanlara rahmet buyursun!» demis. Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!..» demisler. Resûlüllah (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «Allah tras olanlara rahmet buyursun!» demis. Ashâb:
— «Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!..» demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Saçlarini kisaltanlara da!..» buyurmuslar.

319- (...) Bize, bu hadîsi Ibnü'l-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet etti. (Dedi kU : Bize Ubeydullah bu is-nâdla rivayette bulundu. O, bu hadîsde sunu da söyledi:
«Dördüncü defada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Saçlanni kisaltanlara da!., buyurdular.»

320- (1302) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyir b. Harb, Ibni Nümeyir ve Ebû Küreyb toptan Ibni Fudayl'dan rivayet ettiler. Züheyir dedi ki: Bize Muhammed b* Fudayl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umara, Ebû ZüVa'dan, o da Ebû. Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hü-reyre söyle demis:
«Resûlüllah (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem):
— Yâ Rabbî! Tras olanlara magfiret buyur! dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!., dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) (yine) :
— Yâ Rabbî! Tras olanlara magfiret buyurl dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!., dediler. Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (tekrar)
— Yâ Rabbîl Tras olanlara magfiret buyur! dedi. Ashâb:
— Yâ Resûlallah! Saçlarini kisaltanlara da!.. dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) , (en sonunda) :
— Saçlarini kisaltanlara da!., buyurdular.»

(...) Bana Ümeyyetü'bnü Bistâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ye-zi ' b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Alâ'dan, o da babasinda* o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den aklen Ebû Zür'anin, Ebû Hüreyre'den rivayet ettigi hadîs mânâsinda hdîstc bulundu.

321- (1303) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' ile Ebû Dâvûd-u Tayâlisî, Su'be'den, o da Yahya b- Husayn'-dan, o da ninesinden naklen rivayet ettiler ki, Yahya'nin ninesi- Veda haccinda Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Setîent) 'i tras olanlara üç, saçini kestirenlere bir defa duâ ederken isitmis.
Vekî': «Veda haccinda." dememistir.

322- (1304) Bize Kuteybetü'bnu Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni Ibni Abdirrahmân El-Kaarî rivayet etti. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni Ibni Ismail rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etmisler ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) Veda haccinda basini tras ettirmisdir.
Ibni Ömer hadisini Buhari ile Ebü Dâvud; Ebû Hüreyre hadisini Buhâri «Hacc» bahsinde tahric etmislerdir.
Bu bâbda Kütüb-i Sitte'de Ibni Ömer, Ebû Saîd-i Hudrî, Ümmü'l-Hiisayn ve Ibni Abbâs (Radiyallahu anli) hazerâtindan rivayetler oldugu gibi îmam Ahmed b. Hanbel «Müsned»inde Ebü Meryem'den; Ibni Ebî Seybe, Habesî b. Cünâde 'den hadîsler rivayet etmislerdir.
Resûlüllah (Saliatbhü Aleyhi ve Sellem)'m tras olanlara üç, saç kisal-tanlara bir defa olmak üzere nerede duâ ettigi ihtilaflidir.
îbni Abdilberr'e göre : HesaIü\\ah(Salkilahu Aleyhi ve Sellem) bu duayi Hudeybiye'de yapmistir.
Nevevi ; «Sahîh ve meshur kavle göre bu duâ Veda haccin-daydi.» diyor.
Kaadi îyâz: Ayni duayi iki yerde de yapmis olmasinin ihtimâlden uzak olmadigini söylemistir.
Aynî: «Hadîslerin arasim bulmak için dogrusu Kaadi 'nin söyledigidir.» demektedir.
Filhakika babimiz hadîsinde duanin Veda haccinda, Ibni Ishâk'in Hz. îbni Abbâs 'dan rivayet ettigi bir hadîsde Hudeybiye'de yapildigi bildirilmektedir.

Hattâbî diyor ki: «Ashâb-i kiram !in âdetleri baslarinda saç birakmak ve saçlarini zînetlemekti, Içlerinde tras olanlar azdi. Onlar, bunu bir nev'î söhret addeder ve tras olmak kendilerine agir gelirdi. Bu sebeple bir kismi saçlarini kisaltmis, bir kismi da tras olmuslardi. Iste Resulü]lah (SaUaîîahü A leyhi ve Setlem) 'in tras olanlara rahmet duasinda bulunmasi nihayet ötekilere de aciyarak duayi umûmîlestir-mesi bundandir.»

Ashâb-i kiram 'm: «Saçlarini kisaltanlara da!..* sözleri', mahzûf bir cümle üzerine ma'tûftur. Cümle: «Saçlarini kisaltanlara da rahmet buyur! de.» takdirindedir. Bu gibi atiflara atf-i telkînî derler.

Ulemâ, Peygamber (Salîallatiü Aleyhi ve Setlem)'in tras olmasi hususunda muhtelif cihetlerden söz etmislerdir. Söyle ki:

1- Acaba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne sekilde tras olmustur?

Bu bâbda Müs1im'in Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hadis-de : «Resûlüllah (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem) Mina'ya geldi, müteakiben cemreye giderek orada tas atti. Sonra Mina'daki menziline döndü ve kurban kesti de berbere:

— Suradan ol! diye evvelâ sag tarafina, sonra sol tarafina isaret buyurdu. Sonra kesilen saçlari halka vermeye basladi.» denilmis; Tirmizî'nin yine Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hadîsde:

«Resûlüllah (Salîalhhü Aleyhi ve Sellem) cemre'de taslari atinca kurbanini kesti, sonra berbere basinin sag tarafini gösterdi, berber orasini tras etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) t bu saçlari Ebû Tâlha'ya verdi, sonra basinin sol tarafini berbere uzatti, o da tras etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)":

— Bu saçlari halk arasinda taksim et! buyurdular.» denilmistir, Tirmizî rivayetinin zahirine bakilirsa Resûlüllah (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Ebû Tâ1ha'ya taksim etmek üzere verdigi saçlari basinin sol tarafindan alinanlaridir.

Baska bir rivayette sag tarafinin saçlari dagitildigi bildirilmistir.

Rivayetler bu sekilde muhtelif olunca hadîs ulemâsi dahî aralarini bulma hususunda ihtilâfa düsmüs, bâzilari tercihe giderek sag tarafinin saçlari taksim edildigini söylemis; bir takimlari bunun aksini iddia etmis, bir takimlari da rivayetlerin aralarini bulmaga çalismistir.

2- Hadîs-i serif, bütün basi tras etmenin vücûbuna delâlet etmektedir. Çünkü Besûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) öyle yapmis: «Hacc ibâdetlerinizi benden alin.» buyurmustur, tmam Mâlik'in kavli bu ise de meshur kavline göre basin ekserisini tras etmek kâfidir. Imam Ah'med'in bir rivayete göre tras olmak, abdest alirken basi meshetmek gibidir.

Ikinci bir rivayete göre basin ekserisini tras etmek kâfidir. Imam A'zam basin dörtte birinin, Imam Ebû Yû-suf yarisinin tras edilmesi îcâb ettigine kaaildirler.

Imam Sâfiî 'ye göre bastan üç kil tras etmek kâfidir.

3- Tras olmanin saç kisaltmaktan efdal oldugunu söyleyenler bu hadîsle istidlal etmislerdir.

4- Cumhûr-u ulemâ'ya göre insan saçi temizdir. Sahîh kavle göre Imam Safiî 'nin mezhebi de budur.

Sâfiî1er'den Ebû Ca'fer-i Tirmizî bu hususta Hz. Sâfiî'ye muhalefet etmis ve saç temizliginin yalniz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs oldugunu, baskalarinin saçlari necis sayilacagini söylemistir.

5- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in saçlari ve diger âsâri ile teberrük etmek caizdir.

Ulemâdan birçoklarinin rivayetine göre Hâlidü'bnü Ve1îd (Radiyallahü anh) üzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in saçindan birkaç tel bulundururmus. Bu sebeple nereye varsa kendisine fütuhat müyesser olmustur.

6- Diri bir insandan saç almakta beis yoktur. Bâzilari insan saçinin yere gömülmesi îcâb ettigini, bunun en azindan müstehab oldugunu söylemislerse de, dogrusu birinci kavildir.

Râfiî'nin beyânina göre tras olurken sag taraftan baslamak, sonra sol tarafa geçmek, kibleye karsi oturmak, tras bittikten sonra tekbîr almak ve saçlari yere gömmek müstehabdir.

Mühibb-i Taberî tras olduktan sonra iki rek'ât namaz kilmayi trasin sünnetlerinden saymistir. Bu suretle trasm sünnetleri bes olur.

7- Büyüklerin, yanlarindakine bir sey taksim ederken müsavata riâyet etmeleri gerekir. Bununla beraber taksim esnasinda bâzilarina fazla vermeyi îcâb eden bir sebep bulunursa tercîhde de beis yoktur. Nitekim

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}, Hz. Ebü Tâ1ha ile Ümmü Süleym'e saçinin yansim tahsis buyurmustur.

8- Resüllallah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i o gün kimin tras ettigi ihtilaflidir. Buhâri'nin rivayetine göre Ma'mer b. Abdi11âh (Radiyalkthu anh) tras etmistir.

Nevevî: «Sahîh ve meshur olan kavil de budur.» diyor.

Bâzilarina göre JUsûlul\ah(SaIlcUlahü Aleyhi veSellem) 'i tras eden zât: Hirâs b. Ümeyye 'dir.

Nevevî bu zâti da rivayet etmis, fakat Aynî 'nin serhi Zeynüddîn bunu söyleyenin vehme kapildigini bildirmis.

«Hiras b. Ümeyye ResûlüMah (SallaHahü Aleyhi veSellem)'i Hudeybiye günü tras etmistir.» demistir.

îbni Abdilberr dahî Hirâs (Radiyallahü anh) ;n terce-me-i hâlinde:

«Hudeybiye günü Resûlüllah (SaiMlahü Aleyhi ve Seltem)in basini tras eden zât budur.» demektedir.

9- îmam A'zam'a göre trasa berberin sagina gelen taraftan yâni tras olan kimsenin solundan baslanir.

Kirmani, îmam Safiî'ye göre tras olan kimsenin sagindan baslanacagini söylemistir, tmam A'zam 'dan rivayet edilen sahîh kavil de budur.

10- «Tevdîh» sahibi hacilar için tras zamani, fecrin dogmasiyla baslar. Bu kavil, Mâlikîler'e göredir.

Bize göre bayram gecesinin yarisindan sonra baslar^ sonu için muayyen vakit yoktur. Kurban Bayrami günü Mina'da tras olmak efdaldir. Bir kimse tras olmayi te'hîr ederek memleketine gitse, orada tras olur ve hedy kurbani gönderir. Trastan önce cimâ'da bulunursa yine hedy kurbani lâzim gelir...» diyor.

Hanbelîler 'den îbni Kudâme (541-620)-: «Tras olmayi kurban günlerinin sonuna kadar te'hîr etmek caizdir. Daha sonraya birakmak hususunda iki rivayet vardir. Böylesine kurban lâzim degildir.» demistir.

Atâ' ile Hanefiîler 'den Ebû Yûsuf ve Ebû Sevrin kavilleri de budur.

îmam Ahmed ile îmam A'zam'a göre tras olmayi te'hîr edene kurban lâzim gelir. Çünkü tras olmak hacc ibâdetlerinden mâdûttur.

Bu hususta te'hîrin azi ile çogu müsavi oldugu gibi, yanilarak yahut kasten te'hîr arasinda dahî fark yoktur.

Bir kimse hiç tras olmadan ihramdan çikarsa Imam A'zamla Imam Muhammed, îmam Mâlik, Sevrî ve Ishâk'a göre kurban kesmesi gerekir.

Tembih: Bu hadîsin Ebû îshâk rivayetinde: «Bize haber verdi.» diyen râvî Ebû Ahmed El-Celûdî fdir. Ebû îshâk Ibrahim, hadîsi Imam Müslim 'den isitmedigi için «Bize haber verdi.» tâbirini kullanamamis: .

«Müslim b. Haccâc 'dan naklen.» demistir. Ebû Ishâk, Müslim'in kitabindan üç yeri bizzat Imam Müslim'-den dinleyememistir. Mezkûr üç yerden'biri burasidir.

56- Kurban Bayrami Günü Sünnetin Evvela Tas Atmak, Sonra Kurban Kesmek, Sonra Tras Olmakdan Ibaret Bulundugunu, Tras Isine Tras Olan Kimsenin Basinin Sag Tarafindan Baslanacagini Beyan Babi

323- (1305) Bize Yahya b. Yahya' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Giyâs, Hisâm'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'-den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Atina'ya varmis. Müteakiben cemreye giderek orada tas atmis. Sonra Mina'daki menziline gelmis ve kurban kesmis. Arkasindan berbere:

— Al! diye evvelâ sag tarafma, sonra sol tarafina isaret buyurmus.

Bilâhare saçlari halka dagilmaya baslamis.

324- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be ile Ibni Nümeyir ve Ebû KÜreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hafs b. Giyâs, Hisâm'dan bu isnâdla rivayet etti. Ebû Bekir kendi rivayetinde:

«Berbere: Hâ! diyerek eliyle sag tarafa söyle isaret buyurdu. Mü-teâbiken saçlarini yanindakiler arasinda taksim etti. Sonra berbere (basinin) sol tarafina isaret buyurdu, berber orasini da tras etti. Resûlüllah (SaUaltahii Aleyhi ve Sellem) , bunu Ümmü Süleym'e verdi.» dedi.

Ebû Küreyb'in rivayetinde ise râvi: «Sag taraftan basladi ve saçlari birer ikiser kil olmak üzere halk arasinda

dagitti. Sonra sol tarafa isaret buyurdu; bunda da öteki (taraf) gibi yapti, sonra:
— Ebû Tâlha burada mi? diye sordu ve bu saçlari Ebû Tâlha'ya verdi.» demistir.

325- (...) Bize Muhammedü'bnu'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül'a'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, Muhammenden, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Cemre-i Akabede tas attiktan sonra develerin yanina giderek onlari bogazlamis. Haccâm oturuyormus, Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Sellem) eliyle basma isaret buyurmus, o da sag tarafini tras etmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, yanindakilere taksim etmis. Sonra:
— Öbür tarafi da tras et! buyurmus. Müteakiben:
— Ebû Tâlha nerede? diyerek, bunu da ona vermis.

326- (...) Bize Ibni EM Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Hisâm b. Hassân'i, Ibni Sîrîn'd en, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verirken isittim; Enes (RaâiyalIahü anh) söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelIem) , Cemrede taslarini çttigi, kurbanini da keserek tras oldugu vakit (basinin) sag tarafini berbere uzatti, o da, onu tras etti. Sonra Ensâr'dan Ebû Tâlha'yi çagirarak bu saçlari ona verdi. Bilâlure (basinin) sol tarafini da berbere uzatti ve:
— Tras et! buyurdu, berber o tarafi da tras etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu saçlari Ebû Tâlha'ya vererek:
— Bunlari, halk arasinda taksim et! buyurdular.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'l-Vudû'da tahrîc etmistir.
Onun rivayetinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) basim tras ettigi zaman saçindan ilk alan Ebû Tâlha olmustu.» denilmektedir.
Kütüb-i sitte sahipleri, bu hadîsi Buhâri'ninkine uymayan bîr sened ve metinle tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde Resûlüllah (Sallalîahii Aleyhi vt Sellem) 'in basindan kesilen saçlari Hz. Ebû Tâlha 'ya, bâzilarinda ise Hz. Ümmü Süleym'e verdigi ifâde olunmaktadir.
Bu rivayetler zahiren birbirine muhalif gibi görünseler de hakîkat-ta aralarinda tenakuz yoktur.
Hadîslerin arasim bulmak için: «Ebû Tâ1ha'ya basinin her iki tarafindan kesilen saçlari vermis, Ebû Tâlha (Radiyallahü anh) bunlarin sag taraftan kesilenlerin yine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle halk arasinda tevzî etmis, sol tarafindan kesilenlerin de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emriyle zevcesi Ümmü Sü1eym'e vermistir.» denilir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hediye ve bagsis tevziî hususunda Ashâb-i kiram arasinda müsâvaata riâyet olunmustur.
Fakat buradaki müsâvaat, bir hikmetten dolayi bâzilarina fazla bir sey vermeye münâfî degildir.
2- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe uymak için, basi tras ettirmek sünnet veya müstehabdir.
3- Saç temizdir.
4- Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in saçlariyla teberrük caizdir.
5- Baskasinin saçini almak caizdir.

57- Kurban Kesmeden Tras Olan Yahut Tas Atmadan Kurban Kesenler Babi

327- (1306) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâük'e, tbni Sihâb'dan dinledigim, onun da îsâ b, Tâlha b. Ubeydillâh'dan, onun da Abdullah b. Amr b. As'dan naklen rivayet ettigi 9u h»4îii okuliuu: Abdullah b. Amr söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)\edk hac cin da kendisine halk (bilmediklerini) sorsunlar diye Mina'da

halka karsi durdu. Derken bir adam gelerek:
— Yâ Resûlaüah! Hiç anlamadin, kurban kesmeden tras oluverdim! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kurbanini kes, zarari yok! dedi. Sonra baska bir adam daha geldi ve: .
— Yâ Resûlallah! Hiç anlamadim, tas atmadan kurban kesiverdim! dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ona da :
— At zarân yok! buyurdular.»
Abdullah (Radiyallahü ahh) demis ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SellemYe evvel ve âhirine sorulduysa, soranlarin her birine:
— Bunu yap; Zarar etmez! buyurdular.»

328- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibnî Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Isa b. Tâlhate't-Teymî rivayet etti. Kendisi Abdullah b. Amr b. As'i söyle derken isitmis:
«Resû\ûU&h(SaUatlahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde durdu; halk, kendisine suâl sormaya basladilar. Bâzilari:
— Yâ Resûlallah! Ben tas atmanin, kurban kesmekten önce oldugunu bilmiyordum; bu sebeple kurbanimi tas atmazdan önce kestim! diyor; Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) de :
— At; zarari yok! buyuruyor; kimisi;
— Ben, kurban kesmenin, tras olmazdan önce oldugunu bilmiyordum, onun için kurban kesmeden tras oldum! diyor; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de :
— Kes; zarari yok! Duyuruyordu.
O gün insanin unuttugu veya bilmedigi seylerden birini digerinden evvel yapmak gibi bir sey sorulup da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
— Bunu yapin, zarari yok! sözünden baska bir sey söyledigini isitmedim.»

(...) Bize Hasenti'l-Hülvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da tbni Sihâb'dan, Yûnus'un Zührî'den sonuna kadar rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulundu.

329- (...) Bize AKyyu'bnü Hasrem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ, Ibni Cüreyc'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Ibni Sihâb'i sunu söylerken isittim: Bana, Isâ b. Tâlha rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Amr b. Âs rivayet etti ki Peygamber (SaItaUahÛ Aleyhi ve Seltem), Kurban Bayrami günü hutbe okurken bir adam kalkarak yanma gelmis ve:
— Yâ ResûlaIIah! Ben, filân ve filân isin filân ve filândan önce yapilacagini zannetmiyordum! demis. Sonra bir baskasi gelerek:
— Yâ Resûlallah! Ben filân isin filân ve filân islerden önce yapilacagini saniyordum! diyerek bu üç seye isaret etmis. Resûlüllah (SaUaikkü Aleyhi ve Sellem):
— Yap, zarari yok! buyurmuslar.

330- (...) Bize, bu hadîsi Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Bekr rivayet etti. H.
Bana Saîd b. Yahya El-Emevî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. Bunlar hep birden Ibni Cüreyc'den bu isnftdla rivayet etmislerdir. Muhammed b. Bekr'in rivayeti Isa'nin rivayeti gibidir. Yalniz:
«Bu üç sey'e isaret etmis.» sözü müstesna! O, bunu söylememistir.
Yahya El-Emevî'ye gelince: Onun rivayetinde: «Kurban kesmeden tras oldum; tas atmadan kurban kestim!» ve benzeri cümleler vardir.

331- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyir b. Harb da rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize IbnI Uyeyne, Zührî'den, o da îsâ b. Tâlha'dan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis:
«Peygamber (SaîlaUahü Aleyhi ve Setiem)'e bir adam gelerek:
— Ben, kurban kfsmeden tras oldum! dedi. Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Kes, zarari yok! buyurdu; adam:
— Ben, taslari almadan kurban kestim! dedi; ResûlUIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
— Taslari at, zarari yok! buyurdular.»

332- (...) Bize IbnI Ebî Ömer üe Abd b. Humeyd, Abdurrazzâk-dan, o da Ma'mer'den, o da Zührî'den bu isnâdla : «ResulüMali (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Mina'da disi bir deve üzerinde gördüm; ona bir adam geldi...» diye Ibni Uyeyne hadîsi mânâsinda rivayette bulundular.

333- (...) Bana Muhamnied b. Abdillâh b. Kuhzâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyu'hnti Ilasen, Abdullah V. Mübârck'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Muhaniincd b. Ebî Hafsa, Zührî'den, o da îsâ I».
Tâlha'dan o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis: «Ben, ResûlÜHah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'den dinledim, kendisi bayram günü cemrede» dururken yanina bir adam geldi ve:
— Yâ Resûlallah! Ben, taslarimi atmadan tras oldum! dedi. Resûlüllah (Sallatiahü Aleyhi ve Sellem) :
— At, zarari yok ! buyurdu. Bir baskasi gelerek :
— Ben, taslarimi atmadan kur'ian kestim! dedi. Kcsûlüllah (Sallallah Aleyhi ve Sellem):
— Taslarini at, zarari yok! buyurdu. Bir baskasi daha gelerek:
— Ben, taslarimi atmadan, fceyt-i serife giderek t&vâ£-i ifâzami yaptim! dedi. ResûmUab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (yine):
— Taslarini at, zarari yok! buyurdular. Hâsili o gün kemlisine bir sey sorulup da :
«Yapin, zarari yok! demekten baska bir sey söyledigini görmedim.»
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu'1-Ilim», «Kitâbü'1-Hacc» ve -Kitâ-bu'n-Nüzûr-da; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «Kitâbü'l-Hacc»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Buhâri , bu hadîsi üç vecihle rivayet etmistir. Birinci vecih, ResûlUUah (Sallallahü Aleyhi veSellem)"m veda haccindaki vakfesi;
îkinci vecih Hz. Abdu11ah'in onu hutbe okurken görmesi;
Üçüncü vecih de ftesûMiUahfSaltallahü Aleyhi ve Sellem)'in devesi üzerinde bulunmasi hakkindadir.
0 gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellefii)'e sorulan seylerden mu-râd : Seytan taslamak, kurban kesmek, tras olmak ve tavafa ait suâllerdir.
Kaadî îyâz'in beyânina göre ResûlülIa't (Saltatlahü Aleyhi ve SellemYin her suâle : «Yap, zarari yok!» diye cevap vermesi, ibâha mânâsina alinmistir.
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m bu emri: Bu isi, evvelce yaptigin gibi yapman câiidir.» Yahut:
Bunu her zaman yapabilirsin, günahi yoktur!» mânâsina gelir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Âlime, ayakta yahut yürürken veya dururken sual sormak câ-izdir.
2- Zaruretten dolayi hattâ zaruret,derecesini bulmayan bir ihtiyâç için hayvan üzerinde oturmak caizdir. Nitekim ResûlüIIah (SalIal'ahü Aleyhi ve Sellem)Eîendimiz, cemaata görünmek ve sesini duyurmak için hayvan üzerinde oturmustur.
3- Hadîsde zikri geçen amelleri tertîb üzere yapmanin sünnet veya vâcib oldugunda ihtilâf edilmistir. îmam Safii ile îmam Ahmed'e göre tertîb, sünnet; îmam A'zam ile Iman Mâ1ik'e göre vâcibdir.

Kaadî Iy âz diyor ki: «Ulemâ, bayram günü hacilara evvelâ cemre-i Akabe'de tas atip, sonra tavaf etmenin sünnet olduguna ittifak etmislerdir.»

Diger ulemâ takdim te'hîr suretiyle yapilan fiillerin caiz oldugunu, bundan dolayi fidye lâzim gelmiyecegini söylemislerdir. Delilleri bu'ha-dîsdir. Çünkü hadîsdeki:

«Zarari yok!» sözü umûm ifâde eder. Atâ ', Tâvûs, Mücâhid, Imam Ahm'ed îshâk'in mezhebleri bu oldugu gibi îmam Safiî 'nin meshur olan kavli de budur. Iman Safiî 'nin bir kavline göre tas atmadan ve tavaf yapmadan tras olan haciya kurban kesmek lâzim gelirse de bu kavli, Sâfiîye ulemâsi za>if bulmuslardir. Safiîyye ulemâsi:

«Tra| olmak, hacc ibâdetlerinden mâdût degildir.» demektedir.

Ne,vevî: «Imam A'zam ile îmam Mâ1ik'in kavilleri de budur.» diyor.

Saîd b. Cübeyir,'Hasan-i Bsri, îbrâhim Nehiî ve Katâde 'den rivayet olunduguna göre zikri geçen fiilleri tertîb üzere yapmayana kurban lâzim gelir. Bu kavil sâzz bir rivayet olmak üzere Hz. Ibni Abbâs 'dan rivayet olunmustur.

Mâ.iirî, Imam Mâli k"in kavli hakkinda tafsilât vermis:

«Imam Ma1ik'e före bu fiilleri birbirinden Önce yapmak, fidye kâh etmezse de taç atmazdan önce tras olmak müstesnadir; böyle bir kimseye tenistir.

Kaadî, tavÜ-i ilzayi ta; almadan önce yapmanin da ayni hükümde «idufunu söylemistir.

Taf atmadan kurban kesene bir sey lâzim gelmiyecegi hususunda ve keza IMyenin vaeife olup olmamasi için kasitle unutma arasinda bir far> buiunnMrtbfi huadtunda ulemâ ittifak etmislerdir. Ihtilâf yalniz bu isde günah olup olmama mes'elesindedir.

Imam A'zam'a göre kurbah kesmeden tras olan kimseye kurban lâzim gelir. Hattâ hacc-i kirana niyet etmisse iki tane kurban fkese-ee.'ttîr,

îmam Züfer'e göre böylesi üç kurban keser. Bunlarin biri kiran için, ikisi de kurban kesmeden tras olmanin cezasidir.

îbrâhîm Nehai'ye göre kurban kesmeden tras olana bir kurban lâzim gelir.

Ebû Ömer îbni Abdilberr diyor ki : «Tas atmadan kurban kesene bir sey lâzim gelmeyecegi hususunda ihtilâf bilmiyorum. Ulemâ tas attiktan sonra tras olmadan tavâf-i ifâzayi yapanlar hakkinda ihtilâf etmislerdir.

1bni Ömer böyle bir kimsenin Mina'ya dönerek tras olmasina, sonra tekrar Mekke'ye giderek tavâf-i ifâzayi yapmasi lüzumuna kaailmis.

Atâ ', Mâlik, Safiî ve sâir fukahâya göre tavâf-i ifâ'ayi yaparak tras olmak yahut saç kisaltmak kâfidir. Bundan dolayi bir sey lâzim gelmez.»

Hanefiîler'in delili 1bni Abbâs (Riuiiyalhhü anh) hadîsidir. Bu hadîsde :

«Bir kimse haccina ait bir amelî vaktinden evvel veya sonra yaparsa, bundan dolayi kan akitsin.» buyurulmustur.

Hanefiî1er , Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin «Zarari yok!» sözünü: «Yaptiginizdan dolayi size bir günah yoktur. Çünkü siz, bunu kasten degil; bilmeyerek yapmissinizdir.» mânâsina te'vîl etmislerdir. Nitekim Resûlüllah (Saiîaîîahii AleyhiveSellem)'e soran zâtin «Bilmiyordum.» demesi de bu te'vîli te'yîd eder.

Hz. Alî (Radtyallohü anh) 'dan rivayet edilen bir hadis-i serif, bu dheti daha da tasrîh etmektedir.

Tahâvî'nin sahih bir isnâdla tahrîc ettigi bu hadisde söyle denilmektedir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!tem)'i haca esnasinda bir adam kendisine suâl sorarak:

— Ben seytan tasladim ve tavâf-i ifâzami yaptim, fakat unuttum da tras olmadim! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Tras oluver, zarari yok! luyurdu. Sonra bir adam daha gelere'c:

— Ben seytan tasladim, tras oldum ama kurban kesmeye unuttum! dedi. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :

— Kurbanini kes, zarari yok! buyurdular.»

. Bu rivayet gösteriyor ki, Allah TeâU'nin bu zevattan affettigi günah unutmalari ile bilmemelerinden ileri geliyormus. Çünkü soranlar Bedevîdiler. Hac ibâdetlerini bilmiyorlardi. He^ûlülfah (SalMlahü Aleyhi ve

Sellem) onlara unutmalari ve cehaletleri sebebiyle yaptiklarindan dolayi günah olmadigini anlatmak istemistir. Yoksa muradi: Bundan zzn-ra da bu sekilde hareket etmeniz mubahtir, mânâsina gelmez.
Hanef iiler 'in kavlini te'yîd eden baska rivayetler de vardir.

334- (1307) B»n» Muhaninied h. Hâtini rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus, Imhasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SatIallahii Aleyhi ve SellemYe kurban kesmek, tras olmak, tas atmak (ve bunlarda) takdim te'hîr yapmak hususunda suâller sorulmus da :
«Zarari yoktur!» cevâbini vermis.
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâî hacc bahsinde tahrîc etmislerdir. Takdim te'hirden murâd kurban kesmekle tras olmak ve seytan taslamak fiillerinde tertibe riâyet etmemektir. Re&ûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bunda beis olmadigini beyan buyurmustur. Tahâvî'ye göre bu sözde iki ihtimal vardir. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) bunu ya kolaylik olmak üzere mubah kYImistir; binâenaleyh hacilar mezkûr üç fiilden dilediklerini evvel, dilediklerini sonra yapabilirler. Yahut o gün yaptiklarindan dolayi kendilerine bir günah olmadigini anlatmak istemistir. Çünkü ashâb bunu kasden degil bilmeyerek yapmislardi. Yapilan is sünnete muhâlifdi. Hüküm bu ikinci ihtimâle göre verilmistir. Yâni bilmeyerek hacc fiillerinde takdîm ve te'hîr yapanlar mazur sayilmislardir. Bu kavli te'yîd eden rivayetler de vardir. îmam Züfer'e göre böylesi üç kurban keser. Bunlarin biri kiran için, ikisi de kurban kesmeden tras olmanin cezasidir.
îbrâhîm Nehai'ye göre kurban kesmeden tras olana bir kurban lâzim gelir.
Ebû Ömer îbni Abdilberr diyor ki : «Tas atmadan kurban kesene bir sey lâzim gelmeyecegi hususunda ihtilâf bilmiyorum. Ulemâ tas attiktan sonra tras olmadan tavâf-i ifâzayi yapanlar hakkinda ihtilâf etmislerdir.
1bni Ömer böyle bir kimsenin Mina'ya dönerek tras olmasina, sonra tekrar Mekke'ye giderek tavâf-i ifâzayi yapmasi lüzumuna kaailmis.
Atâ ', Mâlik, Safiî ve sâir fukahâya göre tavâf-i ifâ'ayi yaparak tras olmak yahut saç kisaltmak kâfidir. Bundan dolayi bir sey lâzim gelmez.»
Hanefiîler'in delili 1bni Abbâs (Riuiiyalhhü anh) hadîsidir. Bu hadîsde :
«Bir kimse haccina ait bir amelî vaktinden evvel veya sonra yaparsa, bundan dolayi kan akitsin.» buyurulmustur.
Hanefiî1er , Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin «Zarari yok!» sözünü: «Yaptiginizdan dolayi size bir günah yoktur. Çünkü siz, bunu kasten degil; bilmeyerek yapmissinizdir.» mânâsina te'vîl etmislerdir. Nitekim Resûlüllah (Saiîaîîahii AleyhiveSellem)'e soran zâtin «Bilmiyordum.» demesi de bu te'vîli te'yîd eder.
Hz. A1î (Radtyallohü anh) 'dan rivayet edilen bir hadis-i serif, bu dheti daha da tasrîh etmektedir.
Tahavî'nin sahih bir isnâdla tahrîc ettigi bu hadisde söyle denilmektedir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se!tem)'i haca esnasinda bir adam kendisine suâl sorarak:
— Ben seytan tasladim ve tavâf-i ifâzami yaptim, fakat unuttum da tras olmadim! dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Tras oluver, zarari yok! luyurdu. Sonra bir adam daha gelere'c:
— Ben seytan tasladim, tras oldum ama kurban kesmeye unuttum! dedi. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kurbanini kes, zarari yok! buyurdular.»
Bu rivayet gösteriyor ki, Allah TeâU'nin bu zevattan affettigi günah unutmalari ile bilmemelerinden ileri geliyormus. Çünkü soranlar Bedevîdiler. Hac ibâdetlerini bilmiyorlardi. He^ûlülfah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) onlara unutmalari ve cehaletleri sebebiyle yaptiklarindan dolayi günah olmadigini anlatmak istemistir. Yoksa muradi: Bundan zzn-ra da bu sekilde hareket etmeniz mubahtir, mânâsina gelmez.
Hanef iiler 'in kavlini te'yîd eden baska rivayetler de vardir.

334- (1307) B»n» Muhaninied h. Hâtini rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vüheyb

rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Tavus, Imhasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (SatIallahii Aleyhi ve SellemYe kurban kesmek, tras olmak, tas atmak (ve bunlarda) takdim te'hîr yapmak hususunda suâller sorulmus da :
«Zarari yoktur!» cevâbini vermis.
Bu hadîsi Buhâri ve Nesâî hacc bahsinde tahrîc etmislerdir. Takdim te'hirden murâd kurban kesmekle tras olmak ve seytan taslamak fiillerinde tertibe riâyet etmemektir. Re&ûlüUah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bunda beis olmadigini beyan buyurmustur. Tahâvî'ye göre bu sözde iki ihtimal vardir. Peygamber (Saltallahu Aleyhi ve Sellem) bunu ya kolaylik olmak üzere mubah kYImistir; binâenaleyh hacilar mezkûr üç fiilden dilediklerini evvel, dilediklerini sonra yapabilirler. Yahut o gün yaptiklarindan dolayi kendilerine bir günah olmadigini anlatmak istemistir. Çünkü ashâb bunu kasden degil bilmeyerek yapmislardi. Yapilan is sünnete muhâlifdi. Hüküm bu ikinci ihtimâle göre verilmistir. Yâni bilmeyerek hacc fiillerinde takdîm ve te'hîr yapanlar mazur sayilmislardir. Bu kavli te'yîd eden rivayetler de vardir.

---

[1] Sürevi.
[2] Sünâk b. VeKd El-Hanefî.
[3] Azatlilardandir. Medînelidir. Sahîbeyn râviierindendir,
[4] Humeyd b. Hilâl.
[5] Yezîd b. Abdfflah
[6] Hz, Zübeyr b. Avvâm'in toniolanudandir. MedînelIdir. Sahîheyn râvilerindeadir
[7] Bu da Hz. Zübeyir'in tonmudrj*. Sahöieyndc yalniz bu hadîsi vardir.
[8] Muhammed b. Abdirrahman b. Abdiilafa
[9] Müslim h Subeyh
[10] KulfelidIr. (198) târihinde vefat etmistir. Sahîheyn râvilerindendir
[11] Ebû Cafer Ahmed b. Meri' b. Abdirmhmgn El-Bejavi (? — 244) Bagdafda yasamistir. Sahîheyn râvil erindendir. BuhSri'de yalniz bir hadîsi vardir
[12] Muhammed b. Müntesir b. Ecda' EI-Hemdâni: Kûfelidir. Mesrûk'un kardesi ogludur. Sahtheyn râvilerindendir
[13] Medintli ensar-i kirarudandir. Hz. Ebu Bekirin hilâfeti zamaninda veaft .etmistir.
[14] Künyesi Ebu'l-Fadldir. MÜslimin râvilerindendir
[15] Hz. Talha'nm âzatlisidir. Aslen Medîne'Ii olup Irak'da yasamistir. Sahîhevn râvilerindcndir
[16] Harem disi mânâsina gelir.
[17] Zeyd b. Cübeyr b. Harmele, Kûfe'Hdir Sahîheyn ravîlerindendîr
[18] Ebû Bekr Ubeydullah b. Abdiliâh b. Ömer, Hz. Ömer'in torunudur. Medîne'lidIr. Sahîheyn ravîlerindendir
[19] Sûre-i Bakara âyet 19
[20] EbÛYesâr Abdullah b. Yesâr (— 131) Mekke'l Ahnes b. Sureyk'in azadlmdir Kaderiyye mezhebinde Imis. Sahîheyn ravîlerindendir.
[21] Abdurrahman b. Abdillâh el-Esbahânî: Kûfe'li azâdlilardandir. Sahîhayn ravî-lerîndendir.
[22] Bu hadîsleri dayan bazi Avrupa müstesrikleri islâma hüsran ederde «Müslüman larca bit, mukaddes hayvandir.» velvelesini koparmislardir. Sapla sekeri ayiracak kadar akli olanlar bu Idiâ ile îhrâmhnin bit öldürmemesi arasindaki farki da anlarlar zaneaderim
[23] Alkametu bnü Ebî Alkame: Sahîhcyn ravîlerindendir. EbÛ Ca'fer'in hilâfetinin ilk zamanlarda vefat etmistir
[24] Nübeyh b. Vehb el-Kâ'bî: HIcâzIidir.- Müslim'in ravîlerindendir.
[25] Ebû Bisr Ca'fer b. Ebî Vabsiyye (70-120)'Basra'lidir. Vâstt'U diyenler de vardir. Sahîhyan ravîlerindertdir,
[26] Müslim'in ravîsi Amr b. Hürmüz'den hacc hakkinda hadîs rivayet etmistir.
[27] Müslim'in ravîlerindendir. Hacc hakkinda Saîd b. Cübeyr Ile Ikrime'den hadîs rivayet etmistir

[28] EbÛ Abdillâh Ismâîl b. Abdillâh: (—-226) Medîne'lidir. tmani Mâlik'in ki? kardesi ogludur. Sahîhayn ravîlerindend

[29] Amr b. Dinar

[30] Ebû Sihâb Mûsâ b. Nâfi' cl-Hüzelî: Hadîs i'tibarîle Küfe'Ii saydi. Sahîhayn ravîlerindendir

[31] Sûre-i Bakara âyet 125

[32] Sûre-i Bakara âyet 158

[33] Ebû Hafs Ömer b. Hafs b. Giyâs: (— 222) Kûfe*lidir

[34] Sûre-i Bakara âyet 199

[35] Sûre-î Bakara âyet 196

[36] Ibrahim b. MÛsâ Abdillâh b. Kays el-E$-arî: Kûfeli sayilir, ismini Peygamber (S.A,V.) koymus ve kendisine bereket duasinda bulunmustur. Fakat ondan hadîs, rivayet etmemistir.

[37] Ayyas b. Arar el-Amiri et-'I emîmî: Kûfelidir, Müslim'in lâviierîndendit

[38] Ebu'l-Anbcr Guneym b. Kays: Misircidir. Basra'li oldogu da söylenir. Müslim'In r.vîlerindendir

[39] Mckkel'iiii Müslim'in râ^i

[40] Siire-i Ahzâb 5>u 21

[41] Ebû Huzeyme yahud Ebu'l-Abbâs Veberatü'bnü Abdirrahmân el-Hârisî: Kû-fe'ülerden sayilir. Sahîhayn ravîlerindendir

[42] Ziyâd b. Feyrûz

[43] Ebu'n-Nu'mân Muhanimed b. -Scdûsî: (? — 24) Bu zâta Ârim derler, Sahîbayn râvîierindendir.

[44] Sûre-i Hacc âyet 33

[45] Abis b. Rabîate'n-Nehaî: Hz. Öner iie Hz. Âise'den hadîs rivayet etmistir. Sahîhayn râvîlerindendir

[46] Ma'rûf b. Harrebûz el-Mekkî: Kureys'in âzâdlisidir. Müslim'in râvîlerindendir.

[47] Süre-i Bakara âyet 158

[48] Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel es-Seybânî: (164 — 214) Dört büyük mezhcb Imamindan biridir. Aslen Mervez'Üdir. Sahîhayn râvîlerindendir

[49] Ebü Kudârne Ömer b. Hüseyn: Aise hinti Kudâme'nin âzâdlisidir. Baziîai: bunun Ömer b. Hüseyn degil, Ömer b. Aliy b. Hüseyn oldugunu söylemislerdir.

[50] Abdullah b. Recâ' b. el-Mtisennâ (— 219 Basra'Ii âzâdhlardandir. Sahîhayn râvîlerindendir

[51] Ibrâhîm b. Ukbete'bni Ebî Ayyas: Hz. Zübeyr b. Avvâm ogullarinin fizâdiisidir McdIne'H sayilir. Müslim'in râvîlerIndendIr

[52] Mûsâ b. Ukbe'iiin kardeçidii. Bagdat'lt olup Al-i Zübeyr b. Avvim'in âzâdltsidir

[53] Kûfe'lidir. Peygamber (S.A.V.) zamaninda küçük idi. Ibni Züboyr zamaninda Küfe valiligi yapmis; ve onun zamaninda vefat etmistir. Sanîhayn râvîlerindendir

[54] Salim b. Sevvâlr Mefcke'lidir. Müslim'in râvîlerindendir

[55] Yahya b. Yahya et-Tetnîmî: Kûfe'UdIr. Müslim'in râvîlerindendir.

[56] Yahya b. Husayn el-ecelî: Müslim'in râvîlerindendir